

รายงานการศึกษา

เรื่อง

การศึกษาเชิงเปรียบเทียบการพัฒนาการเมืองไทยและญี่ปุ่น
ในช่วงเวลา ๒๒ ปี (พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓)

โดย

ศาสตราจารย์ จุฬินทร

กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

มีนาคม ๒๕๕๔

คำนำ

ด้วยกลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร มีหน้าที่ความรับผิดชอบตามความในประกาศคณะกรรมการข้าราชการฝ่ายรัฐสภา เรื่อง การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของส่วนราชการในสังกัดสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ลงวันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ในการดำเนินการศึกษา วิเคราะห์ วิจัยประเด็นปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครองที่เกิดขึ้นหรือคาดว่าจะเกิดขึ้นและจะมีผลกระทบต่อประชาชน

ในการนี้ ผู้จัดทำรายงานการศึกษาในฐานะบุคลากรของกลุ่มงานวิจัยและพัฒนา สำนักวิชาการ จึงได้จัดทำรายงานการศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงเปรียบเทียบการพัฒนาการเมืองไทยและญี่ปุ่นในช่วงเวลา ๒๒ ปี (พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓)” เพื่อประโยชน์ในการศึกษาแนวทางการพัฒนาการเมืองของทั้ง ๒ ประเทศ รวมทั้งการศึกษาโครงสร้างสถาบันการเมืองและกระบวนการพัฒนาการเมืองของประเทศญี่ปุ่น เพื่อนำมาปรับประยุกต์ใช้สำหรับประเทศไทย

รายงานการศึกษานี้ได้ริเริ่มการศึกษาในบทที่ ๘ เรื่อง “การเมืองลักษณะเครือญาติ : ปรากฎการณ์ร่วมของการเมืองไทย – ญี่ปุ่น” และมีข้อเสนอแนะในบทที่ ๙ สำหรับการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา และข้อเสนอแนะสำหรับการแก้ไขข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๕๑ ในประเด็นการเพิ่มบทบาทของคณะกรรมการสิทธิการสามัญในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติและญัตติต่าง ๆ

จึงคาดว่า รายงานการศึกษานี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตย รัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร และสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งจะส่งผลสืบเนื่องไปถึงประเทศชาติโดยรวมในที่สุด

ฐาณูร จุลินทร

ผู้จัดทำรายงานการศึกษา

มีนาคม ๒๕๕๔

บทคัดย่อ

ไทยและญี่ปุ่น ประสบกับสภาวะทางการเมืองในลักษณะธนาภิบาลเมือง (Money Politics) โดยเป็นวงจรอุบาทว์ทางการเมืองที่มีผู้ใช้เงินเป็นปัจจัยในการเข้าสู่อำนาจรัฐ และเมื่อได้อำนาจรัฐแล้ว จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการที่มีชอบด้วยกฎหมายเพื่อให้ได้เงินทุนสำหรับรักษาอำนาจรัฐ เป็นผลให้เกิดกระแสการเรียกร้องให้มีการพัฒนาการเมืองหรือการปฏิรูปการเมืองของไทยและญี่ปุ่น ต่อมาจึงมีการดำเนินการเพื่อปรับโครงสร้างสถาบันการเมืองของไทยทั้งระบบ ตั้งแต่การเข้าสู่อำนาจรัฐและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ สำหรับกรณีญี่ปุ่นจะให้ความสำคัญในการจัดระบบการเลือกตั้ง การรับบริจาคเงิน หรือการจ่ายเงินอุดหนุนต่อพรรคการเมือง

อย่างไรก็ตาม ถ้าวิเคราะห์ผลการพัฒนาการเมืองจากเสถียรภาพทางการเมืองและรัฐบาลปรากฏว่า มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลอยู่บ่อยครั้งในช่วงระยะเวลา ๒๒ ปี ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ – ๒๕๕๓ โดยนายกรัฐมนตรีของไทยมี ๑๑ คน โดยเฉลี่ยแล้วระยะเวลาการดำรงตำแหน่งประมาณ ๒ ปีต่อคน ในขณะที่นายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่นมี ๑๖ คน โดยเฉลี่ยแล้วระยะเวลาการดำรงตำแหน่งประมาณ ๑ ปี ๕ เดือนต่อคน แต่เมื่อพิจารณาโดยเปรียบเทียบแล้วสาเหตุการพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น ด้วยการลาออกส่วนหนึ่งอาจเกิดจากสาเหตุข่าวการทุจริตหรือความนิยมลดน้อยลง สำหรับการพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไทยเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุเนื่องจากตัวแปรทางการเมืองไทยที่หลากหลายกว่า เช่น การชุมนุมประท้วง การวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ หรือการรัฐประหาร เป็นต้น

ทั้งนี้อาจมีความเป็นไปได้ว่า ระบบการเลือกตั้งและระบบการเมืองที่เป็นอยู่ในขณะนี้ เป็นการส่งเสริมและเอื้ออำนวยให้ระบบการเมืองของไทยเป็นระบบหลายพรรคต่อไป แต่ในส่วนของญี่ปุ่นมีแนวโน้มว่า อาจเกิดพัฒนาการให้ระบบการเมืองของญี่ปุ่นกลายเป็นระบบ ๒ พรรคที่เป็นการแข่งขันทางการเมืองระหว่างพรรค LDP และพรรค DPJ หรือไม่ยังเป็นประเด็นที่ควรพิจารณาต่อไป

จากตัวชี้วัดของการพัฒนาการเมืองพบว่า อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทยมีอัตราที่สูงขึ้นในขณะที่ญี่ปุ่นมีอัตราที่ลดลงแต่ยังถือว่าอยู่ในระดับสูงที่น่าพอใจ สำหรับอัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของไทยสูงกว่าญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม อัตราส่วนดังกล่าวทั้งไทยและญี่ปุ่นยังมีค่าต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของอัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของต่างประเทศ ทั้งนี้ ค่าดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชันของไทยต่ำกว่าญี่ปุ่นและค่าดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชันที่ค่อนข้างต่ำดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงความไม่สำเร็จในการพัฒนาการเมืองสำหรับการแก้ปัญหาคอร์รัปชัน

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(ก)
บทคัดย่อ	(ข)
สารบัญ	(ค)
สารบัญตาราง	(ง)
บทที่ ๑ บทนำ	๑
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	๗
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีการศึกษา	๑๕
บทที่ ๔ การเปรียบเทียบโครงสร้างสถาบันการเมืองไทยและญี่ปุ่น	๑๗
บทที่ ๕ การพัฒนาหรือการปฏิรูปการเมืองไทย	๓๐
บทที่ ๖ การพัฒนาหรือการปฏิรูปการเมืองญี่ปุ่น	๕๑
บทที่ ๗ การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการพัฒนาการเมืองไทยและญี่ปุ่น ในช่วงเวลา ๒๒ ปี (พ.ศ. ๒๕๓๒ – ๒๕๕๓)	๗๒
บทที่ ๘ การเมืองลักษณะเครือข่าย: ปรัชญาการมีส่วนร่วมของการเมืองไทย - ญี่ปุ่น	๑๐๐
บทที่ ๙ บทสรุปและข้อเสนอแนะ	๑๑๕
บรรณานุกรม	๑๓๓

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๔.๑ การเปรียบเทียบโครงสร้างสถาบันการเมืองไทยและญี่ปุ่น	๑๓
๕.๑ อัตราการเพิ่มจำนวนเทศบาล ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๑ - พ.ศ. ๒๕๕๓	๔๓
๖.๑ สถิติเปรียบเทียบการกระทำผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไป ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๕๓๕ และ พ.ศ. ๒๕๔๘	๖๖
๗.๑ ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรีไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓	๗๓
๗.๒ ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓	๗๕
๗.๓ อัตราส่วนการได้รับเลือกตั้งของพรรค LDP และพรรค DPJ ในการเลือกตั้งทั่วไปของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่น ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๓ - ๒๕๕๒	๘๐
๗.๔ สถิติอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไทยและญี่ปุ่น ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๖ - ๒๕๖๑	๘๒
๗.๕ สถิติอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไทยและญี่ปุ่น ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓	๘๓
๗.๖ อัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีไทย (ส.ส. สตรี) ต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทย (ส.ส.) จากผลการเลือกตั้งทั่วไป ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓	๘๖

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๗.๗ อัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีญี่ปุ่น (ส.ส. สตรี) ต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่น (ส.ส.) จากผลการเลือกตั้งทั่วไป ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓	๘๘
๗.๘ การเปรียบเทียบอัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรี ต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อคิดเป็นร้อยละระหว่างไทยกับญี่ปุ่น และเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของสภาผู้แทนราษฎรต่างประเทศ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๕๓	๘๙
๗.๙ การแสดงค่าดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชันเชิงเปรียบเทียบ ของไทยและญี่ปุ่น ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๕๓	๙๕
๘.๑ ความสัมพันธ์ลักษณะเครือข่ายของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทย (ส.ส.) ที่ได้รับเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐	๑๐๓
๘.๒ ความสัมพันธ์ลักษณะเครือข่ายของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ของญี่ปุ่น ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓ เฉพาะตำแหน่งที่สำคัญโดยสังเขป	๑๑๐

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาทางวิชาการหลายเรื่องได้ศึกษาเปรียบเทียบการเริ่มต้นการพัฒนาเข้าสู่ประเทศยุคใหม่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๕๓) กับสมัยจักรพรรดิเมจิของประเทศญี่ปุ่น (พ.ศ. ๒๔๑๐ - ๒๔๕๕) ที่เริ่มมีการพัฒนาในช่วงเวลาเดียวกัน^๑ เนื่องจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในขณะนั้น ปรากฏว่า กระแสการพัฒนาและการเข้ามามีบทบาทจากกลุ่มประเทศตะวันตกทั้งในด้านการแสวงหาอาณานิคม การเปิดตลาดสินค้า การเข้ามามีอำนาจอิทธิพลโดยเหนือดินแดนและเหนือระบบศาลยุติธรรมของประเทศในทวีปเอเชีย จึงเป็นผลให้ไทยและญี่ปุ่นต้องเร่งพัฒนาและปรับตัวเพื่อป้องกันการครอบงำจากกลุ่มประเทศตะวันตก ทั้งนี้ใน ๒ ประเทศมีกระบวนการพัฒนาในเรื่องโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การศึกษา และระบบราชการซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของการสถาปนาระบบประชาธิปไตยในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ตาม การเริ่มต้นการพัฒนาการเมืองของญี่ปุ่นมีความก้าวหน้ามากกว่าไทย โดยญี่ปุ่นมีรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่มีผลบังคับใช้ในปี ๒๔๓๓ และกำหนดให้มีการเลือกตั้งและพรรคการเมือง ต่อมามีการครอบงำของลัทธิทหารและนำไปสู่การจัดตั้งรัฐบาลทหารที่เข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ ๒ และเริ่มมีรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๒ ที่มีผลบังคับใช้ในปี ๒๔๕๐ พร้อมทั้งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาตามระบอบประชาธิปไตยกลับมาอีกครั้งหนึ่ง ในขณะที่ไทยมีรัฐธรรมนูญฉบับแรกในปี ๒๔๗๕ และจัดการเลือกตั้งครั้งแรกซึ่งเป็นการเลือกตั้งทางอ้อมในปี ๒๔๗๖ ทั้งนี้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสลับกับการยึดอำนาจ ตลอดจนมีการบังคับใช้รัฐธรรมนูญซึ่งมีสาระสำคัญที่เป็นประชาธิปไตยในระดับที่ต่างกัน รวมทั้งสิ้น ๑๘ ฉบับ

จึงควรจะได้มีการพิจารณาศึกษาในเชิงเปรียบเทียบการพัฒนาการเมืองของไทยและญี่ปุ่นเพื่อประโยชน์ทางวิชาการสำหรับศึกษาประสบการณ์ของประเทศญี่ปุ่นต่อการปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับประเทศไทย ทั้งนี้กำหนดขอบเขตการศึกษาระหว่างปี ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓ เนื่องจากในปี ๒๕๓๒ เป็นปีที่เริ่มยุคสมัยเฮเซ (Heisei) ภายหลังจากที่จักรพรรดิอากิฮิโตะ ขึ้นครองราชย์ในวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๓๒ โดยในเวลาดังกล่าวนี้ นายโนโบรุ ทากะชิตะ (Noboru Takeshita) ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ประชาธิปไตยในฐานะพรรคแกนนำรัฐบาล (พรรค LDP : Liberal Democratic Party) กำลังประสบกับวิกฤตการณ์ศรัทธาทางการเมืองเนื่องจากปัญหาการทุจริตกรณีบริษัทริคชูท (Recruit Scandal) ดังนั้นนายทากะชิตะ จึงลาออกจากตำแหน่ง^๒ และมีการผลักดันให้มีการปฏิรูปการเมืองในช่วงเวลานั้น

ในเวลาเดียวกันก็ปรากฏการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยกล่าวคือ ณ เวลานั้น บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๒๑ ยังมีสาระสำคัญที่สะท้อนความไม่เป็นประชาธิปไตยในหลาย ประเด็น เช่น นายกรัฐมนตรีและประธานรัฐสภาไม่ถูกกำหนดให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนั้นสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้งโดยนายกรัฐมนตรีในทางพฤตินัย มีจำนวนสูงถึง ๓ ใน ๔ ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อีกทั้งยังสามารถเป็นข้าราชการประจำในเวลาเดียวกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า ไทยมีระบบการเมืองแบบ “ประชาธิปไตยครึ่งใบ” เนื่องจากข้าราชการประจำยังคงมี บทบาทสูงในทางการเมือง แต่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัด นครราชสีมา สามารถขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๓๑ ซึ่งถือได้ว่าเป็น นายกรัฐมนตรีที่มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรกในรอบ ๑๒ ปีภายหลังจากเหตุการณ์ รัฐประหารเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๕ ซึ่งสรุปได้ว่า มีการพัฒนาระบบประชาธิปไตยเชิงรูปแบบใน ระดับหนึ่ง แต่ในช่วงเวลาต่อมา รัฐบาลพลเอกชาติชาย ได้ประสบเหตุในลักษณะเดียวกับรัฐบาล นายทาดเกชิตะ โดยมีการกล่าวหาว่า เกิดการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวงในรัฐบาล และถูกอ้างเป็นเหตุผล สำหรับการยึดอำนาจโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ อีกทั้งในช่วงเวลา ๒๒ ปีดังกล่าวนี้มีความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญหลายประการ จึงมีรัฐธรรมนูญและธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรรวม ๖ ฉบับ คณะรัฐมนตรีจำนวน ๑๕ คณะ และการรัฐประหารจำนวน ๒ ครั้ง

นอกจากนั้น ช่วงเวลาดังกล่าวนี้ทั้ง ๒ ประเทศต่างมีประสบการณ์กับปัญหาสถานะ เศรษฐกิจฟองสบู่ (Bubble Economy) ในเวลาเดียวกันกับการปฏิรูปการเมืองกล่าวคือ สภาพทาง เศรษฐกิจในขณะนั้นมีการขยายตัวของการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างสูง และระดับราคาอสังหาริมทรัพย์/ ราคาหลักทรัพย์ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์สูงเกินกว่าระดับราคาที่เหมาะสม แต่เมื่อ เกิดความถดถอยทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง (หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “สถานะเศรษฐกิจฟองสบู่แตก”) จึงทำให้ระดับราคาอสังหาริมทรัพย์และราคาหลักทรัพย์ลดต่ำอย่างรวดเร็วเป็นผลให้ความมั่งคั่งของ ประเทศและประชาชนลดลงอย่างชัดเจน โดยเหตุการณ์ดังกล่าวเริ่มเกิดขึ้นที่ประเทศญี่ปุ่นประมาณ ปี ๒๕๓๓ และมีการปฏิรูปการเมืองที่เป็นรูปธรรมของญี่ปุ่นในปี ๒๕๓๓ (ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียด ต่อไป) สำหรับเหตุการณ์ในประเทศไทยปรากฏว่าวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจดังกล่าวของไทยเกิดขึ้นใน ปี ๒๕๔๐ จนมีความจำเป็นต้องปรับระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราของประเทศให้เป็นระบบลอยตัว เนื่องจากขาดเงินทุนสำรองระหว่างประเทศในวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๔๐ ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกัน ที่มีการปฏิรูปการเมืองครั้งสำคัญของประเทศไทยด้วยการประกาศใช้รัฐธรรมนูญซึ่งมีสาระสำคัญต่อ การพัฒนาการเมืองในวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐

ทั้งนี้ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในลักษณะที่คล้ายคลึงกันของการเมืองไทยและญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ คือ “การเมืองลักษณะเครือข่าย” ซึ่งหมายถึง แนวทางการเมืองที่นักการเมืองสนับสนุนให้บุคคลในครอบครัวหรือญาติสนิทลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา ด้วยวัตถุประสงค์ของการสนับสนุนให้ปฏิบัติหน้าที่สมาชิกวุฒิสภาด้วยกัน หรือในลักษณะเป็นทายาททางการเมือง ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้จะต้องพิจารณาในเรื่อง การขัดกันแห่งผลประโยชน์ของการปฏิบัติหน้าที่สมาชิกวุฒิสภา

๑.๒ วัตถุประสงค์ในการศึกษา

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาเชิงเปรียบเทียบการพัฒนาการเมืองไทยและญี่ปุ่นในช่วงเวลา ๒๒ ปี ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓

๑.๒.๒ เพื่อศึกษารูปแบบโครงสร้างสถาบันการเมืองญี่ปุ่นสำหรับการประยุกต์ให้เหมาะสมกับการพัฒนาการเมืองไทย

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาการประเมินผลการพัฒนาการเมืองจากเสถียรภาพทางการเมืองโดยประเมินจากเสถียรภาพของรัฐบาล (ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี) อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด และดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชัน โดยให้มีการเปรียบเทียบระหว่างไทยกับญี่ปุ่น

๑.๒.๔ เพื่อศึกษาแนวโน้มของการกำหนดเขตเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีผลต่อการพัฒนาการเมืองและระบบการเมืองของไทยและญี่ปุ่น

๑.๒.๕ เพื่อศึกษาแนวโน้มของการเมืองลักษณะเครือข่ายของไทยและญี่ปุ่น

๑.๒.๖ เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการพัฒนาการเมืองไทยในส่วนของการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา การเพิ่มบทบาทด้านนิติบัญญัติของคณะกรรมการการเลือกตั้ง สภาผู้แทนราษฎร และการปรับปรุงแก้ไขข้อบังคับว่าด้วยประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและกรรมการ พ.ศ. ๒๕๕๓

๑.๓ ขอบเขตการศึกษา

กำหนดให้ช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓ ระยะเวลา ๒๒ ปี เป็นขอบเขตและกรอบเวลาสำหรับการศึกษา เนื่องจากในปี ๒๕๓๒ เป็นปีที่เริ่มยุคสมัยเฮเซ (Heisei) ภายหลังจากที่จักรพรรดิอากิฮิโตะขึ้นครองราชย์ในวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๓๒ และช่วงเวลาดังกล่าวมีพลวัตทางการเมืองที่สำคัญของทั้ง ๒ ประเทศตามเหตุผลที่อ้างถึงใน ข้อที่ ๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา อย่างไรก็ตามอาจมีการนำเสนอตัวอย่างหรือข้อมูลของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนปี ๒๕๓๒ มาใช้ในการศึกษาตามความเหมาะสมแก่กรณี

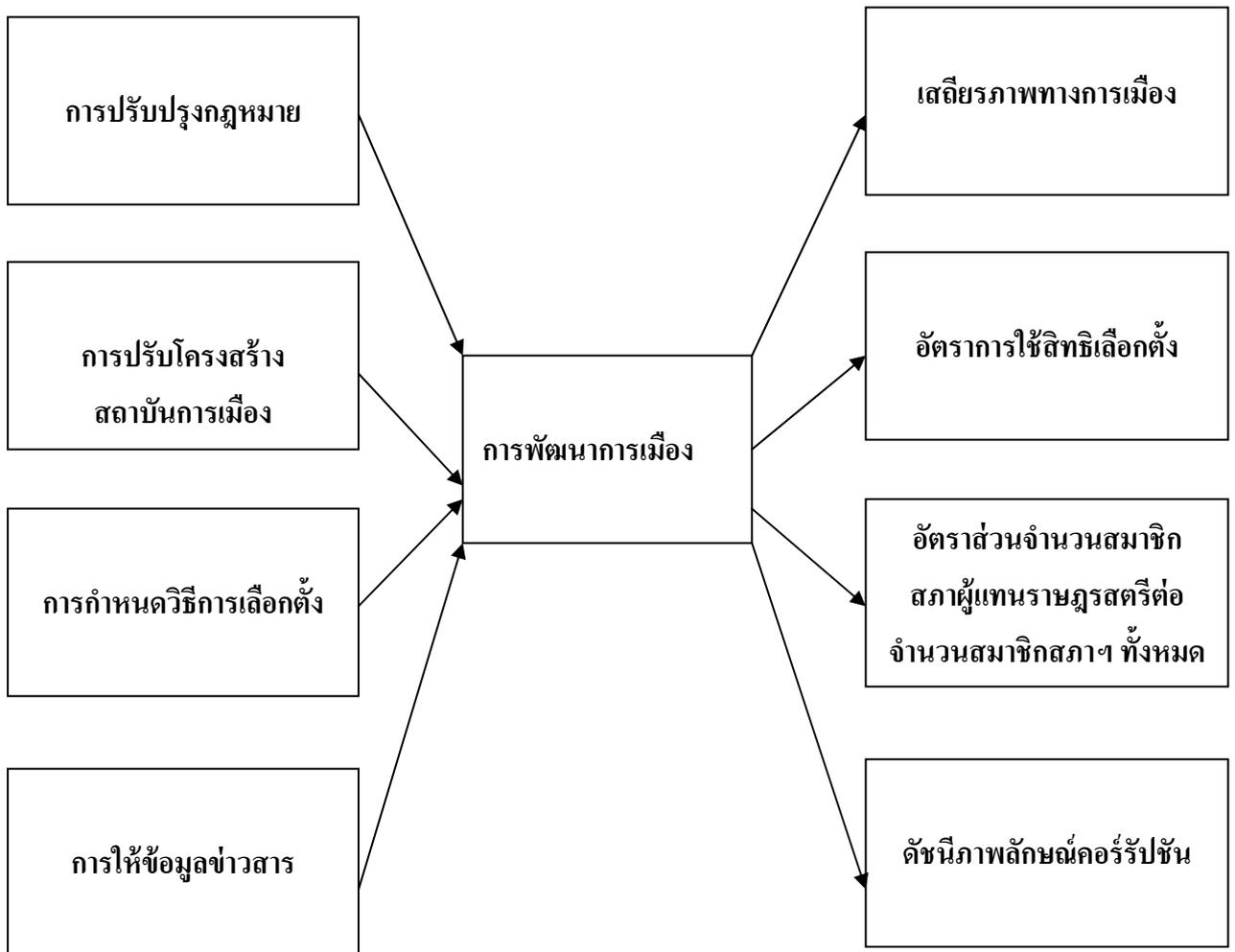
๑.๔ กรอบแนวคิดในการศึกษา

ได้กำหนดให้ตัวแปรส่วนหนึ่งซึ่งประกอบด้วย

- (ก) การปรับปรุงกฎหมาย (ข) การปรับโครงสร้างสถาบันการเมือง
- (ค) การกำหนดวิธีการเลือกตั้ง (ง) การให้ข้อมูลข่าวสาร

โดยตัวแปรดังกล่าวอาจมีผลต่อการพัฒนาการเมือง และอาจประเมินผลการพัฒนาการเมืองในเชิงเปรียบเทียบจากตัวชี้วัดดังนี้คือ

- (a) เสถียรภาพทางการเมือง โดยประเมินจากเสถียรภาพของรัฐบาล (ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรี)
- (b) อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- (c) อัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด
- (d) ดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชัน

๑.๕ นิยามศัพท์

พรรค LDP (Liberal Democratic Party : พรรคเสรีประชาธิปไตย) หมายถึง พรรคการเมืองของญี่ปุ่นที่ก่อตั้งในปี ๒๔๕๘ และมีบทบาทสำคัญในการเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลระหว่างปี ๒๔๕๘ - ๒๕๓๖ และระหว่างปี ๒๕๓๕ - ๒๕๕๒ โดยอุดมการณ์และนโยบายของพรรคมีลักษณะแนวความคิดอนุรักษนิยมและสนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทั้งนี้ในการเลือกตั้งปี ๒๕๕๒ พรรค LDP พ่ายแพ้การเลือกตั้ง จึงกลายเป็นพรรคฝ่ายค้านที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุด^๑

พรรค DPJ (Democratic Party of Japan : พรรคประชาธิปไตยแห่งญี่ปุ่น) หมายถึง พรรคการเมืองของญี่ปุ่นที่ก่อตั้งในปี ๒๕๔๑ โดยเป็นการรวมตัวของหลายพรรคการเมืองซึ่งรวมทั้งมือดีดีสมาชิกพรรค LDP เข้าร่วมด้วย แต่อุดมการณ์และนโยบายของพรรคมีลักษณะแนวความคิดเสรีนิยมมากกว่าพรรค LDP ทั้งนี้ในการเลือกตั้งปี ๒๕๕๒ พรรค DPJ ได้รับความเลือกตั้งมากที่สุดในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงมีฐานะเป็นพรรคแกนนำจัดตั้งรัฐบาล^๒

พรรคการเมืองขนาดกลาง หมายถึง พรรคการเมืองที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตั้งแต่ ๒๐ คนขึ้นไปแต่ไม่ถึงจำนวน ๑ ใน ๖ ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

พรรคการเมืองขนาดเล็ก หมายถึง พรรคการเมืองที่มีสมาชิกสภาผู้แทนฯ น้อยกว่า ๒๐ คน

การเมืองลักษณะเครือข่าย หมายถึง แนวทางการเมืองที่นักการเมืองสนับสนุนให้ คู่สมรส บุตร หรือญาติสนิท เข้ามามีบทบาททางการเมืองในฐานะสมาชิกรัฐสภา โดยมีทั้งรูปแบบของการสนับสนุนให้ปฏิบัติหน้าที่สมาชิกรัฐสภาในเวลาเดียวกัน หรือการสนับสนุนให้เป็นทายาททางการเมือง ก่อนที่จะยุติบทบาททางการเมืองต่อไป

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ เพื่อเป็นเอกสารประกอบการพิจารณาศึกษาของคณะกรรมการพัฒนาการเมือง การสื่อสารมวลชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน สภาผู้แทนราษฎร หรือองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๒ เพื่อเป็นเอกสารประกอบการพิจารณาศึกษาการปรับปรุงแก้ไขรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นๆ โดยการนำบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และการกำหนดโครงสร้างสถาบันการเมืองของญี่ปุ่นมาปรับประยุกต์ให้เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการเมืองไทย

๑.๖.๓ เพื่อเป็นเอกสารประกอบการพิจารณาศึกษาประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและกรรมการ ในประเด็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์จากการปฏิบัติหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

๑.๖.๔ เพื่อประมวลองค์ความรู้ของการพัฒนาการเมืองญี่ปุ่นและนำมาศึกษาเชิงเปรียบเทียบ สำหรับแสวงหาแนวทางการพัฒนาการเมืองไทย

เชิงอรรถบทที่ ๑

งานวิชาการเรื่อง สองกษัตริย์นักพัฒนา เถลิงพระเกียรติสมเด็จพระปิยมหาราชและพระเจ้าจักรพรรดิเมจิ ซึ่งจัดทำโดยกองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร และหนังสือพิมพ์แนวหน้า (พ.ศ. ๒๕๒๕) และงานวิชาการเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบการปฏิรูปทางสังคมของชนชั้นล่างสุดในสังคมสยามสมัยรัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๑๑ – ๒๔๕๓) กับของญี่ปุ่นสมัยเมจิ (พ.ศ. ๒๔๑๑ – ๒๔๕๕) [The Comparative Study in Social Reform of The Lower Class Between Siam in The Reign V(1868 – 1910) and Meiji Period of Japan (1868 – 1912)] ซึ่งจัดทำโดย โนบุยะ โนกูชิ (Nobuya Noguchi) (พ.ศ. ๒๕๔๓) นอกจากนั้นยังมีงานวิชาการเรื่อง การศึกษาไทย – ญี่ปุ่น ยุคปรับตัวสู่สมัยใหม่ : เหตุใดก้าวไกลต่างกัน ซึ่งจัดทำโดยรองศาสตราจารย์สุกัญญา นิธิกร (พ.ศ. ๒๕๔๕).

^๒ ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข, การปฏิรูปการเมืองและการเปลี่ยนแปลงของระบบพรรคการเมืองในญี่ปุ่น, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๒.

^๓ Wikipedia, **Liberal Democratic Party japan**, Retrieved December 8, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Liberal_Democratic_Party_japan.

^๔ Wikipedia, **Democratic Party of japan**, Retrieved December 8, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Democratic_Party_of_japan.

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ แนวคิดการพัฒนารเมือง^๑

สุจิต บุญบงการ (๒๕๕๒) ได้อธิบายการรวบรวมความหมายของการพัฒนารเมืองโดย ลูเซียน พาย (Lucian W.Pye) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ในเบื้องต้นซึ่งสรุปได้ดังนี้

(๑) การพัฒนารเมือง เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการปรับปรุงและการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งหมายถึง สภาพทางการเมืองช่วยสนับสนุนความเจริญทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม

(๒) การพัฒนารเมือง เป็นเรื่องของการเมืองในสังคมอุตสาหกรรม โดยมีความเชื่อว่ ในสังคมอุตสาหกรรมไม่ว่าจะเป็นแบบประชาธิปไตยหรือเผด็จการ จะมีมาตรฐานของพฤติกรรมและการดำเนินงานทางการเมืองที่เป็นตัวอย่างระบบอื่น ๆ เช่น การปกครองที่มีเหตุผลมีความรับผิดชอบ เน้นการให้สวัสดิการและการมีส่วนร่วมของประชาชน

(๓) การพัฒนารเมือง เป็นการเปลี่ยนแปลงการเมืองให้มีลักษณะสมัยใหม่

(๔) การพัฒนารเมือง เป็นการดำเนินงานของรัฐชาติ ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยอิทธิพลของลัทธิชาตินิยม หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การพัฒนารเมืองเป็นเรื่องของการสร้างรัฐชาติ (Nation – Building)

(๕) การพัฒนารเมือง เป็นการพัฒนาระบบบริหารและกฎหมายให้มีความก้าวหน้าทันสมัยกับสภาพทางสังคมที่เปลี่ยนไป

(๖) การพัฒนารเมือง เป็นการระดมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมือง

(๗) การพัฒนารเมือง เป็นการพัฒนาระบบประชาธิปไตย

(๘) การพัฒนารเมือง เป็นความสามารถของระบบการเมืองในการรักษาเสถียรภาพและดูแลให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างมีระเบียบ

(๙) การพัฒนารเมือง เป็นการระดมกำลังทรัพยากรและสรรพกำลังในการแก้ไขปัญหาของประเทศ

(๑๐) การพัฒนารเมือง เป็นลักษณะอันหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของสังคม ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

๒.๑.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพรรคการเมือง^๒

วิทยา นภาศิริกุลกิจ และสุรพล ราชภัณฑารักษ์ (๒๕๓๙) ได้อธิบายแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพรรคการเมืองซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น ๔ ระบบที่สำคัญ ดังนี้

(๑) ระบบพรรคเดียว (One – Party or Single Party System) หมายถึง ระบบการเมืองที่มีพรรคการเมืองพรรคเดียวที่มีอำนาจผูกขาดตามกฎหมาย และไม่มีพรรคการเมืองอื่นซึ่งมีฐานะเป็นพรรคการเมืองแบบทางการของประเทศ ตัวอย่างของระบบพรรคเดียว คือ พรรคนาซีของประเทศเยอรมนี หรือพรรคฟาสซิสต์ของประเทศอิตาลี ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้น

(๒) ระบบพรรคเด่นพรรคเดียว (One – Dominant System) หมายถึง ระบบการเมืองที่มีพรรคการเมืองหลายพรรค แต่มีพรรคการเมืองพรรคเดียวซึ่งมีขนาดใหญ่และได้รับความนิยมมากกว่าพรรคการเมืองอื่น จนสามารถชนะการเลือกตั้งและได้จัดตั้งรัฐบาลติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน ตัวอย่างของระบบพรรคเด่นพรรคเดียว คือ พรรคกิจประชาของพรรคสังคมนิยมและพรรค LDP ของประเทศญี่ปุ่น ระหว่างปี ๒๔๘๘ - ๒๕๓๖ เป็นต้น

(๓) ระบบสองพรรค (Two – Party or Biparty System) หมายถึง ระบบการเมืองที่มีพรรคการเมืองขนาดใหญ่เพียง ๒ พรรคการเมืองที่มีโอกาสเป็นรัฐบาล และ ๒ พรรคการเมืองนี้สลับกันเป็นรัฐบาลขึ้นอยู่กับว่าพรรคใดจะได้คะแนนนิยมสูงสุด ตัวอย่างเช่น พรรคเดโมแครตและพรรครีพับลิกันของประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

(๔) ระบบหลายพรรค (Multi – Party or Multiple Party System) หมายถึง ระบบการเมืองที่มีพรรคการเมืองเป็นจำนวนมาก (ตั้งแต่ ๓ พรรคขึ้นไป) โดยไม่มีพรรคการเมืองใดที่จัดตั้งรัฐบาลได้ลำพังเพียงพรรคเดียวโดยไม่ต้องอาศัยเสียงสนับสนุนของพรรคอื่น ตัวอย่างเช่น พรรคการเมืองในประเทศไทย หรือในประเทศเยอรมนี เป็นต้น

๒.๑.๓ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้ง^๓

วิทยา นภาศิริกุลกิจ และสุรพล ราชภัณฑารักษ์ (๒๕๓๕) ได้อธิบายแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งที่สำคัญซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๒ ระบบ คือ

(๑) ระบบการเลือกตั้งเสียงข้างมาก (Majority System) หมายถึง ระบบที่ถือเอาคะแนนเสียงส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์สำคัญ ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดได้คะแนนเสียงสูงสุดเป็นผู้ได้รับเลือกตั้ง โดยทั่วไปประเทศที่ใช้ระบบเสียงข้างมาก จะใช้คู่กับการแบ่งเขตเลือกตั้งที่มีสมาชิกรัฐสภาได้เพียงคนเดียว ทั้งนี้ถ้าใช้ระบบการเลือกตั้งเสียงข้างมากรอบเดียว (Simple Majority Single Ballot System) ก็จะมีการเลือกตั้งเพียงครั้งเดียวเพื่อหาผู้ชนะการเลือกตั้ง แต่ทว่าถ้าใช้ระบบการเลือกตั้งเสียงข้างมากเด็ดขาด (Absolute Majority) ซึ่งเป็นระบบที่ถือว่า ผู้ได้รับเลือกตั้งจะต้องมีผู้ได้คะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง ถ้าในการเลือกตั้งครั้งแรกไม่ปรากฏว่ามีผู้ได้รับคะแนนเสียงกึ่งหนึ่ง จะต้องมีการเลือกตั้งครั้งที่ ๒ ต่อไป

ทั้งนี้ มีนักวิชาการชาวฝรั่งเศส คือ Maurice Duverger ได้เสนอแนวความคิดการกำหนดเขตเลือกตั้งที่เรียกว่า Duverger's law โดยเสนอแนวความคิดว่า ระบบการเลือกตั้งเสียงข้างมาก สำหรับการแบ่งเขตเลือกตั้งเขตละ ๑ คน หรือ one man one vote จะสนับสนุนให้มีระบบการเมืองสองพรรค (Two – Party or Biparty System) เนื่องจากมีเหตุผลทางจิตวิทยาว่า ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งจะพิจารณาเฉพาะผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีโอกาสได้รับการเลือกตั้ง จึงเป็นผลให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองขนาดเล็กที่มีความอ่อนแอจะค่อย ๆ ถูกกำจัดไปในที่สุด และเหลือแต่พรรคการเมืองขนาดใหญ่ ๒ พรรค โดยพรรคการเมืองที่มีแนวทางคล้ายกันก็อาจรวมกลุ่มเป็นพันธมิตรกันหรือยุบพรรครวมกันเพื่อไปแข่งขันกับพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่ต่างกันอย่างชัดเจนก็ได้จากระบบการเลือกตั้งดังกล่าวจึงไม่เอื้ออำนวยให้มีพรรคการเมืองลำดับที่ ๓ มีโอกาสเป็นเสียงส่วนใหญ่ในรัฐสภา ทั้งนี้ พรรคการเมืองลำดับที่ ๓ ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกรัฐสภาในสัดส่วนที่น้อยกว่าคะแนนเสียงที่เป็นจริง ตัวอย่างเช่น ในกรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอังกฤษในปี ๒๕๑๗ โดยพรรคแรงงานและพรรคอนุรักษนิยม ได้คะแนนเสียงทั่วประเทศประมาณ ๑๑.๔๔ ล้านคะแนนและ ๑๐.๓๕ ล้านคะแนนตามลำดับ และเป็นผลให้ได้รับเลือกตั้งในจำนวน ๓๑๕ ที่นั่งและ ๒๗๖ ที่นั่งตามลำดับ แต่ทว่าพรรคเสรีนิยมซึ่งเป็นพรรคการเมืองลำดับที่ ๓ ที่มีคะแนนเสียงรวมกันประมาณ ๕.๓๒ ล้านคะแนน กลับได้รับเลือกตั้งเพียง ๑๑ ที่นั่งในระบบการเลือกตั้งลักษณะนี้

(๒) ระบบการเลือกตั้งตามสัดส่วนคะแนนเสียง (Proportional Representation) หมายถึง การเลือกตั้งที่มีจุดมุ่งหมายให้อัตราส่วนระหว่างคะแนนเสียงที่พรรคการเมืองได้รับสอดคล้องกับจำนวนที่นั่งในรัฐสภา โดยจะลดการบิดเบือนของคะแนนเสียงที่ได้รับของพรรคการเมืองขนาดกลางและขนาดเล็ก ตามตัวอย่างการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอังกฤษในปี ๒๕๑๗ ที่อ้างถึงใน (๑) ระบบการเลือกตั้งเสียงข้างมาก แล้ว โดยระบบการเลือกตั้งตามสัดส่วนคะแนนเสียงจะส่งเสริมให้มีระบบหลายพรรค (Multi – Party or Multiple Party System) โดยพรรคการเมืองขนาดเล็กและขนาดกลางก็มีโอกาสได้รับเลือกตั้งในระบบการเลือกตั้งลักษณะนี้

๒.๑.๔ ทฤษฎีว่าด้วยผู้นำทางการเมือง

ทวี สุรฤทธิกุล (๒๕๕๒) ได้อธิบายทฤษฎีว่าด้วยผู้นำทางการเมืองที่ระบุถึง การเกิดของชนชั้นผู้นำทางการเมืองว่า เป็นเหตุและผลของปัจจัยทั้งภายในและปัจจัยภายนอกประกอบกัน โดยปัจจัยภายใน คือ บุคลิกภาพที่แตกต่างหรือเหนือกว่าของคนที่เป็นชนชั้นนำอันอาจจะมีอยู่แล้วแต่เดิมในตัวคนนั้น และปัจจัยภายนอกคือ การส่งเสริมผลักดันจากสังคมรอบข้างอันได้แก่ ผู้คนหรือบริวาร ห้อมล้อมและรวมหมายถึง พลังผลักดันที่ไม่ใช่ตัวมนุษย์ เช่น สถานการณ์และสภาวะแวดล้อมต่าง ๆ

ดังนั้นอาจแบ่งผู้นำทางการเมืองตามแนวคิดดังกล่าวนี้ออกเป็น ๓ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ ผู้นำทางการเมืองที่เป็นไปโดยธรรมชาติ (By Nature) หมายถึง บุคคลที่หล่อหลอมด้วยปัจจัยต่าง ๆ ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยที่บุคคลนั้น ๆ อาจไม่ได้ตั้งใจเป็นผู้นำแต่อย่างใด อย่างเช่น ผู้ที่เกิดในตระกูลผู้นำหรือผู้ปกครอง ในสมัยสังคมศักดินาและสังคมอำนาจนิยมทั้งหลาย (รวมถึงในยุคปัจจุบันที่มีการสืบทอดอำนาจทางการเมืองในหมู่ลูกหลานในลักษณะ “ตระกูลการเมือง”) สำหรับในยุคสมัยใหม่หมายถึง คนที่ประสบความสำเร็จในชีวิตและมีชื่อเสียง มีการศึกษาจนได้รับการผลักดันให้เป็นชนชั้นทางการเมือง หรืออาจเรียกอีกนัยหนึ่งว่า “ผู้นำโดยความสามารถและคุณสมบัติเฉพาะตัว” ก็ได้

ประเภทที่ ๒ ผู้นำทางการเมืองที่เกิดจากสถานการณ์อำนาจ (By Situation) หมายถึง การที่บางคนไม่มีความตั้งใจจะมีอำนาจทางการเมืองมาก่อน แต่ในบางครั้งบางสถานการณ์ทำให้บุคคลคนนั้นเพิ่มพูนภาวะผู้นำขึ้นได้ เช่น ในภาวะวิกฤตหรือภาวะสงคราม และต่อมาก็ถูกชักนำเข้าสู่วงการการเมืองและได้เป็นผู้นำทางการเมืองในที่สุด

ประเภทที่ ๓ ผู้นำทางการเมืองที่เกิดจากการสร้างตัวขึ้นมา (By Self - making) หมายถึง ผู้นำทางการเมืองที่มาจากคนธรรมดา แต่พยายามเรียนรู้หรือสร้างความชำนาญขึ้นมาจนประสบความสำเร็จในวิชาชีพ เช่น นักธุรกิจ ข้าราชการ หรือผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ เป็นต้น และหันมาสนใจการเมืองและสมัครรับเลือกตั้งเป็นนักการเมืองในที่สุด

๒.๑.๕ ทฤษฎีพฤติกรรมทางการเมือง (Theory of political behavior)^๖

ทฤษฎีพฤติกรรมทางการเมือง ได้อธิบายทฤษฎีสำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลในระยะยาวต่อความคิด อุดมการณ์ และระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล (หรือเรียกโดยรวมว่า พฤติกรรมทางการเมือง) โดยนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลตามแนวคิดทฤษฎีนี้คือ Karl Deutsch และ Theodor Adorno สำหรับปัจจัยที่ผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลในระยะยาว มีดังนี้

ปัจจัยที่หนึ่ง คือ แนวคิดของบุพการี โดยเด็กจะรับแนวความคิดมาจากบุพการีของตนเอง

ปัจจัยที่สอง คือ ครู อาจารย์ และผู้ให้การศึกษา เป็นปัจจัยที่สำคัญส่วนหนึ่งต่อการสร้างทัศนคติ หรือความเชื่อทางการเมืองของเด็ก เนื่องจากโดยมีการสำรวจว่า เด็กในบางช่วงอายุจะใช้เวลาไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒๕ สำหรับการศึกษ

ปัจจัยที่สาม คือ เพื่อนที่อยู่ในช่วงอายุเดียวกันอาจเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องประการหนึ่ง

๒.๒ การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

Surapongse Sotanasathien (๒๐๐๐) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “Electoral Process and Its Campaign : A comparison between Thailand and Japan”^๓ โดยสรุปสาระสำคัญได้ว่า ปัญหาพื้นฐานร่วมกันที่นำไปสู่การปฏิรูปการเมืองไทยและญี่ปุ่น มีส่วนคล้ายคลึงกันในเรื่อง การทุจริตคอร์รัปชันในส่วนรัฐบาลและกระบวนการเลือกตั้งซึ่งไม่สุจริตเนื่องจากการซื้อสิทธิ์ขายเสียง โดยรากฐานของปัญหาจากระบบพรรคการเมืองที่มีความอ่อนแอ ทั้งนี้ในส่วนของพรรคการเมืองไทยมีความอ่อนแอ จนก่อให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐบาลและความมั่นคงของประเทศ และเป็นผลให้เกิดรัฐประหารในที่สุด ต่อมาทั้ง ๒ ประเทศจึงได้มีการปฏิรูปการเมืองครั้งสำคัญ โดยหลังปี ๒๕๓๖ ญี่ปุ่นได้ดำเนินการในรูปแบบของการกำหนดกฎหมายที่ควบคุมการบริจาคเงินและปรับปรุงระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในขณะที่ในปี ๒๕๔๐ ไทยได้ดำเนินการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญที่มีการปรับปรุงระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้ง ทั้งนี้ ภายหลังการปรับปรุงระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของญี่ปุ่นแล้ว จึงจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๓๕ และปี ๒๕๔๓ ขณะเดียวกันมีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาของไทยครั้งแรกในปี ๒๕๔๓ เช่นกัน และปรากฏว่า ประชาชนญี่ปุ่นส่วนใหญ่ยอมรับวิธีการเลือกตั้งแบบใหม่แม้ว่าจะไม่เห็นด้วย ในส่วนของไทยปรากฏว่า ประชาชนไทยสนับสนุนระบบการเลือกตั้งทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงในส่วนของคณะรัฐมนตรีเพราะยังมีปัญหาเรื่องคอร์รัปชันอยู่ สำหรับการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาในปี ๒๕๔๓ ยังประสบปัญหาหลายประการ เช่น การทุจริตในการเลือกตั้ง จนกระทั่งคณะกรรมการการเลือกตั้งมีคำสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ในหลายครั้ง

ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข (๒๕๔๕) ได้ศึกษาวิทยานิพนธ์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่อง “การปฏิรูปการเมืองและการเปลี่ยนแปลงของระบบพรรคการเมืองในญี่ปุ่น”^๔ โดยสรุปสาระสำคัญในส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ กระบวนการปฏิรูปการเมืองญี่ปุ่นมีความเป็นการเมืองสูงมาก นักการเมืองทั้งพรรครัฐบาลและฝ่ายค้านไม่ให้ความสำคัญกับการปฏิรูปการเมืองในระยะต้น เนื่องจากมีทรรศนะว่า จะเสียประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะการปฏิรูประบบเลือกตั้ง แต่ในที่สุดเมื่อการปฏิรูปการเมืองเป็นประเด็นที่สำคัญ จึงทำให้นักการเมืองหันมาสนับสนุนการปฏิรูปทางการเมือง ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาผลการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๓๕ และปี ๒๕๔๓ ปรากฏว่า ยังไม่มีผลสำเร็จจากการปฏิรูปการเมืองเท่าที่ควร โดยพรรคการเมืองพยายามหลีกเลี่ยงการนำเสนอนโยบายที่แตกต่างจากพรรคการเมืองอื่น อย่างไรก็ตามแม้ว่าการปฏิรูปการเมืองจะไม่สามารถบรรลุได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

แต่มีประเด็นทางการเมืองที่เกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นว่า ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับปัจจัยที่สนับสนุนการดำรงอยู่ของระบบพรรคเด่นพรรคเดียว โดยพรรค LDP สามารถรักษาความเป็นพรรคการเมืองที่เป็นเสียงข้างมากในรัฐสภา และในระยะยาว พรรค LDP ต้องเผชิญกับภาวะถดถอยมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม หากพรรค LDP ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง และมีปัจจัย ๓ ประการที่ส่งผลกระทบต่อพรรค LDP คือ ปัญหาคอร์รัปชัน ความแตกแยกภายในพรรคฯ และการขาดความสามารถในการแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ

ไชววัฒน์ คำชู (๒๕๔๘) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ระบบเศรษฐกิจการเมืองยุคหลังฟองสบู่แตก : ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง”^๕ โดยสรุปสาระสำคัญในส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ ในการปกครองโดยพรรคเดียวถูกแทนที่โดยการจัดตั้งรัฐบาลผสม แม้ว่าพรรค LDP ยังคงเป็นแกนสำคัญในการจัดตั้งรัฐบาลอยู่ก็ตาม แต่ความอ่อนแอของพรรค LDP ในทศวรรษ ๑๙๙๐ ทำให้พรรคฝ่ายค้านมีบทบาทในการตรวจสอบที่เข้มแข็งกว่าเดิม ทั้งนี้การปฏิรูประบบราชการและการบริหารราชการแผ่นดินมีเพื่อเปลี่ยนอำนาจการกำหนดริเริ่มนโยบายให้มาอยู่ที่นักการเมือง และที่สำคัญคือ ภาคประชาสังคมและองค์กรภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะมากกว่าเดิม อย่างไรก็ตาม การแข่งขันทางการเมืองที่มากขึ้น การปรับโครงสร้างของระบบราชการ หรือการเสริมสร้างให้ฝ่ายบริหารของรัฐบาลมีความเข้มแข็ง ไม่ได้ทำให้กระบวนการกำหนดนโยบายของญี่ปุ่นเข้าใจได้ง่ายกว่าเดิม

นัยสำคัญประการหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจการเมืองบางส่วนของญี่ปุ่น คือ การทำความเข้าใจและการทำนายทิศทางในอนาคตของญี่ปุ่นมากขึ้น โดยในอดีตคำแถลงของข้าราชการประจำสามารถพอจะถือได้ว่า เป็นคำประกาศที่แสดงถึงทิศทางของนโยบายในอนาคตในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ค่อนข้างมีความแน่นอน แต่ในปัจจุบันมีตัวแปรที่เกี่ยวข้องมากกว่าเดิม ฉะนั้น การเจรจาต่อรองในเรื่องนโยบายมีความสลับซับซ้อนและไม่สามารถคาดการณ์ได้มากขึ้น

Matthew Carlson (๒๐๐๗) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “Money Politics in Japan : new rules, old practices”^๖ สรุปสาระสำคัญในส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ จุดมุ่งหมายของการเปลี่ยนแปลงระบบการเลือกตั้งในญี่ปุ่น เพื่อจะลดการคอร์รัปชัน ลดค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง สนับสนุนให้มีการหาเสียงในเชิงนโยบาย และกระตุ้นให้มีการเมืองในระบบสองพรรค แต่การระดมเงินทุนสำหรับการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งยังคงมีอยู่ โดยขึ้นอยู่กับสถานภาพผู้สมัครรับเลือกตั้ง ถ้าเป็นผู้รณรงค์ตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเดิมอยู่แล้ว โดยเฉพาะในพรรคที่เป็นรัฐบาลมาอย่างยาวนาน คือ พรรค LDP ก็สามารถระดมเงินทุนมาใช้สำหรับการเลือกตั้งมากกว่าผู้สมัครจากพรรคอื่น

ทั้งนี้มีการสำรวจว่า ก่อนการปฏิรูปการเมืองในปี ๒๕๓๗ ที่มีการใช้ระบบการเลือกตั้งแบบระบบถ่ายโอนคะแนนเสียงไม่ได้ หรือระบบ Single Non-Transferable Vote : SNTV (การกำหนดเขตเลือกตั้งที่ผู้เลือกตั้งสามารถลงคะแนนเสียงได้ ๑ เสียงในเขตที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากกว่า ๑ คนซึ่งคล้ายกับการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาของไทยตามรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ - ผู้จัดทำรายงานการศึกษา) ผู้สมัครรับเลือกตั้งจากพรรค LDP สามารถระดมเงินทุนสำหรับการเลือกตั้ง โดยเฉพาะประมาณ ๒ ล้านดอลลาร์สหรัฐ ในขณะที่มีการปฏิรูปการเมืองตั้งแต่ปี ๒๕๓๗ เป็นต้นมา ปรากฏว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งจากพรรค LDP ระดมเงินทุนมาเพื่อใช้ในการเลือกตั้งในสัดส่วนที่น้อยลง โดยเฉพาะเหลือแค่ประมาณ ๑ ล้านดอลลาร์สหรัฐ อย่างไรก็ตามศักยภาพในการระดมเงินสำหรับการเลือกตั้งของผู้ครองตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเดิมของพรรค LDP ยังคงสูงกว่าผู้สมัครหน้าใหม่จากพรรคการเมืองของตนเอง

กลไกสำคัญในการระดมเงินของผู้สมัครรับเลือกตั้งคือ สาขาพรรคในท้องถิ่น ตัวแทนกองทุน (Fund agent) และองค์กรผู้สนับสนุน (koenkai) ทั้งนี้การกำหนดกฎหมายในช่วงที่มีการปฏิรูปการเมือง ได้จำกัดให้พรรคการเมืองมีกลุ่มรับบริจาคเงินทางการเมือง (Political Funding Groups) เพียง ๑ องค์กร และให้เปิดเผยรายนามผู้บริจาคเงินที่มียอดเงินตั้งแต่ ๕๐,๐๐๐ เยนขึ้นไป เพื่อให้มีความโปร่งใสของการบริจาคเงินต่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม ยังคงอนุญาตให้มีการจัดตั้งองค์กรสนับสนุน (koenkai) และการโอนเงินบริจาคระหว่างบัญชีขององค์กรผู้สนับสนุนอย่างอิสระ ทั้งนี้การจัดตั้งสาขาพรรคในท้องถิ่นเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับการสนับสนุนทางการเงินต่อพรรคการเมือง จึงสรุปได้ว่า แม้ว่าจะมีการกำหนดกฎหมายเพื่อควบคุมการใช้จ่ายหรือการกำหนดเขตเลือกตั้งแบบใหม่แล้ว แต่การใช้เงินในการเมืองญี่ปุ่นยังอยู่ในระดับสูงโดยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่น ถือว่าเป็นประเทศหนึ่งในโลกที่มีการระดมเงินและใช้จ่ายเงินสำหรับการเลือกตั้งจำนวนมาก

เชิงอรรถที่ ๒

^๑ศุจิต บุญบงการ, เอกสารการสอนชุดวิชา ปัญหาพัฒนาการทางการเมืองไทย หน่วยที่ ๑ แนวความคิดเกี่ยวกับพัฒนาการทางการเมือง, สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, พิมพ์ครั้งที่ ๘ (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒), หน้า ๗ - ๘.

^๒วิทยา นภาศิริกุลกิจ และสุรพล ราชภัณฑารักษ์, พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์, พิมพ์ครั้งที่ ๘ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๕), หน้า ๑๓๓ - ๑๘๓.

^๓วิทยา นภาศิริกุลกิจ และสุรพล ราชภัณฑารักษ์, อ่างแล้ว, หน้า ๑๕๒ - ๒๐๖.

^๔Wikipedia, **Duverger's law**, Retrieved December 8, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Duverger's_law.

^๕ทวี สุรฤทธิกุล, เอกสารการสอนชุดวิชา ปัญหาพัฒนาการทางการเมืองไทย หน่วยที่ ๑๑ นักการเมืองกับพัฒนาการทางการเมืองไทย, สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, พิมพ์ครั้งที่ ๘ (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒๗ - ๑๓๐.

^๖Wikipedia, **Theories of political behavior**, Retrieved November 5, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Theories_of_political_behavior.

^๗Surapongse Sotanasathien, **Electoral Process and Its Campaign : A comparison Between Thailand and Japan**, (Bangkok : Prasitphan and Printing , 2000), pp. 311 – 314.

^๘ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข, การปฏิรูปการเมืองและการเปลี่ยนแปลงของระบบพรรคการเมืองในญี่ปุ่น, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐๐ – ๒๑๕.

^๙ไชยวัฒน์ คำชู, ระบบเศรษฐกิจการเมืองยุคหลังฟองสบู่แตก : ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๔ - ๑๕๐.

^{๑๐}Matthew Carlson, **Money Politics in Japan : new rules, old practices**, (London : Lynne Rienner Publishers, Inc., 2007), pp. 131 – 134.

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีการศึกษา

๓.๑ วิธีดำเนินการศึกษา

๓.๑.๑ วิธีการศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary studying) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Data) ที่เป็นผลงานวิชาการ เช่น หนังสือ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และงานวิชาการในสื่ออิเล็กทรอนิกส์

๓.๑.๒ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

(๑) วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยเป็นการวิเคราะห์และบรรยายเชิงพรรณนาตามแนวคิดทฤษฎีทางการเมืองที่เกี่ยวข้องและหลักตรรกศาสตร์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงบทบาทผู้ติดตามรัฐธรรมนูญ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งอำนาจหน้าที่ของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ที่เป็นตัวแปรสำหรับการศึกษา และอาจมีผลต่อระดับการพัฒนาการเมือง ที่ใช้ตัวชี้วัดในการศึกษาซึ่งประกอบด้วยเสถียรภาพรัฐบาล การมีส่วนร่วมทางการเมือง (หมายถึง อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและอัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด) เขตเลือกตั้ง ระบบการเมือง พรรคการเมือง และดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชัน

(๒) วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยเป็นการแสดงค่าสถิติแบบร้อยละ (Percentage) เพื่อแสดงอัตราส่วน การประมวลค่าเฉลี่ย (Mean) และอัตราการขยายตัว (Growth rate) ของค่าตัวแปรที่ศึกษา เมื่อได้ผลการแสดงค่าแล้วจึงนำมาวิเคราะห์ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

(๓) วิธีวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการพัฒนาการเมืองและโครงสร้างทางการเมืองที่สำคัญของไทยและญี่ปุ่น โดยเป็นการศึกษาเปรียบเทียบของตัวแปรหรือตัวชี้วัดที่สำคัญในเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณ ดังนี้

- (ก) การปรับปรุงกฎหมาย
- (ข) การปรับโครงสร้างสถาบันการเมือง
- (ค) การกำหนดวิธีการเลือกตั้งและการแบ่งเขตเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- (ง) ระบบพรรคการเมือง
- (จ) การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน

(ฉ) เสถียรภาพทางการเมืองโดยประเมินจากเสถียรภาพของรัฐบาล (ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรี)

(ช) อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(ซ) อัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด

(ฅ) ดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชัน (Corruption Perception Index : CPI)

อนึ่ง เนื่องจากสมาชิกวุฒิสภาของไทยเพิ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนครั้งแรกในปี ๒๕๔๓ (ไม่รวมถึงการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาในปี ๒๕๔๕) และการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาในปี ๒๕๕๑ ที่มาจากการเลือกตั้งและการสรรหา ฉะนั้น จึงเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นตัวแปรสำหรับการศึกษาเฉพาะในกรณีนี้

๓.๒ อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศที่ใช้ในการศึกษา

อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศที่ใช้ในการศึกษานี้ อ้างอิงจากอัตราแลกเปลี่ยนตัวเฉลี่ยที่ธนาคารพาณิชย์ขายให้แก่ลูกค้า ตามประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยประจำวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ในอัตรา ๑๐๐ เยนต่อ ๓๖.๔๒ บาทหรือประมาณ ๓๖ บาท

๓.๓ ข้อกำหนดในการศึกษา

ในรายงานการศึกษานี้จะมีการใช้ถ้อยคำที่อ้างถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตามพุทธศักราชที่ประกาศใช้ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ จะใช้ถ้อยคำว่า “รัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐”

๓.๔ ข้อจำกัดในการศึกษา

ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ครั้งที่ ๑๐ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ปรากฏว่าที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาได้มีมติเห็นชอบเพื่อรับหลักการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช ... (มาตรา ๕๓ – ๕๘) และมีผลบังคับใช้ในปี ๒๕๕๔ ทั้งนี้การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิธีการเลือกตั้งและการกำหนดเขตเลือกตั้งอาจจะส่งผลกระทบต่อสาระสำคัญของรายงานการศึกษานี้ในบางประเด็นได้

บทที่ ๔

การเปรียบเทียบโครงสร้างสถาบันการเมืองไทยและญี่ปุ่น

ในรายงานการศึกษานี้ได้จัดทำตารางการเปรียบเทียบโครงสร้างสถาบันการเมืองไทยและญี่ปุ่น เพื่ออธิบายโครงสร้างของสถาบันการเมืองและกฎหมายที่อาจมีความคล้ายคลึงกันหรือความแตกต่างระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑

การเปรียบเทียบโครงสร้างสถาบันการเมืองไทยและญี่ปุ่น

ลำดับที่	ประเด็น	ไทย	ญี่ปุ่น
๑	ลำดับของรัฐธรรมนูญที่มีผลบังคับใช้	รัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๘ (สำหรับรัฐธรรมนูญฉบับแรกมีผลบังคับใช้ในปี ๒๔๗๕)	รัฐธรรมนูญที่มีผลบังคับใช้ในปัจจุบันเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๒ โดยมีผลบังคับใช้ในปี ๒๔๕๐ (สำหรับรัฐธรรมนูญฉบับแรกมีผลบังคับใช้ในปี ๒๔๓๓ ^๑)
๒	จำนวนมาตราของรัฐธรรมนูญ	๓๐๕ มาตรา โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญไทยจะเน้นให้มีรายละเอียดค่อนข้างมาก	๑๐๓ มาตรา หรือ ๑ ใน ๓ ของรัฐธรรมนูญไทย โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นจะไม่มีรายละเอียดมากนัก แต่รายละเอียดจะไปปรากฏในกฎหมายลำดับรอง
๓	การร่างรัฐธรรมนูญที่บังคับใช้ในปัจจุบัน	สภาร่างรัฐธรรมนูญตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๔๘	นักกฎหมายชาวอเมริกันจำนวน ๒ คนที่มีบทบาทสำคัญในการร่างรัฐธรรมนูญคือ มิโล โรเวล (Milo Rowel) ^๒ และ คอร์ทนีย์ วิทนีย์ (Courtney Whitney) ^๓
๔	ประมุขของชาติ	พระมหากษัตริย์	สมเด็จพระจักรพรรดิ
๕	การสืบราชสมบัติที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ	โดยนัยแห่งกฎหมายเขียนว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ และตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด	ให้เป็นไปตามกฎหมายเขียนที่เรียกว่า Imperial House Law

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ลำดับที่	ประเด็น	ไทย	ญี่ปุ่น
๖	การเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ	เสนอโดย (๑) คณะรัฐมนตรี (๒) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่ (๓) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา ไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่ของทั้งสองสภา (๔) ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนตามกฎหมายว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย	เสนอโดยสมาชิกรัฐสภา ^๔
๗	การให้ความเห็นชอบในการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ	มากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกที่มีอยู่ของสองสภา (สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา)	จำนวนสองในสามของจำนวนสมาชิกของสองสภา และให้มีการออกเสียงประชามติโดยได้รับความเห็นชอบจากเสียงข้างมากของประชาชน ^๕
๘	ระบบของรัฐสภา	(Parliamentary system) ระบบที่ผู้นำฝ่ายบริหารต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรและมีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร	(Parliamentary system) ระบบที่ผู้นำฝ่ายบริหารต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรและมีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร
๙	จำนวนสภา	เป็นระบบสภาคู่(Bicameral) โดยมี ๒ สภาประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา	เป็นระบบสภาคู่(Bicameral) โดยมี ๒ สภาประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ลำดับที่	ประเด็น	ไทย	ญี่ปุ่น
๑๐	จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	๕๐๐ คน	๔๘๐ คน
๑๑	วาระการดำรงตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	๔ ปี โดยต้องสังกัดพรรคการเมือง ทั้งนี้หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งสิ้นสุดสมาชิกภาพ จะจัดให้มีการเลือกตั้งแทนภายใน ๔๕ วัน ยกเว้นสภาผู้แทนฯ มีอายุเหลือไม่ถึง ๑๘๐ วัน	๔ ปี โดยไม่สังกัดพรรคการเมืองก็ได้ ทั้งนี้หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งสิ้นสุดสมาชิกภาพ จะจัดให้มีการเลือกตั้งแทน ๒ ครั้งต่อปี ในเดือนเมษายนและตุลาคม
๑๒	ประเภทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	แบ่งเป็น ๒ แบบ (๑) แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จำนวน ๓๖๕ คน (๒) แบบบัญชีรายชื่อ จำนวน ๑๓๕ คน	แบ่งเป็น ๒ แบบ (๑) แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จำนวน ๓๐๐ คน (๒) แบบสัดส่วน จำนวน ๑๘๐ คน ^๖
๑๓	ประเภทเขตเลือกตั้งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	(๑) แบบแบ่งเขตเลือกตั้งให้แบ่งเขตเลือกตั้งที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน ๑ คน หรือที่เรียกว่าระบบ one man one vote (๒) แบบบัญชีรายชื่อ ให้ประเทศเป็นเขตเลือกตั้งโดยไม่มีการกำหนดคะแนนขั้นต่ำ	(๑) แบบแบ่งเขตเลือกตั้งให้แบ่งเขตเลือกตั้งที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน ๑ คน หรือที่เรียกว่าระบบ one man one vote (๒) แบบสัดส่วนให้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น ๑๑ เขต โดยแต่ละเขตเลือกตั้งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่เท่ากันระหว่าง ๖ - ๒๕ คน

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ลำดับที่	ประเด็น	ไทย	ญี่ปุ่น
๑๔	วิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	(๑) แบบแบ่งเขตเลือกตั้งให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถเลือกจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เขตละ ๑ คน (๒) แบบบัญชีรายชื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เลือกหมายเลขของพรรคการเมืองและนำมาคำนวณคะแนนตามสัดส่วน	(๑) แบบแบ่งเขตเลือกตั้งให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เขตละ ๑ คน (๒) แบบสัดส่วนให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เลือกหมายเลขของพรรคการเมืองและนำมาคำนวณคะแนนตามสัดส่วน โดยคำนวณในวิธีการแบบ D'Hondt
๑๕	การสมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งและแบบบัญชีรายชื่อ/สัดส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในเวลาเดียวกัน	ผู้สมัครไม่อาจลงสมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งและแบบบัญชีรายชื่อในเวลาเดียวกันได้	ผู้สมัครสามารถลงสมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งและแบบสัดส่วนในเวลาเดียวกันได้ หรือที่เรียกว่า (dual candidacy) ทั้งนี้มีการเรียกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ไม่ได้รับเลือกตั้งในระบบหนึ่ง แต่ได้รับเลือกตั้งในอีกระบบหนึ่งว่า “ผีดิบ” หรือ “Zombie” ^๗
๑๖	จำนวนสมาชิกวุฒิสภา	๑๕๐ คน	๒๔๒ คน
๑๗	ประเภทของสมาชิกวุฒิสภา	(๑) ประเภทมาจากการเลือกตั้งในแต่ละจังหวัด จังหวัดละ ๑ คน จึงมีจำนวน ๗๖ คนในปี ๒๕๕๑ (๒) ประเภทมาจกสรรหาให้สมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งหักจาก ๑๕๐ คน จึงมีจำนวน ๗๔ คนในปี ๒๕๕๑	(๑) ประเภทมาจากการเลือกตั้งจากเขตเลือกตั้ง ๔๗ จังหวัด จำนวน ๑๔๖ คน (๒) ประเภทมาจากการเลือกตั้งแบบสัดส่วนที่มาจากเขตเลือกตั้งที่ใช้ประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง จำนวน ๙๖ คน

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ลำดับที่	ประเด็น	ไทย	ญี่ปุ่น
๑๘	วาระการดำรงตำแหน่งของสมาชิกวุฒิสภา	วาระ ๖ ปี ทั้งนี้การยุบวุฒิสภาจะกระทำมิได้แต่ในวาระเริ่มแรกให้สมาชิกวุฒิสภาประเภทมาจากการสรรหามีวาระ ๓ ปี	วาระ ๖ ปี ทั้งนี้การยุบวุฒิสภาจะกระทำมิได้ แต่ให้มีการเลือกตั้งจำนวนครั้งหนึ่ง คือ ๑๒๑ คน ทุก ๆ ๓ ปี โดยแบ่งเป็นสมาชิกวุฒิสภาจากเขตจังหวัด จำนวน ๗๓ คน และจากบัญชีรายชื่อ จำนวน ๔๘ คน
๑๙	วิธีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา	ให้จังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง จึงมีสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดละ ๑ คน	(๑) ประเภทมาจากการเลือกตั้งจากเขตจังหวัด โดยญี่ปุ่นมีจังหวัดจำนวน ๔๗ จังหวัด โดยแต่ละจังหวัดให้เป็นเขตเลือกตั้ง ทั้งนี้มีจำนวนสมาชิกวุฒิสภาระหว่าง ๒ - ๑๐ คน ในแต่ละเขต แต่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถเลือกได้ ๑ คนเท่านั้น (Single Non Transferable Vote) โดยมีจำนวน ๑๔๖ คน [ลักษณะคล้ายกับการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาของไทย ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ปี ๒๕๔๐] (๒) ประเภทมาจากการเลือกตั้งแบบสัดส่วนหรือแบบบัญชีรายชื่อ โดยใช้ประเทศเป็นเขตเลือกตั้งมีจำนวน ๕๖ คน ทั้งนี้บัญชีรายชื่อสำหรับการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา จะเป็นแบบบัญชีรายชื่อแบบเปิด (Open Party List System) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เลือกและเรียงลำดับความพอใจในผู้สมัครแต่ละคนในบัญชีรายชื่อ

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ลำดับที่	ประเด็น	ไทย	ญี่ปุ่น
๒๐	การสรรหาสมาชิกวุฒิสภา	ให้มีคณะกรรมการสรรหาประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานกรรมการการเลือกตั้ง ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประธานกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน รวมทั้งผู้พิพากษาในศาลฎีกา จำนวน ๑ คนและตุลาการในศาลปกครองสูงสุด จำนวน ๑ คน ตามหลักเกณฑ์ที่รัฐธรรมนูญกำหนด	ไม่มีการสรรหา
๒๑	การดำรงตำแหน่งทางการเมืองของสมาชิกวุฒิสภา	สมาชิกวุฒิสภาไม่สามารถเป็นรัฐมนตรี หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่น และสังกัดพรรคการเมืองไม่ได้เช่นกัน	สมาชิกวุฒิสภาสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี และสามารถสังกัดพรรคการเมืองได้
๒๒	สมัยประชุมรัฐสภา	กำหนดให้มี ๑. <u>สมัยประชุมสามัญทั่วไป</u> ๒. <u>สมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติ</u> โดยจะเป็นการพิจารณาเรื่องที่เกี่ยวกับกฎหมาย เช่น การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ การอนุมัติร่างพระราชกำหนด การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เป็นต้น หรือเรื่องที่สำคัญอื่น ๆ เช่น การให้ความเห็นชอบในการประกาศสงคราม ฯลฯ ๓. <u>การประชุมสมัยวิสามัญ</u>	กำหนดให้มี ๑. <u>สมัยประชุมสามัญ</u> จำนวน ๑ ครั้ง (จำนวน ๑๕๐ วัน) ๒. <u>สมัยประชุมวิสามัญ</u> ภายหลังการเลือกตั้งในกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรครบวาระหรือภายหลังการเลือกตั้งตามปกติของการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ๓. <u>สมัยประชุมพิเศษ</u> ภายหลังการเลือกตั้งจากการยุบสภาผู้แทนฯ ^๕ อนึ่ง คณะรัฐมนตรี อาจขอให้เปิด <u>สมัยประชุมฉุกเฉินของวุฒิสภา</u> ในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉินของประเทศ

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ลำดับที่	ประเด็น	ไทย	ญี่ปุ่น
๒๓	การเสนอ กฎหมาย (ไม่รวมถึง พระราชบัญญัติ ประกอบ รัฐธรรมนูญ และรัฐธรรมนูญ ในกรณีของไทย)	ผู้มีสิทธิเสนอกฎหมาย มีดังนี้ ๑. คณะรัฐมนตรี ๒. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวนไม่น้อยกว่า ๒๐ คน ๓. ศาลหรือองค์กรอิสระตาม รัฐธรรมนูญ เฉพาะกฎหมายที่ เกี่ยวกับการจัดองค์กรและ กฎหมายที่ประธานศาลและ ประธานองค์กรนั้นเป็นผู้รักษาการ ๔. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่า หนึ่งหมื่นคน เข้าชื่อเสนอกฎหมาย	ผู้มีสิทธิเสนอกฎหมาย มีดังนี้ ๑. คณะรัฐมนตรี ๒. สมาชิกรัฐสภา โดยการ สนับสนุนของสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่า ๒๐ คน และสมาชิกวุฒิสภาไม่น้อยกว่า ๑๐ คน แต่ถ้าเป็นกฎหมายที่ กระทบต่องบประมาณจะต้องได้รับ การสนับสนุนจากสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่า ๕๐ คน และสมาชิกวุฒิสภาไม่น้อยกว่า ๒๐ คน ๓. คณะกรรมาธิการ ^{๑๑}
๒๔	คณะกรรมาธิการ สามัญ สภาผู้แทนราษฎร	มีจำนวน ๓๕ คณะ แต่ละคณะ มีกรรมาธิการจำนวน ๑๕ คน	มีจำนวน ๑๗ คณะ แต่ละคณะ มีกรรมาธิการจำนวนระหว่าง ๒๐ - ๕๐ คน และมีคณะกรรมาธิการ งบประมาณ ^{๑๑}
๒๕	คณะกรรมาธิการ สามัญ วุฒิสภา	มีจำนวน ๒๒ คณะ แต่ละคณะ มีกรรมาธิการจำนวนไม่น้อยกว่า ๕ คนแต่ไม่เกิน ๑๕ คน	มีจำนวน ๑๗ คณะ แต่ละคณะ มีกรรมาธิการจำนวนระหว่าง ๑๐ - ๔๕ คน และมีคณะกรรมาธิการงบประมาณ ^{๑๒}
๒๖	คณะรัฐมนตรี	คณะรัฐมนตรีประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี จำนวน ๑ คน และคณะรัฐมนตรี ไม่เกินจำนวน ๓๕ คน	คณะรัฐมนตรีประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี จำนวน ๑ คนและ คณะรัฐมนตรี ๑๔ คน แต่ถ้ามีเหตุ ฉุกเฉินอาจเพิ่มจำนวนได้อีก ๓ คน ซึ่งรวมกันไม่เกินจำนวน ๑๗ คน ^{๑๓}

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ลำดับที่	ประเด็น	ไทย	ญี่ปุ่น
๒๓	ที่มาของ นายกรัฐมนตรี	นายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร หรือในกรณีที่นายกรัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่งจากอุบัติเหตุภัยที่ไม่ไว้วางใจ ก็ให้ผู้สมควรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจากญัตติดังกล่าวสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนได้	นายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกรัฐสภา โดยการเลือกของสมาชิกรัฐสภาและเป็นพลเรือน (มีเหตุการณ์ในปี ๒๕๕๑ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรเสนอชื่อนายทาโร อาโสะ ให้เป็นนายกรัฐมนตรี ขณะที่วุฒิสภาเสนอชื่อนายอิชิโร โองาว่า ให้เป็นนายกรัฐมนตรี แต่รัฐธรรมนูญญี่ปุ่นกำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจเหนือกว่าและตัดสินใจในเรื่องนี้)
๒๔	การอภิปราย ไม่ไว้วางใจ	<u>สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๕ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่</u> มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี และ <u>สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวนไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๖ ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่</u> มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล และถ้าพรรคฝ่ายค้านมีจำนวนสมาชิกสภาฯ ไม่ถึงเกณฑ์ที่จะเสนอญัตติเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจได้ ก็มีหลักเกณฑ์ตามมาตรา ๑๖๐ แห่งรัฐธรรมนูญฯ ให้เสนอญัตติเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจได้	ญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจจะต้องมีสมาชิกผู้แทนราษฎรผู้เสนอญัตติอย่างน้อย ๕๐ คนพร้อมกับเหตุผลประกอบญัตติฯ และถ้าสภาผู้แทนราษฎรมีมติไม่ไว้วางใจหรือปฏิเสธการไว้วางใจ จะเป็นผลให้คณะรัฐมนตรีต้องลาออกทั้งคณะ หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎรภายใน ๑๐ วัน ^๔

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ลำดับที่	ประเด็น	ไทย	ญี่ปุ่น
๒๙	อายุผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	อายุ ๑๘ ปีสำหรับการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ	อายุ ๒๐ ปีสำหรับการเลือกตั้งและอายุ ๑๘ ปีสำหรับการออกเสียงประชามติ
๓๐	องค์กรจัดการเลือกตั้ง	<p>คณะกรรมการการเลือกตั้งมาจากการสรรหา โดยวิธีการดังนี้</p> <p>(๑) ให้มีคณะกรรมการสรรหาที่ประกอบด้วยประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด ประธานสภาผู้แทนราษฎร ผู้นำฝ่ายค้าน บุคคลซึ่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาคัดเลือกจำนวน ๑ คน และบุคคลซึ่งที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดคัดเลือกจำนวน ๑ คน ทำหน้าที่สรรหากรรมการเลือกตั้ง จำนวน ๓ คน</p> <p>(๒) ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาทำหน้าที่สรรหากรรมการเลือกตั้ง จำนวน ๒ คน</p> <p>(๓) ให้เสนอชื่อบุคคลจากการสรรหาตาม (๑) และ (๒) เพื่อให้วุฒิสภาพิจารณาให้ความเห็นชอบ</p>	<p>องค์กรจัดการการเลือกตั้ง^๕ แบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ</p> <p>(๑) คณะมนตรีบริหารการเลือกตั้งกลาง (Central Election Management Council) ทำหน้าที่จัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาที่เป็นแบบสัดส่วน โดยคณะมนตรีฯ มาจากการเสนอของรัฐสภาเพื่อให้นายกรัฐมนตรีแต่งตั้ง</p> <p>(๒) คณะกรรมการบริหารการเลือกตั้งระดับจังหวัด (Prefectural Election Management Committees) ทำหน้าที่จัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาแบบแบ่งเขตเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด/สมาชิกสภาจังหวัด โดยคณะกรรมการนี้มาจากการเลือกของสภาจังหวัด</p> <p>(๓) คณะกรรมการบริหารการเลือกตั้งระดับเทศบาล (Municipal Election Management Committees) มีหน้าที่จัดการเลือกตั้งผู้บริหารเทศบาลและสภาเทศบาล โดยคณะกรรมการนี้มาจากการเลือกของสภาเทศบาล</p>

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ลำดับที่	ประเด็น	ไทย	ญี่ปุ่น
๓๑	องค์กรศาล	องค์กรศาลแบ่งเป็น (๑) ศาลรัฐธรรมนูญ (๒) ศาลยุติธรรม (๓) ศาลปกครอง (๔) ศาลทหาร	องค์กรศาลญี่ปุ่น มีแต่ศาลยุติธรรมโดยไม่มีศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครอง ทั้งนี้ศาลสูงสุดหรือศาลฎีกา เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาว่ากฎหมาย คำสั่ง ระเบียบหรือการกระทำใดของรัฐขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ^๖
๓๒	การแต่งตั้ง ประธานศาล	การพิจารณาแต่งตั้งประธานศาลฎีกา ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยไม่ต้องผ่านความเห็นชอบของรัฐสภา แต่การแต่งตั้งประธานศาลปกครองสูงสุด ต้องผ่านความเห็นชอบของรัฐสภาด้วย	คณะรัฐมนตรีจะเสนอชื่อประธานศาลฎีกา เพื่อให้สมเด็จพระจักรพรรดิทรงแต่งตั้ง และคณะรัฐมนตรียังมีอำนาจในการแต่งตั้งผู้พิพากษาตามกฏหมายบัญญัติ
๓๓	องค์กรตาม รัฐธรรมนูญ	องค์กรตามรัฐธรรมนูญมีดังนี้ (๑) คณะกรรมการการเลือกตั้ง (๒) ผู้ตรวจการแผ่นดิน (๓) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (๔) คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน (๕) องค์กรอัยการ (๖) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (๗) สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	รัฐธรรมนูญญี่ปุ่นกำหนดให้มีองค์กรที่เป็นอิสระและไม่สังกัดฝ่ายบริหาร คือ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ตรวจเงินแผ่นดิน (Board of Audit) โดยมีกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน จำนวน ๓ คน ที่ได้รับการแต่งตั้งจากนายกรัฐมนตรี โดยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ทั้งนี้ กรรมการตรวจเงินแผ่นดินจะเลือกกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ๑ คน เพื่อดำรงตำแหน่งเป็นประธานกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ^๗

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ลำดับที่	ประเด็น	ไทย	ญี่ปุ่น
๓๔	การจำแนกประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	มี ๕ ประเภท ดังนี้ (๑) องค์การบริหารส่วนตำบล (๒) เทศบาล (๓) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (๔) กรุงเทพมหานคร (๕) เมืองพัทยา	มี ๖ ประเภทที่สำคัญ ^{๑๘} ดังนี้ (๑) จังหวัด (Prefectures) โดยมีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด (๒) เทศบาล แบ่งเป็น เทศบาลนคร/เทศบาลเมือง/เทศบาลหมู่บ้าน (๓) เขตพิเศษ (Special Ward) เป็นเขตปกครองที่มีเฉพาะในกรุงโตเกียว มีลักษณะคล้ายกับเทศบาลนคร (๔) สหภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการร่วมกันขององค์กรฯ เพื่อดำเนินกิจการเฉพาะ เช่น กำจัดขยะ (๕) เขตทรัพย์สิน (Property Wards) เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่บริหารและจัดการกับทรัพย์สินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น คลองชลประทาน ฯลฯ (๖) บริษัทพัฒนาท้องถิ่น เป็นการร่วมกันขององค์กรปกครองฯ ๒ แห่งขึ้นไปเพื่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก

แหล่งที่มาของข้อมูลที่สำคัญ

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม
๒. รัฐธรรมนูญญี่ปุ่น ค.ศ. ๑๙๔๖
๓. Cabinet Law กฎหมายคณะรัฐมนตรีญี่ปุ่น
๔. Diet Law กฎหมายรัฐสภาญี่ปุ่น
๕. Rules of the House of Councillors กฎวุฒิสภาญี่ปุ่น
๖. http://www.shugiin.go.jp/index.nsf/html/index_e.htm เว็บไซต์สภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่น
๗. <http://www.sangiin.go.jp/eng/index.htm> เว็บไซต์วุฒิสภาญี่ปุ่น

เชิงอรรถบทที่ ๔

^๑Wikipedia, **Constitution of Japan**, Retrieved December 8, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Constitution_of_Japan.

^๒Wikipedia, **Milo Rowell**, Retrieved December 8, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Milo_Rowell.

^๓Wikipedia, **Courtney Whitney**, Retrieved December 8, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Courtney_Whitney.

^๔มาตรา ๕๖ แห่งรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น (<http://www.sangiin.go.jp/eng/law/tcoj/index.htm>, วันที่ค้นข้อมูล ๘ ธันวาคม ๒๕๕๓).

^๕มาตรา ๕๖ แห่งรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น (<http://www.shugiin.go.jp/eng/law/tcoj/index.htm>, วันที่ค้นข้อมูล ๘ ธันวาคม ๒๕๕๓).

^๖House of Representatives, Japan, **Election of Diet Members**, Retrieved October 21, 2010, from http://www.shugiin.go.jp/itdb_english.nsf/html/statics/guide/election.htm.

^๗Carlson Matthew, **Money Politics in Japan : new rules, old practices**, (London : Lynne Rienner Publishers, Inc., 2007), p. 7.

^๘House of Representatives, Japan, **Election of Diet Members**, Retrieved October 21, 2010, from http://www.shugiin.go.jp/itdb_english.nsf/html/statics/guide/election.htm.

^๙House of Representatives, Japan, **Sessions of the Diet**, Retrieved October 21, 2010, from http://www.shugiin.go.jp/itdb_english.nsf/html/statics/guide/sessions.htm.

^{๑๐}มาตรา ๕๐ - II แห่งกฎหมายรัฐสภา (Diet Law) [<http://www.sangiin.go.jp/eng/law/diet/index.htm>], วันที่ค้นข้อมูล ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๓ และมาตรา ๕๐ แห่งกฎวุฒิสภา (Rules of the House of Councillors) [<http://www.sangiin.go.jp/eng/law/rothoc/index.htm>], วันที่ค้นข้อมูล ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๓.

^{๑๑}มาตรา ๔๑ แห่งกฎหมายรัฐสภา (Diet Law) [<http://www.sangiin.go.jp/eng/law/diet/index.htm>] และ http://www.shugiin.go.jp/itdb_english.nsf/html/statics/guide/committe.htm, วันที่ค้นข้อมูล ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๓.

เชิงอรรถบทที่ ๔ (ต่อ)

^{๑๒} มาตรา ๗๔ แห่งกฎุติสภา (Rules of the House of Councillors)

[<http://www.sangiin.go.jp/eng/law/rothoc/index.htm>] และ http://www.shugiin.go.jp/itdb_english.nsf/html/statics/guide/committe.htm, วันที่ค้นข้อมูล ๒๑ ตุลาคม ๒๕๕๓.

^{๑๓} มาตรา ๒ แห่งกฎหมายคณะรัฐมนตรี (Cabinet Law) และ

http://www.kantei.go.jp/foreign/constitution_and_government/frame_02.html, วันที่ค้นข้อมูล ๘ ธันวาคม ๒๕๕๓.

^{๑๔} House of Representatives, **Control of the Executive**. Retrieved October 21, 2010, from

http://www.shugiin.go.jp/itdb_english.nsf/html/statics/guide/control.htm.

^{๑๕} Free Choice Foundation, **Election System in Japan**, Retrieved December 12, 2010,

from <http://www.freechoice.jp/electionsystem.pdf>.

^{๑๖} Wikipedia, **Supreme Court of Japan**, Retrieved November 25, 2010, from

http://www.en.wikipedia.org/wiki/Supreme_Court_of_Japan.

^{๑๗} Board of Audit of Japan, **The Board of Audit Act**, Retrieved December 14, 2010, from

<http://www.jbaudit.go.jp/english/index.html>.

^{๑๘} โกวิทช์ พวงงาม, การปกครองท้องถิ่นไทย : หลักการและมติใหม่ในอนาคต, พิมพ์ครั้งที่ ๗

(กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๕๒), หน้า ๖๓ – ๖๓.

บทที่ ๕

การพัฒนาหรือการปฏิรูปการเมืองไทย

มีการกล่าวอ้างที่ปรากฏเป็นข่าวทางสื่อมวลชนอยู่เสมอมาในช่วงเวลาการศึกษาว่า ระบบการเมืองไทยประสบปัญหาความรู้เสถียรภาพและความไม่มีประสิทธิภาพ ตั้งแต่ขั้นตอนการเข้าสู่อำนาจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยมีการจ่ายเงินซื้อเสียงหรือทุจริตการเลือกตั้ง เพื่อได้มาซึ่งตำแหน่งในทางการเมือง หลังจากนั้นก็ดำเนินการทุจริตหรือแสวงหาประโยชน์ เพื่อเป็นการแสวงหาผลตอบแทนจากการใช้จ่ายเงินจำนวนมากสำหรับการทุจริตเลือกตั้ง จนกระทั่งคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ นำมาเป็นข้ออ้างในการรัฐประหารรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในส่วนของเสถียรภาพทางการเมืองก็ประสบปัญหาความมั่นคงของรัฐบาล เนื่องจากรัฐบาลมีฐานะเป็นรัฐบาลผสมหลายพรรค โดยระหว่างปี ๒๕๓๕ - ๒๕๓๘ เฉพาะรัฐบาลนายชวน หลีกภัย และรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา มีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีทั้งคณะและแต่งตั้งรัฐมนตรีแทนในตำแหน่งที่ว่างลงถึงจำนวน ๑๔ ครั้ง เป็นผลให้การบริหารราชการแผ่นดินอาจไม่มีความต่อเนื่อง และรัฐบาลต้องใช้เวลาไปกับการรักษาเสถียรภาพทางการเมืองจึงอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งในการสนับสนุนให้มีการปฏิรูปการเมือง โดยกลุ่มแนวความคิดรัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionism) ที่สนับสนุนให้จัดระเบียบโครงสร้างทางการเมืองโดยอาศัยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ เป็นกลไกในการปรับโครงสร้างของสถาบันการเมืองการปกครองของประเทศ และการกำหนดคพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้องในการเมืองไทย

เมื่อมีการยกร่างรัฐธรรมนูญโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญและประกาศบังคับใช้รัฐธรรมนูญในปี ๒๕๔๐ ต่อมาแม้ว่าจะมีการรัฐประหารเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๔๘ โดยมีการยกเลิกรัฐธรรมนูญ แต่ก็มีการจัดทำรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ซึ่งมีบทบัญญัติสำหรับการพัฒนาการเมืองในลักษณะเดียวกับรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ ดังนั้นขอสรุปการแบ่งลำดับเวลาการศึกษาและแนวทางการพัฒนาการเมืองในช่วงเวลา พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓ เฉพาะประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

๕.๑ การแบ่งลำดับเวลาการศึกษา อาจแบ่งได้ดังนี้

๕.๑.๑ ช่วงเวลาที่ ๑ ยุคเศรษฐกิจฟองสบู่ผู้การยึดอำนาจของ รสท. (๑ มกราคม ๒๕๓๒ - ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔)

ช่วงเวลาดังกล่าวเกิดขึ้นภายหลังที่พลเอก ชชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติไทยขึ้นมา รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ในปี ๒๕๑๑ โดยเป็นนายกรัฐมนตรี คนแรกที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในรอบ ๑๒ ปีภายหลังเหตุการณ์รัฐประหารเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๕ โดยรัฐบาลชุดดังกล่าวมีนโยบายที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ประกอบกับเงื่อนไข ทางเศรษฐกิจที่เอื้ออำนวยในหลายประการเช่น การลงทุนจากต่างประเทศหรือราคาน้ำมันในตลาดโลกที่มีระดับไม่สูงมากนัก จึงเป็นผลให้มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และอัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP : Gross Domestic Product) ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๖ ระหว่างปี ๒๕๑๐ - ๒๕๑๔ อยู่ในระดับเฉลี่ยร้อยละ ๑๐.๕ ต่อปี^๑ สำหรับการพัฒนาการเมืองยังมีอุปสรรคหลายด้านเนื่องจากอยู่ภายใต้บังคับแห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๑๑ ที่มีเนื้อหาในลักษณะที่ไม่เป็นประชาธิปไตยมากนัก เนื่องจากกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการ แต่งตั้งโดยนายกรัฐมนตรีและสมาชิกวุฒิสภาจะเป็นข้าราชการประจำก็ได้ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วมีการ แต่งตั้งข้าราชการประจำและข้าราชการบำนาญมาดำรงตำแหน่งนี้เป็นส่วนใหญ่เพื่อสนับสนุนรัฐบาล

ทั้งนี้ผู้นำทางทหารยังมีบทบาททางการเมืองในทางพฤตินัยอยู่สำหรับการสร้างแรงกดดัน ทางการเมืองต่อรัฐบาล แต่ในช่วงดังกล่าวนี้มีความริเริ่มสำหรับการพัฒนาการเมืองในเรื่องใหม่ ๆ สำหรับสนับสนุนบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนในการให้ข้อมูลข่าวสารต่อสังคมมากขึ้น เช่น การอนุญาตให้มีการถ่ายทอดสดการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลทางโทรทัศน์ระหว่าง วันที่ ๑๕ - ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๑๒^๒ หรือการตราพระราชกำหนดยกเลิกคำสั่งของคณะปฏิรูปการ ปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ ๔๒ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ พ.ศ. ๒๕๑๓ เนื่องจากคำสั่งของ คณะปฏิรูปฯ ดังกล่าวมีเนื้อหาในลักษณะลิดรอนเสรีภาพการเสนอข่าวสารของสื่อมวลชน นอกจากนั้น ในปี ๒๕๑๒ มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญด้วยการกำหนดให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรดำรงตำแหน่ง ประธานรัฐสภา แต่มีบทเฉพาะกาลให้การแก้ไขดังกล่าวมีผลใช้บังคับในวันถัดไปหลังวันเลือกตั้งทั่วไป ครั้งแรกภายหลังการแก้ไขรัฐธรรมนูญ

จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจดังกล่าวข้างต้น เป็นผลให้รัฐได้ลงทุนและสนับสนุนให้เอกชน เข้ามามีบทบาทในการลงทุน โครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจในโครงการต่าง ๆ ที่มีมูลค่าในระดับสูง แต่เหตุการณ์ที่ตามมาคือ การกล่าวหาว่ามีการทุจริตต่อราษฎร์บังหลวงในโครงการต่าง ๆ จนกระทั่ง คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ หยิบยกมาเป็นข้ออ้างในการรัฐประหารยึดอำนาจรัฐบาล พลเอก ชชาติชาย ในวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔^๓

๕.๑.๒ ช่วงเวลาที่ ๒ ยุค รสช. ตู้อการปฏิรูปการเมือง (๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ - ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐)

ภายหลังการยึดอำนาจในวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ ได้มีการจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวโดย นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี และเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี ๒๕๓๔ จึงมีการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๓๕ แต่เมื่อพลเอก สุจินดา คราประยูร เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว จึงมีการคัดค้านนายกรัฐมนตรีซึ่งไม่ได้มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นผลให้มีเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองในเดือนพฤษภาคม ๒๕๓๕ และส่งผลต่อเนื้อองให้พลเอกสุจินดา ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในช่วงเวลาต่อมารัฐสภาได้พิจารณาแก้ไขรัฐธรรมนูญให้มีความเป็นประชาธิปไตยขึ้น เช่น การกำหนดให้นายกรัฐมนตรีเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา และลดอำนาจของสมาชิกวุฒิสภาในการพิจารณากฎหมาย เป็นต้น ทั้งนี้เมื่อนายอานันท์ กลับมารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง จึงได้ยุบสภาผู้แทนราษฎร และกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๓๕ ต่อมานายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และบริหารประเทศต่อไป จนกระทั่งมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญปี ๒๕๓๔ ครั้งใหญ่ในปี ๒๕๓๘ พร้อมทั้งมีการยุบสภาผู้แทนราษฎรในปีเดียวกันนั่นเอง หลังจากนั้นเมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๓๘ ส่งผลให้นายบรรหาร ศิลปอาชา หัวหน้าพรรคชาติไทย เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ตลอดระยะเวลาปี ๒๕๓๕ - ๒๕๓๘ ทั้งรัฐบาลนายชวน และรัฐบาลนายบรรหาร ต่างก็เป็นรัฐบาลผสมที่มีพรรคการเมืองหลายพรรคเข้าร่วมรัฐบาล จึงประสบกับปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองมาโดยตลอด เนื่องจากมีความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลต่างพรรคหรือความขัดแย้งภายในพรรคการเมืองแต่ละพรรคด้วยตนเอง ในประเด็นการกำหนดผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีและแนวความคิดทางการเมืองที่ต่างกัน ส่งผลให้ช่วงเวลาดังกล่าวมีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีครั้งแรกและแต่งตั้งรัฐมนตรีแทนในตำแหน่งว่างอยู่ตลอดเวลา รวมกันได้ ๑๔ ครั้ง จำนวน ๑๑๕ ตำแหน่ง โดยรัฐบาลนายชวน มีการแต่งตั้งจำนวน ๘ ครั้ง จำนวน ๕๔ ตำแหน่ง ในส่วนรัฐบาลนายบรรหาร มีการแต่งตั้งจำนวน ๖ ครั้ง จำนวน ๘๑ ตำแหน่ง^๔ เป็นผลให้เกิดปัญหาความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองและความไม่ต่อเนื่องในการบริหารราชการแผ่นดิน ในเวลาเดียวกันจึงเกิดกระแสเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมืองจากนักวิชาการและสื่อมวลชน

ดังนั้น รัฐบาลนายบรรหาร จึงสนับสนุนในสิ่งที่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการพัฒนาการเมือง โดยผลักดันให้แก่รัฐธรรมนูญในปี ๒๕๓๕ จนเป็นผลสำเร็จ เพื่อจัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมา ดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะ และแม้ว่าจะมีการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๓๕ เป็นผลให้พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่กระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญยังดำเนินการต่อไปจนกระทั่งเป็นผลให้รัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ในวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐ ทั้งนี้มีข้อสังเกตว่าในปี ๒๕๔๐ เป็นช่วงเวลาที่มียุคเปลี่ยนสำคัญทางการเมืองจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐

ขณะเดียวกันมีจุดเปลี่ยนสำคัญทางเศรษฐกิจไทยอันเนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ล่มสลาย ที่มีสาเหตุจากการเก็งกำไรราคาหลักทรัพย์ของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยและการเก็งกำไรในอสังหาริมทรัพย์ การยุติการดำเนินงานของสถาบันการเงิน ตลอดจนการกู้เงินในขนาดที่เกินตัวจากต่างประเทศของภาคเอกชนและการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดกับต่างประเทศในระดับสูง เป็นผลให้มีการปรับเปลี่ยนระบบอัตราแลกเปลี่ยนในวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๔๐ โดยกำหนดให้เป็นระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบลอยตัว (floating exchange rate) เนื่องจากการขาดเงินทุนสำรองระหว่างประเทศ จนกระทั่งต้องขอรับความช่วยเหลือด้านเงินทุนจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ

อนึ่ง นอกเหนือจากการพัฒนาการเมืองในภาพรวมโดยการมีรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ แล้ว ยังมีการกำหนดให้มืองค์การบริหารส่วนตำบลตามความในพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับพื้นฐานที่เป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น

๕.๑.๓ ช่วงเวลาที่ ๓ ยุคย่อนเส้นทางปฏิรูปการเมืองสู่การยึดอำนาจ (๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐ - ๑๕ กันยายน ๒๕๔๕)

ภายหลังที่พลเอก ชวลิต ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๐ แล้ว เมื่อรัฐบาลนายชวน เข้ามาบริหารประเทศแทนก็ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในการสนับสนุนให้ตรากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ได้เกิดปัญหาทางการเมืองที่มีความถี่อยู่บ่อยครั้ง คือ การตีความและการวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เนื่องจากรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ กำหนดให้มีการจัดตั้งองค์กรขึ้นมากครั้งแรกหรือแนวทางการปฏิบัติที่จะต้องดำเนินการเป็นครั้งแรก เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ จึงก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนในทางปฏิบัติหลายประเด็น สำหรับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เช่น

ปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาและวุฒิสภา หรือปัญหาการวินิจฉัยตำแหน่งศาสตราจารย์ที่เป็นคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่ามีความหมายครอบคลุมถึงศาสตราจารย์พิเศษหรือไม่^๕ และเมื่อพ้นตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทยเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหลังการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๔๔ และปี ๒๕๔๘ ก็เริ่มมีการกล่าวอ้างถึง การแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรอิสระ ประกอบกับการกล่าวหาว่า มีการบริหารราชการแผ่นดินส่อไปในทางไม่สุจริต พร้อมทั้งมีการชุมนุมทางการเมืองในปี ๒๕๔๘ โดยกลุ่มที่ใช้ชื่อว่า “กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” จึงเป็นเหตุให้คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) นำไปอ้างเป็นเหตุผลในการยึดอำนาจและยกเลิกรัฐธรรมนูญในวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๔๘ ส่งผลให้การพัฒนาการเมืองมีสถานะสะดุดหยุดลง

๕.๑.๔ ช่วงเวลาที่ ๔ ยุคคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติผู้ความขัดแย้งทางการเมือง (๑๙ กันยายน ๒๕๔๘ ถึงปัจจุบัน)

ภายหลังที่มีการยึดอำนาจแล้ว คณะ คปค. ได้เปลี่ยนชื่อเป็นคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ และสนับสนุนให้พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีในปี ๒๕๔๘ ทั้งนี้ได้มีการจัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อร่างรัฐธรรมนูญเป็นการเฉพาะครั้งที่ ๓ ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย (ครั้งที่ ๑ ในปี ๒๔๘๑ และครั้งที่ ๒ ในปี ๒๕๓๘ โดยไม่รวมถึงสภาร่างรัฐธรรมนูญปฏิบัติหน้าที่รัฐสภา ระหว่างปี ๒๕๐๒ - ๒๕๑๑) และเมื่อมีการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว ได้มีการนำร่างรัฐธรรมนูญไปขอรับความเห็นชอบจากประชาชนในรูปแบบของการออกเสียงประชามติครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทยในวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๐ (ซึ่งถือได้ว่าเป็นการพัฒนาการเมืองในแง่ของการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในการให้ความเห็นชอบ) และภายหลังรัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้ในวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐ จึงมีการจัดการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๐ ในขณะที่เดียวกันสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยได้มีภารกิจต่อเนื่องในการตรากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด และรัฐสภาภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปได้ตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเมืองอีกหลายฉบับ

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการเมืองในช่วงเวลานี้ที่ดำเนินการในส่วนกลไกของรัฐบาลประสบกับอุปสรรคเนื่องจากความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง โดยในปี ๒๕๕๑ นายสมัคร สุนทรเวช พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยเหตุมีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญและนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคพลังประชาชนและถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งในฐานะเป็นหัวหน้าพรรค ต่อมานายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน

ฉะนั้น ในปี ๒๕๕๑ นับว่าเป็นประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทยครั้งที่ ๒ ที่มีนายกรัฐมนตรีในปีเดียวกันถึง ๔ คน ทั้งนี้ยังมีการชุมนุมทางการเมืองที่ต่อเนื่องมาระหว่างปี ๒๕๔๘ - ๒๕๕๓ จนเป็นอุปสรรคต่อการบริหารราชการของรัฐบาลและการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา

๕.๒ แนวทางการพัฒนาการเมืองไทย อาจจำแนกเฉพาะประเด็นที่สำคัญ ได้ดังนี้

๕.๒.๑ การเข้าสู่อำนาจในตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา

ถ้านอกเหนือจากการเลือกสมาชิกวุฒิสภาทางอ้อมตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๘ ที่มาของสมาชิกวุฒิสภาจะมาจากการแต่งตั้งโดยนายกรัฐมนตรีโดยตลอดซึ่งมีข้อถกเถียงในประเด็นความชอบธรรมทางการเมืองเสมอมา ดังนั้นจึงมีการกำหนดในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ โดยแก้ไขการเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาให้เป็นการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนครั้งแรกในปี ๒๕๕๑ ต่อมาในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ได้กำหนดวิธีการรูปแบบใหม่โดยให้มีสมาชิกวุฒิสภาจำนวน ๑๕๐ คน ทั้งนี้สมาชิกวุฒิสภากลุ่มแรกที่มาจากการเลือกตั้งเท่ากับจำนวนจังหวัดที่มีอยู่ในสัดส่วนจังหวัดละ ๑ คนและให้ไปหักจากจำนวน ๑๕๐ คน เมื่อได้ผลลัพธ์ในส่วนที่เหลือมาเท่าไรแล้ว ก็จะเป็นสมาชิกวุฒิสภากลุ่มที่สองที่มาจากสรรหาของคณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาซึ่งประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญและประธานกรรมการการเลือกตั้ง เป็นต้น

๕.๒.๒ การเข้าสู่อำนาจในตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ในช่วง ๒๒ ปีระหว่างปี ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓ ได้กำหนดการกำหนดเขตเลือกตั้งเป็น ๓ ช่วงเวลาแบ่งเป็น ช่วงเวลาที่ ๑ ระหว่างปี ๒๕๓๒ - ๒๕๔๐ เป็นระบบเขตเลือกตั้งเขตละ ๑ - ๓ คน ช่วงเวลาที่ ๒ ระหว่างปี ๒๕๔๐ - ๒๕๔๘ มีการบังคับใช้รัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ โดยนำการกำหนดเขตเลือกตั้งแบบเขตละ ๑ คนที่เคยใช้มาก่อนในอดีตมาใช้อีกครั้งหนึ่งและนอกเหนือจากการมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวน ๔๐๐ คนแล้ว ยังมีนวัตกรรมใหม่สำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยกำหนดให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อที่ใช้ประเทศเป็นเขตเลือกตั้งซึ่งมีจำนวน ๑๐๐ คน และช่วงเวลาที่ ๓ ระหว่างปี ๒๕๕๐ - ๒๕๕๓ เมื่อมีการบังคับใช้รัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ได้ปรับปรุงหลักการกล่าวคือ ให้มีระบบเขตเลือกตั้งเขตละ ๑ - ๓ คน สำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวน ๔๐๐ คน และในส่วนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วน มีการแบ่งกรุงเทพฯ และจังหวัดอื่นๆ เป็น ๘ กลุ่มจังหวัดหรือเขตเลือกตั้ง และแต่ละกลุ่มจังหวัดมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ ๑๐ คน รวมทั้งสิ้น ๘๐ คน โดยพรรคการเมืองจะส่งบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้ง ๑๐ คนในแต่ละกลุ่มจังหวัดที่ส่งสมัครรับเลือกตั้ง แต่ประชาชนจะมีสิทธิเลือกตั้ง ๑ เสียงสำหรับเลือก ๑ พรรคเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ในปี ๒๕๕๓ ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาได้มีมติเห็นชอบเพื่อรับหลักการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม และมีผลบังคับใช้ในปี ๒๕๕๔ โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่กลับไปใช้วิธีเลือกตั้งที่คล้ายกับรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ ซึ่งมีเขตเลือกตั้งเขตละ ๑ คน สำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง และให้ประเทศเป็นเขตเลือกตั้งสำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ แต่มีข้อแตกต่าง ๒ ประการ คือ

(๑) รัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ กำหนดให้มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ๔๐๐ คน และแบบบัญชีรายชื่อ ๑๐๐ คน ในขณะที่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ กำหนดให้มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ๓๖๕ คน และแบบบัญชีรายชื่อ ๑๒๕ คน โดยทั้ง ๒ รูปแบบมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวนเท่ากันคือ ๕๐๐ คน

(๒) รัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ กำหนดให้พรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อจะต้องมีคะแนนขั้นต่ำไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕ จึงจะคำนวณจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อที่ได้รับเลือกตั้งได้ ในขณะที่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ไม่ได้กำหนดคะแนนขั้นต่ำไว้

๕.๒.๓ การเข้าสู่อำนาจในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและประธานรัฐสภา

ด้วยรัฐธรรมนูญปี ๒๕๓๔ (ที่แก้ไขในปี ๒๕๓๕) รัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และปี ๒๕๕๐ ได้มีการกำหนดให้นายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้นายกรัฐมนตรีมีความผูกพันกับประชาชนและเข้าใจปัญหาของประชาชนอย่างแท้จริง รวมทั้งมีความเชื่อมโยงกับสภาผู้แทนราษฎร และให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรดำรงตำแหน่งประธานรัฐสภาเช่นกัน ทั้งนี้ ในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และปี ๒๕๕๐ กำหนดให้ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร จึงไม่อาจใช้วิธีการรวบรวมรายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สนับสนุนผู้หนึ่งผู้ใดให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและเสนอต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร เหมือนกับที่เคยดำเนินการในอดีต

๕.๒.๔ การตรวจสอบการเข้าสู่อำนาจในตำแหน่งสมาชิกรัฐสภา

เมื่อปี ๒๕๓๕ ได้มีการริเริ่มในสมัยรัฐบาลนายอานันท์ สำหรับการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามและสอดส่องดูแลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๓/๒๕๓๕ ลงวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ หรือเรียกกันในชื่อมวลชนว่า “องค์กรกลาง” โดยปฏิบัติหน้าที่ติดตามและสอดส่องดูแลการเลือกตั้งรวมทั้งรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ต่อมาในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ ได้มีแนวคิดใหม่ที่จะโอนอำนาจการจัดการเลือกตั้งจากฝ่ายบริหาร (กระทรวงมหาดไทย) โดยการกำหนดให้มีคณะกรรมการการเลือกตั้งในฐานะองค์กรตามรัฐธรรมนูญ เพื่อดำเนินจัดการเลือกตั้งอย่างเป็นระบบตั้งแต่เป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง การควบคุมเงินสนับสนุนที่ให้แก่พรรคการเมือง การวางระเบียบเกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้ง การแบ่งเขตการเลือกตั้ง และการจัดการเลือกตั้งอย่างเที่ยงธรรม ทั้งนี้หลักการดังกล่าวได้ถูกบัญญัติในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ เช่นกัน

๕.๒.๕ การตรวจสอบการใช้อำนาจ

แม้ว่าโดยนัยของรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และปี ๒๕๕๐ จะกำหนดให้รัฐบาลมีเสถียรภาพทางการเมืองมากขึ้น โดยพรรคฝ่ายค้านที่มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ไม่สามารถยื่นญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีในสมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติได้ (ยกเว้นกรณีที่รัฐสภามีมติให้พิจารณาได้ในสมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติ) แต่ขณะเดียวกันก็มีการจัดตั้งองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญเพื่อบำเนิการตรวจสอบการใช้อำนาจและควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายรัฐ เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้ตรวจการแผ่นดิน รวมทั้งจัดให้มีมาตรการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองออกจากตำแหน่งโดยที่ประชุมวุฒิสภา หรือการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม โดยศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งจะทำให้การดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็วเพราะดำเนินการในศาลฎีกาเพียงชั้นเดียว (อาจมีการยื่นอุทธรณ์ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดได้)

๕.๒.๖ การแบ่งแยกอำนาจและการถ่วงดุลอำนาจ

ได้กำหนดให้คณะรัฐมนตรี รัฐสภา และศาล ใช้อำนาจในแต่ละองค์กรภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนด ขณะเดียวกันมีกลไกถ่วงดุลอำนาจขององค์กรต่าง ๆ ไว้ด้วย เช่น อำนาจในการยุบสภาผู้แทนราษฎรเป็นของนายกรัฐมนตรี อย่างไรก็ตามมีการกำหนดเงื่อนไขการถ่วงดุลอำนาจไว้ไม่ให้มีผลกระทบต่อการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินโดยสภาผู้แทนราษฎร สำหรับกรณีที่มีการยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีแล้ว นายกรัฐมนตรีก็ไม่อาจยุบสภาผู้แทนราษฎรได้ เนื่องจากเคยมีเหตุการณ์ในปี ๒๕๓๑ ที่นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นยุบสภาผู้แทนราษฎรในขณะที่มีการยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปฯ จากฝ่ายค้าน^{๑๖} ซึ่งอาจทำให้ดูเหมือนว่า รัฐบาลหลีกเลี่ยงการตรวจสอบจากฝ่ายค้าน

๕.๒.๗ การเชื่อมโยงการใช้อำนาจของฝ่ายต่างๆ

ได้กำหนดให้มีการเชื่อมโยงการใช้อำนาจของฝ่ายต่างๆ โดยฝ่ายตุลาการได้มีความสัมพันธ์กับฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติในรูปแบบของการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการตุลาการที่เกี่ยวข้อง โดยบทบัญญัติในมาตรา ๒๒๑ แห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ กำหนดให้กรรมการในคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมจำนวน ๒ คน มาจากการเลือกของวุฒิสภา (คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมมีทั้งหมด ๑๕ คน) หรือบทบัญญัติตามความในมาตรา ๒๒๖ แห่งรัฐธรรมนูญกำหนดให้กรรมการในคณะกรรมการตุลาการศาลปกครองจำนวน ๒ คนมาจากการเลือกของวุฒิสภาและจำนวน ๑ คนมาจากการเสนอของคณะรัฐมนตรี (คณะกรรมการตุลาการศาลปกครองมีทั้งหมด ๑๓ คน) และในมาตรา ๒๒๕ แห่งรัฐธรรมนูญ กำหนดให้ผู้จะเป็นประธานศาลปกครองสูงสุดต้องได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภาด้วย

๕.๒.๘ การมีส่วนร่วมโดยตรงของประชาชนในการใช้อำนาจ

รัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ ได้กำหนดหลักการใหม่ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรงในการเสนอร่างพระราชบัญญัติต่อรัฐสภาเพื่อพิจารณาตรากฎหมาย อย่างไรก็ตาม เนื่องจากข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ ยังมีเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการเพราะผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติฯ จะต้องประกอบด้วยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างน้อย ๕๐,๐๐๐ คน ฉะนั้น บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ จึงปรับปรุงหลักการดังกล่าวนี้ให้มีผลในทางปฏิบัติได้มากขึ้น โดยการเสนอร่างพระราชบัญญัติต่อรัฐสภาเพื่อพิจารณาตรากฎหมายจะประกอบด้วยผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างน้อยเพียง ๑๐,๐๐๐ คนเท่านั้นซึ่งน้อยกว่าเดิมถึง ๔๐,๐๐๐ คน ทั้งนี้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญยังกำหนดให้ผู้แทนของผู้เข้าชื่อเสนอร่างพระราชบัญญัติ สามารถไปชี้แจงต่อสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาและไปเป็นคณะกรรมการวิสามัญเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้น บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญยังเปิดโอกาสให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า ๕๐,๐๐๐ คน สามารถเสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญได้ สำหรับผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมของการเสนอร่างกฎหมายดังกล่าวของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่มีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายแล้ว คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๓ และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๓

อย่างไรก็ตาม ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ มีมติไม่รับหลักการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช ซึ่งเสนอโดยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน ๗๑,๕๔๗ คน

นอกจากนั้น รัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ ได้กำหนดแนวทางใหม่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมือง สำหรับการเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงทางการเมืองและทางราชการ โดยจะต้องยื่นต่อประธานวุฒิสภาเพื่อส่งให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวน เมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาแล้วเห็นว่าข้อกล่าวหาใดมีมูล จะส่งกลับไปที่ประธานวุฒิสภา เพื่อเรียกประชุมวุฒิสภาในการถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง อย่างไรก็ตามข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ ยังมีเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการเพราะผู้เข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนฯ จะต้องประกอบด้วยประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างน้อย ๕๐,๐๐๐ คน ฉะนั้น บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ จึงปรับปรุงหลักการใหม่ให้มีผลในทางปฏิบัติได้มากขึ้น โดยการเข้าชื่อร้องขอให้ถอดถอนฯ ให้ประกอบด้วยผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างน้อยเพียง ๒๐,๐๐๐ คนเท่านั้นซึ่งน้อยกว่าเดิมถึง ๓๐,๐๐๐ คน

๕.๒.๘ การออกเสียงประชามติ

ด้วยแนวความคิดการออกเสียงประชามติได้กำหนดขึ้นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๓๒ และมีการกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญอีกหลายฉบับ (รัฐธรรมนูญปี ๒๕๑๑, ๒๕๑๗, ๒๕๓๔ ซึ่งแก้ไขในปี ๒๕๓๕ และปี ๒๕๔๐) แต่การดำเนินการดังกล่าวอย่างเป็นทางการได้มีการดำเนินการครั้งแรกตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๕ และพระราชบัญญัติว่าด้วยความเรียบร้อยในการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๕ ที่กำหนดให้มีการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ และได้มีการออกเสียงประชามติครั้งแรกในวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๕๐ โดยผู้ออกเสียงประชามติส่วนใหญ่ให้ความเห็นชอบต่อร่างรัฐธรรมนูญ ฉะนั้น จึงได้ประกาศใช้เป็นรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ในเวลาต่อมาอนึ่ง มีการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ พ.ศ. ๒๕๕๒ เพื่อเป็นกฎหมายสำหรับกรณีดังกล่าวนี้แล้ว ทั้งนี้การกำหนดว่าเรื่องใดมีความจำเป็นที่จะต้องออกเสียงประชามติ จะเป็นอำนาจของคณะรัฐมนตรีหรือตามที่กฎหมายบัญญัติให้มีการออกเสียงประชามติ (มาตรา ๑๖๕ แห่งรัฐธรรมนูญ)

๕.๒.๑๐ การขยายฐานจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

โดยการแก้ไขรัฐธรรมนูญปี ๒๕๓๔ ในปี ๒๕๓๘ ได้กำหนดให้มีการขยายฐานผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยลดอายุผู้มีสิทธิเลือกตั้งจากอายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์มาเป็น ๑๘ ปีบริบูรณ์ซึ่งการกำหนดดังกล่าวมีนัยสำคัญต่อการเพิ่มจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในแต่ละเขตเลือกตั้ง เพราะเชื่อว่าประชาชนระหว่างอายุ ๑๘ - ๒๐ ปี มีความเข้าใจทางการเมืองมากขึ้น และอาจส่งผลให้การทุจริตเลือกตั้งทำได้ยากขึ้นเนื่องจากมีผู้มีสิทธิเลือกตั้งมากขึ้น สำหรับแนวทางดังกล่าวยังได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และปี ๒๕๕๐ ด้วย นอกจากนี้ในรัฐธรรมนูญทั้ง ๒ ฉบับ ยังกำหนดหลักการในลักษณะเดียวกันโดยให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่อยู่นอกเขตเลือกตั้งที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนหรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนในเขตเลือกตั้งเป็นเวลาน้อยกว่า ๕๐ วันนับถึงวันเลือกตั้งหรือมีถิ่นที่อยู่นอกราชอาณาจักร ให้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง ทั้งนี้กฎหมายที่เกี่ยวข้องบัญญัติให้มีการลงคะแนนเสียงล่วงหน้าได้

๕.๒.๑๑ การปฏิรูปองค์กรศาล

ในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และ ๒๕๕๐ ได้มีการกำหนดการแบ่งแยกอำนาจฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ ในรูปแบบของระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา (Parliamentary system) ทั้งนี้ได้มีการดำเนินการที่ชัดเจนในส่วนของฝ่ายตุลาการ โดยการจัดตั้งหรือปรับปรุงองค์กรที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

(๑) ศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนฐานะองค์กรเดิมที่มีอยู่แล้วคือ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ โดยมีหน้าที่เพื่อวินิจฉัยการตรากฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญและวินิจฉัยประเด็นปัญหาตามที่กฎหมายกำหนดซึ่งมีสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญเป็นหน่วยธุรการของศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นอิสระและอยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๒ ทั้งนี้จะต้องมีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเป็นกลไกในการดำเนินงาน

(๒) ศาลปกครอง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนฐานะคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ตามความในพระราชบัญญัติคณะกรรมการกฤษฎีกา พ.ศ. ๒๕๒๒ จากฝ่ายบริหารให้อยู่ในรูปองค์กรศาลเพื่อพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีปกครองโดยมีสำนักงานศาลปกครองเป็นหน่วยงานธุรการของศาลปกครองที่เป็นอิสระ ขณะนี้อยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(๓) สำนักงานศาลยุติธรรม โดยเป็นการแยกการบริหารงานทางธุรการของศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม ทั้งนี้กำหนดให้สำนักงานศาลยุติธรรมเป็นหน่วยธุรการของศาลยุติธรรมที่เป็นอิสระ และอยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๑ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(๔) ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (ถูกกำหนดให้มีครั้งแรกตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐) ตามความในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งทำให้การดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็วเพราะดำเนินการในศาลฎีกาเพียงชั้นเดียว แต่อาจมีการยื่นอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ตามหลักเกณฑ์ในมาตรา ๒๓๘ แห่งรัฐธรรมนูญ

(๕) ศาลฎีกาแผนกคดีเลือกตั้ง ตามความในประกาศคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรม เรื่องการจัดตั้งแผนกในศาลฎีกา (ฉบับที่ ๔) ลงวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยศาลฎีกาแผนกคดีเลือกตั้ง ถูกจัดตั้งจากสาเหตุส่วนหนึ่งเพื่อรองรับการปฏิบัติตามบทบัญญัติตามความในมาตรา ๒๓๕ - ๒๔๐ แห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ที่กำหนดหลักการว่า ในกรณีที่มีการประกาศผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร/สมาชิกวุฒิสภาหรือการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาแล้ว ให้ศาลฎีกามีอำนาจในการออกคำสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา รวมทั้งเพิกถอนการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา

(๖) คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล เพื่อทำหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร หรือศาลอื่น ตามความในพระราชบัญญัติว่าด้วยการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล พ.ศ. ๒๕๔๒

๕.๒.๑๒ การปรับปรุงองค์กรที่มีอยู่แล้ว

รัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และปี ๒๕๕๐ ได้ริเริ่มให้มีการปรับปรุงองค์กรที่มีอยู่แล้วและอยู่ภายใต้การกำกับของฝ่ายบริหารโดยพิจารณาแล้วว่า หากอยู่ภายใต้การกำกับของฝ่ายบริหารจะเป็นผลให้การตรวจสอบการใช้อำนาจและการปฏิบัติงานของฝ่ายบริหารไม่เกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริงจึงให้แยกตัวออกจากฝ่ายบริหาร พร้อมทั้งปรับปรุงอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนี้

(๑) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ซึ่งเป็นการโอนอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบมาจากคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.) (แต่เดิมคณะกรรมการ ป.ป.ป. มีที่มาจากฝ่ายบริหาร โดยเป็นการเสนอชื่อจากคณะรัฐมนตรี เพื่อขอความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา) และในขณะนี้อยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ทั้งนี้มีสถานภาพเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

อนึ่ง มีการกำหนดให้มีกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตประจำจังหวัด ตามความในมาตรา ๒๔๖ แห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ซึ่งเป็นตำแหน่งใหม่ที่มีในรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้

(๒) คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน โดยระหว่างปี ๒๕๓๖ - ๒๕๒๒ การตรวจเงินแผ่นดินได้มีการดำเนินการในรูปแบบองค์กรที่เป็นคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ต่อมาเมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติการตรวจเงินแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นผลให้การตรวจเงินในรูปแบบองค์กรที่เป็นคณะกรรมการฯ ได้ถูกยกเลิกไปและกำหนดให้ผู้อำนวยการสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินเป็นผู้บังคับบัญชาสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน และสำนักงานฯ อยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี ดังนั้นการกำหนดตามความในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และปี ๒๕๕๐ จึงเป็นการนำรูปแบบเดิมในอดีตมาปรับใช้ โดยกำหนดให้มีคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจเงินแผ่นดินด้วยความอิสระและปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดร่วมกับผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน (ซึ่งแต่เดิมใช้ชื่อตำแหน่งว่า ผู้อำนวยการสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน) ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจเงินแผ่นดินที่เป็นอิสระและบังคับบัญชาสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (ซึ่งแต่เดิมใช้ชื่อหน่วยงานว่า สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน) และให้ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินขึ้นตรงกับประธานกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ขณะนี้คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินอยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม และมีสถานภาพเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

(๓) องค์กรอัยการ โดยรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ได้กำหนดเป็นครั้งแรกให้องค์กรอัยการ แยกตัวออกจากฝ่ายบริหาร โดยมีสถานะภาพเป็นองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญที่มีความอิสระในการ บริหารงานบุคคลและการงบประมาณ เนื่องจากอัยการสูงสุดมีหน้าที่สำคัญหลายประการ เช่น การ กำหนดให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงในกรณีที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดดำเนินการล้มล้างการ ปกครองระบอบประชาธิปไตย และให้อัยการสูงสุดยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิก การกระทำดังกล่าว (มาตรา ๖๘ แห่งรัฐธรรมนูญ) หรือการดำเนินคดีต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งมีความร้ายแรงหรือทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ เพื่อให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกตินั้นตกเป็นของแผ่นดิน (มาตรา ๒๖๒ แห่งรัฐธรรมนูญ) การฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อดำเนินคดีต่อผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงตามที่กฎหมายกำหนด (มาตรา ๒๗๒ และมาตรา ๒๗๕ แห่ง รัฐธรรมนูญ) และดำเนินการร่วมกับผู้ใดส่วนอิสระ เพื่อยื่นฟ้องผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงต่อศาลฎีกา แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (มาตรา ๒๗๖ แห่งรัฐธรรมนูญ) ขณะนี้องค์กรอัยการ (สำนักงานอัยการสูงสุด) อยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. ๒๕๕๓ และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. ๒๕๕๓

๕.๒.๑๓ การจัดตั้งองค์กรใหม่

ได้มีการจัดตั้งองค์กรใหม่ตามที่กำหนดโดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือองค์กรที่มี วัตถุประสงค์การจัดตั้งที่สอดคล้องกับการพัฒนาการเมืองเฉพาะองค์กรที่สำคัญ โดยองค์กรเหล่านี้เป็น กลไกสำหรับการพัฒนาการเมืองและแก้ปัญหาการทุจริตที่เป็นปัญหาสำคัญของการเมืองไทย ดังนี้

(๑) คณะกรรมการการเลือกตั้ง (ได้มีการริเริ่มครั้งแรกตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ปี ๒๕๔๐) ขณะนี้อยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการ เลือกตั้ง พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการเลือกตั้งที่สุจริตและเที่ยงธรรม ทั้งนี้มีสถานะภาพ เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

(๒) ผู้ตรวจการแผ่นดิน (ในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๓๔ ที่แก้ไขในปี ๒๕๓๘ ได้กำหนดให้มี ตำแหน่งนี้เป็นครั้งแรก แต่ได้กำหนดตำแหน่งนี้ว่า “ผู้ตรวจการรัฐสภา” และรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ กำหนดตำแหน่งนี้ว่า “ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา”) ขณะนี้อยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๕๒ และพระราชบัญญัติสำนักงานผู้ตรวจการ แผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๕๒ โดยมีอำนาจพิจารณาและสอบสวนข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนในกรณีที่ถูกกฎหมาย กำหนด และตรวจสอบการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทาง การเมือง ทั้งนี้มีสถานะภาพเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

(๓) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (ได้มีการริเริ่มครั้งแรกตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐) ขณะนี้อยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยมีอำนาจในการตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้มีสถานภาพเป็นองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ

(๔) สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ได้มีการริเริ่มครั้งแรกตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ปี ๒๕๔๐) ขณะนี้อยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๓ โดยมีหน้าที่ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้มีสถานภาพเป็นองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ

(๕) คณะกรรมการข้อมูลข่าวสารของราชการ ตามความในพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการใช้สิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญในการรับทราบและเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการ

(๖) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ตามความในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม เพื่อดำเนินคดีการฟอกเงินที่เกิดจากการทุจริตต่อหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

(๗) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.) ตามความในพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการกระทำการทุจริตในฝ่ายบริหาร ทั้งนี้ การดำเนินการของคณะกรรมการฯ และพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในการแบ่งเบาภาระการปฏิบัติงานคณะกรรมการ ป.ป.ช. ด้วยเหตุว่าปัญหาของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ประการหนึ่ง คือ การมีคดีสะสมจำนวนมากจนเป็นผลให้ความล่าช้าของการดำเนินการ เนื่องจากต้องรับผิดชอบการไต่สวนผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นข้าราชการเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐรวมทั้งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอีก ดังนั้น เมื่อมีการจัดตั้งองค์กรดังกล่าวนี้ ที่มีขอบเขตมุ่งไปดำเนินการกับเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่อยู่ในบังคับบัญชาของฝ่ายบริหาร (แต่ไม่ใช่ผู้บริหารระดับสูง) จึงเป็นการแบ่งแยกความรับผิดชอบกับคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่สอดคล้องกับบทบัญญัติตามความในมาตรา ๒๕๐ (๓) แห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ซึ่งกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการดำเนินการต่อผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงหรือข้าราชการที่มีตำแหน่งผู้อำนวยการกองหรือเทียบเท่าขึ้นไป และเจ้าหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนด

(๘) คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย ตามความในพระราชบัญญัติคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย พ.ศ. ๒๕๕๓ เพื่อปรับปรุงและพัฒนากฎหมายให้เกิดความเหมาะสม โดยให้เป็นไปตามความในมาตรา ๘๑ (๓) และมาตรา ๓๐๘ วรรคหนึ่งแห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ที่กำหนดให้จัดตั้ง

(๙) สถาบันพระปกเกล้า ตามความในพระราชบัญญัติสถาบันพระปกเกล้า พ.ศ. ๒๕๔๑ และที่แก้ไขเพิ่มเติม เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไปสู่ประชาชน

(๑๐) สภาพัฒนาการเมือง ตามความในพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อจัดทำแผนพัฒนาการเมืองและส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งทางการเมือง ทั้งนี้เป็นองค์กรที่ถูกบัญญัติให้จัดตั้งตามความในมาตรา ๘๘ (๓) และมาตรา ๓๐๓ (๑) แห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐

(๑๑) องค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (สถานีโทรทัศน์ Thai PBS) ถูกจัดตั้งตามความในพระราชบัญญัติองค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อดำเนินกิจการวิทยุกระจายเสียง/วิทยุโทรทัศน์ สำหรับส่งเสริมเสรีภาพในการรับรู้ข่าวสารของประชาชนอย่างเท่าเทียมกันในการสร้างสังคมประชาธิปไตย

(๑๒) องค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการ โทรคมนาคม ซึ่งอยู่ภายใต้การดำเนินการของคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการ โทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ตามความในพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการ โทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติของมาตรา ๔๗ และมาตรา ๓๐๕ (๑) แห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ที่กำหนดให้มืองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระเพียงองค์กรเดียวทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการ โทรคมนาคม เนื่องจากคลื่นความถี่ดังกล่าวเป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติจึงต้องจัดสรรเพื่อประโยชน์สาธารณะ และป้องกันการครอบงำการใช้สื่อซึ่งจะมีผลต่อเสรีภาพการรับรู้ข่าวสารของประชาชน

๕.๒.๑๔ การกำหนดตำแหน่งผู้ไต่สวนอิสระ

โดยผู้ไต่สวนอิสระเป็นตำแหน่งใหม่ตามบทบัญญัติของมาตรา ๒๗๖ แห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ที่กำหนดให้เป็นอำนาจของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อแต่งตั้งผู้ไต่สวนอิสระจากผู้มีความเป็นกลางทางการเมืองและมีความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อไต่สวนแสวงหาข้อเท็จจริงสำหรับการกล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง (เช่น นายกรัฐมนตรี) ว่า กระทำผิดต่อหน้าที่ราชการหรือทุจริตต่อหน้าที่หรือไม่ แต่การตั้งผู้ไต่สวนอิสระจะกระทำได้ไม่ถนัดนัก เพราะมีหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขตามที่บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญกำหนดไว้

๕.๒.๑๕ การตรากฎหมายระดับพระราชบัญญัติที่สำคัญ

นอกเหนือจากการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องสำหรับการปฏิรูปองค์กรศาล การปรับปรุงองค์กรที่มีอยู่เดิม (คณะกรรมการ ป.ป.ช. คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน และองค์กรอัยการ) หรือการจัดตั้งองค์กรใหม่แล้ว ยังมีกฎหมายที่สำคัญต่อการพัฒนาการเมือง ดังนี้

(๑) พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญในการรับทราบและเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการ

(๒) พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อแก้ปัญหาค่าใช้จ่ายที่เกินจริงที่เป็นผลให้รัฐเสียประโยชน์จากการซื้อสินค้า/บริการในราคาที่สูงผิดปกติหรือคุณภาพสินค้า/บริการต่ำกว่ามาตรฐาน เนื่องจากการสมยอมในการเสนอราคาต่อรัฐ โดยกฎหมายฉบับนี้จะเป็นกลไกของรัฐในการแก้ปัญหาคอร์รัปชันในระบบราชการซึ่งเป็นตัวชี้วัดของการพัฒนาการเมืองประการหนึ่ง

(๓) พระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อให้สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรงในการเสนอกฎหมายตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

(๔) พระราชบัญญัติการจัดการหุ้นส่วนและหุ้นของรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๔๓ เนื่องจากรัฐธรรมนูญฯ กำหนดห้ามมิให้รัฐมนตรีเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทในสัดส่วนที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งขณะนี้ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติฯ โดยสรุปได้ว่า ถือหุ้นได้ไม่เกินร้อยละ ๕ ของทุนของห้างหุ้นส่วนหรือจำนวนหุ้นของบริษัท และได้กำหนดบทบัญญัติตามกฎหมายเพื่อเปิดโอกาสให้รัฐมนตรีโอนหุ้นให้นิติบุคคลที่มีอำนาจจัดการกองทุนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง มิฉะนั้นจะกระทบต่อสิทธิในการครอบครองทรัพย์สินของผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี

(๕) พระราชบัญญัติยกเลิกพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๕๔๕ พ.ศ. ๒๕๔๓ เพื่อเป็นการให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในเรื่องความเชื่อของลัทธิการเมือง

๕.๒.๑๖ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

การกระจายอำนาจเป็นประเด็นสำคัญที่พรรคการเมืองได้นำเสนอแนวความคิดดังกล่าว สำหรับการรณรงค์หาเสียง ต่อมาแนวความคิดเรื่องการกระจายอำนาจได้มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ โดยการตราพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ เพื่อจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นพื้นฐานในระดับย่อยสุดสำหรับการเปลี่ยนฐานะสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล

หลังจากนั้น ได้มีการตราพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่เป็นการปรับโครงสร้างใหม่โดยการแยกข้าราชการส่วนภูมิภาคออกจากฝ่ายบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากเดิมที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยตำแหน่ง และยังให้เป็นอำนาจของสภาจังหวัดในการเลือกนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ทั้งนี้เมื่อรัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติกำหนดให้มีการกระจายอำนาจและสนับสนุนการปกครองท้องถิ่นอย่างมีอิสระของประชาชนในท้องถิ่น จึงมีบทบัญญัติที่สำคัญในการกำหนดให้สมาชิกสภาท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งของประชาชน พร้อมกันนี้คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น ดังนั้นจึงมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญสำหรับการปกครองส่วนท้องถิ่นในช่วงเวลาดังกล่าว โดยจำแนกได้เป็น ๔ แนวทางที่สำคัญ ดังนี้

๕.๒.๑๖.๑ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง/จำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สำคัญ

(๑) การเปลี่ยนแปลงฐานะสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ตามความในพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ จึงเป็นผลให้มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลในปี ๒๕๓๘ กลุ่มแรกจำนวน ๖๑๘ แห่ง และได้มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล เพิ่มขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งมีองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน ๕,๗๖๗ แห่ง ณ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๓

(๒) การเปลี่ยนแปลงฐานะสุขาภิบาลขึ้นเป็นเทศบาลตำบลตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยสาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้คือ การยกเลิกการปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบสุขาภิบาล และเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลให้เป็นเทศบาลตำบล เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติตามความในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ ดังนั้นจึงเป็นผลให้สุขาภิบาลที่เคยมีอยู่เดิม กลุ่มแรกจำนวน ๘๘๐ แห่ง เปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาลตำบลโดยปริยาย ส่งผลให้จำนวนเทศบาลตำบลเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ จนกระทั่งมีจำนวน ๑,๘๔๑ แห่ง ณ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๓

(๓) การเปลี่ยนแปลงจำนวนของเทศบาลเมืองมีระดับที่ไม่สูงมากนัก แต่ก็มีการเปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลตำบลเป็นเทศบาลเมืองและมีการเปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลเมืองขึ้นเป็นเทศบาลนครอยู่เป็นระยะ ๆ โดยมีเทศบาลเมืองจำนวน ๑๔๒ แห่ง ณ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๓

(๔) การเปลี่ยนแปลงจำนวนของเทศบาลนครที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยก่อนหน้านี้มีการจัดตั้งเทศบาลนครแห่งแรกในส่วนภูมิภาคที่จังหวัดเชียงใหม่ในปี ๒๔๗๕ และตั้งแต่ปี ๒๕๓๗ เป็นต้นมา ได้มีการจัดตั้งเทศบาลนครเพิ่มขึ้นมาเป็นลำดับ จนกระทั่งมีจำนวนเทศบาลนคร ๒๖ แห่ง ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๓ ทั้งนี้มีการจัดตั้งเทศบาลนครเพิ่มขึ้นล่าสุด ๓ แห่งในปี ๒๕๕๓ คือ เทศบาลนครแหลมฉบัง เทศบาลนครแม่สอด เทศบาลนครอ้อมน้อย เมื่อพิจารณาการเพิ่มจำนวนเทศบาลนครดังกล่าวข้างต้นแล้วจะสะท้อนให้เห็นถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคที่เป็นผลให้เทศบาลตำบลหรือเทศบาลเมืองสามารถเปลี่ยนฐานะเป็นเทศบาลนครได้ โดยมีจำนวนประชากรและระดับรายได้ตามที่กฎหมายกำหนด หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ระดับสภาวะความเป็นเมือง (Urbanization) ได้เพิ่มขึ้นในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศอย่างชัดเจน

ตารางที่ ๕.๑

อัตราการเพิ่มจำนวนเทศบาล ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๑ - พ.ศ. ๒๕๕๓

ประเภทของเทศบาล	ตุลาคม ๒๕๔๑	กันยายน ๒๕๕๓	อัตราการเพิ่ม (ร้อยละ)
เทศบาลตำบล (แห่ง)	๕๑	๑,๘๔๑	๓,๕๐๕
เทศบาลเมือง (แห่ง)	๘๖	๑๔๒	๖๕
เทศบาลนคร (แห่ง)	๑๒	๒๕	๑๐๘

แหล่งที่มาของข้อมูล หน้า ๑๕๒ หนังสือการปกครองท้องถิ่นไทย : หลักการและมติใหม่ในอนาคต พิมพ์ครั้งที่ ๗ พ.ศ. ๒๕๕๒ โดยโกวิท พวงงาม และข้อมูลจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ณ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๓ โดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น (www.thailocaladmin.go.th)
อนึ่ง มีการจัดตั้งเทศบาลนครอ้อมน้อยในเดือนธันวาคม ๒๕๕๓ จึงมีเทศบาลนคร ๒๖ แห่ง

๕.๒.๑๖.๒ การเลือกผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรง

แต่เดิมการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นใช้วิธีการให้ความเห็นชอบจากสภาท้องถิ่น ส่วนเมืองพัทยาใช้วิธีการจ้างผู้บริหารมาบริหาร โดยเรียกชื่อตำแหน่งดังกล่าวว่า “ปลัดเมืองพัทยา” แต่มีเฉพาะผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเท่านั้นที่เป็นผู้บริหารท้องถิ่นที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนโดยตรง

อย่างไรก็ตามเมื่อมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายภายหลังปี ๒๕๔๐ โดยพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๖ กำหนดให้นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง สำหรับพระราชบัญญัติเทศบาล (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๕๔๖ กำหนดให้นายกเทศมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง และพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๔๖ กำหนดให้นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง รวมทั้งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่กำหนดให้นายกเมืองพัทยาซึ่งเป็นผู้บริหารสูงสุดมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง

๕.๒.๑๖.๓ การตรากฎหมายที่เกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และปี ๒๕๕๐ ซึ่งเป็นกฎหมายที่สำคัญและตราขึ้นครั้งแรก ภายหลังวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐ มีดังนี้

(๑) พระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยสาระสำคัญของกฎหมายฉบับนี้คือ การยกเลิกการปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบสุขาภิบาล และเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลให้เป็นเทศบาลตำบล

(๒) พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยมีสาระสำคัญในการกำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะและการจัดสรรสัดส่วนภาษีและอากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และให้มีคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยผู้แทนของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิ มีจำนวนฝ่ายละเท่ากันเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว นอกจากนั้น เป็นการกำหนดเพื่อมิให้มีการให้บริการสาธารณะที่ซ้ำซ้อนกันด้วย

(๓) พระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ที่กำหนดให้ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในท้องถิ่นมีสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติสำหรับการเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น

(๔) พระราชบัญญัติว่าด้วยการลงคะแนนเสียงเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ที่กำหนดให้ราษฎรผู้มีสิทธิเลือกตั้งในท้องถิ่นมีสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติสำหรับการถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

(๕) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อให้เป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคลตามความต้องการและความเหมาะสมของท้องถิ่น จึงกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีคณะกรรมการพนักงานส่วนท้องถิ่นของตนเอง เพื่อทำหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลสำหรับพนักงานส่วนท้องถิ่นของตนได้โดยตรง และเพื่อให้มีการกำหนดมาตรฐานบริหารงานบุคคลของพนักงานส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบให้มีทิศทางที่เหมาะสมและเป็นธรรม

(๖) พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม เพื่อให้เป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม นอกจากนี้ยังบัญญัติคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น คณะผู้บริหารท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น

๕.๒.๑๖.๔ การจัดตั้งหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

(๑) คณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นองค์กรซึ่งจัดตั้งตามความในมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยให้มีหน้าที่จัดทำแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและแผนปฏิบัติการเพื่อขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีและพิจารณาทบทวนการกำหนดอำนาจหน้าที่และการกระจายรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายหลังจากที่ได้ดำเนินการตามแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปแล้ว ทั้งนี้ ต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของการกำหนดอำนาจหน้าที่และการจัดสรรรายได้ เพื่อกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้บทบัญญัติตามมาตรา ๑๕ ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังกำหนดให้มีสำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการคณะนี้ โดยอยู่ในสังกัดสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

(๒) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ถูกจัดตั้งตามความในมาตรา ๓๑ แห่งพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ และที่แก้ไขเพิ่มเติม โดยมีภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการพัฒนาและให้คำปรึกษาแนะนำต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ฯลฯ ทั้งนี้ในปี ๒๕๔๕ มีการปฏิรูปราชการที่กำหนดให้มีการถ่ายโอนภารกิจของส่วนราชการไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เชิงอรรถบทที่ ๕

^๑ประกาศเรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕ – ๒๕๓๙) ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๔.

^๒สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ ๑๘ ถึงครั้งที่ ๒๑ สมัยสามัญ วันที่ ๑๙ - ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๓๒, (อัคราเนนา).

^๓แถลงการณ์คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ เรื่อง คำชี้แจงเหตุผลการเข้า ยึดและควบคุมอำนาจในการปกครองประเทศ ลงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๔.

^๔“สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ข้อมูลเกี่ยวกับคณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีคณะที่ ๕๐, วันที่ค้นข้อมูล ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๓, เข้าถึงได้จาก http://www.cabinet.thaigov.go.th/cab_50.htm. และสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ข้อมูลเกี่ยวกับคณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีคณะที่ ๕๑, วันที่ค้น ข้อมูล ๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๓, เข้าถึงได้จาก http://www.cabinet.thaigov.go.th/cab_51.htm.

^๕คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑/๒๕๔๑ ลงวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๔๑ และคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ ๒/๒๕๔๑ ลงวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑.

^๖มูลนิธิธิดากรรมกลางเพื่อประชาธิปไตย (๒ มีนาคม ๒๕๕๒), แนะนำมูลนิธิธิดากรรมกลางเพื่อ ประชาธิปไตย, วันที่ค้นข้อมูล ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๓, เข้าถึงได้จาก <http://www.pnetforum.org>

^๗พุทธชาติ ทองเอน (๖ กันยายน ๒๕๕๓), การยุบสภาผู้แทนราษฎรวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๓๑, วันที่ค้นข้อมูล ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓, เข้าถึงได้จาก <http://www.thaipoliticsgovernment.org/wiki/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%>.

^๘ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง เปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลเมืองแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เป็นเทศบาลนครแม่สอด ลงวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ประกาศกระทรวง มหาดไทย เรื่อง เปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลตำบลแหลมฉบัง อำเภอศรีราชา และอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เป็นเทศบาลนครแหลมฉบัง ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ และประกาศ กระทรวงมหาดไทย เรื่อง เปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลเมืองอ้อมน้อย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัด สมุทรสาคร เป็นเทศบาลนครอ้อมน้อย ลงวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓.

บทที่ ๖

การพัฒนาหรือการปฏิรูปการเมืองญี่ปุ่น

นับแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ และการบังคับใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๒ ของญี่ปุ่นในปี ๒๔๕๐ สถานะทางการเมืองญี่ปุ่นได้กลับสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยในรูปแบบรัฐสภาตามปกติ ทั้งนี้มีการพัฒนาการเมืองที่ก้าวหน้า เช่น การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาจากเดิมที่สมาชิกวุฒิสภาญี่ปุ่นมาจากการแต่งตั้งผู้ที่เป็นขุนนาง การสนับสนุนให้มีการปกครองส่วนท้องถิ่น การเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด นอกจากนี้ยังมีการขยายสิทธิการเลือกตั้งไปครอบคลุมประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศด้วย อย่างไรก็ตาม ปัญหาทางการเมืองญี่ปุ่นที่สำคัญมีหลายประการ เช่น การทุจริตคอร์รัปชัน การใช้จ่ายเงินจำนวนมากสำหรับการเลือกตั้ง และการกำหนดเขตเลือกตั้งที่ไม่เหมาะสม เป็นต้น แต่ได้มีความพยายามสำหรับการพัฒนาหรือการปฏิรูปการเมืองมาโดยตลอด ดังนั้นจึงขอสรุปการแบ่งลำดับเวลาการศึกษาและแนวทางการพัฒนาการเมืองในช่วงเวลา พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓ เฉพาะประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

๖.๑ การแบ่งลำดับเวลาการศึกษา อาจแบ่งได้ดังนี้

๖.๑.๑ ช่วงเวลาที่ ๑ ยุคเศรษฐกิจฟองสบู่สู่การปฏิรูปการเมือง (๑ มกราคม ๒๕๓๒ - ๕ สิงหาคม ๒๕๓๖)

ตัวแปรสำคัญทางการเมืองญี่ปุ่นคือ พรรค LDP (Liberal Democratic Party : พรรคเสรีประชาธิปไตย) ซึ่งเป็นพรรคเด่นพรรคเดียวตามที่อ้างถึงใน บทที่ ๒ ข้อที่ ๒.๑.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพรรคการเมือง โดยพรรค LDP ได้มีบทบาทในฐานะรัฐบาลตลอดระยะเวลา ๓๘ ปี ระหว่างปี ๒๔๕๘ - ๒๕๓๖ และได้ถูกวิจารณ์ในเรื่องแสวงหาผลประโยชน์ตลอดมาเนื่องจากระบบการเลือกตั้งในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นระบบเขตเลือกตั้งขนาดกลาง โดยมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขตละ ๒ - ๖ คน แต่ผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้เพียง ๑ คนและถ่ายโอนเสียงกันไม่ได้หรือที่เรียกว่าระบบ Single Non-Transferable Vote : SNTV (ซึ่งคล้ายกับระบบการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาไทย ตามรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐) เป็นผลให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่อยู่ในพรรคเดียวกันต้องแข่งขันกันเองหรือแข่งขันกับผู้สมัครต่างพรรค จึงต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากในการหาเสียงเลือกตั้งเพื่อให้ตนเองได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เหตุผลดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุของการทุจริตคอร์รัปชันในระบบการเมืองญี่ปุ่น

โดยสภาพในพรรค LDP อาจมีลักษณะพิเศษทางการเมืองที่แตกต่างกับพรรคการเมืองต่าง ๆ ในหลายประเทศ กล่าวคือ มีการรวมกลุ่มของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เรียกว่า กลุ่มการเมืองภายในพรรคการเมือง (faction) อย่างชัดเจน มีระบบการจัดการภายในกลุ่มมีหัวหน้ากลุ่มและสมาชิกกลุ่มที่มีหน้าที่อุปถัมภ์และสนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยหัวหน้ากลุ่มจะต้องสนับสนุนทางการเงินให้แก่สมาชิกในกลุ่ม ในขณะที่เดียวกันสมาชิกในกลุ่มก็ต้องสนับสนุนให้หัวหน้ากลุ่มดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้มีการประกาศตัวอย่างชัดเจนว่า ผู้ใดเป็นหัวหน้ากลุ่มหรือสังกัดเป็นสมาชิกของกลุ่มใด จึงเสมือนว่าการแบ่งกลุ่มการเมืองภายในพรรคการเมือง (faction) ของพรรคการเมืองญี่ปุ่นเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองประการหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน โดยรายชื่อกลุ่มและสมาชิกภายในกลุ่มก็มีการกล่าวถึงโดยสื่อมวลชนและแสดงออกอย่างเปิดเผย นอกจากนั้น หนังสือทำเนียบสมาชิกรัฐสภาที่ลงพิมพ์รายชื่อไว้พร้อมกับที่ตั้งสำนักงานของกลุ่มรวมทั้งหมายเลขโทรศัพท์ และกลุ่มเหล่านี้ได้มีการประชุมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ

ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีเจ้าหน้าที่และสำนักงานของตนที่มีบัญชีรายรับรายจ่ายของตนเอง และปฏิบัติงานต่าง ๆ ที่เป็นหน้าที่ของพรรค^๑ ทั้งนี้ การแบ่งกลุ่มการเมืองภายในพรรคการเมือง (faction) ยังปรากฏสืบเนื่องต่อไปถึงพรรค DPJ (Democratic Party of Japan : พรรคประชาธิปไตยแห่งญี่ปุ่น) ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่มีที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุดแทนที่พรรค LDP ในปี ๒๕๕๒ ก็มีการแบ่งกลุ่มการเมืองภายในพรรคการเมือง (Faction) ในลักษณะคล้ายกัน

เมื่อเริ่มเกิดวิกฤตศรัทธาการเมืองครั้งสำคัญในปี ๒๕๓๒ ซึ่งเป็นผลให้ญี่ปุ่นมีนายกรัฐมนตรีถึง ๓ คนในปีเดียวกันอันเนื่องจากกรณีริคрут (Recruit Scandal : การให้ผลประโยชน์ต่อนักการเมืองระดับนำของประเทศด้วยหุ้นบริษัทเอกชนที่จะเสนอขายต่อสาธารณชน) ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นเหตุอื้อฉาวในเรื่องทุจริตเป็นผลให้นายโนโบรุ ทากะชิตะ (Noboru Takeshita) ต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และเมื่อนายโซซุเกะ อุโนะ (Sosuke Uno) เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนเพียง ๒ เดือนก็ประสบปัญหาเรื่องอื้อฉาวทางเพศกับผู้หญิงบริการเกอิชา จึงต้องลาออกจากตำแหน่ง ต่อมาเมื่อนายโทชิกิ ไคฟู (Toshiki Kaifu) รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนในปีเดียวกันนั่นเอง ได้มีความพยายามเสนอกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิรูปการเมือง แต่เสียงส่วนใหญ่ของพรรค LDP ไม่เห็นชอบด้วย ดังนั้นนายไคฟูจึงต้องลาออกไปเนื่องจากความล้มเหลวจากการปฏิรูปการเมืองในปี ๒๕๓๔ และเมื่อนายคิอิชิ มียาซาว่า (Kiichi Miyazawa) เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกับนายไคฟู สำหรับความพยายามในการผลักดันในเรื่องการปฏิรูปการเมืองแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ จนกระทั่งมีความขัดแย้งในพรรค LDP และความแตกแยกในพรรค LDP นำไปสู่การอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี จนกระทั่งนายมียาซาว่า ต้องพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเนื่องจากการ

อภิปรายไม่ไว้วางใจของพรรคฝ่ายค้านและมีการยุบสภาเพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ในปี ๒๕๓๖ (หนึ่งประมาณปี ๒๕๓๓ เกิดสภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่แตกในญี่ปุ่น)

ต่อมาเมื่อมีการเลือกตั้งในวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๓๖ การเมืองญี่ปุ่นก็ต้องถูกพลิกโฉมหน้าไปอย่างไม่คาดหมาย เนื่องจากผลการเลือกตั้งทั่วไปปรากฏว่า พรรค LDP พ่ายแพ้การเลือกตั้งโดยไม่สามารถได้รับเลือกตั้งได้เกินครึ่งหนึ่งของสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้มีการวิเคราะห์ถึงสาเหตุการพ่ายแพ้การเลือกตั้งโดยแบ่งเป็น ๓ ประการ คือ ประการที่ ๑ การทุจริตคอร์รัปชันในรัฐบาล ประการที่ ๒ การแตกแยกภายในพรรค LDP จนเป็นผลให้สมาชิกพรรค LDP จำนวนหนึ่งลาออกไปตั้งพรรคการเมืองใหม่หรือสังกัดพรรคการเมืองอื่นเพื่อแข่งขันกับพรรค LDP และประการที่ ๓ คือ การถูกวิจารณ์ว่าไม่มีความจริงใจในการเสนอแนวทางการปฏิรูปการเมือง

และเมื่อพรรค LDP ประสบความพ่ายแพ้ทางการเมือง ดังนั้นนายโมริฮิโร โฮโซกาว่า (Morihiro Hosokawa) ซึ่งแยกตัวจากพรรค LDP และไปตั้งพรรค Japan New Party ได้ร่วมกับพรรคการเมืองอีก ๗ พรรค (นักวิชาการบางคนเรียกกลุ่มดังกล่าวนี้ว่า “๗ พรรคกับ ๑ กลุ่ม”) เพื่อตั้งรัฐบาลใหม่แทนพรรค LDP โดยนายโฮโซกาว่า ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีซึ่งนับว่าเป็นการสิ้นสุดการเป็นพรรคเด่นพรรคเดียวที่สามารถจัดรัฐบาลได้โดยตัวเองและบริหารประเทศญี่ปุ่นติดต่อยาวนานถึง ๓๘ ปี

๖.๑.๒ ช่วงเวลาที่ ๒ ยุคปฏิรูปการเมืองสู่การคืนอำนาจของพรรค LDP (๕ สิงหาคม ๒๕๓๖ - ๑๑ มกราคม ๒๕๓๘)

สมัยรัฐบาลนายโฮโซกาว่า เริ่มวาระตั้งแต่วันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๓๖ เป็นต้นมา ได้ถือว่าการปฏิรูปการเมืองเป็นภารกิจสำคัญ โดยเรียกรัฐบาลตนเองว่า “รัฐบาลปฏิรูปการเมือง (political reform government)” และได้สนับสนุนกฎหมายที่เกี่ยวกับการปฏิรูปการเมืองเข้าสู่การพิจารณาของรัฐสภาโดยรูปแบบของการปฏิรูปการเมือง เช่น การปฏิรูประบบการเลือกตั้ง การปฏิรูประบบควบคุมการบริจาคมเงินให้แก่ผู้ว่าการเมือง การปฏิรูประบบเงินอุดหนุนพรรคการเมือง เป็นต้น และรัฐสภาได้ให้ความเห็นชอบต่อกลุ่มกฎหมายปฏิรูปการเมืองในปี ๒๕๓๗ อย่างไรก็ตาม เกิดปัญหาความขัดแย้งภายในรัฐบาลนายโฮโซกาว่า เนื่องจากการขึ้นภาษีอุปโภคบริโภค (consumption tax) และกรณีบริษัท โตเกียว ซางาวะ คิวบิน (Tokyo Sagawa Kyubin) ที่มีข่าวอื้อฉาวกับการให้สินบนผู้ว่าการเมือง ประกอบกับการขัดแย้งกับพรรคฝ่ายค้าน เป็นผลให้นายโฮโซกาว่า ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในเดือนเมษายน ๒๕๓๗ ดังนั้น กลุ่มพรรคการเมืองเดิมที่ยังกุมเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรได้สนับสนุนให้นายสึโตะ ฮาตะ (Tsutomu Hata) เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเดือนเมษายน ๒๕๓๗

อย่างไรก็ตามเสถียรภาพของรัฐบาลในช่วงเวลานั้นมีความเปราะบางมาก เพราะเหตุความเป็นรัฐบาลผสมหลายพรรค โดยหลังจากที่นายฮาตะ รับผิดชอบตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้เพียงวันเดียว พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย (ชื่อในขณะนั้นคือ พรรคสังคมนิยมญี่ปุ่น) ซึ่งเป็นพรรคใหญ่ของกลุ่มพรรคร่วมรัฐบาลในเวลานั้นได้ถอนตัวจากการร่วมรัฐบาล ประกอบกับการยื่นญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลโดยพรรค LDP ดังนั้นนายฮาตะจึงไม่สามารถดำรงความเป็นรัฐบาลเสียงข้างน้อยได้และพ้นจากตำแหน่งในเดือนมิถุนายน ๒๕๓๗

ทั้งนี้เหตุการณ์ที่สร้างความแปลกใจให้กับประชาชนญี่ปุ่นรวมทั้งผู้สนใจการเมืองญี่ปุ่นของประเทศต่าง ๆ คือ ความร่วมมือกันระหว่างพรรค LDP และพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย และสนับสนุนให้นายโทมิอิชิ มูรายามา (Tomiichi Murayama) หัวหน้าพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเดือนมิถุนายน ๒๕๓๗ เนื่องจากทั้ง ๒ พรรคการเมืองเป็นคู่แข่งกันทางการเมืองมาร่วม ๔๐ ปีและมีแนวคิดหรือนโยบายที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยพรรค LDP มีแนวคิดแบบอนุรักษนิยมที่สนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (ทั้งนี้สาเหตุการจัดตั้งพรรค LDP ส่วนหนึ่งมาจากการรวมพรรคที่มีอุดมการณ์เดียวกันเพื่อแข่งขันกับพรรคการเมืองที่มีแนวความคิดสังคมนิยม) ในขณะที่พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยมีแนวคิดแบบสังคมนิยมที่ขัดแย้งและแตกต่างกับแนวคิดของพรรค LDP อย่างชัดเจน อนึ่ง เป็นปรากฏการณ์อีกครั้งหนึ่งที่ญี่ปุ่นมีนายกรัฐมนตรีถึง ๓ คนในปีเดียวกัน เช่นเดียวกับเหตุการณ์ในปี ๒๕๓๒

แต่ถึงกระนั้น รัฐบาลนายมูรายามา ไม่ประสบความสำเร็จในการบริหารประเทศจึงลาออกจากตำแหน่งในปี ๒๕๓๕ แต่กลุ่มพรรคการเมืองที่ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลดังกล่าวสนับสนุนให้นายริวทาโร่ ฮาชิโมโตะ (Ryutaro Hashimoto) หัวหน้าพรรค LDP เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี ๒๕๓๕ นั่นเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการกลับมาเป็นรัฐบาลของพรรค LDP ในฐานะแกนนำพรรครัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง

๖.๑.๓ ช่วงเวลาที่ ๓ ยุคพรรค LDP คืบสู่อำนาจถึงการเข้าสู่อำนาจของพรรค DPJ (๑๑ มกราคม ๒๕๓๕ - ๑๖ กันยายน ๒๕๕๒)

เมื่อนายฮาชิโมโตะ หัวหน้าพรรค LDP รับผิดชอบตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๓๕ และได้บริหารประเทศไประยะหนึ่ง จึงยุบสภาผู้แทนราษฎรในปี ๒๕๓๕ เพื่อให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนตุลาคม ๒๕๓๕ ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกหลังการปฏิรูปการเมือง โดยในการเลือกตั้งครั้งนี้มีประเด็นที่สำคัญคือ การปฏิรูประบบราชการ แม้ว่าพรรค LDP ได้รับเลือกตั้งจำนวน ๒๓๕ ที่นั่ง จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๕๐๐ ที่นั่งหรือคิดเป็นร้อยละ ๔๘ จึงต้องจัดตั้งรัฐบาลในรูปแบบรัฐบาลผสมต่อไปอีก

เมื่อพรรค LDP ประสบกับความพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาในปี ๒๕๔๑ จึงเป็นผลให้นายฮาชิโมโตะ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและนายเคอิโอะ โอบุชิ (Keizo Obuchi) เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน และให้ความสำคัญกับนโยบายทางเศรษฐกิจในการใช้จ่ายงบประมาณและลดภาษีเงินได้ รวมทั้งการแจกจ่ายคูปองมูลค่า ๒๐,๐๐๐ เยน (ประมาณ ๗,๒๐๐ บาท) ให้แก่ประชาชนจำนวน ๓๕ ล้านคน ในการกระตุ้นอุปสงค์ของผู้บริโภคสำหรับการใช้จ่ายซื้อสินค้าเพื่อการบริโภค ซึ่งคาดว่าจะมีผลในการกระตุ้นภาวะเศรษฐกิจญี่ปุ่นและเพิ่มการจ้างงาน^๒

ในปี ๒๕๔๓ นายโอบุชิ มีปัญหาสุขภาพ จึงลาออกจากตำแหน่งในเดือนเมษายน ๒๕๔๓ และนายโยชิโร่ โมริ (Yoshiro Mori) เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน แต่ทว่านายโมริ เป็นนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้รับความนิยมทั้งการดำเนินนโยบายและการสัมภาษณ์ต่อสาธารณะ รวมทั้งการวางตัวให้เป็นที่นิยมของประชาชน ดังนั้นนายโมริ จึงลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเดือนเมษายน ๒๕๔๔

ต่อมา นายจุนอิจิโร่ โคเออิซุมิ (Junichiro Koizumi) เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน โดยให้ความสำคัญกับนโยบายแก้ปัญหาเศรษฐกิจสำหรับการแก้ปัญหาหนี้เสียของธนาคารพาณิชย์ การปฏิรูปการคลัง การแก้ปัญหาเศรษฐกิจ และได้พยายามสร้างความนิยมจากประชาชนในเขตเมืองแทนที่ฐานคะแนนเดิมในเขตชนบท โดยการลดการสนับสนุนให้มีภาคอุตสาหกรรมในเขตชนบท สำหรับการแปรรูปการไปรษณีย์ซึ่งมีฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจ ถูกต่อต้านจากหลายกลุ่ม เช่น พนักงานไปรษณีย์หรือเกษตรกรที่เกรงว่าจะได้รับผลกระทบจากการให้บริการด้านธนาคาร (ทั้งนี้การไปรษณีย์ของญี่ปุ่นไม่ได้ทำหน้าที่ส่งจดหมายหรือพัสดุภัณฑ์เท่านั้น แต่รับฝากเงินแบบออมทรัพย์ด้วย)^๓

อย่างไรก็ตาม จากการแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่ประสบความสำเร็จ จึงเป็นผลให้นายโคเออิซุมิ ได้รับความนิยมและนำพรรค LDP ได้รับความชัยชนะการเลือกตั้งในปี ๒๕๔๖ และประสบความสำเร็จจากการเลือกตั้งอย่างท่วมท้นในปี ๒๕๔๘ หลังจากที่นายโคเออิซุมิ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค LDP จำนวนสองวาระติดต่อกันแล้ว จึงลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อให้หัวหน้าพรรค LDP คนใหม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน ซึ่งนายชินโซ อาเบะ (Shinzo Abe) รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนในเดือนกันยายน ๒๕๔๙ ต่อมาเกิดกรณีปัญหาของรัฐมนตรีที่มีผลกระทบต่อภาพลักษณ์และคะแนนนิยมของรัฐบาล โดยนายโทชิกาสุ มาสึโอกะ (Toshikatsu Matsuoka) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมง ถูกตั้งข้อสงสัยในเรื่อง การรับเงินสนับสนุนทางการเมืองและค่าใช้จ่ายของสำนักงานที่สูงกว่าปกติ จึงกระทำอัตวินิบาตกรรมตนเอง และนายโนริฮิโกะ อากากิ (Norihiko Akagi) รัฐมนตรีผู้ดำรงตำแหน่งแทนก็ประสบปัญหาในลักษณะเดียวกันในเรื่องการรับเงินสนับสนุนทางการเมือง หลังจากนั้นนายอาเบะจึงลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเดือนกันยายน ๒๕๕๐ โดยมีการอ้างเหตุผลเรื่องสุขภาพด้วย^๔

เมื่อนายยาสุโอะ ฟูกูดา (Yasuo Fukuda) เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนในเดือนกันยายน ๒๕๕๐ ก็ประสบปัญหาตั้งแต่ในช่วงต้นของการทำงาน เนื่องจากเสียงส่วนใหญ่ในวุฒิสภาเป็นของพรรคฝ่ายค้าน เมื่อรัฐบาลนายฟูกูดา บริหารงานไประยะเวลาหนึ่งแล้วก็ประกาศลาออกอย่างกะทันหัน โดยอ้างเหตุผลซึ่งสรุปได้ว่า พรรคฝ่ายค้านในวุฒิสภาได้ลงคะแนนเสียงคัดค้านการตรากฎหมายหลายฉบับ จึงเป็นผลต่อการปฏิบัติงานตามนโยบายรัฐบาล และเพื่อไม่ให้มีการอุปสรรคทางการเมือง จึงควรมีนายกรัฐมนตรีคนใหม่ที่จะดำเนินการบริหารประเทศต่อไป (นอกจากนั้นเหตุผลประการหนึ่งคือ คณะนินยมตกต่ำอันเกิดสาเหตุแผนสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุด้วย) และนายทาโร อาโสะ (Taro Aso) จึงเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนในเดือนกันยายน ๒๕๕๑ เมื่อเข้าปฏิบัติหน้าที่แล้ว จึงให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจ โดยการสนับสนุนให้มีงบประมาณพิเศษในปีงบประมาณ ๒๕๕๒ แต่นายอาโสะประสบปัญหาแรงกดดันภายในพรรค LDP เนื่องจากการพ่ายแพ้เลือกตั้งหลายครั้งในระดับภูมิภาค ฉะนั้น นายอาโสะจึงตัดสินใจยุบสภาผู้แทนราษฎร โดยกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในเดือนสิงหาคม ๒๕๕๒

และเมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๒ จึงมีการเปลี่ยนแปลงที่ถือว่าการเปลี่ยนสักราชการเมืองญี่ปุ่นครั้งสำคัญ เนื่องจากพรรค LDP พ่ายแพ้การเลือกตั้งอย่างหมดสภาพ เป็นผลให้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค LDP ลดลงจาก ๒๕๖ คน ซึ่งได้รับการเลือกตั้งในปี ๒๕๔๘ มาเหลือเท่ากับ ๑๑๕ คน ในขณะที่เดียวกันพรรค DPJ ได้รับเลือกตั้งอย่างท่วมท้นเป็นผลให้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค LDP เพิ่มจาก ๑๑๓ คนในปี ๒๕๔๘ มาเป็น ๓๐๘ คน จนกลายเป็นพรรคเสียงส่วนใหญ่ที่เกินกว่ากึ่งหนึ่งของสภาผู้แทนราษฎรที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด ๔๘๐ คน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า หมดยุคการครอบครองอำนาจของพรรค LDP และพรรค DPJ ได้มีบทบาทแทนที่พรรค LDP ในฐานะแกนนำจัดตั้งรัฐบาล

เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้แตกต่างกับการพ่ายแพ้ครั้งแรกของพรรค LDP ในการเลือกตั้งทั่วไปปี ๒๕๓๖ โดยในครั้งนั้นแม้ว่าพรรค LDP จะได้รับเลือกตั้งไม่เกินครึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและไม่สามารถช่วงชิงการจัดตั้งรัฐบาลได้ แต่ก็ยังเป็นพรรคที่มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุดโดยมีจำนวน ๒๒๓ คนจากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนทั้งหมด ๕๑๑ คนและคำนวณได้เป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ ๔๓ และสามารถกลับมาเป็นพรรคร่วมรัฐบาลในสมัยที่นายมูรายามา จากพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี ๒๕๓๖ แต่จากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อปี ๒๕๕๒ นี้ พรรค LDP มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสัดส่วนเพียงร้อยละ ๒๕ เท่านั้น และเมื่อพรรค DPJ มีโอกาสเป็นครั้งแรกสำหรับการจัดตั้งรัฐบาลแล้ว นายยูคิโอะ ฮาโตยามะ (Yukio Hatoyama) ผู้นำพรรค DPJ จึงเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเดือนกันยายน ๒๕๕๒

๖.๑.๔ ช่วงเวลาที่ ๔ ยุคการเข้าสู่อำนาจของพรรค DPJ (๑๖ กันยายน ๒๕๕๒)

เมื่อนายฮาโตยามะ เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๕๒ด้วยความคาดหวังของประชาชนญี่ปุ่น และเริ่มดำเนินนโยบายเศรษฐกิจด้วยการลดค่าใช้จ่ายโครงการด้านสาธารณูปโภคที่รัฐบาลพรรค LDP ไปดำเนินการเพื่อสร้างคะแนนนิยมในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ และดำเนินนโยบายลดภาษี นอกจากนี้รัฐบาลนายฮาโตยามะ ได้ดำเนินนโยบายที่สำคัญหลายประการ เช่น การสนับสนุนของรัฐในเรื่องเด็ก การยกเลิกค่าเรียนของโรงเรียนระดับมัธยมปลาย การสนับสนุนรายได้ต่อเกษตรกรผู้ปลูกข้าว การขยายประกันการจ้างงานของแรงงาน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ความนิยมของนายฮาโตยามะ เริ่มลดลงเนื่องจากผลการเจรจากับประธานาธิบดีสหรัฐในการปิดฐานทัพกองทัพสหรัฐอเมริกาบนเกาะโอกินาวาไม่ประสบความสำเร็จ ประกอบกับการสำรวจประชามติที่ปรากฏว่า นายฮาโตยามะ มีคะแนนความนิยมลดลง ดังนั้นจึงมีแรงกดดันจากสมาชิกพรรค DPJ ให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก่อนมีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาในเดือนกรกฎาคม ๒๕๕๓ และนายฮาโตยามะ จึงประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๕๓

ต่อมา นายนาโอโตะ คัง (Naoto Kan) ได้รับการสนับสนุนจากเสียงส่วนใหญ่จากพรรค DPJ ให้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๕๓ โดยเมื่อเข้ารับตำแหน่งภายในเดือนแรก รัฐบาลนายคังประสบกับปัญหาคะแนนนิยมทันที เนื่องจากการเสนอให้ปรับอัตราภาษีการขายซึ่งข้อเสนอดังกล่าวได้รับการคัดค้านจากสมาชิกพรรค DPJ ด้วยตัวเอง^๕ และนายคัง เกือบที่จะพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากมีการเลือกตั้งหัวหน้าพรรค DPJ ในวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๓ แต่ นายคังได้รับเลือกกลับมาในตำแหน่งหัวหน้าพรรค DPJ อีกครั้งหนึ่งโดยการชนะเลือกตั้งต่อ นายอิชิโร โอซาวา (Ichiro Ozawa) ผู้นำพรรค DPJ คนสำคัญ^๖ และเมื่อยังอยู่ในตำแหน่งหัวหน้าพรรค DPJ ก็หมายความว่า ยังคงดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป ทั้งนี้ในช่วงปลายปี ๒๕๕๓ ญี่ปุ่นประสบกับปัญหาค่าเงินเยนสูงขึ้นซึ่งกระทบต่อการส่งออกของญี่ปุ่น ดังนั้น รัฐบาลนายคัง จึงต้องกำหนดนโยบายแทรกแซงค่าเงินเยนเพื่อรักษาค่าเงินเยนไม่ให้สูงขึ้น

๖.๒ แนวทางการพัฒนาการเมืองญี่ปุ่น อาจจำแนกเฉพาะประเด็นที่สำคัญ ได้ดังนี้

๖.๒.๑ การกำหนดระบบการเลือกตั้งและการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง^{๓)}

โดยการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง (Public Offices Election Law) ในการกำหนดระบบการแบ่งเขตเลือกตั้งจากเดิมที่เป็นเขตที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนระหว่าง ๒ - ๖ คน จำนวนเขตเลือกตั้ง ๑๒๕ เขตเลือกตั้ง จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๕๑๑ คน แต่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถเลือกได้เพียง ๑ คน และถ่ายโอนเสียงกันไม่ได้หรือที่เรียกว่าระบบ Single Non-Transferable Vote : SNTV เป็นผลให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่อยู่ในพรรคเดียวกันต้องแข่งขันกันเองหรือแข่งขันกับผู้สมัครต่างพรรค จึงต้องใช้เงินจำนวนมากในการหาเสียงเลือกตั้งเพื่อให้ตนเองได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นสาเหตุของการทุจริตคอร์รัปชันของการเมืองญี่ปุ่น แต่สำหรับระบบการเลือกตั้งแบบใหม่มีการกำหนดให้เป็นการแบ่งเขตละ ๑ คน ซึ่งมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวน ๓๐๐ คน และจัดให้มีการเลือกตั้งในระบบสัดส่วนในกลุ่มพื้นที่ ๑๑ เขต ซึ่งจะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วนจำนวน ๑๘๐ คน รวมทั้งสิ้นมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้ง ๒ รูปแบบนี้รวม ๔๘๐ คน (แต่เดิมการตรากฎหมายในปี ๒๕๓๗ กำหนดให้มีสมาชิกผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จำนวน ๓๐๐ คนและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วนจำนวน ๒๐๐ คน รวมทั้งสิ้น ๕๐๐ คน แต่ได้ใช้เฉพาะการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๓๕ เนื่องจากมีการแก้ไขกฎหมายเลือกตั้งและมีผลบังคับใช้ในการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๔๓ โดยลดจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วนจากจำนวน ๒๐๐ คนให้เหลือเท่ากับ ๑๘๐ คน) ทั้งนี้มีความคาดหวังว่าการกำหนดระบบเลือกตั้งในรูปแบบนี้จะมีผลในการลดคอร์รัปชัน การลดค่าใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้ง การสนับสนุนให้มีการหาเสียงในเชิงนโยบาย และการกระตุ้นให้มีการเมืองในระบบสองพรรค

นอกจากนั้น มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้มีการใช้สิทธิเลือกตั้งมากขึ้น สำหรับให้ประชาชนญี่ปุ่น ผู้มีสิทธิเลือกตั้งแต่มีถิ่นฐานในต่างประเทศ สามารถลงคะแนนได้โดยผ่านการลงคะแนนที่สถานทูต การลงคะแนนทางไปรษณีย์ การกลับมาลงคะแนนล่วงหน้าในประเทศญี่ปุ่น หรือให้ผู้ที่ทำงานบนเรือในทะเลหรือมหาสมุทร สามารถลงคะแนนเสียงโดยผ่านเครื่องโทรสารได้

๖.๒.๒ การกำหนดระบบควบคุมการบริจาคเงินให้กับนักการเมือง^{๔)}

โดยการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยการควบคุมเงินทุนทางการเมือง (Political Funds Control Law) จากสาเหตุปัญหาการรับเงินบริจาคทางการเมืองจากกลุ่มผลประโยชน์ที่นำไปสู่ปัญหาทุจริต เพราะแต่เดิมนั้นไม่มีการควบคุมการบริจาคเงินให้กับนักการเมืองที่ดีพอ เนื่องจากผู้บริจาคเงินน้อยกว่า ๑ ล้านบาท (น้อยกว่า ๓๖๐,๐๐๐ บาท) ไม่ต้องเปิดเผยนามผู้บริจาคเงิน

และไม่มีผลในการตรวจสอบที่รัดกุมเนื่องจากนักการเมืองสามารถจัดตั้งองค์กรขึ้นมาสำหรับรับบริจาคเงินได้ไม่จำกัด จึงเป็นผลให้มีการปรับปรุงหลักเกณฑ์ในการรับบริจาคเงินเพื่อให้ความโปร่งใสมากขึ้น สำหรับโครงสร้างการบริจาคเงินในระบบการเมืองญี่ปุ่น มีรายละเอียด ดังนี้

- การบริจาคเงินมีทั้งที่ให้เงินบริจาคต่อพรรคการเมืองหรือนักการเมืองโดยตรง ซึ่งพรรคการเมืองและนักการเมือง ได้มีการจัดตั้งกลุ่ม/องค์กร เพื่อการรับบริจาคเงินโดยเฉพาะ

- การกำหนดให้พรรคการเมืองแต่ละพรรคมีกลุ่มรับบริจาคเงินทุนทางการเมือง (Political Funding Groups) ได้เพียง ๑ องค์กร

- การกำหนดให้นักการเมืองแต่ละคนจัดตั้งตัวแทนกองทุน (fund agent) ได้เพียง ๑ องค์กร เพื่อทำหน้าที่รับบริจาคเงิน อย่างไรก็ตาม กฎหมายอนุญาตให้นักการเมืองมีกลุ่มการเมืองอื่น (other political groups) ที่เป็นองค์กรสนับสนุนนักการเมืองในท้องถิ่น สำหรับชื่อขององค์กรดังกล่าวในภาษาญี่ปุ่นคือ โคเอ็นไก (koenkai) ทั้งนี้องค์กรโคเอ็นไกและสาขาพรรคในท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญของนักการเมืองสำหรับการรับบริจาคเงินด้วย

- การกำหนดหลักเกณฑ์ในการบริจาคเงินด้วยการห้ามรับบริจาคเงินจากต่างชาติ การห้ามรับบริจาคเงินจากบริษัทที่ไม่มีผลกำไร ๑ ปีติดต่อกัน ฯลฯ

- การกำหนดให้พรรคการเมืองและกลุ่มรับบริจาคเงินทุนทางการเมือง (Political Funding Groups) สามารถรับบริจาคเงินจากบริษัทและสหภาพแรงงานได้ แต่ห้ามไม่ให้บริษัทและสหภาพแรงงานบริจาคเงินโดยตรงต่อนักการเมืองและตัวแทนกองทุน (fund agent) นอกจากนี้ การบริจาคเงินยังขึ้นอยู่กับขนาดของเงินทุนสำหรับบริษัท และจำนวนสมาชิกสหภาพแรงงานสำหรับบริษัทสหภาพแรงงาน โดยอัตราสูงสุดอยู่ระหว่าง ๗.๕ ล้านเยน - ๑๐๐ ล้านเยน (๒.๗ ล้านบาท - ๓๖ ล้านบาท) [ทั้งนี้บริจาคต่ำกว่า ๗.๕ ล้านเยนก็ได้] ถ้าบริษัทมีเงินทุนน้อยกว่า ๑ พันล้านเยน (๓๖๐ ล้านบาท) และสหภาพแรงงานที่มีสมาชิกร้อยกว่า ๕๐,๐๐๐ คน จะบริจาคเงินได้ไม่เกิน ๗.๕ ล้านเยน (๒.๗ ล้านบาท)

- แม้ว่ากฎหมายห้ามไม่ให้บริษัทและสหภาพแรงงานบริจาคเงินโดยตรงต่อนักการเมืองตัวแทนกองทุน (fund agent) และองค์กรโคเอ็นไก แต่บุคคลธรรมดาสามารถบริจาคเงินต่อตัวแทนกองทุน (fund agent) ได้ในวงเงินไม่เกิน ๑๐ ล้านเยนต่อปี (ประมาณ ๓.๖๐ ล้านบาท) และบุคคลธรรมดาสามารถบริจาคเงินให้แก่พรรคการเมืองและกลุ่มรับบริจาคเงินทุนทางการเมือง (Political Funding Groups) ในวงเงินไม่เกิน ๒๐ ล้านเยนต่อปี (ประมาณ ๗.๒ ล้านบาท)

- การจัดงานเลี้ยงเพื่อระดมเงินบริจาคของพรรคการเมือง ให้ถือว่าเป็นแหล่งรายได้ทางการเมือง ถ้าบุคคลหรือองค์กรใดที่เข้าร่วมงานดังกล่าวจะบริจาคเงินได้ไม่เกิน ๑.๕ ล้านบาท (ประมาณ ๐.๕๔ ล้านบาท)

- การกำหนดดังกล่าวไม่เพียงแต่มีการควบคุมเฉพาะรายได้เท่านั้น แต่มีการควบคุมในเรื่องรายจ่ายด้วย ทั้งนี้จะต้องเปิดเผยรายละเอียดชื่อของผู้บริจาค อาชีพ ที่อยู่ จำนวนเงิน และวันที่มีการบริจาค รวมทั้งรายละเอียดของการจัดงานระดมเลี้ยงเพื่อระดมเงินบริจาคด้วย

- การกำหนดบทลงโทษสำหรับกลุ่มการเมืองที่ไม่ได้จดทะเบียนแต่ไปดำเนินการรับบริจาคเงินหรือมีการรายงานการรับเงินบริจาคไม่ถูกต้อง มีโทษรุนแรงให้จำคุกกระดัดสูงสุดถึง ๕ ปีหรือมีโทษปรับเป็นเงิน ๑ ล้านบาท (ประมาณ ๐.๓๖ ล้านบาท)

อย่างไรก็ตาม การกำหนดมาตรการดังกล่าวข้างต้น มีข้อสังเกตว่า การอนุญาตให้มีโอนย้ายเงินบริจาคในบัญชีของนักการเมืองระหว่างสาขาพรรค ตัวแทนกองทุน (fund agent) และองค์กรโคเอ็นไก (koenkai) ด้วยกันเองได้อาจเป็นปัญหาในการควบคุมตรวจสอบหรือไม่

๖.๒.๓ การกำหนดระบบเงินอุดหนุนพรรคการเมือง

โดยการกำหนดให้มีกฎหมายว่าด้วยเงินอุดหนุนพรรคการเมือง (Political Party Subsidy Law) เพื่อป้องกันมิให้กลุ่มผลประโยชน์เข้ามามีอิทธิพลด้วยการบริจาคเงินจึงกำหนดให้รัฐต้องจัดสรรเงินอุดหนุนให้กับพรรคการเมือง โดยพรรคการเมืองที่ได้รับการอุดหนุนจะต้องมีสมาชิกรัฐสภาไม่น้อยกว่า ๕ คน หรือได้รับคะแนนเสียงเกินกว่าร้อยละ ๒ ของการเลือกตั้งของสภาใดสภาหนึ่งก็มีสิทธิ์รับเงินอุดหนุนเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็นอิสระไม่สามารถรับเงินอุดหนุนได้

สำหรับวงเงินอุดหนุนพรรคการเมือง ได้มีการกำหนดให้เชื่อมโยงกับจำนวนประชากร โดยประชากรจำนวน ๑ คนต่อวงเงิน ๒๕๐ เยน (ประมาณ ๕๐ บาท) ถ้าญี่ปุ่นมีประชากรจำนวน ๑๒๔ ล้านคนจะเป็นผลให้มีวงเงินบริจาคต่อพรรคการเมืองประมาณ ๓๑,๐๐๐ ล้านบาท (ประมาณ ๑๑,๑๖๐ ล้านบาท) ทั้งนี้พรรคการเมืองที่รับเงินอุดหนุนมีความรับผิดชอบในการยื่นรายงานการใช้จ่ายเงินอุดหนุนต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อตรวจสอบรายจ่ายที่มีรายการตั้งแต่ ๕๐,๐๐๐ เยนขึ้นไป (ประมาณ ๑๘,๐๐๐ บาท)

๖.๒.๔ การปฏิรูประบบราชการ^๑

โดยที่โครงสร้างระบบราชการญี่ปุ่นมีจำนวนกระทรวง ทบวง กรม และจำนวนข้าราชการที่มากเกินไป นอกจากนั้นองค์กรราชการยังมีบทบาทที่เข้มแข็งในการชี้นำนโยบายของรัฐบาลตลอดมา โดยมีคำศัพท์ในระบบการเมืองญี่ปุ่นว่า “Iron Triangle” ที่แสดงความสัมพันธ์ของภาคการเมือง ภาคราชการ และภาคธุรกิจเอกชน สำหรับการกำหนดนโยบายรัฐบาล จึงมีวัตถุประสงค์สำหรับการปฏิรูประบบราชการในหลายประการ คือ

ประการที่หนึ่ง เพื่อลดปัญหาการประสานงานระหว่างกระทรวง เนื่องจากแต่ละกระทรวงมีการปฏิบัติงานที่มุ่งแต่ภารกิจของกระทรวงตนเอง แต่ไม่มีแนวคิดในการประสานงานระหว่างกระทรวง สำหรับการรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม

ประการที่สอง เพื่อลดอำนาจของข้าราชการในกระบวนการกำหนดและตัดสินใจเชิงนโยบายซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้นักการเมืองเป็นผู้ริเริ่มนโยบาย

ประการที่สาม เพื่อให้ระบบราชการมีประสิทธิภาพและความโปร่งใส

ประการที่สี่ เพื่อลดขนาดของภาคราชการ พร้อมทั้งให้ความสำคัญในเรื่องการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

ทั้งนี้ การปฏิรูประบบราชการได้มีการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมตั้งแต่สมัยรัฐบาลนายฮาชิโมโด้ (พ.ศ. ๒๕๓๙ - ๒๕๔๑) จนถึงรัฐบาลนายโอบุชิ (พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๔๓) และรัฐบาลนายโคะอิซุมิ (พ.ศ. ๒๕๔๔ - ๒๕๔๕) โดยในปี ๒๕๔๔ มีการลดจำนวนกระทรวง/ทบวง ที่มีจำนวน ๒๓ กระทรวง/ทบวง ให้เหลือเท่ากับ ๑๓ กระทรวง/ทบวง นอกจากนั้นมีประเด็นทางนโยบายที่สำคัญคือการแปรรูปกิจการไปรษณีย์ซึ่งฐานะเป็นรัฐวิสาหกิจ โดยพนักงานไปรษณีย์หรือเกษตรกรเกรงว่าจะได้รับผลกระทบจากการให้บริการด้านธนาคาร (ทั้งนี้การไปรษณีย์ของญี่ปุ่นไม่ได้ทำหน้าที่ส่งจดหมายหรือพัสดุภัณฑ์เท่านั้น แต่ยังรับฝากเงินแบบออมทรัพย์และการบริการด้านประกันชีวิตด้วย) ทั้งนี้รัฐบาลนายโคะอิซุมิ กำหนดให้มีการแยกกิจการดังกล่าวออกเป็น ๔ บริษัท ประกอบด้วย การธนาคาร การประกันชีวิต การไปรษณีย์ และร้านค้าย่อยเพื่อบริการใน ๓ ประเภทแรก ซึ่งจะต้องมีการดำเนินการในรูปแบบของการตรากฎหมาย โดยในปี ๒๕๔๘ สภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่นให้ความเห็นชอบต่อร่างกฎหมายดังกล่าวตามที่รัฐบาลญี่ปุ่นเสนอ แต่วุฒิสภามีมติไม่เห็นชอบ ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลไม่มีจำนวนเสียงเพียงพอ (สองในสามของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร) ในการยื่นรับร่างกฎหมาย เพราะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายรัฐบาลบางส่วนไม่เห็นชอบด้วย

ฉะนั้น นายโคะอิซุมิ จึงตัดสินใจยุบสภาผู้แทนราษฎร และให้มีการเลือกตั้งใหม่เพื่อให้มีเสียงส่วนใหญ่ในการยื่นร่างกฎหมาย ซึ่งผลการเลือกตั้งในเดือนกันยายน ๒๕๔๘ ปรากฏว่า พรรค LDP หรือพรรครัฐบาลได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้น โดยได้รับเลือกตั้ง ๒๕๖ คนจากจำนวน ๔๘๐ คน และมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพียงพอที่จะสนับสนุนร่างกฎหมายดังกล่าว^{๑๑} ต่อมา จึงได้มีการแปรรูปกิจการไปรษณีย์ในปี ๒๕๕๐

๖.๒.๕ การตรากฎหมายระเบียบวิธีทางปกครอง^{๑๒}

การตรากฎหมายระเบียบวิธีทางปกครอง (The Administrative Procedure Act) เพื่อกำหนดให้หน่วยงานราชการดำเนินการตามรูปแบบระเบียบวิธีทางปกครองที่มีประสิทธิภาพและใช้ดุลพินิจที่ถูกต้องตามหลักกฎหมาย รวมทั้งเป็นการกำหนดกระบวนการทางปกครองที่มีความยุติธรรม ความโปร่งใส ซึ่งจะเป็นการสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนของสาธารณชน สำหรับการคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของประชาชน

๖.๒.๖ การตรากฎหมายเกี่ยวกับจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ^{๑๓}

การตรากฎหมายเกี่ยวกับจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ (National Public Service Ethics Act) เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและสร้างความน่าเชื่อถือของสาธารณชนที่มีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงกำหนดให้มีการเปิดเผยผลประโยชน์ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งตามที่กฎหมายกำหนด จะต้องดำเนินการแจ้งข้อมูลต่อผู้บังคับบัญชาใน ๓ ส่วนที่สำคัญดังนี้

ส่วนที่ ๑ การเปิดเผยการรับของขวัญ โดยของขวัญที่มีมูลค่าเกินกว่า ๕,๐๐๐ เยน (ประมาณ ๑,๘๐๐ บาท) จะต้องมีการรายงานรายละเอียดของมูลค่าของขวัญ วันที่รับของขวัญ รวมทั้งชื่อและที่อยู่ของผู้ให้ของขวัญ ทั้งนี้อาจจะต้องมีการเปิดเผยต่อสาธารณะในกรณีของขวัญดังกล่าวมีมูลค่าเกินกว่า ๒๐,๐๐๐ เยน (ประมาณ ๗,๒๐๐ บาท)

ส่วนที่ ๒ การเปิดเผยรายได้ โดยจะต้องยื่นข้อมูลรายได้ประจำปีตามประเภทของรายได้ที่กำหนดไว้ในกฎหมายภาษีเงินได้

ส่วนที่ ๓ การเปิดเผยการครอบครองหุ้นและพันธบัตร โดยจะต้องแจ้งรายละเอียดประเภท ชนิด องค์กรธุรกิจที่ออกหุ้นหรือพันธบัตร และวันที่ครอบครองหุ้นหรือพันธบัตร

ทั้งนี้ จะต้องส่งสำเนาดังกล่าวเพื่อรายงานต่อคณะกรรมการที่เกี่ยวกับจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ (National Public Service Ethics Board) ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวนี้มีหน้าที่เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีสำหรับการกำหนดหรือทบทวนประมวลจริยธรรม (National Public Service Ethics Code) การกำหนดมาตรฐานสำหรับการดำเนินการทางวินัยต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ การตรวจสอบรายงานการรับของขวัญ การเปิดเผยรายได้ และการเปิดเผยการครอบครองหุ้น รวมทั้งดำเนินการเกี่ยวกับการสอบสวนในกรณีที่ถูกหมิ่นประมาท เป็นต้น

นอกจากนั้น ประมวลจริยธรรม (Ethics Code) ยังกำหนดการห้ามในอีกหลายประเด็น เช่น การห้ามพฤติกรรมการดื่มของข้าราชการที่ได้รับจากภาครัฐกิจ (dining and wining) การรับเงินกู้ยืม การรับบริการฟรีในส่วนของการเล่นกอล์ฟหรือการท่องเที่ยวจากฝ่ายที่มีผลประโยชน์ เป็นต้น

๖.๒.๓ การตรากฎหมายการเข้าถึงข้อมูล^{๑๔} และ ๑๕

การตรากฎหมายการเข้าถึงข้อมูล (Act on Access to Information Held by Administrative Organs) เพื่อเป็นการเข้าถึงข้อมูลที่อยู่ในความรับผิดชอบจากหน่วยงานของรัฐ โดยพิจารณาถึงสิทธิของประชาชนสำหรับการเสนอให้มีการเปิดเผยข้อมูล ซึ่งจะแสดงความรับผิดชอบของรัฐในการบริหารงาน โดยยึดหลักประชาธิปไตยและการเปิดเผยข้อมูล อย่างไรก็ตามมีข้อกำหนดยกเว้นไม่ให้มีการเปิดเผยตัวอย่างเช่น ถ้าการเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวกระทบต่อสิทธิและผลประโยชน์ส่วนบุคคลหรือให้มีการเปิดเผยข้อมูลบางส่วนที่ไม่กระทบต่อสิทธิส่วนบุคคล ฯลฯ ทั้งนี้กำหนดให้หน่วยงานของรัฐจะต้องอนุมัติการเปิดเผยข้อมูลภายใน ๓๐ วันยกเว้นจะมีกรณีอื่นตามที่กฎหมายกำหนด

๖.๒.๔ การตรากฎหมายออกเสียงประชามติ^{๑๖} และ ๑๗

โดยรัฐสภาให้ความเห็นชอบกฎหมายออกเสียงประชามติ (Referendum Law) ในปี ๒๕๕๐ และมีผลบังคับใช้ในเวลา ๓ ปีต่อมาหรือมีผลบังคับใช้ในปี ๒๕๕๓ เนื่องจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญกำหนดให้การแก้ไขรัฐธรรมนูญจะต้องผ่านความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา โดยมีความเห็นชอบไม่น้อยกว่า ๒ ใน ๓ ของจำนวนสมาชิก และต้องผ่านการออกเสียงประชามติเสียงข้างมากจากประชาชนด้วย แต่ช่วงเวลาที่ผ่านมามีกฎหมายรองรับในเรื่องนี้เนื่องจากมีความหวั่นวิตก ว่า เมื่อมีกฎหมายออกเสียงประชามติจะเป็นเส้นทางนำไปสู่การแก้ไขรัฐธรรมนูญและจะนำไปสู่การนำผู้ไปสู่สภาวะรัฐทหารเหมือนกับในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้ สำหรับผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติจะต้องมีอายุตั้งแต่ ๑๘ ปีขึ้นไปซึ่งแตกต่างกับผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งที่จะต้องอายุ ๒๐ ปีขึ้นไป

๖.๒.๕ การกำหนดมติคณะรัฐมนตรีในการรับฟังความเห็นสาธารณะ^{๑๘}

โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้หน่วยงานราชการต้องรับฟังความเห็นจากสาธารณะ (Public Comments Procedure) ในการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบ เพื่อสร้างความยุติธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน

๖.๒.๑๐ การแนะนำให้ใช้บัญชีตามระบบตลาดและตามมาตรฐานสากล^{๑๙}

โดยให้ใช้บัญชีตามระบบตลาดและตามมาตรฐานสากล เพื่อลดโอกาสของการที่ข้าราชการจะให้ความช่วยเหลือธุรกิจบางประเภทเป็นกรณีพิเศษโดยไม่เปิดเผย กระบวนการนี้ถูกดำเนินการสำหรับการสร้างความยุติธรรมและความโปร่งใสในความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับภาคธุรกิจ

๖.๒.๑๑ การเพิ่มอำนาจของนายกรัฐมนตรี^{๒๐}

โดยมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายคณะรัฐมนตรี (Cabinet Law) เพื่อให้เกิดความชัดเจนในอำนาจหน้าที่ของนายกรัฐมนตรี สำหรับสนับสนุนให้นายกรัฐมนตรีมีบทบาทและอำนาจมากขึ้น โดยเฉพาะการกำหนด “หลักพื้นฐานนโยบายสำคัญของคณะรัฐมนตรี” ไม่ว่าจะเป็นหลักพื้นฐานนโยบายด้านความมั่นคง การต่างประเทศ เศรษฐกิจ และด้านการบริหาร/การวางแผนงบประมาณ นอกจากนี้ ยังเป็นการปรับปรุงอำนาจหน้าที่ของสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ให้มีสถานะที่สูงกว่าองค์กรบริหารโดยทั่วไป ทั้งนี้ให้มีบทบาทหน้าที่ในการวางแผนยกร่าง ประสานงานองค์กรในสังกัดของฝ่ายบริหาร เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีมีประสิทธิภาพสูงสุด

สำหรับผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีโดยตรงคือ หัวหน้าเลขาธิการคณะรัฐมนตรี โดยตำแหน่งดังกล่าวมีฐานะเทียบเท่ารัฐมนตรี พร้อมกันนี้ยังมีตำแหน่งรองหัวหน้าเลขาธิการคณะรัฐมนตรีอีก ๓ คน รองหัวหน้าเลขาธิการคณะรัฐมนตรีด้านการจัดการวิกฤต และผู้ช่วยเลขาธิการคณะรัฐมนตรีอีก ๓ คน

ทั้งนี้ ตำแหน่งดังกล่าวมีความสำคัญมากในการสนับสนุนภารกิจของนายกรัฐมนตรีให้ประสบความสำเร็จ และเคยมีผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวนี้ก่อนดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เช่น นายอาเบะ ดำรงตำแหน่งนี้ระหว่างปี ๒๕๔๘ – ๒๕๔๙ ก่อนที่พ้นจากตำแหน่งเพื่อไปดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีระหว่างปี ๒๕๔๙ - ๒๕๕๐

อนึ่ง กฎหมายดังกล่าวยังลดจำนวนคณะรัฐมนตรีจากเดิมที่มีอยู่ไม่เกิน ๒๐ คน โดยแก้ไขให้มีจำนวนไม่เกิน ๑๔ คน แต่ถ้ามี่เหตุจำเป็นให้แต่งตั้งเพิ่มไม่เกิน ๓ คน รวมทั้งหมดไม่เกิน ๑๗ คน

๖.๒.๑๒ การปรับปรุงอำนาจหน้าที่ของ JFTC (Japan Fair Trade Commission)^{๒๑ และ ๒๒}

โดยที่ JFTC เป็นองค์กรที่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กำหนดในกฎหมายป้องกันการผูกขาด (Antimonopoly act หรือ Action Prohibition of Private Monopolization and Maintenance of Fair Trade) เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกลุ่มธุรกิจใดมีการผูกขาดในลักษณะการตั้งกลุ่ม Cartel (กลุ่มผูกขาดที่รวมตัวกันเพื่อกำหนดราคาหรือกำหนดปริมาณสินค้า/บริการที่ผลิต) หรือการฮั้วประมูล (Bid riggings) เนื่องจากการตั้งกลุ่มธุรกิจผูกขาดหรือการฮั้วประมูล ไม่เพียงแต่เกิดผลกระทบต่อผู้บริโภคเท่านั้น ขณะเดียวกันก็เป็นปัจจัยที่สำคัญในการให้สินบนหรือการก่อให้เกิดการทุจริตได้ ฉะนั้น กฎหมายนี้อาจป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันในการฮั้วประมูลสำหรับการจัดซื้อภาครัฐ โดยในปี ๒๕๓๕ มีการปรับปรุงในการบังคับใช้โทษทางอาญา ในปี ๒๕๓๙ มีการจัดตั้งสำนักเลขาธิการ ในปี ๒๕๔๖ มีการย้ายสังกัดจากกระทรวงกิจการภายในและการสื่อสารไปสังกัดสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี และในปี ๒๕๕๓ กฎหมายที่แก้ไขเพิ่มเติมได้มีผลบังคับใช้ในการขยายขอบเขตของค่าปรับ Surcharge ของผู้ประกอบการที่ดำเนินการค้าอย่างไม่เป็นธรรม รวมทั้งเพิ่มโทษทางอาญาจำคุกสำหรับความผิดในการตั้งกลุ่ม Cartel หรือการฮั้วประมูล (Bid riggings) อีกด้วย

๖.๒.๑๓ การปกครองส่วนท้องถิ่น^{๒๓}

ประเทศญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างของประเทศที่มีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นในระดับสูง โดยคาดว่าจะได้รับแนวความคิดจากสหรัฐอเมริกาตั้งแต่การจัดทำร่างรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมาจากการเลือกตั้ง สำหรับในช่วงเวลานี้ได้มีการตรากฎหมายสนับสนุนการปฏิรูปการกระจายอำนาจ (Decentralization Reform Promotion Law) เพื่อเป็นการกำหนดบทบาทระหว่างรัฐบาลกลางและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ชัดเจน การเพิ่มความเป็นอิสระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

นอกจากนั้น ยังได้มีการแผนการปรับปรุงจำนวนเทศบาลให้เหมาะสมโดยการยุบรวมเทศบาลต่าง ๆ ให้รวมกัน โดยในปี ๒๕๔๒ มีเทศบาลจำนวน ๓,๒๒๕ แห่ง และได้กำหนดให้มีการยุบรวมเทศบาลให้เหลือจำนวน ๑,๖๖๐ แห่งในปี ๒๕๕๓ สำหรับเหตุผลของการยุบรวมคือ มีเทศบาลจำนวนมากที่มีประชากรน้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ คน จึงต้องมีการยุบรวม เพื่อการสร้างความเข้มแข็งและความคล่องตัวสำหรับการบริหารเทศบาล การตอบสนองต่อการบริการผู้สูงอายุ รวมทั้งการบริการสำหรับการขยายพื้นที่ที่อยู่อาศัยของประชาชน

๖.๓ การกระทำผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งภายหลังการปฏิรูปการเมือง

ตารางที่ ๖.๑

สถิติเปรียบเทียบการกระทำผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

ในการเลือกตั้งทั่วไปของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่น พ.ศ. ๒๕๓๕ และ พ.ศ. ๒๕๔๘

ประเภทของการทำผิด	จำนวนคดี (คดี)		จำนวนผู้ถูกจับกุม (คน)		อัตราการลดลงของคดี (ร้อยละ)
	พ.ศ. ๒๕๓๕	พ.ศ. ๒๕๔๘	พ.ศ. ๒๕๓๕	พ.ศ. ๒๕๔๘	
๑. การให้สินบนหรือชักชวนด้วยเงิน (Bribery, induction of Profits)	๒,๖๘๓	๑๔๖	๕,๑๓๓	๔๒๒	๑,๗๓๗
๒. การละเมิดเสรีภาพในการเลือกตั้ง (Infringement on the Freedom of elections)	๓๘	๓๔	๔๒	๓๒	๑๑
๓. การตระเวนหาเสียงตามที่อยู่อาศัย (House-to-house canvassing)	๑๑๑	๑๔	๓๐๕	๒๕	๖๕๒
๔. การละเมิดเกี่ยวกับเอกสาร (Violation in regard to documents)	๑๓๔	๑๘	๓๑๘	๔๓	๖๔๔
๕. ความผิดอื่น ๆ	๕๕	๔๖	๓๗	๕๓	๑๕
รวม	๓,๐๒๑	๒๕๘	๕,๘๓๕	๕๗๕	๑,๐๗๐

แหล่งที่มาของข้อมูล

๑. <http://www.freechoice.jp/electionsystem.pdf>, วันที่ค้นข้อมูล ๘ ธันวาคม ๒๕๕๓

๒. หนังสือ ELECTION SYSTEM IN JAPAN 1996 หน้า ๔๗

จัดทำโดย LOCAL AUTONOMY COLLEGE MINISTRY OF HOME AFFAIRS JAPAN

ญี่ปุ่นได้แบ่งการกระทำความผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งออกเป็น ๒ ประเภทที่สำคัญได้แก่ ประเภทที่ ๑ คือ การกระทำความผิดที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรมหรือการทุจริต (criminal offenses) ซึ่งเป็นความผิดที่ไม่มีจริยธรรม เช่น การให้สินบน หรือการชักชวนให้ลงคะแนนด้วยเงิน ประเภทที่ ๒ คือ การกระทำความผิดที่เป็นเรื่องการบริหารจัดการ (administrative offenses) เช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์หรือการแจกจ่ายเอกสาร กฎหมายเลือกตั้งญี่ปุ่นมีความเข้มงวดสำหรับการหาเสียงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การห้ามมิให้หาเสียงตามบ้านที่อยู่อาศัยของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และการสำรวจผลคะแนนความนิยมของผู้สมัครรับเลือกตั้งจะกระทำมิได้ การจับขบวนหาเสียงตามถนนให้กระทำได้ภายในระหว่างเวลา ๐๘.๐๐ - ๒๐.๐๐ นาฬิกาเท่านั้น เป็นต้น

ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบการกระทำผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่นในปี ๒๕๓๕ และปี ๒๕๔๘ ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลภายหลังมีการปฏิรูปการเมืองญี่ปุ่นในปี ๒๕๓๗ ซึ่งมีผลออกมาในลักษณะว่า มีการกระทำผิดที่ลดลง

โดยข้อมูลของตารางดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สถิติการทำผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งลดลงอย่างมีนัยสำคัญ เช่น คดีเกี่ยวกับการให้เงินหรือสินบนลดลงจาก ๒,๖๘๓ คดี ในปี ๒๕๓๕ มาเป็น ๑๔๖ คดีในปี ๒๕๔๘ หรือลดลงกว่าร้อยละ ๑,๗๓๗ ดังนั้นส่งผลให้ผู้ถูกจับกุมในคดีเกี่ยวกับการให้เงินหรือสินบนลงจากจำนวน ๕,๑๓๓ คนในปี ๒๕๓๕ มาเป็น ๔๒๒ คน ในปี ๒๕๔๘ ด้วยเช่นกัน และในภาพรวมแล้วจำนวนคดีลดลงจาก ๓,๐๒๑ คดีในปี ๒๕๓๕ มาเป็น ๒๕๘ คดี ในปี ๒๕๔๘ หรือลดลงกว่าร้อยละ ๑,๐๗๐ ทั้งนี้หากประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายสำหรับการเลือกตั้ง ทั้ง ๒ ครั้งไม่เปลี่ยนแปลงแล้วก็อาจถือได้ว่า การกระทำผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งลดลงอย่างชัดเจนและการเลือกตั้งมีความสุจริตโปร่งใสมากขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า มีการพัฒนาการเมืองญี่ปุ่นที่ดีขึ้นโดยวัดผลจากตัวชี้วัดด้านการกระทำผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่า ญี่ปุ่นเป็นประเทศหนึ่งที่มีการใช้เงินในการชักจูงให้มีการลงคะแนนเลือกตั้งโดยในปี ๒๕๓๕ และปี ๒๕๔๘ มีผู้ถูกจับกุมในคดีนี้ถึง ๕,๑๓๓ คนและ ๔๒๒ คน ตามลำดับ และยังสะท้อนให้เห็นประสิทธิภาพของกลไกทางกฎหมายในการจับกุมผู้ทำผิดในเรื่องนี้ด้วย

๖.๔ บทบาทขององค์กรโคเอ็นไก (koenkai)

กลุ่มการเมืองที่มีผลต่อการพัฒนาการเมืองญี่ปุ่น คือ องค์กรโคเอ็นไก (koenkai) ซึ่งเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือนักการเมืองในการรณรงค์หาเสียง การระดมเงินทุนทางการเมืองเพื่อใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้งของนักการเมืองในระบบการเมืองญี่ปุ่น นอกจากนี้ ยังเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ประสานความต้องการของประชาชนในเขตเลือกตั้งสำหรับแจ้งให้นักการเมืองทราบเพื่อให้นักการเมืองดำเนินการโครงการต่าง ๆ ในการสนองความต้องการของประชาชนในเขตเลือกตั้ง และจากการที่องค์กรดังกล่าวมีการดำเนินการที่สนับสนุนนักการเมืองในลักษณะตัวบุคคลมากกว่าการสนับสนุนเพราะสังกัดพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง ดังนั้นการปฏิบัติที่มีต่อกันระหว่างนักการเมืองกับบุคคลในองค์กร โคเอ็นไกมีลักษณะอุปถัมภ์ซึ่งกันและกันอันจะเป็นการสร้างความเข้มแข็งในด้านฐานคะแนนนิยมในเขตเลือกตั้ง โดยนักการเมืองจะต้องจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน หรือดำเนินการใช้จ่ายเงินเพื่อรักษาความนิยมกับผู้สนับสนุนขององค์กรโคเอ็นไก ในการจัดกิจกรรมสันตนาการบันเทิงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น งานเลี้ยงคาราโอเกะ ทัวร์กอล์ฟ การท่องเที่ยว ตลอดจนมีค่าใช้จ่ายในทางสังคมสำหรับเข้าร่วมในพิธีแต่งงานและงานศพซึ่งเป็นผลให้นักการเมืองมีภาระค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ค่อนข้างมาก

จากประเด็นดังกล่าวจึงมีความเชื่อว่า การตอบสนองความต้องการของผู้สนับสนุนในองค์กรโคเอ็นไก ในเรื่องเรื่องค่าใช้จ่ายต่าง ๆ สนับสนุนในกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นนี้ นำไปสู่ปัญหาชนกิจการเมือง (Money Politics) และการทุจริตคอร์รัปชันได้ อนึ่ง นายคาคุอิ ทานากะ (Kakuei Tanaka) นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นระหว่างปี ๒๕๑๕ - ๒๕๑๗ เป็นตัวอย่างของผู้ประสบความสำเร็จในการจัดตั้งองค์กรโคเอ็นไกในการสร้างความนิยมทางการเมือง

ทั้งนี้ เมื่อมีความจำเป็นต่อการใช้จ่ายเงินอย่างมหาศาลในการสร้างและรักษาองค์กรโคเอ็นไก ดังนั้น นักการเมืองที่เป็นคนใหม่ที่เริ่มเข้าสังกัดพรรค จึงมีความจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากทั้งพรรคและกลุ่ม เพื่อสร้างองค์กรโคเอ็นไกซึ่งจัดว่าเป็นต้นทุนที่สูงมากสำหรับนักการเมืองแต่ละคนที่ยังไม่มีแหล่งเงินทุนทางการเมืองของตนเอง และเมื่อองค์กรโคเอ็นไกมีสภาพเป็นสถาบันแล้ว การรักษาระดับให้อยู่อาจจำเป็นต้องใช้เงินทุนมากกว่าตอนที่จัดตั้งอีก จากเหตุดังกล่าวจึงเป็นเงื่อนไขให้นักการเมืองแต่ละคนมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาตนเอง ให้มีความสามารถในการระดมเงินทุนทางการเมือง และกลายเป็นนักระดมเงินทุนทางการเมืองที่มีความเชี่ยวชาญสูง^{๒๔}

เมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงแล้ว การมีองค์กรโคเอ็นโก จะไม่เป็นหลักประกันต่อการได้รับการเลือกตั้งก็ตามที ประกอบกับกฎหมายที่ควบคุมการระดมเงินทุนทางการเมืองอนุญาตให้นักการเมืองจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองในท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่ระดมเงินทุนทางการเมืองได้ อย่างไรก็ตาม องค์กรโคเอ็นโก ยังมีความจำเป็นสำหรับนักการเมืองญี่ปุ่น เนื่องจากกฎหมายควบคุมการระดมเงินทุนทางการเมืองอนุญาตให้มีการโอนเงินบริจาคจากบัญชีของสาขาพรรคหรือตัวแทนกองทุน (fund agent) ไปสู่บัญชีขององค์กรโคเอ็นโกได้ ฉะนั้น สภาพการณ์ดังกล่าวจึงเป็นสูตรผสมระหว่างกฎระเบียบใหม่กับแนวปฏิบัติเก่าของระบบการเมืองญี่ปุ่นในการดำรงความสำคัญขององค์กรโคเอ็นโก

โดยสรุปแล้ว หลังจากมีการปฏิรูปการเมืองตั้งแต่สมัยนายโฮโซกาวา เป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว สภาพการเมืองญี่ปุ่น ก็มีแนวโน้มในทางที่ดีขึ้นเนื่องจากการทำผิดกฎหมายเลือกตั้งที่น้อยลง แต่ปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองยังคงดำรงอยู่ โดยภายหลังที่นายโฮโซกาวา พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี ๒๕๓๗ แล้ว พรรค LDP ก็กลับมามีบทบาทเป็นพรรครัฐบาลเหมือนเดิม และเป็นพรรคแกนนำรัฐบาลอย่างเต็มที่โดยผู้นำพรรคเป็นนายกรัฐมนตรีระหว่างปี ๒๕๓๘ - ๒๕๕๒

แต่พรรค LDP ไม่อาจมีฐานะเป็นพรรคเด่นพรรคเดียวได้อีกแล้ว เพราะในการเลือกตั้งบางครั้งก็ไม่ได้เลือกตั้งเกินกว่าครึ่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้ปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองยังคงดำรงอยู่ ระหว่างปี ๒๕๓๗ - ๒๕๕๓ มีการเปลี่ยนแปลงนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นอยู่บ่อยครั้ง โดยมีนายกรัฐมนตรีจำนวน ๑๖ คนในระยะเวลา ๒๒ ปีจนกระทั่งนายนาโโตะ คัง ผู้นำพรรค DPJ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๕๓

เชิงอรรถที่ ๖

^๑ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์, **ญี่ปุ่น : การเมืองและนโยบายต่างประเทศ**, (กรุงเทพฯ : ชารานัตร การพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๒ – ๖๓.

^๒ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข, **การปฏิรูปการเมืองและการเปลี่ยนแปลงของระบบพรรคการเมือง ในญี่ปุ่น**, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑๒ และ http://www.en.wikipedia.org/wiki/keiz%C5%8D_Obuchi, วันที่ค้นข้อมูล ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๓.

^๓ไชยวัฒน์ คำชู, **ระบบเศรษฐกิจการเมืองยุคหลังฟองสบู่แตก : ความเปลี่ยนแปลงและความ ต่อเนื่อง**, (รายงานวิจัยเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕ - ๒๕.

^๔Wikipedia, **Shinzo ABE**, Retrieved December 13, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Shinzo_ABE.

^๕Wikipedia, **Naoto Kan**, Retrieved December 14, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Naoto_Kan.

^๖Alex Martin and Masami Ito (15 September 2010), **Kan cruises to victory in DPJ election**, Retrieved December 9, 2010, from <http://www.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20100915a1.html>.

^๗ศิริพร วัชชวัลคุ, **กรณีศึกษาแรงกดดันของการเปิดเสรีทางการค้าต่อภาคเกษตรของญี่ปุ่น และการปรับตัวเชิงนโยบาย**, (รายงานวิจัยเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓ – ๗๖.

^๘Matthew Carlson, **Money Politics in Japan : new rules, old practices**, (London : Lynne Rienner Publishers, Inc., 2007), pp. 147 – 153.

^๙Ibid ., pp. 153 – 154.

^{๑๐}ศิริพร วัชชวัลคุ, **อ้างแล้ว**, หน้า ๗๘ – ๘๐.

^{๑๑}ไชยวัฒน์ คำชู, **อ้างแล้ว**, หน้า ๒๗ – ๓๑.

^{๑๒}University of Hawaii, **ADMINISTRATIVE PROCEDURE LAW (JAPAN)**, Retrieved December 14, 2010, from http://www.hawaii.edu/aplpj/articles/APLPJ_03.1_levin.pdf.

เชิงอรธบทที่ ๖ (ต่อ)

^{๑๓}Ministry of Justice, Japan, **National Public Service Ethics Act**, Retrieved October 20, 2010 from http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail_main?re=02&vm=02&id=104. and Organisation for Economic Co – operation and Development, **Anti – Corruption Policies in Asia and the Pacific Self – Assessment Report Japan**, Retrieved December 29, 2010 from <http://www.oecd.org/dataoecd/34/26/35053760.pdf>.

^{๑๔}Ministry of Justice, Japan, **Act on Access to Information Held by Administrative Organs**, Retrieved October 20, 2010 from http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail_header/?printID=&id=99&re=02.

^{๑๕}ไชยวัฒน์ คำชู, อ้างแล้ว, หน้า ๘๘ – ๙๐.

^{๑๖}Masami Ito, **Diet clears path to referendum on constitution**, Retrieved November 18, 2010, from <http://www.japantimes.co.jp/cgi-bin/mn2007051a1.html>.

^{๑๗}Jun Hongo (18 May 2010), **Referendum law in effect but no amendments eyed**, Retrieved November 18, 2010, From <http://www.search.japantimes.co.jp/cgi-bin/mn20100518a2.html>.

^{๑๘}ศิริพร วัชชวัลคุ, อ้างแล้ว, หน้า ๗๕.

^{๑๙}ศิริพร วัชชวัลคุ, อ้างแล้ว, หน้า ๗๕.

^{๒๐}ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, **ยกเครื่องรัฐบาล : ก้าวต่อไปของการปฏิรูปการเมืองในญี่ปุ่น, ใน ๒๓ ปี รัฐศาสตร์ มสธ. รวมบทความวิชาการรัฐศาสตร์** (กรุงเทพฯ : พิมพ์อักษร, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๕ - ๒๒๒.

^{๒๑}Japan Fair trade Commission, **Role of the JFTC**, Retrieved December 9, 2010, From http://www.jftc.go.jp/e-page/aboutjftc/role_index.html.

^{๒๒}ไชยวัฒน์ คำชู, อ้างแล้ว, หน้า ๙๒ - ๑๐๔.

^{๒๓}Council of Local Authorities for International Relations, **Local Autonomy in Japan Current Situation & Future Shape 2009**, Retrieved December 9, 2010, From http://www.clair.or.jp/j/forum/other_data/pdf/20100216_soumu_e.pdf.

^{๒๔}ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข, อ้างแล้ว, หน้า ๕๗ - ๖๓.

บทที่ ๗

การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการพัฒนาการเมืองไทยและญี่ปุ่น

ในช่วงเวลา ๒๒ ปี (พ.ศ. ๒๕๓๒ – ๒๕๕๓)

๗.๑ กลไกทางกฎหมายในการพัฒนาการเมือง

ข้อแตกต่างที่ชัดเจนในการพัฒนาการเมืองหรือปฏิบัติการเมืองของ ๒ ประเทศ คือ การใช้กฎหมายเป็นกลไกในการดำเนินการ โดยในส่วนของไทยได้ใช้รัฐธรรมนูญสำหรับกำหนดโครงสร้างสถาบันการเมือง เมื่อรัฐธรรมนูญมีผลบังคับใช้แล้วจึงมีการตรากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อมารองรับต่อไปโดยมีการบัญญัติรายละเอียดคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม จำนวนของคณะรัฐมนตรี/สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร/สมาชิกวุฒิสภา การกำหนดเขตเลือกตั้ง การตรวจสอบอำนาจรัฐ การจัดตั้งองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน การสื่อสารและการโทรคมนาคม ฯลฯ ไว้ในรัฐธรรมนูญไว้อย่างละเอียด แม้กระทั่งคำกล่าวถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ของผู้พิพากษาและตุลาการก็ระบุทุกถ้อยคำในรัฐธรรมนูญ (มาตรา ๒๐๑ แห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐)

ทั้งนี้ มีความเป็นไปได้ว่า ผู้ร่างรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ และปี ๒๕๕๐ มีความเชื่อว่า ถ้ากำหนดรายละเอียดลงในรัฐธรรมนูญแล้วจะเกิดผลในทางปฏิบัติเนื่องจากรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่มีศักดิ์เหนือกว่ากฎหมายอื่น ๆ ถ้ากฎหมายใดมีข้อความขัดหรือแย้งให้ถือว่าใช้บังคับไม่ได้ รวมทั้งการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญมีขั้นตอนทางกฎหมายที่ซับซ้อนกว่าการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ ดังนั้นเพื่อคาดหวังว่าให้มีผลในทางปฏิบัติจึงพยายามกำหนดเรื่องต่าง ๆ ที่คิดว่าสำคัญไว้ในรัฐธรรมนูญให้ได้มากที่สุด เพราะฉะนั้นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจึงมีจำนวนมาตรามากถึง ๓๐๕ มาตรา

ในทางกลับกัน การพัฒนาการเมืองหรือปฏิบัติการเมืองของญี่ปุ่น ตั้งแต่ปี ๒๕๓๗ เป็นต้นมา เป็นเพียงแต่การตราหรือการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายระดับพระราชบัญญัติเท่านั้น โดยที่ไม่ต้องไปยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้รัฐธรรมนูญญี่ปุ่นมีจำนวนเพียง ๑๐๓ มาตรา (หนึ่งในสามของจำนวนมาตราของรัฐธรรมนูญไทย) ซึ่งมีการกำหนดโครงสร้างของสถาบันทางการเมืองเฉพาะหลักการสำคัญ ๆ เท่านั้น ส่วนในรายละเอียดจึงจะไปกำหนดในกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ (การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญของญี่ปุ่นต้องได้รับความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาในสัดส่วน ๒ ใน ๓ ของจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา อีกทั้งต้องผ่านการออกเสียงประชามติด้วย)

นอกเหนือจากประเด็นการตรากฎหมายสำหรับกำหนดเขตเลือกตั้งที่ได้มีการแก้ไขแล้ว ก็ได้มีการให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาทางการเมือง (Money Politics) เพราะเชื่อว่า เป็นต้นตอปัญหาจรรยาบรรณของการเมืองญี่ปุ่นในการแสวงหาเงินเพื่อไปใช้เงินในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ทั้งนี้ จึงดำเนินการตรากฎหมายสำหรับการควบคุมการบริจาคเงินหรือการให้เงินอุดหนุนแก่พรรคการเมืองตามที่อ้างถึงในบทที่ ๖ การพัฒนาหรือการปฏิรูปการเมืองของญี่ปุ่น

๗.๒ เสถียรภาพทางการเมือง

ตารางที่ ๗.๑

ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรีไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ – ๒๕๕๓

ลำดับที่	ชื่อ – สกุล	ระยะเวลา	เวลาการดำรงตำแหน่ง
๑	พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ	๔ ส.ค. ๒๕๓๑ – ๒๓ ก.พ. ๒๕๓๔	๒ ปี ๖ เดือน ๒๐ วัน
๒	นายอานันท์ ปันยารชุน	๒ มี.ค. ๒๕๓๔ – ๓ เม.ย. ๒๕๓๕ ๑๐ มิ.ย. ๒๕๓๕ – ๒๓ ก.ย. ๒๕๓๕	๑ ปี ๑ เดือน ๖ วัน ๓ เดือน ๑๔ วัน
๓	พลเอก สุจินดา คราประยูร	๓ เม.ย. ๒๕๓๕ – ๑๐ มิ.ย. ๒๕๓๕	๒ เดือน ๔ วัน
๔	นายชวน หลีกภัย	๒๓ ก.ย. ๒๕๓๕ – ๑๓ ก.ค. ๒๕๓๘ ๕ พ.ย. ๒๕๔๐ – ๕ ก.พ. ๒๕๔๔	๒ ปี ๕ เดือน ๒๑ วัน ๓ ปี ๓ เดือน ๑ วัน
๕	นายบรรหาร ศิลปอาชา	๑๓ ก.ค. ๒๕๓๘ – ๒๕ พ.ย. ๒๕๓๙	๑ ปี ๔ เดือน ๑๓ วัน
๖	พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ	๒๕ พ.ย. ๒๕๓๙ – ๕ พ.ย. ๒๕๔๐	๑๑ เดือน ๑๖ วัน
๗	พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร	๕ ก.พ. ๒๕๔๔ – ๑๕ ก.ย. ๒๕๔๕	๕ ปี ๗ เดือน ๑๑ วัน
๘	พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์	๑ ต.ค. ๒๕๔๕ – ๒๕ ม.ค. ๒๕๕๑	๑ ปี ๓ เดือน ๒๕ วัน
๙	นายสมัคร สุนทรเวช	๒๕ ม.ค. ๒๕๕๑ – ๑๘ ก.ย. ๒๕๕๑	๗ เดือน ๒๑ วัน
๑๐	นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์	๑๘ ก.ย. ๒๕๕๑ – ๑๗ ธ.ค. ๒๕๕๑	๓ เดือน
๑๑	นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ	๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๑	-
นายกรัฐมนตรีไทยที่ดำรงตำแหน่งน้อยกว่า ๑ ปีมีจำนวน ๔ คน			
ค่าเฉลี่ยระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรีไทย จำนวน ๑๑ คน ประมาณ ๒ ปีต่อคน			

แหล่งที่มาของข้อมูล

<http://www.cabinet.thaigov.go.th> เว็บไซต์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

หมายเหตุ

๑. กรณีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้รับตำแหน่งในปี ๒๕๓๑ จึงต้องนำช่วงเวลาดังกล่าวมารวมด้วย
๒. ระยะเวลาดังกล่าวนับจากวันที่มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีจนถึงวันที่มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ แต่บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญกำหนดให้คณะรัฐมนตรีคณะเดิมรักษาการในตำแหน่งจนกว่าคณะรัฐมนตรีคณะใหม่จะเข้ารับตำแหน่ง ยกเว้นการรัฐประหารในสมัยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และสมัยพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ที่ไม่มีการรักษาการในตำแหน่งของคณะรัฐมนตรีคณะเดิม
๓. พลเอก สุจินดา คราประยูร พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ นายสมัคร สุนทรเวช และนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์พ้นจากตำแหน่งทันที แต่คณะรัฐมนตรีที่เหลือยังคงรักษาการในตำแหน่งจนกระทั่งคณะรัฐมนตรีคณะใหม่เข้ารับตำแหน่ง
๔. ในกรณีนี้มีนายกรัฐมนตรีไทยจำนวน ๑๑ คนแต่มีคณะรัฐมนตรีจำนวน ๑๕ คณะ

ตารางที่ ๓.๒

ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ – ๒๕๕๓

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ระยะเวลา	เวลาการดำรงตำแหน่ง
๑	นายโนโบรุ ทาเกชิตะ	๖ พ.ย ๒๕๓๐ – ๓ มิ.ย. ๒๕๓๒	๑ ปี ๖ เดือน ๒๕ วัน
๒	นายไซชูเกะ อุโนะ	๓ มิ.ย. ๒๕๓๒ – ๑๐ ส.ค. ๒๕๓๒	๒ เดือน ๘ วัน
๓	นายโตชิเกะ ไคฟู	๑๐ ส.ค. ๒๕๓๒ – ๕ พ.ย. ๒๕๓๔	๒ ปี ๒ เดือน ๒๖ วัน
๔	นายคิอิชิ มิยาซาวา	๕ พ.ย. ๒๕๓๔ – ๕ ส.ค. ๒๕๓๖	๑ ปี ๕ เดือน ๕ วัน
๕	นายโมริอิโร่ โฮโซกาว่า	๕ ส.ค. ๒๕๓๖ – ๒๘ เม.ย. ๒๕๓๗	๘ เดือน ๒๐ วัน
๖	นายสึโทมุ ฮาตะ	๒๘ เม.ย. ๒๕๓๗ – ๓๐ มิ.ย. ๒๕๓๗	๒ เดือน ๓ วัน
๗	นายโทมิอิจิ มูรายามา	๓๐ มิ.ย. ๒๕๓๗ – ๑๑ ม.ค. ๒๕๓๙	๑ ปี ๖ เดือน ๑๒ วัน
๘	นายริวทาโร่ ฮาชิโมโด้	๑๑ ม.ค. ๒๕๓๙ – ๓๐ ก.ค. ๒๕๔๑	๒ ปี ๖ เดือน ๒๐ วัน
๙	นายเคอิโอะ โอบุชิ	๓๐ ก.ค. ๒๕๔๑ – ๕ เม.ย. ๒๕๔๓	๑ ปี ๘ เดือน ๗ วัน
๑๐	นายโยชิโร่ โมริ	๕ เม.ย. ๒๕๔๓ – ๒๖ เม.ย. ๒๕๔๔	๑ ปี ๒๒ วัน
๑๑	นายจุนอิจิโร่ โคะอิซุมิ	๒๖ เม.ย. ๒๕๔๔ – ๒๖ ก.ย. ๒๕๔๕	๕ ปี ๕ เดือน ๑ วัน
๑๒	นายชินโอะ อาเบะ	๒๖ ก.ย. ๒๕๔๕ – ๒๖ ก.ย. ๒๕๕๐	๑ ปี ๑ วัน
๑๓	นายยาสุโอะ ฟูกุคะ	๒๖ ก.ย. ๒๕๕๐ – ๒๔ ก.ย. ๒๕๕๑	๑๑ เดือน ๓๐ วัน
๑๔	นายทาโร่ อาโสะ	๒๔ ก.ย. ๒๕๕๑ – ๑๖ ก.ย. ๒๕๕๒	๑๑ เดือน ๒๔ วัน
๑๕	นายยูคิโอะ ฮาโตยามะ	๑๖ ก.ย. ๒๕๕๒ – ๘ มิ.ย. ๒๕๕๓	๘ เดือน ๒๔ วัน
๑๖	นายนาโอโตะ คัง	๘ มิ.ย. ๒๕๕๓	-
นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นที่ดำรงตำแหน่งน้อยกว่า ๑ ปีมีจำนวน ๖ คน			
ค่าเฉลี่ยระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น ๑๖ คน ประมาณ ๑ ปี ๕ เดือนต่อคน			

แหล่งที่มาของข้อมูล

http://www.en.wikipedia.org/wiki/list_of_Prime_ministers_of_Japan

หมายเหตุ

กรณีนายโนโบรุ ทาเกชิตะได้รับตำแหน่งในปี ๒๕๓๐ จึงต้องนำช่วงเวลาดังกล่าว มารวมด้วย และในกรณีนี้มีจำนวนนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นจำนวน ๑๖ คนแต่มีคณะรัฐมนตรี ๒๑ คณะ

ในภาพรวมของสภาวะการเมืองโดยประเมินจากการเปลี่ยนแปลงผู้ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีในช่วงเวลาดังกล่าวโดยสังเขป แล้วปรากฏว่า ไทยมีผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จำนวน ๑๑ คน นับแต่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณจนถึงนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โดยเฉลี่ยแล้ว นายกรัฐมนตรีไทยอยู่ในตำแหน่งประมาณ ๒ ปีต่อคน ในขณะที่ญี่ปุ่นมีผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ๑๖ คน นับแต่นายทาเกชิโตะ จนถึงนายนาโอโตะ คัง ดังนั้นโดยเฉลี่ยนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นอยู่ในตำแหน่ง ประมาณ ๑๗ เดือนหรือประมาณ ๑ ปี ๕ เดือนต่อคน ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่าจะมีการปฏิรูปการเมือง การปรับโครงสร้างของสถาบันการเมืองหรือกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งแล้ว (ในปี ๒๕๔๐ สำหรับกรณีของไทยและในปี ๒๕๓๗ ในกรณีของญี่ปุ่น) ก็ไม่ได้แสดงให้เห็นว่า ความมีเสถียรภาพของรัฐบาลจะมีมากขึ้น เนื่องจากมีตัวแปรทางการเมืองอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในกฎหมายและระบบการเมืองซึ่งมีผลต่อการดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรี

ในกรณีของไทย มีการเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองที่ไม่ใช่วิถีทางตามรัฐธรรมนูญ จำนวน ๒ ครั้ง เป็นผลให้นายกรัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่งโดยการยึดอำนาจเมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ และการยึดอำนาจเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙ หรือการชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชน บางกลุ่มในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๙ ที่ส่งผลให้นายกรัฐมนตรีต้องตัดสินใจยุบสภาผู้แทนราษฎร โดยเป็นเหตุการณ์ครั้งแรกทางประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่การยุบสภาผู้แทนราษฎรมีสาเหตุจากการ ชุมนุมเรียกร้องทางการเมือง สำหรับข้อความบางส่วนที่ระบุในพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๔๙ ว่า “ไม่อาจแก้ไขปัญหาและความคิดเห็นพื้นฐานที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุมเรียกร้อง กับรัฐบาล ฯลฯ ทางออกในระบอบประชาธิปไตยที่เคยปฏิบัติมาในนานาประเทศ และแม้แต่ประเทศไทย คือ การคืนอำนาจการตัดสินใจทางการเมืองกลับไปสู่ประชาชนด้วยการยุบสภาผู้แทนราษฎร”

ในขณะที่เดียวกันมีการบังคับใช้กฎหมายตามรัฐธรรมนูญที่เข้มข้นจนกระทั่งนายกรัฐมนตรี พ้นจากตำแหน่งเนื่องจากการกระทำการอันต้องห้ามตามความในมาตรา ๒๖๗ แห่งรัฐธรรมนูญฯ เพราะ มีฐานะเป็นลูกจ้างของเอกชน (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๒ - ๑๓/๒๕๕๑) หรือนายกรัฐมนตรีพ้น จากตำแหน่งเนื่องจากถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งจนเป็นผลให้มีลักษณะต้องห้ามตามความในมาตรา ๑๗๔ แห่งรัฐธรรมนูญฯ (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๒๐/๒๕๕๑) จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า เสถียรภาพ ทางการเมืองไทยในช่วงเวลา ๒๒ ปีโดยประเมินจากช่วงเวลาการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ยังมีความผันผวนเนื่องจากความซับซ้อนของระบบการเมือง ตัวแปรทางการเมืองอื่น ๆ ประกอบกับพรรค การเมืองที่เป็นแกนนำรัฐบาลไม่มีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรอย่างยั่งยืนเป็นผลให้รัฐบาล ขาดเสถียรภาพทางการเมืองและในบางครั้งจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีอยู่จำนวนมากใน ฝ่ายรัฐบาลก็ไม่ได้เป็นหลักประกันว่า รัฐบาลจะมีเสถียรภาพทางการเมืองเสมอไป

ในกรณีของญี่ปุ่น มีความแตกต่างในเรื่องโครงสร้างของสถาบันการเมืองโดยสมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งและสังกัดพรรคการเมืองได้ ดังนั้นถ้าพรรครัฐบาลไม่มีเสียงข้างมากในส่วนของวุฒิสภา ก็จะประสบปัญหาในการเสนอกฎหมายจากฝ่ายรัฐบาลซึ่งอาจจะถูกแก้ไขหรือไม่ได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภา ยกเว้นแต่ในกรณีที่รัฐบาลมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสัดส่วน ๒ ใน ๓ ของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงจะยื่นร่างพระราชบัญญัติของฝ่ายรัฐบาลได้ นอกจากนั้นวาระทำงานของวุฒิสภาเท่ากับ ๖ ปี แต่ทว่าจะมีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาจำนวน ๑๒๑ ที่นั่ง (ครึ่งหนึ่ง) ของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด ๒๔๒ ที่นั่งทุก ๓ ปี ดังนั้นเพื่อพิจารณาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาในช่วงเวลา ๖ ปีจะมีการเลือกตั้งทั่วไปทั้ง ๒ สภาเป็นอย่างน้อย ๔ ครั้ง (ถ้าไม่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาในวันเดียวกัน) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ระบบการเมืองญี่ปุ่นมีการทดสอบมติมหาชนโดยผ่านการเลือกตั้งอยู่ตลอดเวลา

และเมื่อมีปฏิกิริยาของประชาชนโดยผ่านสื่อมวลชนหรือการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ได้เป็นปัจจัยส่วนหนึ่งให้นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นต้องตัดสินใจทางการเมืองด้วยการลาออกอย่างง่ายดาย ตัวอย่างเช่น ในปี ๒๕๓๒ นายทาเกชิตะ ลาออกจากตำแหน่งเนื่องจากกรณีหุ้นบริษัททริกูท^๑ ในปีเดียวกันนายอูโน ลาออกจากตำแหน่งเนื่องจากเกี่ยวข้องกับกรณีผู้หญิงบริการเกอิชา^๒ หรือในปี ๒๕๔๑ นายฮาชิโมโตะ ลาออกเพราะการพ่ายแพ้ของพรรครัฐบาลในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา^๓ หรือในปี ๒๕๕๐ นายอาเบะ ลาออกจากตำแหน่งเนื่องจากคะแนนนิยมตกต่ำอันเป็นผลจากข้อสงสัยในการรับเงินสนับสนุนทางการเมืองของรัฐมนตรีและความพ่ายแพ้จากการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา^๔

รวมทั้งในปี ๒๕๕๑ นายฟูจิดะ ลาออกจากตำแหน่งเนื่องจากคะแนนนิยมตกต่ำเหลือเพียงร้อยละ ๓๐ อันเกิดสาเหตุแผนสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ รวมทั้งการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างพรรครัฐบาลและพรรคฝ่ายค้านที่คุมเสียงส่วนใหญ่ในวุฒิสภา^๕ และในปี ๒๕๕๓ นายฮาโตยามะ ลาออกจากตำแหน่งเนื่องจากคะแนนนิยมตกต่ำอันเนื่องจากการไม่ประสบความสำเร็จสำหรับการปิดฐานทัพกองทัพอเมริกาที่เกาะโอกินาวา รวมทั้งแรงกดดันจากภายในพรรค DPJ ที่คาดการณ์ว่าคะแนนนิยมของนายฮาโตยามะ จะไปมีผลกระทบต่อเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาในเดือนกรกฎาคม ๒๕๕๓^๖ โดยสรุปแล้ว การเปลี่ยนตำแหน่งนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นในบางช่วงเวลาเป็นไปอย่างไม่ยุ่งยาก เพียงแต่ประเมินความนิยมของรัฐบาลจากการสำรวจ (PoII) หรือการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา การมีข่าวด้านทุจริต รวมทั้งการกดดันในพรรคต้นสังกัด ก็เป็นผลให้ผู้ดำรงนายกรัฐมนตรีสามารถตัดสินใจทางการเมืองในการลาออกได้ ทั้งนี้มีความเป็นไปได้ว่า ระบบการเมืองญี่ปุ่นมีความต่อเนื่องมากกว่า ๖๐ ปีนับแต่สงครามโลกครั้งที่ ๒ จึงมีการเตรียมความพร้อมของผู้นำทางการเมืองสำหรับรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตลอดเวลา

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า การลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไทยในช่วงเวลาดังกล่าวเกิดขึ้นเฉพาะในเหตุการณ์วิกฤตการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจที่รุนแรงเท่านั้น เช่น การลาออกของพลเอก สุจินดา คราประยูร อันเนื่องจากเหตุการณ์ความไม่สงบในเดือนพฤษภาคม ๒๕๓๕ หรือการลาออกของพลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ อันเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจในปี ๒๕๔๐

๗.๓ ทิศทางของระบบการเมืองและพรรคการเมือง

จากทฤษฎีพรรคการเมืองที่กล่าวมาข้างต้นสามารถอ้างอิงได้ว่า พรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย มีลักษณะเป็นระบบหลายพรรค (Multi – Party or Multiple Party System) กล่าวคือ เป็นระบบการเมืองที่มีพรรคการเมืองเป็นจำนวนมาก (ตั้งแต่ ๓ พรรคขึ้นไป) โดยไม่มีพรรคการเมืองใดที่จัดตั้งรัฐบาลได้ลำพังเพียงพรรคเดียวและไม่ต้องอาศัยเสียงสนับสนุนของพรรคอื่น จึงทำให้การจัดตั้งรัฐบาลในช่วงเวลาที่ผ่านมาเป็นรัฐบาลผสม

แม้ว่าในการเลือกตั้งทั่วไปปี ๒๕๔๘ พรรคไทยรักไทยได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน ๓๗๓ คนจากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๕๐๐ คน และสามารถจัดตั้งเป็นรัฐบาลพรรคเดียวได้ แต่เป็นระยะเวลาช่วงสั้น ๆ (จึงเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์การเมืองไทยว่า จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในฝ่ายรัฐบาลที่มีอยู่จำนวนมาก ไม่อาจเป็นหลักประกันสำหรับรักษาเสถียรภาพของรัฐบาลได้) ประกอบกับเมื่อพิจารณาแนวคิดของนักวิชาการบางคนที่ทำให้เห็นว่า พรรคการเมืองที่ได้ที่นั่งในรัฐสภาเกินกว่าครึ่งหนึ่งตั้งแต่ ๔ ครั้งขึ้นไป จึงจะเป็นระบบพรรคการเมืองแบบพรรคเด่นพรรคเดียวได้ ฉะนั้นปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นจึงไม่อาจเรียกได้ว่า เป็นระบบพรรคการเมืองแบบพรรคเด่นพรรคเดียว^๖

ทั้งนี้รัฐสภาได้พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ในวาระแรกในปี ๒๕๕๑ และมีผลบังคับใช้ในปี ๒๕๕๔ ได้กำหนดให้มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน ๕๐๐ คนซึ่งมาจากแบบแบ่งเขตเลือกตั้งเขตละ ๑ คน จำนวน ๓๗๕ คน และแบบบัญชีรายชื่อ จำนวน ๑๒๕ คน ในขณะที่มีแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งที่สรุปได้ว่า การเลือกตั้งในระบบบัญชีรายชื่อ/สัดส่วนจะส่งเสริมให้มีระบบหลายพรรค (Multiple Party System) เพราะพรรคการเมืองขนาดเล็กมีโอกาสได้รับเลือกตั้งในระบบสัดส่วนตามการคำนวณคะแนนที่ได้รับจากคะแนนจากความเป็นจริง แต่ถ้าใช้ระบบการแบ่งเขตเลือกตั้งเขตละ ๑ คน จึงจะทำให้มีโอกาสนำไปสู่ระบบ ๒ พรรค (Two – Party System)^๗ แต่ประเด็นสำคัญสำหรับการแก้ไขครั้งล่าสุดนี้ที่สัดส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งและแบบบัญชีรายชื่อเท่ากับ ๓ ส่วน : ๑ ส่วน หรือ (๓๗๕ คน : ๑๒๕ คน) ซึ่งต่างกับก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ที่สัดส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังกล่าวเท่ากับ ๕ ส่วน : ๑ ส่วน (๔๐๐ คน : ๘๐ คน)

หรือกล่าวได้อีกนัยหนึ่งการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เป็นการเพิ่มจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วนให้มีมากขึ้น สำหรับส่งเสริมระบบพรรคการเมืองให้มีความเข้มแข็ง ในแง่ของการรณรงค์ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเลือกพรรคการเมืองโดยพิจารณาที่นโยบายพรรคการเมืองเป็นสำคัญแทนที่การให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของผู้สมัครเลือกตั้งสำหรับการเลือกตั้งในระบบเขตเลือกตั้ง ในขณะที่กำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งมีจำนวนน้อยลง อย่างไรก็ตามการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้แตกต่างกับวิธีการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ ที่มีเจตจำนงให้พรรคการเมืองมีจำนวนน้อยพรรค เพราะไปกำหนดให้พรรคการเมืองจะต้องมีคะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕ ของคะแนนเสียงแบบบัญชีรายชื่อจึงจะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อได้ ในขณะที่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดคะแนนขั้นต่ำไว้ จึงเป็นผลให้พรรคการเมืองที่ได้คะแนนจากการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อเพียงร้อยละ ๐.๘๐ ของคะแนนเสียงแบบบัญชีรายชื่อก็จะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อได้ไม่น้อยกว่า ๑ คน ฉะนั้น มีความเป็นไปได้ว่าโดยการเพิ่มจำนวนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ จะทำให้มีพรรคการเมืองขนาดกลางและขนาดเล็กได้รับการเลือกตั้งในระบบบัญชีรายชื่อเพิ่มขึ้น

ตัวแปรสำคัญทางการเมืองอีกประการหนึ่งคือ ความมีโอกาสในการเข้าร่วมเป็นรัฐบาลผสมของพรรคการเมืองขนาดกลางและขนาดเล็ก โดยตัวอย่างการช่วงชิงการจัดตั้งรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๑๘, ปี ๒๕๒๖ และการเลือกนายกรัฐมนตรีในปี ๒๕๕๑ ที่มีการแข่งขันเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลระหว่างพรรคการเมืองขนาดใหญ่ ๒ พรรค ดังนั้นจึงเป็นโอกาสของพรรคการเมืองขนาดกลางและขนาดเล็ก ได้มีความสำคัญทางการเมืองสำหรับการเป็นตัวแปรที่กำหนดการจัดตั้งรัฐบาล และยังมีโอกาสในการเข้าร่วมกับพรรคการเมืองลำดับที่ ๑ หรือพรรคลำดับที่ ๒ สำหรับการจัดตั้งรัฐบาลก็ได้ แม้ว่าพรรคการเมืองขนาดเล็กจะมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่มากนัก แต่ทว่ากลับเป็นผลดีในแง่ของการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีให้พรรคการเมืองขนาดเล็กได้ลงตัวและจัดตั้งรัฐบาลได้สะดวกขึ้นด้วย จากเหตุผลดังกล่าวจึงอาจอธิบายถึงแนวโน้มและความเป็นไปได้ของเหตุจูงใจในการรวมตัวและการดำรงอยู่ของพรรคการเมืองขนาดกลางและขนาดเล็กในระบบการเมืองไทย

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ทิศทางของระบบการเมืองไทยยังคงเป็นระบบหลายพรรคเนื่องจากวิธีการเลือกตั้งแบบผสมที่ใช้แบบบัญชีรายชื่อในอัตราส่วนร้อยละ ๒๕ (๑๒๕ คน) และระบบแบ่งเขตเลือกตั้งเขตละ ๑ คนในอัตราส่วนร้อยละ ๗๕ (๓๗๕ คน) ไม่ใช่ระบบการเลือกตั้งเขตละ ๑ คนทั้งหมด เหมือนกับระบบการเลือกตั้งของอังกฤษหรืออเมริกาที่ทำให้ ๒ ประเทศนี้เกิดระบบ ๒ พรรคได้ รวมทั้งตัวแปรอีกประการหนึ่งคือ การดำรงอยู่ของพรรคการเมืองขนาดกลางและพรรคการเมืองขนาดเล็ก

ในกรณีของประเทศญี่ปุ่นระหว่างปี ๒๕๔๘ - ๒๕๖๖ พรรค LDP มีฐานะเป็นพรรคเด่นพรรคเดียว ติดต่อกันในช่วงเวลา ๓๘ ปี แต่การพ่ายแพ้การเลือกตั้งในเดือนกรกฎาคม ๒๕๖๖ จนเป็นผลทำให้ไม่อาจเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาลโดยผู้นำพรรคเป็นนายกรัฐมนตรีในระหว่างเดือนกรกฎาคม ๒๕๖๖ - ๒๕๖๙ จนกระทั่งพรรค LDP กลับมาเป็นพรรคแกนนำจัดตั้งรัฐบาลระหว่างปี ๒๕๖๙ - ๒๕๕๒ แต่ในการครองอำนาจครั้งที่ ๒ ไม่อาจเรียกได้ว่า พรรค LDP เป็นพรรคเด่นพรรคเดียว เพราะต้องพึ่งพาพรรคการเมืองอื่นในการสนับสนุนการเป็นรัฐบาลหรืออาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า ระบบการเมืองญี่ปุ่นมีลักษณะเป็นระบบหลายพรรคในช่วงเวลานี้

ตารางที่ ๗.๓

อัตราส่วนการได้รับเลือกตั้งของพรรค LDP และพรรค DPJ ในการเลือกตั้งทั่วไป
ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่น ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๓ - ๒๕๕๒

พรรคการเมือง	พ.ศ. ๒๕๔๓ คน (ร้อยละ)	พ.ศ. ๒๕๔๖ คน (ร้อยละ)	พ.ศ. ๒๕๔๘ คน (ร้อยละ)	พ.ศ. ๒๕๕๒ คน (ร้อยละ)
พรรค LDP	๒๓๓ คน (๔๘.๕๔)	๒๓๗ คน (๔๘.๓๘)	๒๕๖ คน (๖๑.๖๗)	๑๑๕ คน (๒๔.๗๕)
พรรค DPJ	๑๒๗ คน (๒๖.๔๖)	๑๗๗ คน (๓๖.๘๘)	๑๑๓ คน (๒๗.๕๔)	๓๐๘ คน (๖๘.๑๗)
ผลรวมและร้อยละ	๓๖๐ คน (๗๕)	๔๑๔ คน (๘๖.๒๖)	๔๐๙ คน (๘๕.๒๑)	๔๒๓ คน (๘๘.๙๖)

แหล่งที่มาของข้อมูล

<http://www.ipu.org> เว็บไซต์สหภาพรัฐสภาระหว่างประเทศ (IPU : Inter – Parliamentary Union)

เมื่อพิจารณาผลการเลือกตั้งทั่วไปของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่นใน ๔ ครั้งสุดท้ายระหว่างปี ๒๕๔๓ - ๒๕๕๒ จะพบได้ว่าเริ่มมีการแข่งขันระหว่างพรรค LDP กับพรรค DPJ ที่มีความชัดเจนขึ้นโดยในปี ๒๕๔๘ พรรค LDP ได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้นโดยได้รับเลือกตั้งจำนวน ๒๕๖ คนหรือร้อยละ ๖๑ แต่การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี ๒๕๕๒ มีความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่พรรค DPJ กลายเป็นพรรคที่ชนะการเลือกตั้งที่มีเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎร โดยได้รับการเลือกตั้งจำนวน ๓๐๘ ที่นั่งหรือร้อยละ ๖๘ และเป็นรัฐบาลแทนที่พรรค LDP ตามที่อ้างถึงในบทที่ ๖ การพัฒนาหรือการปฏิรูปการเมืองของญี่ปุ่น เมื่อผลการเลือกตั้งที่มีพรรคการเมืองต่างพรรคได้รับเลือกตั้งเกินกว่าครึ่งหนึ่งของสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้ง ๒ ครั้งติดต่อกันประกอบกับเมื่อพิจารณาผลรวมจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของ ๒ พรรค ปรากฏว่ามีสัดส่วนเท่ากับ

ร้อยละ ๗๕, ๘๖, ๘๕, และ ๘๘ ตามลำดับ ซึ่งหมายความว่า ตั้งแต่พรรคการเมืองลำดับที่สามารถลงมา ไม่ว่าจะเป็นพรรคคอมมิวนิสต์ใหม่ หรือพรรคคอมมิวนิสต์ญี่ปุ่นมีความสำคัญลดลงตามลำดับ

และเมื่อพิจารณาระบบการเลือกตั้งแบบเขตละ ๑ คนที่อาจมีผลให้ระบบการเมืองมีแนวโน้มเป็นระบบ ๒ พรรค ขณะที่ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนอาจมีผลให้ระบบการเมืองมีแนวโน้มเป็นระบบหลายพรรค ซึ่งญี่ปุ่นมีระบบการเลือกตั้งแบบผสมโดยมีทั้ง ๒ รูปแบบในอัตราส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่แตกต่างกันมากนัก (๓๐๐ คน : ๑๘๐ คน) ไม่ใช่ระบบการเลือกตั้งเขตละ ๑ คนทั้งหมดเหมือนกับระบบการเลือกตั้งของอังกฤษหรืออเมริกาที่ทำให้ ๒ ประเทศนี้เกิดระบบ ๒ พรรคได้ ฉะนั้น จะต้องมีการวิเคราะห์การเมืองญี่ปุ่นต่อไปว่า พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงของประชาชนญี่ปุ่นจากผลการเลือกตั้ง ๔ ครั้งสุดท้ายนี้จะเป็นการส่งสัญญาณที่สำคัญว่า ระบบการเมืองญี่ปุ่นในอนาคตจะเป็นระบบ ๒ พรรค โดยเป็นการแข่งขันระหว่างพรรค LDP กับพรรค DPJ หรือไม่ยังเป็นประเด็นที่ควรพิจารณาต่อไป

๗.๔ การเพิ่มขึ้นของอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้ง

ตัวชี้วัดที่สะท้อนระดับการพัฒนาการเมืองไทยและญี่ปุ่นประการหนึ่งคือ ความตื่นตัวและความตระหนักต่อความสำคัญของการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา สำหรับกรณีของไทยได้มีการกำหนดในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และปี ๒๕๕๐ เพื่อสนับสนุนการเพิ่มโอกาสในการลงคะแนนเสียง เช่น บทบัญญัติตามความในมาตรา ๗๒ แห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ กำหนดให้การใช้สิทธิเลือกตั้งของราษฎร เป็น “หน้าที่” ไม่ใช่ “สิทธิ” ถ้าผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ไปใช้สิทธิโดยไม่มีเหตุตามที่กฎหมายกำหนดก็จะเสียสิทธิตามที่กฎหมายกำหนด นอกจากนั้นบทบัญญัติตามความในมาตรา ๘๕ แห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ กำหนดให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่อยู่นอกเขตเลือกตั้งที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนหรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนในเขตเลือกตั้งเป็นเวลาน้อยกว่า ๕๐ วันหรือมีถิ่นที่อยู่นอกราชอาณาจักรให้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งด้วย ทั้งนี้กฎหมายที่เกี่ยวข้องบัญญัติให้มีการลงคะแนนเสียงล่วงหน้าได้

ในกรณีญี่ปุ่น มีการกำหนดกฎหมายเพื่อสนับสนุนการใช้สิทธิเลือกตั้งมากขึ้น โดยให้ประชาชนญี่ปุ่นผู้มีสิทธิเลือกตั้งแต่มีถิ่นฐานในต่างประเทศ สามารถลงคะแนนได้โดยผ่านการลงคะแนนที่สถานทูต การลงคะแนนทางไปรษณีย์ หรือการกลับมาลงคะแนนวางหน้าที่บ้านที่ญี่ปุ่น นอกจากนั้นยังให้ผู้ที่ทำงานบนเรือในทะเลหรือมหาสมุทร สามารถลงคะแนนเสียงโดยผ่านเครื่องโทรสารได้

ฉะนั้น จึงมีความเป็นไปได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวส่งผลให้อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของญี่ปุ่นอยู่ในระดับสูงและในกรณีไทยปรากฏว่า มีอัตราเพิ่มขึ้นตามลำดับตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ เป็นต้นมา สำหรับในรายงานการศึกษานี้จะใช้สถิติอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นตัวชี้วัดสำหรับการศึกษา โดยมีผลปรากฏตามสถิติการลงคะแนนเสียง ดังนี้

ตารางที่ ๗.๔

สถิติอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยและญี่ปุ่น
ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๖ - ๒๕๓๑

การเลือกตั้งทั่วไป ของไทยใน	อัตราการใช้สิทธิ เลือกตั้ง (ร้อยละ)	การเลือกตั้งทั่วไป ของญี่ปุ่นใน	อัตราการใช้สิทธิ เลือกตั้ง (ร้อยละ)
-	-	พ.ศ. ๒๔๕๖	๗๔.๒
-	-	พ.ศ. ๒๔๕๘	๗๕.๘
พ.ศ. ๒๕๐๐/๑	๕๗.๕	พ.ศ. ๒๕๐๑	๗๗.๐
พ.ศ. ๒๕๐๐/๒	๔๔.๐๗	พ.ศ. ๒๕๐๓	๗๓.๕
-	-	พ.ศ. ๒๕๐๖	๗๑.๑
-	-	พ.ศ. ๒๕๑๐	๗๔.๐
พ.ศ. ๒๕๑๒	๔๕.๑๖	พ.ศ. ๒๕๑๒	๖๘.๕
พ.ศ. ๒๕๑๘	๔๗.๑๗	พ.ศ. ๒๕๑๕	๗๑.๗
พ.ศ. ๒๕๑๙	๔๓.๖๕	พ.ศ. ๒๕๑๙	๗๓.๔
พ.ศ. ๒๕๒๒	๔๓.๕	พ.ศ. ๒๕๒๒	๖๘.๐
-	-	พ.ศ. ๒๕๒๓	๗๔.๖
พ.ศ. ๒๕๒๖	๕๐.๗๖	พ.ศ. ๒๕๒๖	๖๗.๕
พ.ศ. ๒๕๒๙	๖๑.๔๓	พ.ศ. ๒๕๒๙	๖๔.๐
พ.ศ. ๒๕๓๑	๖๓.๕๖	-	-
ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)	๕๑.๒๕	ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)	๗๑.๘๒

แหล่งที่มาของข้อมูล

๑. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ข้อมูลสถิติและผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๔๘, หน้า ๑๑

๒. บทความเรื่อง Voter Turnout in Japan and the United States โดย Sean Richey

สืบค้นทางอิเล็กทรอนิกส์จาก http://www.jsps.go.jp/english/e-plaza/e-sdialogue/03.../Dr_Richey.pdf

วันที่ค้นข้อมูล ๘ ธันวาคม ๒๕๕๓

ตารางที่ ๗.๕

สถิติอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยและญี่ปุ่น
ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓

การเลือกตั้งทั่วไป ของไทยใน	อัตราการใช้สิทธิ เลือกตั้ง (ร้อยละ)	การเลือกตั้งทั่วไป ของญี่ปุ่นใน	อัตราการใช้สิทธิ เลือกตั้ง (ร้อยละ)
พ.ศ. ๒๕๓๕/๑	๕๙.๓๕	พ.ศ. ๒๕๓๓	๗๓.๓
พ.ศ. ๒๕๓๕/๒	๖๑.๕๙	พ.ศ. ๒๕๓๖	๖๖.๙๘
พ.ศ. ๒๕๓๘	๖๒.๐๔	พ.ศ. ๒๕๓๙	๕๙.๐๐
พ.ศ. ๒๕๓๙	๖๒.๔๒	พ.ศ. ๒๕๔๓	๖๒.๔๕
พ.ศ. ๒๕๔๔	๖๙.๙๕	พ.ศ. ๒๕๔๖	๕๙.๘๖
พ.ศ. ๒๕๔๘	๗๒.๕๖	พ.ศ. ๒๕๔๘	๖๗.๔๖
พ.ศ. ๒๕๕๐	๗๔.๕๒	พ.ศ. ๒๕๕๒	๖๙.๒๗
ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)	๖๖.๐๖	ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)	๖๕.๒๑

แหล่งที่มาของข้อมูล

๑. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ข้อมูลสถิติและผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
พ.ศ. ๒๕๔๘, หน้า ๙ - ๑๑

๒. บทความเรื่อง Voter Turnout in Japan and the United States โดย Sean Richey
สืบค้นทางอิเล็กทรอนิกส์จาก http://www.jsps.go.jp/english/e-plaza/e-sdialogue/03.../Dr_Richey.pdf
วันที่ค้นข้อมูล ๘ ธันวาคม ๒๕๕๓

๓. <http://www.ipu.org> เว็บไซต์สหภาพรัฐสภาระหว่างประเทศ (Inter - Parliamentary Union : IPU)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ ๗.๔ และ ๗.๕

ในกรณีของไทยปรากฏว่าในการเลือกตั้งทั่วไป ระหว่างปี ๒๕๓๖ - ๒๕๓๑ มีอัตราการใช้
สิทธิเลือกตั้งค่อนข้างต่ำโดยอัตราเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ ๕๑ เท่านั้น แม้แต่ในการเลือกตั้งทั่วไป
ครั้งแรกภายหลังเหตุการณ์การเรียกร้องรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งจัดให้มีการ
เลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๑๘ ปรากฏว่า อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งมีประมาณร้อยละ ๔๗ เท่านั้น
ทั้งที่บรรยากาศทางการเมืองในขณะนั้นดูเหมือนว่าประชาชนมีความตื่นตัวสำหรับการมีส่วนร่วมทาง
การเมืองในระบอบประชาธิปไตย แต่ทว่าอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งเริ่มปรับตัวสูงขึ้นมาเป็นลำดับในการ
เลือกตั้งทั่วไป ระหว่างปี ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓ ทั้งนี้ในปี ๒๕๓๕ มีการเลือกตั้งทั่วไปจำนวน ๒ ครั้ง

โดยอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งในปีดังกล่าวประมาณร้อยละ ๖๐ และเมื่อรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ และปี ๒๕๕๐ กำหนดให้การลงคะแนนเสียงเป็นหน้าที่และมีมาตรการอื่น ๆ มาสนับสนุน รวมทั้งมีความเป็นไปได้ว่า ความก้าวหน้าทางสื่อสารมวลชนมีส่วนร่วมรณรงค์ให้ประชาชนเข้าใจถึงความสำคัญของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จึงเป็นผลให้อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งสูงขึ้น โดยอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๔๔, ๒๕๔๘ และ ๒๕๕๐ เท่ากับร้อยละ ๖๕, ๗๒ และ ๗๔ ตามลำดับ และส่งผลให้ค่าเฉลี่ยอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งในช่วงเวลาดังกล่าวสูงถึงร้อยละ ๖๖ ในที่สุด

สำหรับในกรณีของญี่ปุ่นปรากฏว่าในการเลือกตั้งทั่วไป ระหว่างปี ๒๔๕๖ - ๒๕๑๑ มีอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งค่อนข้างสูงโดยค่าเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ ๗๑ ทั้งนี้ในการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๐๑ มีอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งสูงถึงร้อยละ ๗๗ แต่ถึงกระนั้นอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งเริ่มลดลง ถ้าพิจารณาจากการเลือกตั้งทั่วไประหว่างปี ๒๕๑๒ - ๒๕๕๑ อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งลดลงตามลำดับ โดยมีข้อสังเกตว่าการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๑๕ ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกภายหลังการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการปฏิรูปการเมืองในปี ๒๕๑๓ กลับมีอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งเพียงร้อยละ ๕๕ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อมีประเด็นทางการเมืองที่สร้างความสนใจแก่สาธารณชนและเป็นข้อขัดแย้งทางการเมือง ทำให้มีความเป็นไปได้ว่า เป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้ประชาชนญี่ปุ่นมาลงคะแนนเสียงในระดับสูง เช่น การเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๔๘ ที่เกิดความขัดแย้งในการออกกฎหมายแปรรูปกิจการไปรษณีย์ โดยรัฐบาลนายโคะอิซุมิได้เสนอร่างกฎหมายดังกล่าว แต่ได้รับการโต้แย้งจากบางกลุ่มในพรรค LDP ฉะนั้น นายโคะอิซุมิ จึงตัดสินใจยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ประชาชนญี่ปุ่นมีประชามติในเรื่องนี้โดยผ่านการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จนอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งกลับมาสูงอีกถึงร้อยละ ๖๗ หรือกระแสดความต้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยการสนับสนุนให้พรรค DPJ เป็นรัฐบาลแทนพรรค LDP จนเป็นผลให้ให้อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๕๒ สูงถึงร้อยละ ๖๕

โดยสรุปแล้ว มาตรการทางกฎหมายและความก้าวหน้าของสื่อมวลชนน่าจะมีส่วนสนับสนุนให้ประชาชนไทยมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงขึ้น โดยประเมินจากอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งที่มีค่าเฉลี่ยระหว่างปี ๒๕๑๒ - ๒๕๕๑ สูงถึงร้อยละ ๖๖ ในขณะที่ญี่ปุ่นกลับมีอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งที่มีค่าเฉลี่ยในช่วงเวลาเดียวกันเท่ากับร้อยละ ๖๕ ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยในระหว่างปี ๒๔๕๖ - ๒๕๑๑ อย่างไรก็ตาม อาจพิจารณาได้ว่าระดับค่าเฉลี่ยการลงคะแนนเสียงของทั้ง ๒ ประเทศที่เกินกว่าร้อยละ ๖๐ อยู่ในระดับสูงที่น่าพอใจและเป็นการแสดงผลตัวชี้วัดของการพัฒนาการเมืองของทั้ง ๒ ประเทศอีกด้วย

๓.๕ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี

ตัวชี้วัดที่สะท้อนระดับการพัฒนาการเมืองไทยและญี่ปุ่นที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี เนื่องจากสังคมไทยและสังคมญี่ปุ่น เป็นสังคมของประเทศในทวีปเอเชียที่ปรากฏอย่างชัดเจนถึงความไม่เสมอภาคระหว่างผู้ชาย – ผู้หญิง เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมามีความเชื่อว่าผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัวและเป็นผู้แสวงหารายได้ให้กับครอบครัว ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่ในการดูแลบ้านและจัดทำอาหาร โดยสะท้อนจากกฎหมายหลายฉบับของไทย เช่น กฎหมายลักษณะผังเมืองที่มีข้อความแสดงถึงอำนาจหรือฐานะที่บุรุษอยู่สูงกว่าหรือเหนือกว่าสตรี อาทิ สามารถทำการทารุณหรือขายทอดตลาดภรรยาของตนได้ หรือบทบัญญัติตามมาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติชื้อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ กำหนดให้หญิงมีสามีให้ใช้ชื่อสกุลของสามี [มีการตราพระราชบัญญัติชื้อบุคคล (ฉบับที่ ๑) พ.ศ. ๒๕๔๘ สำหรับแก้ไขในเรื่องนี้แล้ว]

เมื่อพิจารณาสีตติทางการเมืองของผู้หญิงไทยแล้ว แม้ว่าในปี ๒๕๖๕ รัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทยจะกำหนดให้ผู้หญิงมีสิทธิทางการเมืองเท่าเทียมกับผู้ชาย แต่ในทางปฏิบัติแล้วผู้หญิงยังเข้ามามีบทบาททางการเมืองในระดับที่น้อยมาก โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นสตรีคนแรกในปี ๒๕๔๒ และมีเพียง ๑ คนในสภาผู้แทนราษฎรสมัยนั้นคือ นางอรพิน ไชยกาล ต่อมาในปี ๒๕๑๕ จึงมีรัฐมนตรีที่เป็นสตรี ๒ คนแรกในสมัยรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร คือคุณหญิงเลอศักดิ์ สมบัติศิริ กับนางวิมลศิริ ชำนาญเวช และในปี ๒๕๓๑ เป็นครั้งแรกของรัฐบาลที่นายกรัฐมนตรีเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคือ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และมีรัฐมนตรีที่เป็นสตรีซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคือ คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ ในเวลาเดียวกัน

ในส่วนของผู้หญิงประสบปัญหาความไม่เสมอภาคทางเพศของสิทธิทางการเมืองที่ชัดเจน โดยก่อนปี ๒๕๖๔ ผู้หญิงญี่ปุ่นไม่มีสิทธิทางการเมืองอันใดเลย โดยมีการห้ามมิให้ผู้หญิงญี่ปุ่นเข้าร่วมกิจกรรมกับพรรคการเมือง ห้ามแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และห้ามเข้าร่วมการประชุมทางการเมือง ต่อมาในปี ๒๕๖๔ รัฐสภาญี่ปุ่นได้แก้ไขมาตรา ๕ แห่งกฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัย (Police Security Act) สำหรับการอนุญาตให้ผู้หญิงญี่ปุ่นมีสิทธิเข้าร่วมประชุมทางการเมืองได้ แต่ถึงกระนั้นผู้หญิงญี่ปุ่นยังไม่มีสิทธิเลือกตั้งหรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองอื่น ๆ^{๑๐} อย่างไรก็ตามเมื่อปี ๒๕๘๘ นับว่ามีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ หลังจากญี่ปุ่นประกาศยอมรับความพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ และเมื่อสหรัฐอเมริกาเข้ามาควบคุมการบริหารประเทศญี่ปุ่น จึงได้มีการแก้ไขกฎหมายเลือกตั้งเพื่อให้ผู้หญิงญี่ปุ่นที่มีอายุตั้งแต่ ๒๐ ปีขึ้นไปมีสิทธิเลือกตั้งในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นเอง และในปี ๒๕๘๘ ได้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่นครั้งแรกภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ปรากฏว่า มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีของญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก

เมื่อพิจารณาถึงแนวโน้มระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีไทยและญี่ปุ่น โดยการอ้างอิงจากสถิติอัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีไทย (ส.ส. สตรี) ต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) และสถิติอัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีญี่ปุ่น (ส.ส. สตรี) ต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ระหว่างปี ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓ มีดังนี้

ตารางที่ ๗.๖

อัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีไทย (ส.ส. สตรี) ต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทย (ส.ส.) จากผลการเลือกตั้งทั่วไป ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓

การเลือกตั้งทั่วไป ใน พ.ศ.	จำนวน ส.ส. สตรี (คน)	จำนวน ส.ส. ทั้งหมด (คน)	อัตราส่วนคิดเป็นร้อยละ (จำนวน ส.ส. สตรี/จำนวน ส.ส.ทั้งหมด)
๒๕๓๕/๑	๑๒	๓๖๐	๓.๓๓
๒๕๓๕/๒	๑๕	๓๖๐	๔.๑๗
๒๕๓๘	๒๔	๓๕๑	๖.๑๔
๒๕๓๙	๒๒	๓๖๓	๕.๖๐
๒๕๔๔	๔๖	๕๐๐	๙.๒๐
๒๕๔๘	๕๓	๕๐๐	๑๐.๖๐
๒๕๕๐	๕๖	๔๘๐	๑๑.๖๗
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ			๗.๒๔

แหล่งที่มาของข้อมูล

๑. ขวัญฤทัย ช่างจำรัส, มงบบทบาทผู้หญิงไทยบนเส้นทางการเมืองผ่านสายตาผู้นำองค์กรพัฒนาสตรี, วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา ๒๕๔๑, หน้า ๔๘ - ๔๙
๒. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ข้อมูลสถิติ และผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๔๘ หน้า ๖๗๘
๓. สรุปข้อมูลสถิติการใช้สิทธิเลือกตั้ง ส.ส. ๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๐ จาก <http://www.etc.go.th> เว็บไซต์สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

การวิเคราะห์ข้อมูลจากตาราง

อัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีไทยต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยทั้งหมดเพิ่มขึ้นตามลำดับโดยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๓.๓๓ ในการเลือกตั้งปี ๒๕๓๕/๑ มาเป็นร้อยละ ๕.๖๐ ในปี ๒๕๓๕ และเมื่อมีการบังคับใช้รัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ ที่ส่งผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มจำนวนมาเป็น ๕๐๐ คน รวมไปถึงการกำหนดให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งและแบบบัญชีรายชื่อ จึงทำให้แนวทางการจัดการเลือกตั้งของภาครัฐและพรรคการเมืองมีความเปลี่ยนแปลง และส่งผลให้การคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งมีความเปลี่ยนแปลงไปด้วย

โดยมีความเป็นไปได้ว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปปี ๒๕๓๕ ที่มีชื่อเสียงและมีฐานสนับสนุนในเขตเลือกตั้งของตน ได้สนับสนุนให้บุคคลในครอบครัว เช่น คู่สมรส บุตร หรือญาติสนิท ลงสมัครรับเลือกตั้งแทนในเขตเลือกตั้งเพราะคาดว่าสามารถกำหนดเขตเลือกตั้งที่เล็งจากเขตที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระหว่าง ๑ - ๓ คน มาเป็นเขตละ ๑ คน ประกอบกับการสนับสนุนของประชาชนในเลือกตั้ง จะเอื้ออำนวยให้บุคคลในครอบครัวหรือเครือญาติได้รับเลือกตั้งจากเขตเลือกตั้ง ส่วนตนเองไปลงสมัครรับเลือกตั้งในระบบแบบบัญชีรายชื่อ สำหรับนักการเมืองที่ดำเนินการในลักษณะนี้ เช่น นายสมศักดิ์ เทพสุทิน ที่ไปลงสมัครรับเลือกตั้งในระบบแบบบัญชีรายชื่อและคาดว่าสนับสนุนให้นางอนงค์วรรณ เทพสุทิน คู่สมรส ลงสมัครรับเลือกตั้งที่จังหวัดสุโขทัย หรือนายสุรินทร์ พิศสุวรรณ ไปลงสมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อและคาดว่าสนับสนุนให้นางสุวัฑฒิณี พิศสุวรรณ อุซึ่ง น้องสาว ลงสมัครรับเลือกตั้งที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น สำหรับการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๔๔

ประกอบกับผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งเป็นผู้หญิงที่เป็นคนรุ่นใหม่ มีสถานภาพทางเศรษฐกิจดี รวมทั้งมีการศึกษาในระดับสูง (เนื่องจากรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ กำหนดให้การสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง) เข้ามาลงสมัครรับเลือกตั้งและได้รับเลือกตั้งเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้อัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีไทยต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญจากร้อยละ ๕.๖๐ ในปี ๒๕๓๕ มาเป็นร้อยละ ๙.๒๐ ในปี ๒๕๔๔ และอัตราส่วนดังกล่าวยังเพิ่มขึ้นเป็นลำดับเท่ากับร้อยละ ๑๑.๖๗ ในปี ๒๕๕๐ ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่สูงมากที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ทั้งนี้ค่าเฉลี่ยของอัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีไทยต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทย จากผลการเลือกตั้งทั่วไประหว่างปี ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓ เท่ากับร้อยละ ๗.๒๔ ซึ่งสูงกว่าอัตราส่วนของญี่ปุ่น (เท่ากับ ๖.๓๒)

ตารางที่ ๗.๓

อัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีญี่ปุ่น (ส.ส. สตรี) ต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่น (ส.ส.) จากผลการเลือกตั้งทั่วไป ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓

การเลือกตั้งทั่วไป ใน พ.ศ.	จำนวน ส.ส. สตรี (คน)	จำนวน ส.ส. ทั้งหมด (คน)	อัตราส่วนคิดเป็นร้อยละ (จำนวน ส.ส.สตรี/จำนวน ส.ส.ทั้งหมด)
๒๕๓๓	๑๒	๕๑๒	๒.๓๔
๒๕๓๖	๑๔	๕๑๑	๒.๗๔
๒๕๓๙	๒๓	๕๐๐	๔.๖๐
๒๕๔๓	๓๕	๔๘๐	๗.๒๙
๒๕๔๖	๓๔	๔๘๐	๗.๐๘
๒๕๔๘	๔๓	๔๘๐	๘.๙๖
๒๕๕๒	๕๔	๔๘๐	๑๑.๒๕
ค่าเฉลี่ยเท่ากับ			๖.๓๒

แหล่งที่มาของข้อมูล

<http://www.ipu.org/parline-e/reports/arc.htm> เว็บไซต์สหภาพรัฐสภาระหว่างประเทศ

(IPU : Inter - Parliamentary Union)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากตาราง

อัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีญี่ปุ่นต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่นทั้งหมดเพิ่มขึ้นตามลำดับโดยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๒.๓๔ ในการเลือกตั้งปี ๒๕๓๓ มาเป็นร้อยละ ๔.๖๐ ในปี ๒๕๓๙ แม้ว่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะถูกลดจาก ๕๑๑ คนมาเป็น ๕๐๐ คน เนื่องจากการแก้ไขกฎหมายเลือกตั้งในปี ๒๕๓๗ ก็ตามที่ และอัตราส่วนดังกล่าวยังเพิ่มขึ้นตามลำดับ แม้ว่าจะมีการแก้ไขกฎหมายเลือกตั้งอีกครั้งหนึ่งและมีผลบังคับใช้ในปี ๒๕๔๓ ที่ลดจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากจำนวน ๕๐๐ คนมาเป็น ๔๘๐ คน โดยอัตราส่วนดังกล่าวเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๘.๙๖ ในปี ๒๕๔๘ และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๑๑.๒๕ ในปี ๒๕๕๒ ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่เกินกว่าร้อยละ ๑๐ และสูงมากเป็นครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองญี่ปุ่น ทั้งนี้ค่าเฉลี่ยของอัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีญี่ปุ่นต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่น จากผลการเลือกตั้งทั่วไประหว่างปี ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓ เท่ากับร้อยละ ๖.๓๒ ซึ่งต่ำกว่าอัตราส่วนฯ ของไทย (เท่ากับ ๗.๒๔)

ตารางที่ ๗.๘

การเปรียบเทียบอัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
เมื่อคิดเป็นร้อยละระหว่างไทยกับญี่ปุ่นและเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของสภาผู้แทนราษฎรต่างประเทศ

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๕๓

พ.ศ.	ประเทศ	ลำดับที่	จำนวนประเทศ ที่มีการรวบรวมข้อมูล	อัตราส่วน ส.ส. สตรี ต่อ ส.ส. ทั้งหมด (ร้อยละ)	ค่าเฉลี่ยอัตราส่วน ส.ส. สตรีต่อ ส.ส. ทั้งหมดของ สภาฯ ต่างประเทศ (ร้อยละ)
๒๕๔๐	ไทย ญี่ปุ่น	๗๓	๑๗๗	๕.๖	๑๑.๗
		๗๕		๔.๖	
๒๕๔๑	ไทย ญี่ปุ่น	๘๐	๑๗๕	๕.๖	๑๓.๐
		๘๖		๔.๖	
๒๕๔๒	ไทย ญี่ปุ่น	๘๒	๑๗๘	๕.๖	๑๓.๕
		๘๕		๔.๖	
๒๕๔๓	ไทย ญี่ปุ่น	๕๑	๑๗๗	๔.๘	๑๓.๕
		๗๘		๗.๓	
๒๕๔๔	ไทย ญี่ปุ่น	๗๓	๑๗๕	๕.๒	๑๔.๑
		๘๖		๗.๓	
๒๕๔๕	ไทย ญี่ปุ่น	๘๔	๑๘๑	๕.๒	๑๕.๒
		๕๖		๗.๓	
๒๕๔๖	ไทย ญี่ปุ่น	๘๑	๑๘๑	๕.๒	๑๕.๒
		๕๗		๗.๑	
๒๕๔๗	ไทย ญี่ปุ่น	๕๑	๑๘๔	๘.๘	๑๕.๘
		๕๕		๗.๑	
๒๕๔๘	ไทย ญี่ปุ่น	๕๕	๑๘๗	๑๐.๖	๑๖.๔
		๑๐๕		๕.๐	

ตารางที่ ๗.๘ (ต่อ)

พ.ศ.	ประเทศ	ลำดับที่	จำนวนประเทศ ที่มีการรวบรวมข้อมูล	อัตราส่วน ส.ส. สตรี ต่อ ส.ส. ทั้งหมด (ร้อยละ)	ค่าเฉลี่ยอัตราส่วน ส.ส. สตรีต่อ ส.ส. ทั้งหมดของ สภาฯ ต่างประเทศ
๒๕๔๕	ไทย ญี่ปุ่น	๑๐๔ ๕๕	๑๘๕	๘.๗ ๕.๔	๑๗.๐
๒๕๕๐	ไทย ญี่ปุ่น	๕๖ ๑๐๕	๑๘๘	๑๑.๗ ๕.๔	๑๗.๕
๒๕๕๑	ไทย ญี่ปุ่น	๕๕ ๑๐๔	๑๘๘	๑๑.๗ ๕.๔	๑๘.๔
๒๕๕๒	ไทย ญี่ปุ่น	๕๑ ๕๘	๑๘๗	๑๓.๓ ๑๑.๓	๑๕.๐
๒๕๕๓ (๓๐ ก.ย.)	ไทย ญี่ปุ่น	๘๗ ๕๔	๑๘๖	๑๓.๓ ๑๑.๓	๑๕.๓
ค่าเฉลี่ยของอัตราส่วน ส.ส. สตรีไทยเท่ากับร้อยละ ๕.๐๕					
ค่าเฉลี่ยของอัตราส่วน ส.ส. สตรีญี่ปุ่นเท่ากับร้อยละ ๗.๘๔					
ค่าเฉลี่ยของอัตราส่วน ส.ส. สตรีต่างประเทศเท่ากับร้อยละ ๑๕.๗๔					

แหล่งที่มาของข้อมูล

<http://www.ipu.org> เว็บไซต์สหภาพรัฐสภาระหว่างประเทศ (IPU : Inter - Parliamentary Union)

หมายเหตุ

๑. สภาผู้แทนราษฎรต่างประเทศ หมายถึง สภาล่าง (Lower House) หรือสภาเดี่ยว (Single House)
๒. การจัดอันดับของสหภาพรัฐสภาระหว่างประเทศได้ยึดถือข้อมูลอัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาล่าง (Lower House) ที่เป็นสตรีต่อจำนวนสมาชิกสภาล่างทั้งหมด เป็นสำคัญ
๓. การรวบรวมข้อมูลของสหภาพรัฐสภาระหว่างประเทศ เป็นการรวบรวมข้อมูล ณ วันใดวันหนึ่งของปีที่สำรวจไม่ใช่การรวบรวมข้อมูลจากผลการเลือกตั้งทั่วไป จึงเป็นผลให้มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลตลอดเวลา
๔. ข้อมูลในปี ๒๕๔๕ ของประเทศไทยเป็นข้อมูลของสภานิติบัญญัติแห่งชาติไม่ใช่สภาผู้แทนราษฎร

การวิเคราะห์ข้อมูลจากตาราง

อัตราส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีของไทยและญี่ปุ่นมีอัตราการขยายตัวระหว่างปี ๒๕๔๐ - ๒๕๕๓ มาโดยตลอด ทั้งนี้อัตราส่วนฯ ของไทยเพิ่มจากร้อยละ ๕.๖ ในปี ๒๕๔๐ มาเป็นร้อยละ ๑๓.๓ ในปี ๒๕๕๓ และอัตราส่วนฯ ของญี่ปุ่นเพิ่มจากร้อยละ ๔.๖ ในปี ๒๕๔๐ มาเป็นร้อยละ ๑๑.๓ ในปี ๒๕๕๓ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาข้อมูลดังกล่าวในรายละเอียดแล้วอัตราส่วนของไทยสูงกว่าอัตราส่วนฯ ของญี่ปุ่นมาโดยตลอดในช่วงเวลาดังกล่าว ยกเว้นปี ๒๕๔๓ และปี ๒๕๔๕ เนื่องจากในปี ๒๕๔๓ มีการพ้นจากตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยโดยไม่มีการเลือกตั้งซ่อมหรือปี ๒๕๔๕ โดยที่มีความเป็นไปได้ว่า ในขณะนั้นไทยมีสถานิติบัญญัติแห่งชาติซึ่งเป็นผลมาจากการรัฐประหารเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๔๕ จึงมีการแต่งตั้งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และข้าราชการบำนาญ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ให้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสถานิติบัญญัติแห่งชาติ ส่งผลให้อัตราส่วนดังกล่าวลดลง อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราส่วนของค่าเฉลี่ยดังกล่าวของสภาผู้แทนราษฎรทั่วโลกแล้วปรากฏว่าไทยและญี่ปุ่น ยังมีอัตราส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีของไทยและญี่ปุ่นที่น้อยมากโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ ๕.๐๕ และ ๗.๘๔ ตามลำดับเท่านั้นซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของสภาผู้แทนราษฎรต่างประเทศที่เท่ากับร้อยละ ๑๕.๘๔ และถ้าพิจารณาการจัดลำดับตามสัดส่วนแล้ว ปรากฏว่า ไทยอยู่ในลำดับที่ ๗๓ - ๘๖ โดยเฉลี่ยซึ่งอยู่ในลำดับกลาง ๆ ของประเทศที่ถูกสำรวจ ส่วนญี่ปุ่นอยู่ในลำดับที่ ๗๘ - ๑๐๕ โดยเฉลี่ยซึ่งอยู่ในลำดับกลาง ๆ ที่ค่อนข้างต่ำ

ยิ่งไปกว่านั้น ถ้าเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างปี ๒๕๔๐ - ๒๕๕๓ กับ กลุ่มประเทศในทวีปยุโรปที่มีการพัฒนาการเมืองในระดับสูง เช่น สวีเดน นอร์เวย์ เดนมาร์ก ฟินแลนด์ เนเธอร์แลนด์ เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีในอัตราส่วนมากกว่าร้อยละ ๓๐ โดยเฉลี่ย ทั้งนี้เฉพาะสวีเดนมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นสตรีในอัตราส่วนประมาณร้อยละ ๔๐ โดยเฉลี่ย และเมื่อเปรียบเทียบกับบางประเทศในกลุ่มอาเซียน เช่น ฟิลิปปินส์ ก็ปรากฏว่าอัตราส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีสูงกว่าอัตราส่วนของไทยและญี่ปุ่นโดยเฉลี่ย^{๑๑}

โดยสรุปแล้ว ถ้าประเมินการพัฒนาการเมืองไทยและญี่ปุ่นจากข้อมูลระหว่างปี ๒๕๔๐ - ๒๕๕๓ ของอัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นสตรีต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด ปรากฏว่า มีอัตราส่วนที่ไม่สูงมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นสตรีทั่วโลกที่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับร้อยละ ๑๕.๘๔ โดยในส่วนของไทยเท่ากับร้อยละ ๕.๐๕ และญี่ปุ่นเท่ากับร้อยละ ๗.๘๔ นอกจากนั้นโดยเฉลี่ยแล้วอันดับของไทยสูงกว่าอันดับของญี่ปุ่น

อย่างไรก็ตาม ขึ้นอยู่กับเจตจำนงทางการเมืองของพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่จะเพิ่มอัตราส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นสตรี เนื่องจากในระบบการเลือกตั้งของไทยและญี่ปุ่นกำหนดให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ/สัดส่วน ดังนั้นหากจะเพิ่มอัตราส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยและญี่ปุ่น เป็นเรื่องที่สามารถทำได้โดยการกำหนดลำดับผู้ในบัญชีรายชื่อสำหรับผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นสตรี อยู่ในลำดับแรก ๆ ที่สามารถเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้

อนึ่ง การวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวนี้ใช้ข้อมูลสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นตัวชี้วัดสำหรับการประเมินผล แต่ในกรณีญี่ปุ่นมีสมาชิกวุฒิสภาสตรีในอัตราส่วนที่สูงโดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ ๑๓ - ๑๘ ระหว่างปี ๒๕๔๐ - ๒๕๕๓ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยของสมาชิกวุฒิสภาของวุฒิสภาทั่วโลก

๗.๖ การป้องกันและปราบปรามการทุจริต

ตัวชี้วัดอีกประการหนึ่งของการพัฒนาการเมืองคือ การป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยประเทศที่ปกครองด้วยระบบประชาธิปไตย แม้ว่าจะมีตำแหน่งทางการเมืองที่สำคัญ เช่น นายกรัฐมนตรีหรือประธานรัฐสภาจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รวมทั้งมีโครงสร้างทางการเมืองที่ก้าวหน้า เช่น การกำหนดเขตเลือกตั้งแบบผสม (The mixed system) ที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบเขตเลือกตั้งและแบบสัดส่วน การเสนอร่างกฎหมายจากประชาชนโดยตรง การถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง ฯลฯ ก็ตามที แต่ถ้าประเทศดังกล่าวไม่อาจกำหนดโครงสร้างสถาบันของประเทศสำหรับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตให้มีประสิทธิภาพได้ ก็จะมีคามหมายแต่เพียงว่าการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตยเป็นเพียงเส้นทางให้บุคคลบางกลุ่มเข้ามามีบทบาทและอำนาจหน้าที่เพื่อแสวงผลประโยชน์ซึ่งจะเป็นสัญญาณของความไม่สัมฤทธิ์ผลของการพัฒนาการเมืองสำหรับประเทศนั้น อนึ่ง กรณีประเทศไทยมีการอ้างเหตุผลการทุจริตของรัฐบาลสำหรับการรัฐประหาร

ดังนั้น ในกรณีของประเทศไทยได้ตระหนักว่า ปัญหาดังกล่าวนี้เป็นปัญหาสำคัญจึงดำเนินการทั้งในส่วนของการแก้ไขกฎหมายและการปรับปรุงองค์กรที่มีอยู่เดิมให้มีความอิสระและมีประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต เช่น การเปลี่ยนฐานะคณะกรรมการ ป.ป.ป. ที่มีฐานะเป็นองค์กรในฝ่ายบริหารให้เป็นคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ที่มีฐานะเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ หรือกำหนดให้คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินมีฐานะเป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้มีการจัดตั้งองค์กรใหม่ เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.) ตามความในพระราชบัญญัติมาตรการของฝ่ายบริหารในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อทำหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับการทุจริตในภาครัฐในฝ่ายบริหาร หรือการกำหนดตำแหน่งใหม่โดยให้มีกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตประจำจังหวัด

ยิ่งไปกว่านั้น ยังได้มีการตรากฎหมายที่สามารถใช้เป็นกลไกในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตฯ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม เพื่อแก้ปัญหาการฟอกเงินที่เกิดจากการทุจริตของเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อแก้ปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างที่เป็นผลให้รัฐเสียประโยชน์จากการซื้อสินค้า/บริการในราคาที่สูงผิดปกติหรือคุณภาพต่ำกว่ามาตรฐาน เนื่องจากการสมยอมในการเสนอราคาต่อรัฐ รวมทั้งการตรากฎหมายที่เป็นการป้องกันการกระทำที่เป็น การขัดกันแห่งผลประโยชน์ เช่น พระราชบัญญัติการจัดการหุ้นส่วนและหุ้นของรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๔๑ เนื่องจากรัฐธรรมนูญกำหนดห้ามมิให้รัฐมนตรีเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทในสัดส่วนที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งขณะนี้ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติฯ โดยสรุปได้ว่า ถือหุ้นได้ไม่เกินร้อยละ ๕ ของทุนทั้งหมดของห้างหุ้นส่วนหรือจำนวนหุ้นของบริษัท

ประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การกำหนดให้มีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (ถูกกำหนดให้มีครั้งแรกตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐) ตามความในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งทำให้การดำเนินคดีที่เกี่ยวกับการทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปอย่างรวดเร็วเพราะดำเนินการในศาลฎีกาเพียงชั้นเดียว

สำหรับกรณีของญี่ปุ่น ปรากฏว่าจากการตรวจสอบเบื้องต้น ไม่พบว่ามี การปรับปรุงองค์กร หรือการจัดตั้งองค์กรใหม่สำหรับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต สำหรับหน่วยงานสำคัญที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ คือ องค์กรตำรวจและองค์กรอัยการ^{๑๒} โดยองค์กรอัยการมีฝ่ายสืบสวนพิเศษ (special investigation department) ที่ดำเนินการในเรื่องนี้ แต่ใน ส่วนของการตรากฎหมาย ปรากฏว่ามีการตรากฎหมายที่สำคัญในการพัฒนาการเมืองเช่นกัน เพื่อการให้ข้อมูลต่อสาธารณชนหรือการสร้าง ความโปร่งใสในระบบราชการเช่นเดียวกับไทย เช่น การตรากฎหมายเกี่ยวกับจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ (National Public Service Ethics Act)^{๑๓} เพื่อกำหนดให้มีการเปิดเผยผลประโยชน์ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ สำหรับสนับสนุนให้มีความโปร่งใสและสร้างความน่าเชื่อถือของสาธารณชนที่มีต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยกำหนดให้ผู้ที่ดำรงตำแหน่งตามที่กฎหมายกำหนด ต้องดำเนินการแจ้งข้อมูลต่อผู้บังคับบัญชาใน ๓ ส่วนที่สำคัญดังนี้

ส่วนที่ ๑ การเปิดเผยการรับของขวัญโดยของขวัญที่มีมูลค่าเกินกว่า ๕,๐๐๐ เยน (ประมาณ ๑,๘๐๐ บาท) ต้องเปิดเผยรายละเอียด ส่วนที่ ๒ การเปิดเผยรายได้ โดยจะต้องยื่นข้อมูลรายได้ประจำปีตามประเภทของรายได้ที่กำหนดไว้ในกฎหมายภาษีเงินได้ และส่วนที่ ๓ การเปิดเผยการครอบครองหุ้นและพันธบัตร โดยจะต้องแจ้งรายละเอียดประเภท ชนิด องค์กรธุรกิจที่ออกหุ้นหรือพันธบัตร และวันที่ครอบครองหุ้นหรือพันธบัตร ทั้งนี้ จะต้องส่งสำเนาดังกล่าวเพื่อรายงานต่อคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐ (National Public Service Ethics Board) นอกจากนี้ ประมวลจริยธรรม (Ethics Code) ยังกำหนดการห้ามในอีกหลายประเด็น เช่น การรับเงินกู้ยืม การรับบริการฟรี ในส่วนของการเล่นกอล์ฟหรือการท่องเที่ยว จากฝ่ายที่มีผลประโยชน์ เป็นต้น

และมีการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง (Public Offices Election Law) กฎหมายว่าด้วยการควบคุมเงินทุนทางการเมือง (Political Funds Control Law) และการตรากฎหมายว่าด้วยเงินอุดหนุนพรรคการเมือง (Political Party Subsidy Law) เพื่อเป็นการตัดวงจรทางการเมือง (Money Politics) ที่เป็นสาเหตุการทุจริตคอร์รัปชัน ที่แต่เดิมมีการใช้เงินจำนวนมากสำหรับการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่น เนื่องจากระบบเขตเลือกตั้งจากเดิมที่เป็นเขตที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน ๒ - ๖ คน แต่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถเลือกได้เพียง ๑ คน จึงทำให้มีการแข่งขันเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่อยู่ในพรรคการเมืองเดียวกันและต่างพรรคการเมือง และส่งผลให้มีการใช้เงินจำนวนมากในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ดังนั้นจึงมีการกำหนดให้มีการเลือกตั้งแบบเขตละ ๑ คนและการเลือกตั้งแบบสัดส่วนเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว นอกจากนี้การบริจาคเงินจากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่เป็นผลต่อการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลในการสนองตอบกลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้ จึงมีการกำหนดการควบคุมการบริจาคเงินในการกำหนดประเภทผู้บริจาคเงินและการจำกัดวงเงินบริจาค

นอกจากนั้น อีกทั้งมีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับองค์กร JFTC (Japan Fair Trade Commission) โดยที่ JFTC เป็นองค์กรที่ปฏิบัติหน้าที่ตามความในกฎหมายป้องกันการผูกขาด เพื่อป้องกันไม่ให้กลุ่มธุรกิจใดมีการผูกขาดในลักษณะการตั้งกลุ่ม Cartel หรือการฮั้วประมูล (Bid riggings) เนื่องจากการตั้งกลุ่มธุรกิจผูกขาดหรือการฮั้วประมูล ไม่เพียงแต่เป็นสร้างผลกระทบต่อผู้บริโภคเท่านั้น ขณะเดียวกันก็เป็นปัจจัยที่สำคัญในการให้สินบนหรือการก่อให้เกิดการทุจริตในการฮั้วประมูลสำหรับการจัดซื้อภาครัฐ จึงมีการปรับปรุงในเรื่องโทษทางอาญา และกฎหมายที่แก้ไขเพิ่มเติมได้มีผลบังคับใช้ในการขยายขอบเขตของค่าปรับ Surcharge ของผู้ประกอบการธุรกิจที่ดำเนินการค้าอย่างไม่เป็นธรรม รวมทั้งเพิ่มโทษทางอาญาจำคุกสำหรับความผิดในการตั้งกลุ่ม Cartel หรือการฮั้วประมูล (Bid riggings) อีกด้วย

เมื่อประเมินภาพรวมของการป้องกันและปราบปรามการทุจริตโดยอาศัยดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชัน (Corruption Perceptions index : CPI) ที่จัดทำโดยองค์กรเพื่อความโปร่งใสระหว่างประเทศ (Transparency International : TI) ซึ่งเป็นองค์กรประชาสังคมที่มีสำนักงานอยู่ที่ประเทศเยอรมนี โดยมีภารกิจต่อสู้กับการทุจริต และมีการจัดทำดัชนีดังกล่าวเพื่อประเมินผลระดับการทุจริตในประเทศต่าง ๆ โดยมีระดับคะแนนเต็มสิบ (๑๐) ถ้ามีคะแนนเข้าใกล้ระดับสิบแสดงว่ามีปัญหาการทุจริตอยู่ในระดับต่ำ แต่ถ้าคะแนนเข้าใกล้ระดับศูนย์แสดงว่ามีปัญหาการทุจริตอยู่ในระดับสูง ทั้งนี้เริ่มดำเนินการสำรวจตั้งแต่ปี ๒๕๓๘ เป็นต้นมา โดยในปัจจุบันได้ดำเนินการในรูปแบบสำรวจทั้งระดับและควมถี่ของการทุจริตซึ่งเป็นการสำรวจความคิดเห็นของนักธุรกิจ และการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญของสถาบันต่าง ๆ สำหรับรายละเอียดตามตารางดังกล่าวนี้

ตารางที่ ๗.๕

การแสดงค่าดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชันเชิงเปรียบเทียบของไทยและญี่ปุ่น

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๘ - ๒๕๕๓

พ.ศ.	รายชื่อประเทศ	ลำดับที่	คะแนน (๑๐)	จำนวนประเทศที่มีการสำรวจ
๒๕๓๘	ญี่ปุ่น	๒๐	๖.๗๒	๔๑
	ไทย	๓๔	๒.๗๕	
๒๕๓๙	ญี่ปุ่น	๑๗	๗.๐๕	๕๔
	ไทย	๓๗	๓.๓๓	
๒๕๔๐	ญี่ปุ่น	๒๑	๖.๕๗	๕๒
	ไทย	๓๕	๓.๐๖	
๒๕๔๑	ญี่ปุ่น	๒๕	๕.๘	๘๕
	ไทย	๖๑	๓.๐	
๒๕๔๒	ญี่ปุ่น	๒๕	๖.๐	๙๕
	ไทย	๖๘	๓.๒	
๒๕๔๓	ญี่ปุ่น	๒๓	๖.๔	๙๐
	ไทย	๖๐	๓.๒	
๒๕๔๔	ญี่ปุ่น	๒๑	๗.๑	๙๑
	ไทย	๖๑	๓.๒	
๒๕๔๕	ญี่ปุ่น	๒๐	๗.๑	๑๐๒
	ไทย	๖๔	๓.๒	

ตารางที่ ๗.๕ (ต่อ)

พ.ศ.	รายชื่อประเทศ	ลำดับที่	คะแนน (๑๐)	จำนวนประเทศที่มีการสำรวจ
๒๕๔๖	ญี่ปุ่น	๒๑	๗.๐	๑๓๓
	ไทย	๓๐	๓.๓	
๒๕๔๗	ญี่ปุ่น	๒๔	๖.๕	๑๔๖
	ไทย	๖๔	๓.๖	
๒๕๔๘	ญี่ปุ่น	๒๑	๗.๓	๑๕๕
	ไทย	๕๕	๓.๘	
๒๕๔๙	ญี่ปุ่น	๑๗	๗.๖	๑๖๓
	ไทย	๖๓	๓.๖	
๒๕๕๐	ญี่ปุ่น	๑๗	๗.๕	๑๘๐
	ไทย	๘๔	๓.๓	
๒๕๕๑	ญี่ปุ่น	๑๘	๗.๓	๑๘๐
	ไทย	๘๐	๓.๕	
๒๕๕๒	ญี่ปุ่น	๑๗	๗.๓	๑๘๐
	ไทย	๘๔	๓.๔	
๒๕๕๓ (ตุลาคม)	ญี่ปุ่น	๑๗	๗.๘	๑๗๘
	ไทย	๗๘	๓.๕	
ค่าคะแนนเฉลี่ยของญี่ปุ่นเท่ากับ ๖.๕๕			ค่าคะแนนเฉลี่ยของไทยเท่ากับ ๓.๓๑	

แหล่งที่มาของข้อมูล

<http://www.transparency.org>

การวิเคราะห์ข้อมูลจากตาราง

แม้ว่าภาพลักษณ์ทางการเมืองของญี่ปุ่นและไทยจะสะท้อนในทางลบ เนื่องจากปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน โดยในกรณีญี่ปุ่นมีกรณีทุจริตที่อื้อฉาวหลายเรื่อง เช่น ในปี ๒๕๑๕ มีเหตุการณ์กรณีล็อกฮีด (Lockheed Scandal) ซึ่งเป็นการขายสินบนต่อนักการเมืองญี่ปุ่นเพื่อให้ญี่ปุ่นซื้อเครื่องบินจากบริษัท ล็อกฮีดของอเมริกา^{๑๔} หรือในปี ๒๕๓๒ มีเหตุการณ์กรณีรีครูท (Recruit Scandal) ซึ่งเป็นการโอนหุ้นบริษัทรีครูทให้แก่ นักการเมือง หรือระหว่างปี ๒๕๓๕ - ๒๕๓๖ มีเหตุการณ์กรณีซากาว่าคิวบิน (Sagawa Kyubin Scandal)^{๑๕} ซึ่งเป็นการให้สินบนจากบริษัทเอกชนต่อนักการเมืองพรรค LDP

แต่เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วปรากฏว่า ญี่ปุ่นกลับมีอันดับและคะแนนที่ค่อนข้างดีโดยตลอด ระหว่างปี ๒๕๓๘ - ๒๕๕๓ มีอันดับที่ค่อนข้างสูงมาก แม้ว่าจำนวนประเทศที่ถูกสำรวจเพิ่มจากจำนวน ๔๑ ประเทศในปี ๒๕๓๘ มาเป็น ๑๓๘ ประเทศในปี ๒๕๕๓ แต่อันดับของญี่ปุ่นไม่เคยต่ำกว่าอันดับที่ ๒๕ และคะแนนเฉลี่ยของช่วงเวลาสิบหกปีที่สำรวจเท่ากับ ๖.๕๕ คะแนนหรือประมาณ ๗ คะแนนซึ่งถือว่ามีคะแนนค่อนข้างสูง ทั้งนี้ผลสำรวจจากในปี ๒๕๓๘ จากลำดับที่ ๒๐ และระดับคะแนนที่ ๖.๗๒ คะแนน เพิ่มขึ้นในปี ๒๕๕๓ มาเป็นลำดับที่ ๑๗ และระดับคะแนนที่ ๗.๘ คะแนน

ในขณะที่ไทยกลับมีทิศทางในทางตรงกันข้าม โดยในปี ๒๕๓๘ ไทยอยู่ในลำดับที่ ๓๔ จากประเทศที่มีการสำรวจจำนวน ๔๑ ประเทศ และลำดับไทยลดลงมาเรื่อยๆ จากการเพิ่มจำนวนประเทศที่ถูกสำรวจ จนกระทั่งในปี ๒๕๕๓ ลำดับของไทยลดมาเป็นลำดับที่ ๗๘ จากประเทศที่มีการสำรวจจำนวน ๑๓๘ ประเทศ ถ้าพิจารณาระดับคะแนนแล้วปรากฏว่าในปี ๒๕๓๘ จากที่ระดับคะแนน ๒.๗๕ คะแนน เพิ่มมาเป็น ๓.๕ คะแนนในปี ๒๕๕๓ ซึ่งเป็นการเพิ่มเพียงเล็กน้อย สำหรับค่าคะแนนเฉลี่ยของช่วงเวลาระหว่างปี ๒๕๓๘ - ๒๕๕๓ ที่สำรวจเท่ากับ ๓.๓๑ คะแนนเท่านั้น ซึ่งต่ำกว่าค่ากึ่งกลางที่ระดับคะแนน ๕ คะแนน และถ้านำค่าดัชนีฯ ของไทยไปเปรียบเทียบกับค่าดัชนีฯ กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วของทวีปยุโรปในปี ๒๕๕๓ เช่น เดนมาร์ก ฟินแลนด์ สวีเดน เนเธอร์แลนด์ ที่มีระดับคะแนนมากกว่า ๘.๕ คะแนนทั้งนั้นซึ่งปรากฏว่ามีความแตกต่างกันมาก

โดยสรุปแล้ว เมื่อประเมินจากค่าดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชันเพื่อประเมินการพัฒนาการเมืองแล้ว ปรากฏว่า ไทยมีระดับค่าดัชนีฯ ที่ต่ำและไม่เปลี่ยนแปลงมากนักและค่อนข้างเป็นภาพลักษณ์ที่ไม่ค่อยดีที่ประเทศประสบกับปัญหาการทุจริต ในขณะที่ญี่ปุ่นมีลำดับและระดับคะแนนที่ดีขึ้นจนมาเป็นลำดับที่ ๑๗ ของประเทศต่างๆ ทั่วโลก และลำดับที่ ๕ ของกลุ่มประเทศในเอเชียแปซิฟิก โดยมีระดับคะแนนที่ ๗.๘ คะแนน ในปี ๒๕๕๓^{๑๖} โดยตัวเลขดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่าไทยจะมีโครงสร้างทางการเมืองที่มีความเป็นประชาธิปไตยในการกำหนดให้นายกรัฐมนตรี ประธานรัฐสภา หรือสมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งของประชาชน รวมทั้งมีหลายองค์กรหรือกฎหมายสำหรับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตหลายฉบับก็ตามที แต่หากไม่สามารถแก้ไขปัญหาทุจริตได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่สัมฤทธิ์ผลของการพัฒนาการเมือง

๗.๗ การให้ข้อมูลข่าวสาร

ไทยและญี่ปุ่นได้ตรากฎหมายเกี่ยวกับการให้ข้อมูลข่าวสารต่อประชาชนตามที่ระบุในบทที่ ๕ และบทที่ ๖ ตามลำดับ และไทยยังมีคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ ที่ทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่เพื่อการรับรู้ข่าวสารของประชาชน

เชิงอรรถที่ ๗

^๑Wikipedia, **Noboru Takeshita**, Retrieved December 13, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Noboru_Takeshita.

^๒Wikipedia, **Sosuke Uno**, Retrieved December 13, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/S%C5%8Dsuke_Uno.

^๓Wikipedia, **Ryutaro Hashimoto**, Retrieved December 13, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Ryutaro_Hashimoto.

^๔Wikipedia, **Shinzo ABE**, Retrieved December 13, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Shinz%C5%8D_ABE.

^๕Wikipedia, **Yasuo Fukuda**, Retrieved December 13, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Yasuo_Fukuda and Telegraph Media Group, **Japan's prime minister Yasuo Fukuda resigns**, Retrieved December 13, 2010, from <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/japan/2662001/Japans-prime-minister-Yasuo-Fukuda-resigns.html>.

^๖Wikipedia, **Yukio Hatoyama**, Retrieved December 13, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Yukio_Hatoyama.

^๗ประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์, **ญี่ปุ่น : การเมืองและนโยบายต่างประเทศ**, (กรุงเทพฯ : ชาราจักรการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๑.

^๘วิทยา นภาศิริกุลกิจและสุรพล ราชภัณฑารักษ์, **พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕๒ - ๒๐๖.

^๙ขวัญฤทัย จ่างจรัส, **มองบทบาทผู้หญิงไทยบนเส้นทางการเมืองผ่านสายตาผู้นำองค์กรพัฒนาสตรี(วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา ๒๕๔๑)**, หน้า ๔๖.

^{๑๐}Wikipedia, **Women's suffrage in Japan**, Retrieved November 24, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Women's_suffrage_in_Japan

^{๑๑}Inter - Parliamentary Union, **Women in National Parliaments**, Retrieved November 24, 2010, from <http://www.ipu.org/wmn-e/world-arc.htm>.

^{๑๒}Tamotsu Hasegawa, **Investigation of corruption in Japan**, Retrieved December 13, 2010, From http://www.unafei.or.jp/english/pdf/PDF_rms/no56/56-36.pdf.

เชิงอรรถที่ ๗ (ต่อ)

^{๑๗}Ministry of Justice, Japan, **National Public Service Ethics Act**, Retrieved October 20, 2010, from http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail_main?re=02&vm=02&id=104.

^{๑๘}Wikipedia, **Lockheed bribery scandals**, Retrieved December 13, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Lockheed_bribery_scandals.

^{๑๙}ไชยวัฒน์ คำชู, ระบบเศรษฐกิจการเมืองยุคหลังฟองสบู่แตก : ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง, (รายงานวิจัยเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖.

^{๒๐}Transparency International, **CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2010**, Retrieved December 13, 2010, from http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results.

บทที่ ๘

การเมืองลักษณะเครือญาติ : ปราบปรามการณ์ร่วมของการเมืองไทย - ญี่ปุ่น

๘.๑ การวิเคราะห์ตัวแปรที่อาจมีผลต่อการเมืองลักษณะเครือญาติ

จากแนวความคิดทฤษฎีว่าด้วยผู้นำทางการเมืองในส่วนของผู้นำทางการเมืองตามธรรมชาติ (By Nature) ซึ่งได้แก่ผู้ที่เกิดในตระกูลผู้นำหรือผู้ปกครองในสมัยสังคมนิยมและสังคมนิยมทั้งหลาย โดยในยุคปัจจุบันที่มีการสืบทอดอำนาจทางการเมืองในหมู่ลูกหลานในลักษณะ “ตระกูลการเมือง” (Political family) ซึ่งให้เห็นว่า การสืบทอดอำนาจทางการเมืองของผู้มีตำแหน่งทางการเมืองเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้ในช่วงเวลา ๒๒ ปีนี้มีปรากฏการณ์ร่วมของการเมืองไทย - ญี่ปุ่นที่ควรพิจารณาคือ การขยายเครือข่ายทางการเมืองด้วยการสนับสนุนให้บุคคลในครอบครัวเข้ามามีบทบาททางการเมือง ในการสนับสนุนให้บุตรหรือ คู่สมรสขึ้นมาเป็น “ทายาททางการเมือง” เพื่อสืบทอดการทำงานทางการเมือง โดยสภาพการณ์ดังกล่าวของการเมืองไทยพัฒนาอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ เป็นต้นมา

ขณะเดียวกันสภาพการณ์ดังกล่าวของการเมืองญี่ปุ่นก่อตัวมาก่อนปี ๒๕๓๒ เนื่องจากระบบการเมืองญี่ปุ่นมีความต่อเนื่องและยาวนานมากกว่าระบบการเมืองไทย และแสดงให้เห็นชัดเจนในช่วงเวลาของกรอบการศึกษาของรายงานการศึกษานี้ สำหรับตัวแปรที่อาจมีผลต่อการขยายตัวของการเมืองลักษณะเครือญาติหรือตระกูลนักการเมืองของไทย - ญี่ปุ่น ซึ่งวิเคราะห์ได้ดังนี้

(๑) การปฏิบัติหน้าที่ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ต่อเนื่องหลายสมัย ประกอบกับนักการเมืองบางคนได้ดำรงตำแหน่งทางบริหารในฐานะรัฐมนตรี จึงมีพฤติกรรมทางการเมืองที่เรียกว่า Pork barrel^๑ หรือการดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งโครงการของรัฐจากเงินงบประมาณแผ่นดินและสนับสนุนให้โครงการเหล่านี้ดำเนินการในเขตเลือกตั้งของตนเพื่อสร้างความนิยมทางการเมือง โดยหวังว่าจะได้รับเลือกตั้งกลับมาอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้มีความเป็นไปได้ว่า เมื่อนักการเมืองดังกล่าวได้รับความนิยมของประชาชนในเขตเลือกตั้งแล้ว ก็อาจผลักดันให้ทายาทของตนเองลงสมัครรับเลือกตั้งจนได้รับชัยชนะทางการเมืองและให้มีบทบาททางการเมืองต่อไปอีก ทั้งนี้ ยาซุฮิโระ ทาเสะ (Yasuhiro Tase) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยวาเซดะ ให้ความเห็นว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่สืบเชื้อสายจากนักการเมืองที่มีชื่อเสียงจะมีวิธีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งที่ดีพอ รวมทั้งมีกลุ่มผู้สนับสนุนและการสนับสนุนทางการเงินด้วย^๒

(๒) ในกรณีของญี่ปุ่น มีการจัดตั้งองค์กรโคเอ็นไก (koenkai) ซึ่งเป็นองค์กรที่จัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือนักการเมืองในการรณรงค์หาเสียง การระดมทุนทางการเมืองเพื่อใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้งของนักการเมืองในระบบการเมืองญี่ปุ่น โดยเมื่อองค์กรโคเอ็นไก มีความเข้มแข็งแล้ว จะเป็นผลให้องค์กรโคเอ็นไกเปลี่ยนเป้าหมายจากการสนับสนุนนักการเมืองกลายเป็นการดำรงรักษาองค์กรและปกป้องผลประโยชน์ทางการเมืองของกลุ่มตน เมื่อนักการเมืองเสียชีวิตหรือยุติบทบาททางการเมืองแล้ว องค์กรโคเอ็นไกจะทำหน้าที่หาผู้สืบทอดทางการเมืองเอง โดยอาจจะเป็นญาติของนักการเมืองคนนั้น ๆ ดังนั้นจึงมีความประสงค์ของนักการเมืองในการส่งต่อองค์กรโคเอ็นไกไปยังบุตรหรือทายาททางการเมืองของตน^๗

(๓) การกำหนดให้การเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อหรือแบบสัดส่วน เป็นผลให้นักการเมืองบางคนแสดงเจตจำนงเพื่อลงสมัครรับเลือกในแบบบัญชีรายชื่อหรือแบบสัดส่วน และสนับสนุนให้เครือญาติหรือทายาทของตนเอง ลงสมัครรับเลือกตั้งแทนในตำแหน่งที่ว่างในเขตเลือกตั้งแบบแบ่งเขต ปราบฎการณ์ดังกล่าวนี้มีความชัดเจนในการเลือกตั้งทั่วไปของไทยในปี ๒๕๔๔ ที่เป็นครั้งแรกสำหรับการนำระบบบัญชีรายชื่อหรือระบบสัดส่วนมาใช้ในการเลือกตั้งของไทย

อนึ่ง การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย(พรรคที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากที่สุดระหว่างปี ๒๕๔๔ - ๒๕๔๕) ตามคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๓ - ๕/๒๕๕๐ ก็อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่กลุ่มกรรมการบริหารพรรคการเมืองดังกล่าวไม่สามารถลงสมัครรับเลือกตั้งได้ ฉะนั้น จึงได้ส่งบุคคลในครอบครัวที่คาดว่าจะมีศักยภาพทางการเมืองสำหรับลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแทนในการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๕๐

(๔) การรวมกลุ่มในพรรคการเมือง โดยที่กลุ่มต่าง ๆ ในพรรคการเมืองต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจำนวนที่มากเพียงพอและมีความจงรักภักดีต่อกัน เพื่อสร้างอำนาจต่อรองในพรรคการเมืองสำหรับการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี จึงจำเป็นต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นเครือญาติมาร่วมกลุ่มด้วย อนึ่ง ระบบกลุ่ม (Faction) ของพรรคการเมืองขนาดใหญ่ของญี่ปุ่นมีความชัดเจนมากกว่ากลุ่มการเมืองในพรรคการเมืองของไทย เนื่องจากเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน สำหรับรายชื่อกลุ่มและสมาชิกภายในกลุ่มก็มีการกล่าวถึงโดยสื่อมวลชนรวมทั้งสมาชิกในกลุ่มก็แสดงออกอย่างเปิดเผย นอกจากนั้น หนังสือทำเนียบสมาชิกรัฐสภาที่ลงพิมพ์รายชื่อไว้พร้อมกับที่ตั้งสำนักงานของกลุ่มรวมทั้งหมายเลขโทรศัพท์และกลุ่มเหล่านี้ได้มีการประชุมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ

ในขณะที่กลุ่มการเมืองในพรรคการเมืองไทยมีลักษณะรวมตัวกันแบบหลวม ๆ ไม่มีการประกาศตัวอย่างเป็นทางการว่า ตนเองอยู่กลุ่มใด และอาจมีการย้ายกลุ่มอยู่บ่อยครั้งเมื่อมีความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

(๕) ตระกูลนักการเมืองในบางพื้นที่เป็นตระกูลที่เก่าแก่ มีชื่อเสียงอย่างยาวนานและมีฐานะทางเศรษฐกิจ ที่สามารถสนับสนุนให้บุคคลในตระกูลของรุ่นต่อมาสามารถได้รับการเลือกตั้งได้ เช่น ตระกูลชินวัตรที่จังหวัดเชียงใหม่ หรือตระกูลไชยน์นันทน์ที่จังหวัดตาก เป็นต้น สำหรับในกรณีญี่ปุ่น ก็มีกรณีนายชินจิโร่ โคะอิซุมิ บุตรชายนายจุนอิชิโร่ โคะอิซุมิ นายกรัฐมนตรีระหว่างปี ๒๕๔๔ - ๒๕๔๕ เป็นทายาททางการเมืองในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดคานากาวา (Kanagawa) โดยนายจุนอิชิโร่ เป็นรุ่นที่ ๓ และนายชินจิโร่ เป็นรุ่นที่ ๔ ของตระกูลที่มีบทบาททางการเมือง

(๖) การสร้างเครือข่ายการเมืองระดับท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมการเมืองระดับชาติ จึงมีความเชื่อมโยงกันทั้งใน ๒ ระดับและเมื่อมีความเข้มแข็งของเครือข่ายจนถึงระดับหนึ่ง ก็อาจเสริมสร้างศักยภาพทางการเมืองในการสนับสนุนบุคคลในครอบครัวได้รับการเลือกตั้งในลักษณะเดียวกัน โดยนักการเมืองระดับชาติบางคนก็เริ่มทำงานการเมืองด้วยการเป็นนักการเมืองระดับท้องถิ่น ตัวอย่างในกรณีนี้คือ นายเสนาะ เทียนทอง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วนในการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๕๐ เริ่มต้นจากการเป็นสมาชิกสภาจังหวัดปราจีนบุรี และเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปราจีนบุรีในการเลือกตั้งทั่วไปปี ๒๕๑๕ และสามารถสร้างเครือข่ายทางการเมืองได้อย่างเข้มแข็ง ดังนั้นเมื่อจังหวัดสระแก้ว (ซึ่งเป็นภูมิลำเนาของนายเสนาะ) แยกตัวจากจังหวัดปราจีนบุรีแล้ว จึงเชื่อได้ว่านายเสนาะ มีส่วนสำคัญที่ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสระแก้วในการเลือกตั้งทั่วไปในปี ๒๕๔๔ ปี ๒๕๔๘ และปี ๒๕๕๐ เป็นเครือข่ายติดสกุล “เทียนทอง” ทั้งหมด ๓ คนทั้ง ๓ ครั้ง

(๗) เมื่อพิจารณาทฤษฎีพฤติกรรมทางการเมือง^๙ ที่ระบุว่า เด็กจะได้รับอิทธิพลความคิดทางการเมืองจากบุพการี ดังนั้นมีความเป็นไปได้ว่า บุตรของนักการเมืองจะได้รับอิทธิพลความคิดและรับทราบการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง การรณรงค์หาเสียงหรือการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร/รัฐมนตรีจากบุพการีของตนเอง จึงหล่อหลอมกล่อมเกล่าให้มีความสนใจทางการเมืองที่จะทำงานการเมืองในลักษณะนักการเมืองอาชีพต่อไป

๘.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการตรวจสอบ

ในการนี้ จึงขอแสดงข้อมูลเพื่อฉายภาพให้เห็นถึงการเมืองลักษณะเครือข่ายหรือตระกูลการเมืองของนักการเมืองไทยและญี่ปุ่น โดยแบ่งเป็น ๒ ส่วนดังนี้

ส่วนที่ ๑ การแสดงความสัมพันธ์ลักษณะเครือข่ายของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยที่ได้รับเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ แต่สมาชิกผู้แทนราษฎรอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติโดยตรง (ในฐานะบุพการี บุตร คู่สมรส พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน และญาติสนิท) กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยกันเองหรืออดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไม่ได้นำมารวบรวมไว้ในส่วนนี้ด้วย อนึ่ง การเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น

ส่วนที่ ๒ การแสดงความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของญี่ปุ่นเฉพาะตำแหน่งที่สำคัญของนักการเมืองญี่ปุ่นที่มีบทบาทระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓ โดยสังเขป

ตารางที่ ๘.๑

ความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทย (ส.ส.)
ที่ได้รับเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

ลำดับที่	ชื่อและตำแหน่ง	ความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติ
๑	นายคนุพร ปุณณกันต์ ส.ส. กรุงเทพฯ ๑	น้องชายนายพุทธิพงษ์ ปุณณกันต์ อดีต ส.ส. กรุงเทพฯ
๒	นายวิลาศ จันทร์พิทักษ์ ส.ส. กรุงเทพฯ ๑	พี่ชายนายสุรินทร์ จันทร์พิทักษ์ ส.ส. กรุงเทพฯ
๓	นายสุรินทร์ จันทร์พิทักษ์ ส.ส. กรุงเทพฯ ๑	น้องชายนายวิลาศ จันทร์พิทักษ์ ส.ส. กรุงเทพฯ
๔	นายสากล ม่วงศิริ ส.ส. กรุงเทพฯ ๑	บุตรนายประเสริฐ ม่วงศิริ อดีต ส.ส. กรุงเทพฯ และ เป็นหลานของนายปลิว ม่วงศิริ อดีต ส.ส. กรุงเทพฯ
๕	นายอัฐฐพล โปธิพิพิธ ส.ส. กาญจนบุรี	บุตรนายประชา โปธิพิพิธ อดีต ส.ส. กาญจนบุรี
๖	นางบุญรัตน์ ศรีธเรศ ส.ส. กาฬสินธุ์	คู่สมรสนายสังข์ทอง ศรีธเรศ อดีต ส.ส. กาฬสินธุ์
๗	นายนิพนธ์ ศรีธเรศ ส.ส. กาฬสินธุ์	น้องชายนายสังข์ทอง ศรีธเรศ อดีต ส.ส. กาฬสินธุ์
๘	นายวีระวัฒน์ โอทยานุเคราะห์ ส.ส. ขอนแก่น	น้องชายนายชวลิต โอทยานุเคราะห์ อดีต ส.ส. ขอนแก่น
๙	นายปรีชา มุสิกกุล ส.ส. กำแพงเพชร	บิดานายสุขวิชชาญ มุสิกกุล ส.ส. กำแพงเพชร
๑๐	นายสุขวิชชาญ มุสิกกุล ส.ส. กำแพงเพชร	บุตรนายปรีชา มุสิกกุล ส.ส. กำแพงเพชร
๑๑	นางดวงแข อรรถนพพร ส.ส. ขอนแก่น	คู่สมรสนายพงศกร อรรถนพพร อดีต ส.ส. ขอนแก่น
๑๒	นายพงศ์เวช เวชชาชีวะ ส.ส. จันทบุรี	บุตรนายประภัทรพงศ์ เวชชาชีวะ อดีต ส.ส. จันทบุรี
๑๓	นายพิเชษฐ์ ตันเจริญ ส.ส. ฉะเชิงเทรา	พี่ชายนายสุชาติ ตันเจริญ อดีต ส.ส. ฉะเชิงเทรา
๑๔	นางฐิติมา ฉายแสง ส.ส. ฉะเชิงเทรา	น้องสาวนายวุฒิพงศ์ ฉายแสง ส.ส. ฉะเชิงเทรา และนายจาตุรนต์ ฉายแสง อดีต ส.ส. ฉะเชิงเทรา และ บุตรนายอนันต์ ฉายแสง อดีต ส.ส. ฉะเชิงเทรา
๑๕	นายวุฒิพงศ์ ฉายแสง ส.ส. ฉะเชิงเทรา	พี่ชายนางฐิติมา ฉายแสง ส.ส. ฉะเชิงเทรา และน้องชายนายจาตุรนต์ ฉายแสง อดีต ส.ส. ฉะเชิงเทรา และบุตรนายอนันต์ ฉายแสง อดีต ส.ส. ฉะเชิงเทรา
๑๖	พลตำรวจตรี วีระ อนันตกุล ส.ส. ชลบุรี	น้องชายนายอนันต์ อนันตกุล อดีต ส.ส. บัญชีรายชื่อ
๑๗	นายสรวิทย์ เนื่องจักษ์ ส.ส. ชลบุรี	บุตรนายประโยชน์ เนื่องจักษ์ อดีต ส.ส. ชลบุรี
๑๘	นางพรทิภา นาคาศัย ส.ส. ชัยนาท	คู่สมรสนายอนุชา นาคาศัย อดีต ส.ส. ชัยนาท
๑๙	นายประสิทธิ์ ชัยวิรัตน์ ส.ส. ชัยภูมิ	น้องชายนายสันติ ชัยวิรัตน์ อดีต ส.ส. ชัยภูมิ และอาของนางสาวสุนทรี ชัยวิรัตน์ ส.ส. ชัยภูมิ

ตารางที่ ๘.๑ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อและตำแหน่ง	ความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติ
๒๐	นางสาวสุนทรี ชัยวิรัตน์ ส.ส. ชัยภูมิ	บุตรนายสันติ ชัยวิรัตน์ อดีต ส.ส. ชัยภูมิ และหลานอาของนายประสิทธิ์ ชัยวิรัตน์ ส.ส. ชัยภูมิ
๒๑	นายสราวุธ อ่อนละมัย ส.ส. ชุมพร	บุตรนายศิริศักดิ์ อ่อนละมัย อดีต ส.ส. ชุมพร
๒๒	นายสาววิสาระดี เศรษฐีราวัฒน์ ส.ส. เชียงราย	บุตรนายวิสาร เศรษฐีราวัฒน์ อดีต ส.ส. เชียงราย
๒๓	นางสาวละออง ดิยะไพรัช ส.ส. เชียงราย	น้องสาวนายขงยุทธ ดิยะไพรัช ส.ส. แบบสัดส่วน
๒๔	นายขงยุทธ ดิยะไพรัช ส.ส. แบบสัดส่วน	พี่ชายนางสาวละออง ดิยะไพรัช ส.ส. เชียงราย
๒๕	นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ส.ส. แบบสัดส่วน	บิดานางสาวชินนิชา วงศ์สวัสดิ์ ส.ส. เชียงใหม่ และคู่สมรสนางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ อดีต ส.ส. เชียงใหม่
๒๖	นางสาวชินนิชา วงศ์สวัสดิ์ ส.ส. เชียงใหม่	บุตรนายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ส.ส. แบบสัดส่วนและ นางเยาวภา วงศ์สวัสดิ์ อดีต ส.ส. เชียงใหม่ และหลานลูก ของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร อดีต ส.ส. กรุงเทพฯ และหลานน้ำของนายแพทย์ ชินวัตร อดีต ส.ส. เชียงใหม่ และหลานตาของนายเลิศ ชินวัตร อดีต ส.ส. เชียงใหม่
๒๗	นายจุลพันธ์ อมรวิวัฒน์ ส.ส. เชียงใหม่	บุตรนายสมพงษ์ อมรวิวัฒน์ ส.ส. แบบสัดส่วน
๒๘	นายสมพงษ์ อมรวิวัฒน์ ส.ส. แบบสัดส่วน	บิดานายจุลพันธ์ อมรวิวัฒน์ ส.ส. เชียงใหม่
๒๙	นายธนิตพล ไชยนันทน์ ส.ส. ตาก	บุตรนายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์ ส.ส. แบบสัดส่วนและ หลานปู่ของนายเทียม ไชยนันทน์ อดีต ส.ส. ตาก
๓๐	นายเทอดพงษ์ ไชยนันทน์ ส.ส. สัดส่วน	บิดานายธนิตพล ไชยนันทน์ ส.ส. ตากและบุตรนายเทียม ไชยนันทน์ อดีต ส.ส. ตาก
๓๑	นายวุฒิชัย กิตติขเนศวร ส.ส. นครนายก	น้องชายนายสิทธิชัย กิตติขเนศวร อดีต ส.ส. นครนายก
๓๒	นายอนุชา สะสมทรัพย์ ส.ส. นครปฐม	น้องชายนายเผด็จชัย สะสมทรัพย์ ส.ส. นครปฐม นายไชยา สะสมทรัพย์ ส.ส. แบบสัดส่วน และนายไชยศ สะสมทรัพย์ อดีต ส.ส. นครปฐม
๓๓	นายเผด็จชัย สะสมทรัพย์ ส.ส. นครปฐม	พี่ชายนายอนุชา สะสมทรัพย์ ส.ส. นครปฐม นายไชยา สะสมทรัพย์ ส.ส. แบบสัดส่วน และนายไชยศ สะสมทรัพย์ อดีต ส.ส. นครปฐม
๓๔	นายไชยา สะสมทรัพย์ ส.ส. แบบสัดส่วน	พี่ชายนายอนุชา สะสมทรัพย์ ส.ส. นครปฐม และน้องชายนายเผด็จชัย สะสมทรัพย์ ส.ส. นครปฐม และน้องชายนายไชยศ สะสมทรัพย์ อดีต ส.ส. นครปฐม
๓๕	นายบุญเลิศ คุรุฑขุนทด ส.ส. นครราชสีมา	น้องชายนายจำลอง คุรุฑขุนทด อดีต ส.ส. นครราชสีมา

ตารางที่ ๘.๑ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อและตำแหน่ง	ความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติ
๓๖	นางลินดา เชิดชัย ส.ส. นครราชสีมา	คู่สมรสนายอัสนี เชิดชัย ส.ส. แบบสัดส่วน
๓๗	นายอัสนี เชิดชัย ส.ส. แบบสัดส่วน	คู่สมรสนางลินดา เชิดชัย ส.ส. นครราชสีมา
๓๘	เรื่อตรีหญิง ระนองรักษ์ สุวรรณฉวี ส.ส. นครราชสีมา	มารดานายพลพีร์ สุวรรณฉวี ส.ส. นครราชสีมา คู่สมรส ว่าที่ร้อยตรี ไพโรจน์ สุวรรณฉวี อดีต ส.ส. นครราชสีมาและบุตรนายเลิศ หงษ์ภักดี อดีต ส.ส. นครราชสีมา
๓๙	นายพลพีร์ สุวรรณฉวี ส.ส. นครราชสีมา	บุตรเรื่อตรีหญิง ระนองรักษ์ สุวรรณฉวี ส.ส. นครราชสีมา และว่าที่ร้อยตรี ไพโรจน์ สุวรรณฉวี อดีต ส.ส. นครราชสีมาและหลานตาของ นายเลิศ หงษ์ภักดี อดีต ส.ส. นครราชสีมา
๔๐	นายอภิชาติ ศักดิ์เศรษฐ์ ส.ส. นครศรีธรรมราช	น้องชายนายชานี ศักดิ์เศรษฐ์ ส.ส. แบบสัดส่วน
๔๑	นายชานี ศักดิ์เศรษฐ์ ส.ส. แบบสัดส่วน	พี่ชายนายอภิชาติ ศักดิ์เศรษฐ์ ส.ส. นครศรีธรรมราช
๔๒	น.ส. พิมพ์ภัทรา วิชัยกุล ส.ส. นครศรีธรรมราช	บุตรนายมานaix วิชัยกุล อดีต ส.ส. นครศรีธรรมราช
๔๓	นายสุรเชษฐ์ มาศดิตถ์ ส.ส. นครศรีธรรมราช	บุตรนายสุรินทร์ มาศดิตถ์ และพี่ชายคุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ อดีต ส.ส. นครศรีธรรมราช
๔๔	นายสัญญาชัย วงษ์สุนทร ส.ส. นครสวรรค์	บุตรนายประสงค์ วงษ์สุนทร อดีต ส.ส. นครสวรรค์
๔๕	นายพีระเดช ศิริวันสามนต์ ส.ส. นครสวรรค์	บุตรนายธีระวัฒน์ ศิริวันสามนต์ อดีต ส.ส. นครสวรรค์
๔๖	นายมานะศักดิ์ จันทร์ประสงค์ ส.ส. นนทบุรี	บุตรนายถวิลและนางพิมพ์า จันทร์ประสงค์ อดีต ส.ส. นนทบุรี
๔๗	นายอุดมเดช รัตนเสถียร ส.ส. นนทบุรี	บุตรร้อยเอก ชะโลม รัตนเสถียร อดีต ส.ส. นนทบุรี
๔๘	นางสิรินทร รามสูต ส.ส. น่าน	น้องสาวนางสาวพูนสุข โลหะโชติและบุตรนายสมชาย โลหะโชติ อดีต ส.ส. น่าน และเป็นคู่สมรสนายทรงยศ รามสูต อดีต ส.ส. หนองคาย
๔๙	นายทรงศักดิ์ ทองศรี ส.ส. บุรีรัมย์	น้องชายนายเพิ่มพูน ทองศรี ส.ส. แบบสัดส่วน
๕๐	นายเพิ่มพูน ทองศรี ส.ส. แบบสัดส่วน	พี่ชายนายทรงศักดิ์ ทองศรี ส.ส. บุรีรัมย์
๕๑	นายชูชาติ หาญสวัสดิ์ ส.ส. ปทุมธานี	น้องชายนายชูชีพ หาญสวัสดิ์และพี่ชายนางวาณี หาญสวัสดิ์ อดีต ส.ส. ปทุมธานี
๕๒	นายชยุต กุมมะกาญจนะ ส.ส. ปราจีนบุรี	บุตรนายสมาน กุมมะกาญจนะ อดีต ส.ส. ปราจีนบุรี
๕๓	นายสุรศักดิ์ พันธุ์เจริญวรกุล ส.ส. พระนครศรีอยุธยา	น้องชายนางสาวสุวิมล พันธุ์เจริญวรกุล อดีต ส.ส. พระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ ๘.๑ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อและตำแหน่ง	ความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติ
๕๔	นายไพโรจน์ ต้นบรจจ ส.ส. พะเยา	น้องชายนางพวงเล็ก บุญเชียง อดีต ส.ส. พะเยา
๕๕	นางกัณตวรรณ กุลจรรยาวิวัฒน์ ส.ส. พังงา	บุตรนายบรม ต้นเถียร อดีต ส.ส. พังงา
๕๖	นายจุฑาทิ์ ลักษณะวิศิษฎ์ ส.ส. พังงา	น้องชายนายจุนทร์ ลักษณะวิศิษฎ์ ส.ส. แบบสัดส่วน
๕๗	นายจุนทร์ ลักษณะวิศิษฎ์ ส.ส. แบบสัดส่วน	พี่ชายนายจุฑาทิ์ ลักษณะวิศิษฎ์ ส.ส. พังงา
๕๘	นางสาวสุพัชรี ธรรมเพชร ส.ส. พัทลุง	บุตรนายสุพัฒน์ ธรรมเพชร อดีต ส.ส. พัทลุง
๕๙	นายนราพัฒน์ แก้วทอง ส.ส. พิจิตร	บุตรนายไพฑูรย์ แก้วทอง ส.ส. แบบสัดส่วน
๖๐	นายไพฑูรย์ แก้วทอง ส.ส. แบบสัดส่วน	บิดานายนราพัฒน์ แก้วทอง ส.ส. พิจิตร
๖๑	นายวินัย ภัทรประสิทธิ์ ส.ส. พิจิตร	บุตรนายวิศาล ภัทรประสิทธิ์ อดีต ส.ส. พิจิตร และ น้องชายนายประดิษฐ์ ภัทรประสิทธิ์ อดีต ส.ส. พิจิตร
๖๒	นายศิริวัฒน์ ขจรประศาสน์ ส.ส. พิจิตร	บุตรพลตรี สนั่น ขจรประศาสน์ ส.ส. พิจิตร
๖๓	พลตรี สนั่น ขจรประศาสน์ ส.ส. พิจิตร	บิดานายศิริวัฒน์ ขจรประศาสน์ ส.ส. พิจิตร
๖๔	นายจตุติ ไกรฤกษ์ ส.ส. พิษณุโลก	บุตรนายโกศล ไกรฤกษ์ อดีต ส.ส. พิษณุโลกและหลานปู่ ของร้อยโท จงกล ไกรฤกษ์ อดีต ส.ส. พิษณุโลก
๖๕	นายกัมพล สุภาแพ่ง ส.ส. เพชรบุรี	พี่ชายนายอภิชาติ สุภาแพ่ง ส.ส. เพชรบุรี
๖๖	นายอภิชาติ สุภาแพ่ง ส.ส. เพชรบุรี	น้องชายนายกัมพล สุภาแพ่ง ส.ส. เพชรบุรี
๖๗	นายอลงกรณ์ พลบุตร ส.ส. เพชรบุรี	พี่ชายนายอรรถพร พลบุตร ส.ส. แบบสัดส่วน และคู่สมรสนางคมคาย พลบุตร อดีต ส.ส. จันทบุรี
๖๘	นายอรรถพร พลบุตร ส.ส. แบบสัดส่วน	น้องชายนายอลงกรณ์ พลบุตร ส.ส. เพชรบุรี
๖๙	นางวันเพ็ญ พร้อมพัฒน์ ส.ส. เพชรบูรณ์	คู่สมรสนายสันติ พร้อมพัฒน์ ส.ส. แบบสัดส่วน
๗๐	นายสันติ พร้อมพัฒน์ ส.ส. แบบสัดส่วน	คู่สมรสนางวันเพ็ญ พร้อมพัฒน์ ส.ส. เพชรบูรณ์
๗๑	นายสุรศักดิ์ อนรรฆพันธ์ ส.ส. เพชรบูรณ์	พี่ชายนายทวีศักดิ์ อนรรฆพันธ์ อดีต ส.ส. เพชรบูรณ์
๗๒	นางปานหทัย เสรีรักษ์ ส.ส. แพร่	คู่สมรสนายทศพร เสรีรักษ์ อดีต ส.ส. แพร่ และเป็นบุตรนายเมธา เอื้ออภิญญกุล อดีต ส.ส. แพร่ และเป็นพี่สาวนายวรวุจน์ เอื้ออภิญญกุล ส.ส. แพร่
๗๓	นายวรวุจน์ เอื้ออภิญญกุล ส.ส. แพร่	น้องชายนางปานหทัย เสรีรักษ์ ส.ส. แพร่ และเป็นบุตร นายเมธา เอื้ออภิญญกุล อดีต ส.ส. แพร่
๗๔	นายทศพร เทพบุตร ส.ส. ภูเก็ต	คู่สมรสนางอัญชลี เทพบุตร อดีต ส.ส. ภูเก็ต
๗๕	นายจิรวัฒน์ ศิริพาณิชย์ ส.ส. มหาสารคาม	บุตรนายประยุทธ์ ศิริพาณิชย์ อดีต ส.ส. มหาสารคาม
๗๖	นายสุรจิตร ยนต์ตระกูล ส.ส. มหาสารคาม	น้องชายนายมังกร ยนต์ตระกูล อดีต ส.ส. ร้อยเอ็ด
๗๗	นางสาวฉวีรัฐกานต์ ศรีลาภ ส.ส. ยโสธร	บุตรนายรัชชัย ศรีลาภ อดีต ส.ส. ยโสธร

ตารางที่ ๘.๑ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อและตำแหน่ง	ความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติ
๗๘	นายชูการ์ โน มะทา ส.ส. ยะลา	น้องชายนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา อดีต ส.ส. ยะลา
๗๙	นายสาธิต ปิตุเตชะ ส.ส. ระยอง	น้องชายนายปิยะ ปิตุเตชะ อดีต ส.ส. ระยอง
๘๐	นางปริษา ปาจริยางกูร ส.ส. ราชบุรี	บุตรนายทวี ไกรคุปต์ อดีต ส.ส. ราชบุรี
๘๑	นายมานิต นพอมรบดี ส.ส. ราชบุรี	คู่สมรสนางกอบกุล นพอมรบดี อดีต ส.ส. ราชบุรี
๘๒	นางสาวผ่องศรี ชาราภูมิ ส.ส. ลพบุรี	น้องสาวนายนิพนธ์ ชาราภูมิ อดีต ส.ส. ลพบุรี
๘๓	นายนิคม วรรณัญญา ส.ส. ลพบุรี	บิดานายพงษ์ศักดิ์ วรรณัญญา อดีต ส.ส. ลพบุรี
๘๔	นายกิตติกร โล่ห์สุนทร ส.ส. ลำปาง	บุตรนายไพโรจน์ โล่ห์สุนทร อดีต ส.ส. ลำปาง
๘๕	นายชนาธร โล่ห์สุนทร ส.ส. ลำปาง	บุตรนายไพโรจน์ โล่ห์สุนทร อดีต ส.ส. ลำปาง
๘๖	นายจรัสฤทธิ์ จันทรสุนทร ส.ส. ลำปาง	บุตรนายพินิจ จันทรสุนทร อดีต ส.ส. ลำปาง
๘๗	นายอิทธิรัตน์ จันทรสุนทร ส.ส. ลำปาง	บุตรนายพินิจ จันทรสุนทร อดีต ส.ส. ลำปาง
๘๘	นายอนุสรณ์ วงศ์วรรณ ส.ส. ลำพูน	บุตรนายณรงค์ วงศ์วรรณ อดีต ส.ส. แพร์
๘๙	นายปรีชา เร่งสมบูรณ์สุข ส.ส. เลย	คู่สมรสนางเปล่งมณี เร่งสมบูรณ์สุข ส.ส. เลย
๙๐	นางเปล่งมณี เร่งสมบูรณ์สุข ส.ส. เลย	คู่สมรสนายปรีชา เร่งสมบูรณ์สุข ส.ส. เลย
๙๑	นางพัฒนา สังขทรัพย์ ส.ส. เลย	คู่สมรสนายทศพล สังขทรัพย์ อดีต ส.ส. เลย
๙๒	นางนันทวัน ทิมสุวรรณ ส.ส. เลย	คู่สมรสนายชนเทพ ทิมสุวรรณ ส.ส. แบบสัดส่วน
๙๓	นายชนเทพ ทิมสุวรรณ ส.ส. แบบสัดส่วน	คู่สมรสนางนันทวัน ทิมสุวรรณ ส.ส. เลย
๙๔	นางอุดมลักษณ์ เฟื่องนรพัฒน์ ส.ส. ศรีสะเกษ	คู่สมรสนายจาตุรงค์ เฟื่องนรพัฒน์ อดีต ส.ส. ศรีสะเกษ
๙๕	นายวิวัฒน์ โหตระไวศยะ ส.ส. ศรีสะเกษ	บุตรนายไพฑูรย์ โหตระไวศยะ อดีต ส.ส. อุบลราชธานี และพี่ชายนายพลสวัสดิ์ โหตระไวศยะ อดีต ส.ส. อุบลราชธานี
๙๖	นายวินัย เสนเนียม ส.ส. สงขลา	น้องชายนายถาวร เสนเนียม ส.ส. สงขลา
๙๗	นายถาวร เสนเนียม ส.ส. สงขลา	พี่ชายนายวินัย เสนเนียม ส.ส. สงขลา
๙๘	นายนารายา สุวิทย์ ส.ส. สงขลา	บุตรพันตำรวจโท วิจิตร สุวิทย์ อดีต ส.ส. สงขลา
๙๙	นางอนุสรฯ ยังตรง ส.ส. สมุทรปราการ	คู่สมรสเรือโท วัลลภ ยังตรง อดีต ส.ส. สมุทรปราการ
๑๐๐	นายประชา ประสพดี ส.ส. สมุทรปราการ	พี่ชายนางนฤมล ชารดำรงค์ ส.ส. สมุทรปราการ
๑๐๑	นางนฤมล ชารดำรงค์ ส.ส. สมุทรปราการ	น้องสาวนายประชา ประสพดี ส.ส. สมุทรปราการ
๑๐๒	นายครรชิต ทับสุวรรณ ส.ส. สมุทรสาคร	บุตรนายเอนก ทับสุวรรณ อดีต ส.ส. สมุทรสาคร
๑๐๓	นายมณฑล ไกรวัตนุสสรณ์ ส.ส. สมุทรสาคร	บิดานายอุดมและนายอนุสรณ์ ไกรวัตนุสสรณ์ อดีต ส.ส. สมุทรสาคร

ตารางที่ ๘.๑ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อและตำแหน่ง	ความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติ
๑๐๔	นายสรวงค์ เทียนทอง ส.ส. สระแก้ว	บุตรนายเสนาะ เทียนทอง ส.ส. ระบบสัดส่วน
๑๐๕	นายเสนาะ เทียนทอง ส.ส.ระบบสัดส่วน	บิดานายสรวงค์ เทียนทอง ส.ส. สระแก้ว
๑๐๖	นายฐานิสร์ เทียนทอง ส.ส. สระแก้ว	พี่ชายนางสาวตรีนุช เทียนทอง ส.ส. สระแก้ว
๑๐๗	นางสาวตรีนุช เทียนทอง ส.ส. สระแก้ว	น้องสาวนายฐานิสร์ เทียนทอง ส.ส. สระแก้ว
๑๐๘	ร้อยตรี ปรพล อติเรกสาร ส.ส. สระบุรี	บุตรนายปองพล อติเรกสาร อดีต ส.ส. สระบุรี เป็นหลานปู่ของพลตำรวจเอก ประमाण อติเรกสาร อดีต ส.ส. สระบุรี และเป็นหลานอาของนายวีระพล อติเรกสาร ส.ส. สระบุรี
๑๐๙	นายวีระพล อติเรกสาร ส.ส. สระบุรี	บุตรพลตำรวจเอก ประमाण อติเรกสาร อดีต ส.ส. สระบุรี และเป็นน้องชายนายปองพล อติเรกสาร อดีต ส.ส. สระบุรี และเป็นอาของ ร้อยตรี ปรพล อติเรกสาร ส.ส. สระบุรี
๑๑๐	นายอารยะ ชุมดวง ส.ส. สุโขทัย	บุตรนายบุญธรรม ชุมดวง อดีต ส.ส. สุโขทัย
๑๑๑	นายบรรหาร ศิลปอาชา ส.ส. สุพรรณบุรี	บิดานายวราวุธ ศิลปอาชา ส.ส. สุพรรณบุรี และ นางสาวกัญญา ศิลปอาชา ส.ส. แบบสัดส่วน
๑๑๒	นายวราวุธ ศิลปอาชา ส.ส. สุพรรณบุรี	บุตรนายบรรหาร ศิลปอาชา ส.ส. สุพรรณบุรีและ น้องชายนางสาวกัญญา ศิลปอาชา ส.ส. แบบสัดส่วน
๑๑๓	นางสาวกัญญา ศิลปอาชา ส.ส. แบบสัดส่วน	บุตรนายบรรหาร ศิลปอาชา ส.ส. สุพรรณบุรีและพี่สาว นายวราวุธ ศิลปอาชา ส.ส. สุพรรณบุรี
๑๑๔	นายฉัฐวุฒิ ประเสริฐสุวรรณ ส.ส. สุพรรณบุรี	บุตรนายบุญเื้อ ประเสริฐสุวรรณ อดีต ส.ส. สุพรรณบุรี
๑๑๕	นายเสมอกัน เทียงธรรม ส.ส. สุพรรณบุรี	บุตรนายองชัย เทียงธรรม อดีต ส.ส. สุพรรณบุรี
๑๑๖	นายยุทธนา โภทสุรน ส.ส. สุพรรณบุรี	หลานของนายประภัตร โภทสุรน ส.ส. แบบสัดส่วน
๑๑๗	นายประภัตร โภทสุรน ส.ส. แบบสัดส่วน	อาของนายยุทธนา โภทสุรน ส.ส. สุพรรณบุรี
๑๑๘	นายสุเทพ เทือกสุบรรณ ส.ส. สุราษฎร์ธานี	พี่ชายนายเชน เทือกสุบรรณ ส.ส. สุราษฎร์ธานี
๑๑๙	นายเชน เทือกสุบรรณ ส.ส. สุราษฎร์ธานี	น้องชายนายสุเทพ เทือกสุบรรณ ส.ส. สุราษฎร์ธานี
๑๒๐	นายประพนธ์ นิลวัชรมณี	น้องชายนายประวิช นิลวัชรมณี อดีต ส.ส. สุราษฎร์ธานี
๑๒๑	นางฟารีดา สุไลมาน ส.ส. สุรินทร์	คู่สมรสนายमुख สุไลมาน อดีต ส.ส. บัตตานี
๑๒๒	นายกิตติศักดิ์ หัตถสงเคราะห์ ส.ส. แบบสัดส่วน	บิดานายพิชญ หัตถสงเคราะห์ ส.ส. หนองบัวลำภู
๑๒๓	นายพิชญ หัตถสงเคราะห์ ส.ส. หนองบัวลำภู	บุตรนายกิตติศักดิ์ หัตถสงเคราะห์ ส.ส. แบบสัดส่วน

ตารางที่ ๘.๑ (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อและตำแหน่ง	ความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติ
๑๒๔	นายสมศักดิ์ ปริศนานันท์กุล ส.ส. อ่างทอง	บิดานายภราดร ปริศนานันท์กุล ส.ส. อ่างทอง
๑๒๕	นายภราดร ปริศนานันท์กุล ส.ส. อ่างทอง	บุตรนายสมศักดิ์ ปริศนานันท์กุล ส.ส. อ่างทอง
๑๒๖	นายสุทัศน์ เงินหมื่น ส.ส. แบบสัดส่วน	บิดานายอภิวัฒน์ เงินหมื่น ส.ส. อำนาจเจริญ
๑๒๗	นายอภิวัฒน์ เงินหมื่น ส.ส. อำนาจเจริญ	บุตรนายสุทัศน์ เงินหมื่น ส.ส. แบบสัดส่วน
๑๒๘	นายต่อพงษ์ ไชยสาส์น ส.ส. อุตรธานี	บุตรนายประจวบ ไชยสาส์น อดีต ส.ส. อุตรธานีและ น้องชายนายจักรพรรดิ ไชยสาส์น ส.ส. อุตรธานี
๑๒๙	นายจักรพรรดิ ไชยสาส์น ส.ส. อุตรธานี	บุตรนายประจวบ ไชยสาส์น อดีต ส.ส. อุตรธานีและ พี่ชายนายต่อพงษ์ ไชยสาส์น ส.ส. อุตรธานี
๑๓๐	นายวารุจ ศิริวัฒน์ ส.ส. อุตรดิตถ์	น้องชายนายชัยภักดิ์ ศิริวัฒน์ อดีต ส.ส. อุตรดิตถ์
๑๓๑	นายวรสิทธิ์ กัลป์ดินันท์ ส.ส. อุบลราชธานี	บุตรนายเกรียง กัลป์ดินันท์ อดีต ส.ส. อุบลราชธานี
๑๓๒	นายคุ่น จินตะเวช ส.ส. อุบลราชธานี	พี่ชายนายศักดิ์ชัย จินตะเวช ส.ส. อุบลราชธานี
๑๓๓	นายศักดิ์ชัย จินตะเวช ส.ส. อุบลราชธานี	น้องชายนายคุ่น จินตะเวช ส.ส. อุบลราชธานี
๑๓๔	นายสัมพันธ์ เลิศนุวัฒน์ ส.ส. แบบสัดส่วน	บิดานางสาวศิริมพา เลิศนุวัฒน์ อดีต ส.ส. กรุงเทพฯ
๑๓๕	นายวุฒิพงษ์ สงวนวงศ์ชัย ส.ส. แบบสัดส่วน	พี่ชายนายวุฒิชัย สงวนวงศ์ชัย อดีต ส.ส. ชัยภูมิ
๑๓๖	นายสุภมพงษ์ โง่นคำ ส.ส. แบบสัดส่วน	บุตรนายประยูร โง่นคำ อดีต ส.ส. กาฬสินธุ์
๑๓๗	นายวีระ รักความสุข ส.ส. แบบสัดส่วน	บิดานายเอกพร รักความสุข อดีต ส.ส. สกลนคร
๑๓๘	นายชัย ชิดชอบ ส.ส. แบบสัดส่วน	บิดานายเนวินและนายศักดิ์สยาม ชิดชอบ อดีต ส.ส. บุรีรัมย์
๑๓๙	นายไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ส.ส. แบบสัดส่วน	บุตรพลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ อดีต ส.ส. นครราชสีมา
๑๔๐	นายสมพล เกยุราพันธุ์ ส.ส. แบบสัดส่วน	บิดาคณหึงสุภารัตน์ เกยุราพันธุ์ อดีต ส.ส. กรุงเทพฯ
๑๔๑	นายสมัคร สุนทรเวช ส.ส. แบบสัดส่วน	พี่ชายนายสุมิตร สุนทรเวช อดีต ส.ส. กรุงเทพฯ
๑๔๒	นายไครรงค์ สุวรรณคีรี ส.ส. แบบสัดส่วน	น้องชายนายอำนาจ สุวรรณคีรี อดีต ส.ส. สงขลา
๑๔๓	นายนิพนธ์ วิชัยยุทธศาสตร์ ส.ส. แบบสัดส่วน	บุตรพลตรีหลวงวิชัยยุทธศาสตร์ อดีต ส.ส. อ่างทอง

แหล่งที่มาของข้อมูล

ข้อมูลประวัติสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากบัญชีแสดงทรัพย์สินและหนี้สินของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่ยื่นต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติในวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ และเปรียบเทียบกับรายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสมัยต่าง ๆ

ตารางที่ ๘.๒ ความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของญี่ปุ่น
ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๓ เฉพาะตำแหน่งที่สำคัญโดยสังเขป

ลำดับที่	ชื่อและตำแหน่ง/ช่วงเวลาดำรงตำแหน่ง	ความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติ
๑	นายโมริอิโร่ โสโซกาว่า นายกรัฐมนตรี ระหว่าง ๕ ส.ค. ๒๕๓๖ - ๒๘ เม.ย. ๒๕๓๗	หลานของเจ้าชายฟูมิมาโร โคโนเอะ นายกรัฐมนตรี ในช่วงปี ๒๔๘๐ - ๒๔๘๒ และปี ๒๔๘๓ - ๒๔๘๔
๒	นายสึโทมุ ฮาตะ นายกรัฐมนตรีระหว่าง ๒๘ เม.ย. ๒๕๓๗ - ๓๐ มิ.ย. ๒๕๓๗	บุตรนายบูชิโร่ ฮาตะ อดีตสมาชิกวุฒิสภา และเป็นบิดา ของนายยูอิโร่ ฮาตะ สมาชิกวุฒิสภา
๓	นายริวทาโร่ ฮาชิโมโด้ นายกรัฐมนตรีระหว่าง ๑๑ ม.ค. ๒๕๓๙ - ๓๐ ก.ค. ๒๕๔๑	บุตรนายริวโกะ ฮาชิโมโด้ อดีตรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาล ชุดที่นายโนบุซูกะ คิชิ เป็นนายกรัฐมนตรี ปี ๒๕๐๐ - ๒๕๐๓ และเป็นบิดาของนายคาคุ ฮาชิโมโด้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่ได้รับเลือกตั้งในปี ๒๕๔๘
๔	นายเคอิโสะ โอบุชิ นายกรัฐมนตรีระหว่าง ๓๐ ก.ค. ๒๕๔๑ - ๕ เม.ย. ๒๕๔๓	บุตรนายมิตซึเฮ โอบุชิ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและ เป็นบิดาของยูโกะ โอบุชิ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
๕	นายจุนอิชิโร่ โคะอิซุมิ นายกรัฐมนตรีระหว่าง ๒๖ เม.ย. ๒๕๔๔ - ๒๖ ก.ย. ๒๕๔๕	เป็นรุ่นที่ ๓ ของตระกูลนักการเมืองโดยเป็นบุตรของ นายจุนยา โคะอิซุมิ อดีตสมาชิกวุฒิสภา และหลานปู่ของ นายมาทาจิริโร่ โคะอิซุมิ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ไปรษณีย์และการสื่อสาร ทั้งนี้มีบุตรคือ นายชินจิโร่ โคะอิซุมิ เป็นรุ่นที่ ๔ ของตระกูลซึ่งเป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
๖	นายชินโสะ อาเบะ นายกรัฐมนตรีระหว่าง ๒๖ ก.ย. ๒๕๔๕ - ๒๖ ก.ย. ๒๕๕๐	บุตรนายชินทาโร่ อาเบะ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวง การต่างประเทศ และเป็นหลานปู่ของนายคัง อาเบะ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และเป็นหลานตา ของนายคิชิ นายกรัฐมนตรี ระหว่างปี ๒๕๐๐ - ๒๕๐๓
๗	นายฮาสึโอะ ฟูกูคะ นายกรัฐมนตรีระหว่าง ๒๖ ก.ย. ๒๕๕๐ - ๒๔ ก.ย. ๒๕๕๑	บุตรนายทาเคโอะ ฟูกูคะ อดีตนายกรัฐมนตรี ระหว่างปี ๒๕๑๕ - ๒๕๒๑
๘	นายทาโร่ อาโสะ นายกรัฐมนตรีระหว่าง ๒๔ ก.ย. ๒๕๕๑ - ๑๖ ก.ย. ๒๕๕๒	เป็นหลานตาของนายชิเกรุ โยชิคะ อดีตนายกรัฐมนตรี และบุตรเขยของนายเซนโกะ ชูซูกิ อดีตนายกรัฐมนตรี
๙	นายยูคิโอะ ฮาโตยามะ นายกรัฐมนตรีระหว่าง ๑๖ ก.ย. ๒๕๕๒ - ๘ มิ.ย. ๒๕๕๓	เป็นรุ่นที่ ๔ ของตระกูลนักการเมือง โดยเป็นบุตรของ นายอิชิโร่ ฮาโตยามะ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ ต่างประเทศ และเป็นหลานปู่ของนายอิชิโร่ ฮาโตยามะ อดีตนายกรัฐมนตรี และเป็นหลานทวดของนายคาซุโอะ ฮาโตยามะ อดีตประธานสภาผู้แทนราษฎร
๑๐	นางมาโกะ ทานากะ สมาชิกสภาผู้แทนฯ และอดีตรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศ	บุตรนายคาคุอิ ทานากะ นายกรัฐมนตรี ระหว่างปี ๒๕๑๕ - ๒๕๑๗

แหล่งที่มาของข้อมูล โดยการสืบค้นจากเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (ข้อมูลออนไลน์)

- ลำดับที่ ๑ http://www.en.wikipedia.org/wiki/Morihiro_Hosokawa, วันที่ค้นข้อมูล ๑๖ มิถุนายน ๒๕๕๓.
- ลำดับที่ ๒ http://www.en.wikipedia.org/wiki/Tsutomu_Hata, วันที่ค้นข้อมูล ๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.
- ลำดับที่ ๓ http://www.en.wikipedia.org/wiki/Ryutaro_Hashimoto, วันที่ค้นข้อมูล ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๓.
- ลำดับที่ ๔ http://www.en.wikipedia.org/wiki/Yuko_Obuchi, วันที่ค้นข้อมูล ๑๘ มิถุนายน ๒๕๕๓.
- ลำดับที่ ๕ http://www.en.wikipedia.org/wiki/Junichir%C5%8D_Koizumi, วันที่ค้นข้อมูล ๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.
- ลำดับที่ ๖ http://en.wikipedia.org/wiki/Shinz%C5%8D_ABE, วันที่ค้นข้อมูล ๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.
- ลำดับที่ ๗ http://www.en.wikipedia.org/wiki/Yasuo_Fukuda, วันที่ค้นข้อมูล ๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.
- ลำดับที่ ๘ http://www.en.wikipedia.org/wiki/Taro_Aso, วันที่ค้นข้อมูล ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๓.
- ลำดับที่ ๙ http://www.en.wikipedia.org/wiki/Yukio_Hatoyama, วันที่ค้นข้อมูล ๑ มิถุนายน ๒๕๕๓.
- ลำดับที่ ๑๐ http://en.wikipedia.org/wiki/Makiko_Tanaka, วันที่ค้นข้อมูล ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๓.

การวิเคราะห์ข้อมูลจากตารางที่ ๘.๑ และ ๘.๒ มีดังนี้

(๑) จากการสำรวจในเบื้องต้นปรากฏว่า มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยที่มีความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติ จำนวน ๑๔๓ คนหรือประมาณร้อยละ ๒๕ แต่ถ้าประมวลข้อมูลเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยกันเองที่เป็นบุพการี บุตร คู่สมรส พี่น้อง และญาติสนิทของบิดา มีจำนวน ๗๖ คน

(๒) จังหวัดที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่เกิน ๕ คน (ประชากรประมาณ ๘๐๐,๐๐๐ คนหรือน้อยกว่า) และมีสัดส่วนของความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระดับสูง คือ จังหวัดสุพรรณบุรี เลย เพชรบุรี พิจิตร ลำปาง สระแก้ว และฉะเชิงเทรา ฯลฯ ทั้งนี้มีความเป็นไปได้ว่าจังหวัดที่มีขนาดประชากรปานกลางและมีพื้นที่ไม่กว้างใหญ่มากนัก เป็นผลให้กลุ่มตระกูลการเมืองสามารถสร้างเครือข่ายทั้งในการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยมีการจัดตั้ง

ห้วคะแนนที่เข้มแข็งในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการณรงค์หาเสียงอย่างต่อเนื่องทำให้ประสบความสำเร็จในการเลือกตั้ง จนอาจเป็นผลให้ดูเหมือนว่า มีการผูกขาดทางการเมืองในพื้นที่บางจังหวัด

(๓) การสืบทอดการดำเนินงานด้านการเมืองของหลายตระกูลการเมืองญี่ปุ่นที่สำคัญได้มีความต่อเนื่องไปถึงรุ่นที่ ๓ (หลาน) และบางตระกูลก็ต่อเนื่องถึงรุ่นที่ ๔ (เหลน) เนื่องจากระบบการเมืองของญี่ปุ่นมีความต่อเนื่องที่ยาวนานกว่าไทย และการสร้างทายาททางการเมืองของนักการเมืองญี่ปุ่นมีแนวโน้มที่สูงอยู่แล้ว โดยมีข้อมูลว่า จากการเลือกตั้งในปี ๒๕๒๖ มีผู้ได้รับเลือกตั้งของพรรค LDP จำนวน ๑๑๒ คน เป็นบุตรหรือบุตรเขยของผู้ที่เป็นหรือเคยเป็นสมาชิกรัฐสภา^๕ และก่อนปี ๒๕๓๓ จำนวนของนักการเมืองรุ่นที่ ๒ มีสูงถึง ๑๒๕ คนจากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน ๔๘๖ คน^๖ จากข้อเท็จจริงดังกล่าวจึงมีความเป็นไปได้ว่า มีการสร้างเครือข่ายหรือสายสัมพันธ์ทางการเมืองในระดับสูงโดยผ่านการสมรสของชนชั้นผู้นำทางการเมือง

(๔) ในส่วนของประเทศไทย มีตระกูลการเมืองสำคัญที่ได้สืบทอดการทำงานด้านการเมืองไปถึงรุ่นที่ ๓ (หลาน) จากข้อมูลในปี ๒๕๕๓ เช่น ตระกูลไกรฤกษ์ในจังหวัดพิษณุโลกตั้งแต่รุ่นที่ ๑ ร้อยโท จงกล ไกรฤกษ์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพิษณุโลก และรุ่นที่ ๒ นายโกศล ไกรฤกษ์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพิษณุโลกและอดีตรัฐมนตรี ต่อมาจึงเป็นรุ่นที่ ๓ นายจตุติ ไกรฤกษ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพิษณุโลกและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือตระกูลไชยนันท์ในจังหวัดตากที่มีการทำงานการเมืองอย่างต่อเนื่องตั้งแต่รุ่นที่ ๑ นายเทียม ไชยนันท์ อดีตรองประธานสภาผู้แทนราษฎร รุ่นที่ ๒ นายเทอดพงษ์ ไชยนันท์ อดีตรัฐมนตรีหลายสมัยและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบสัดส่วนและรุ่นที่ ๓ นายธนิตพล ไชยนันท์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดตาก หรือตระกูลอดิเรกสารในจังหวัดสระบุรีที่มีรุ่นที่ ๑ พลตำรวจเอก ประมาณ อดิเรกสาร อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสระบุรีและอดีตรองนายกรัฐมนตรี รุ่นที่ ๒ นายปองพล อดิเรกสาร อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสระบุรีและอดีตรัฐมนตรี และรุ่นที่ ๓ ได้แก่ ร้อยตรี ปรพล อดิเรกสาร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสระบุรี อนึ่ง ยังมีตระกูลม่วงศิริที่มีการทำงานการเมืองในเขตกรุงเทพมหานครอีกด้วย

(๕) ในส่วนของญี่ปุ่นก็มีตระกูลการเมืองที่ทำงานการเมืองอย่างต่อเนื่องยาวนาน เช่น นายยูคิโอะ ฮาโตยามะ อดีตนายกรัฐมนตรี เป็นทายาทการเมืองรุ่นที่ ๔ หรือนายจุนอิชิโร่ โคะอิชิมิ อดีตนายกรัฐมนตรี เป็นทายาทการเมืองรุ่นที่ ๓ ซึ่งมีนายชินจิโร่ โคะอิชิมิ บุตรนายจุนอิชิโร่ฯ เป็นทายาทการเมืองรุ่นที่ ๔ โดยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัด Kanagawa หรือยูโกะ โอบุชิ บุตรสาวนายเคอิโอะ โอบุชิ อดีตนายกรัฐมนตรี เป็นทายาทการเมืองรุ่นที่ ๓ ที่รับช่วงการทำงานการเมืองในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัด Gunma

๘.๓ การดำเนินการเพื่อป้องกันปัญหาการเมืองลักษณะเครือข่าย

จากการสำรวจของ Nikkei Shimbun องค์กรสื่อมวลชนญี่ปุ่นที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง ปรากฏว่า สภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่นชุดระหว่างปี ๒๕๔๘ - ๒๕๕๒ มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค LDP จำนวน ๑๑๒ คน หรือประมาณร้อยละ ๓๗.๘ ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรค LDP และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค DPJ จำนวน ๒๐ คนหรือประมาณร้อยละ ๒๐ ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรค DPJ เป็นลูกหลานของนักการเมืองรุ่นเก่า^๓ ซึ่งสอดคล้องกับการให้ ข้อมูลของ Shiota Ushio นักเขียนใน Toyo Keizai องค์กรสื่อมวลชนของญี่ปุ่น ว่า สมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาของญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าวที่เป็นทายาทของนักการเมือง มีจำนวนประมาณ ๑๘๐ คน หรือประมาณร้อยละ ๒๕ ของสมาชิกรัฐสภาทั้งหมด^๔ หรือในสมัยรัฐบาลนายฮาโตะ ปรากฏว่า รัฐมนตรีจำนวน ๑๑ คนจากรัฐมนตรีทั้งหมด ๑๖ คนเป็นทายาทนักการเมือง สำหรับรัฐมนตรี อีก ๒ คนใน ๖ คน เป็นบุตรของอดีตนักการเมืองท้องถิ่นเช่นกัน^๕

ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นเรื่องที่มีการแลกเปลี่ยนความเห็นกันอย่างกว้างขวางว่า การมี ทายาทนักการเมืองจำนวนมากเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรน่าจะมีผลกระทบต่อการเมืองญี่ปุ่น และการ สืบทอดทายาททางการเมืองไม่เป็นผลดีต่อการเมืองญี่ปุ่นในภาพรวม โดย โนริกิ ทัชชียา (Noriki Tsuchiya) รองผู้อำนวยการสถาบันมัดซุซิตะเพื่อการบริหารจัดการ (The Matsusita Institute of Government and Management) ให้ความเห็นในกรณีที่นายชินโซะ อาเบะ นายกรัฐมนตรีระหว่าง ปี ๒๕๔๘ - ปี ๒๕๕๐ และนายฮาสุโอะ ฟูกุคะ นายกรัฐมนตรีระหว่างปี ๒๕๕๐ - ปี ๒๕๕๑ โดย ทั้งคู่มีสถานภาพเป็นบุตรนักการเมืองเช่นกันแต่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ประมาณ ๑ ปีเท่านั้น ทั้งที่มีเงิน ผู้สนับสนุน และชื่อเสียงทางการเมืองของบิดา ทั้งนี้ โนริกิ ให้ความเห็นย้ำว่า ไม่เป็นเรื่องดี สำหรับญี่ปุ่นเพราะพลวัตทางการเมืองของญี่ปุ่นไม่เข้มแข็งเท่ากับประเทศอื่น

อนึ่ง มีการจัดให้มีหลักสูตรฝึกอบรมของสถาบันมัดซุซิตะเพื่อการบริหารจัดการ (The Matsusita Institute of Government and Management) ที่มีวัตถุประสงค์ในการจัดการฝึกอบรมสำหรับ คนรุ่นใหม่สำหรับการทำงานทางการเมือง โดยการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ทีปราศจากสายสัมพันธ์ทาง การเมืองของครอบครัว^๖

ทั้งนี้มีความเห็นในลักษณะเดียวกัน โดยโคอิชิ นากาโนะ ศาสตราจารย์ด้านรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยโซเฟีย ให้ทัศนะว่า การที่มีทายาทนักการเมืองจำนวนมากเป็นสมาชิกรัฐสภาเป็นผลให้นักการเมืองกระจุกตัวอยู่ในวงแคบ มีแนวโน้มไร้ความสามารถในการเข้าถึงประชาชนและการวางแผนนโยบาย^{๑๑} แม้แต่นายมาโคโตะ โคกา (Makoto Koga) นักการเมืองจากพรรค LDP ยังให้ความเห็นสนับสนุนเช่นกันว่า การแพร่หลายของทายาทนักการเมืองในพรรค LDP เป็นต้นต่อความอ่อนแอของพรรค LDP โดยที่ทายาทนักการเมืองเหล่านี้เติบโตในกรุงโตเกียว และเขตเลือกตั้งของกลุ่มทายาทนักการเมืองจะอยู่ในพื้นที่ชนบท ดังนั้นกลุ่มทายาทนักการเมืองเหล่านี้ไม่เข้าใจปัญหาของพื้นที่ ซึ่งเรื่องดังกล่าวนี้นำไปสู่ความอ่อนแอของพรรค LDP^{๑๒} หรือนายอิชิตะ ยามาโมโตะ (Ichita Yamamoto) สมาชิกวุฒิสภาของพรรค LDP ให้ความเห็นเช่นกันว่า ไม่ควรอนุญาตให้ทายาทนักการเมืองลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งเดียวกันกับที่นักการเมืองคนนั้นเป็นสมาชิกรัฐสภามาก่อนในลักษณะที่ลงสมัครรับเลือกตั้งที่ติดต่อกันแบบรับช่วงการทำงานทางการเมือง^{๑๓}

ยิ่งไปกว่านั้น ในปี ๒๕๕๒ ปรากฏการณ์ดังกล่าวมีการหยิบยกเป็นประเด็นในการเสนอกฎหมายต่อรัฐสภา โดยนายโยชิฮิโกะ โนดะ (Yoshihiko Noda) รองเลขาธิการพรรค DPJ ได้แถลงว่าจะเสนอกฎหมายเพื่อห้ามไม่ให้ทายาทนักการเมืองตั้งแต่รุ่นที่ ๑ - ๓ ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตเลือกตั้งเดิมเพื่อแทนที่นักการเมืองผู้นั้นอันเนื่องจากอุบัติเหตุทางการเมืองหรือเสียชีวิต และพรรค LDP ได้มีแนวความคิดในลักษณะเดียวกันที่จะชะลอการลงสมัครรับเลือกตั้งโดยบุตรหลานของนักการเมืองเพื่อเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแทนที่นักการเมืองผู้นั้นไว้ก่อน^{๑๔} แต่ต่อมาพรรค LDP ได้ยุติแนวคิดดังกล่าวนี้ไปแล้ว

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดในการห้ามทายาทนักการเมืองลงสมัครรับเลือกตั้งแทนในทันทีสำหรับเขตที่นักการเมืองคนดังกล่าวอุบัติเหตุทางการเมืองหรือเสียชีวิต ได้รับการโต้แย้งว่า การส่งทายาทนักการเมืองลงสมัครรับเลือกตั้งมีผลดีหลายประการ เช่น ทายาทนักการเมืองเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดความคิดทางการเมืองจากบุพการีและไม่ต้องเสียเวลากับการเริ่มต้นแนะนำตนเองต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งเนื่องจากความมีชื่อเสียงของบุพการี จึงสามารถมุ่งการหาเสียงในประเด็นของนโยบายได้โดยทันที

นอกจากนั้น นายโทเบียส แฮร์ริส (Tobias Harris) ผู้เชี่ยวชาญการเมืองญี่ปุ่นร่วมให้ความเห็นโต้แย้งเช่นกันว่า การเพิ่มขึ้นของทายาทนักการเมืองในสภาผู้แทนราษฎรไม่เป็นสาเหตุของการกีดกันผู้สมัครที่มีความรู้ความสามารถในการลงสมัครรับเลือกตั้ง และไม่มีข้อพิสูจน์ว่า ทายาทนักการเมืองจะดีกว่าหรือไม่ดีกว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ไม่เป็นทายาทนักการเมือง นอกจากนี้ จากคำกล่าวของนายมาโคโตะ นักการเมืองพรรค LDP ที่ให้ความเห็นว่า ทายาทนักการเมืองเหล่านี้เติบโตในกรุงโตเกียวแต่ไม่เข้าใจปัญหาของพื้นที่เลือกตั้งในชนบท โดยนายโทเบียสโต้แย้งว่า ความเห็นดังกล่าวไม่น่าจะเป็นเรื่องจริง และให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การตรากฎหมายในลักษณะดังกล่าวน่าจะขัดกับมาตรา ๑๔ แห่งรัฐธรรมนูญญี่ปุ่นที่กำหนดว่า ไม่ให้เลือกปฏิบัติกับบุคคลทางเชื้อชาติ เพศ ความเชื่อทางศาสนา สถานภาพทางสังคมหรือต้นกำเนิดของครอบครัว และเพื่อเป็นการแก้ปัญหานี้ จึงควรแก้ไขกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งญี่ปุ่นเพื่อให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้รับรังค์หาเสียงกับผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งในลักษณะที่มีความใกล้ชิดกันมากกว่าเดิมซึ่งจะสะดวกต่อการแข่งขันกับผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็นทายาทนักการเมือง^๕ (กฎหมายเลือกตั้งญี่ปุ่นมีความเข้มงวดในการหาเสียงตามที่อยู่อาศัย – ผู้จัดทำรายงานฯ)

สำหรับในกรณีของไทย ไม่เคยมีการริเริ่มแนวทางในการกีดกันทายาทนักการเมืองลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เว้นแต่มาตรา ๑๑๕ (๕) แห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ห้ามมิให้สมาชิกวุฒิสภาเป็นบุพการี บุตร หรือคู่สมรส ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เนื่องจากวุฒิสภามีอำนาจในการถอดถอนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หากให้สมาชิกทั้ง ๒ สภามีความสัมพันธ์เครือญาติที่ใกล้ชิดกัน จะทำให้เกิดการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์

๘.๔ ข้อสังเกต

ข้อสังเกตที่ ๑ ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติไม่ได้เป็นลักษณะต้องห้ามทางกฎหมายของสมาชิกวุฒิสภาญี่ปุ่น และสมาชิกวุฒิสภาญี่ปุ่นก็สามารถสังกัดพรรคการเมืองได้ เช่น นางมาโกะ ทานากะ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่น (ข้อมูลจากตารางที่ ๘.๒) เป็นภรรยาของนายนาโงกิ ทานากะ สมาชิกวุฒิสภาญี่ปุ่น (เปลี่ยนนามสกุลตามคู่สมรส) ในสังกัดพรรค DPJ เหมือนกัน แต่ในส่วนของไทยมีความแตกต่างกัน โดยบทบัญญัติตามมาตรา ๑๑๕ (๕) แห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ กำหนดไม่ให้สมาชิกวุฒิสภาเป็นเครือญาติในสายตรงของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในฐานะบุพการี บุตร และคู่สมรส เนื่องจากสมาชิกวุฒิสภามีหน้าที่พิจารณาถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หากให้มีความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติก็จะเป็นผลให้มีความขัดแย้งทางผลประโยชน์หรือการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภาไม่เที่ยงธรรมได้

ข้อสังเกตที่ ๒ สาขาพรรคและสมาชิกพรรคในแต่ละเขตเลือกตั้งมีบทบาทสำหรับการมีส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็นเครือญาติของนักการเมืองในแต่ละพรรคอย่างไรบ้าง

ข้อสังเกตที่ ๓ การเติบโตของการเมืองลักษณะเครือญาติอาจมีแนวโน้มนำไปสู่การผูกขาดของการได้รับการเลือกตั้งในแต่ละท้องถิ่นจนอาจเป็นผลให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีทางเลือกในการลงคะแนนสำหรับการเลือกตั้งน้อยลงหรือไม่

ข้อสังเกตที่ ๔ การเมืองลักษณะเครือญาติของไทยจะเป็นการสนับสนุนให้คู่สมรส บุตร น้องชาย น้องสาว หรือญาติสนิทลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกรัฐสภา แต่การเมืองลักษณะเครือญาติของญี่ปุ่นจะสนับสนุนให้ผู้เป็นบุตรลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกรัฐสภา เพื่อเป็นทายาททางการเมือง โดยไม่ค่อยพบว่า มีการสนับสนุนให้คู่สมรสลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าสภาพและเงื่อนไขของสังคมญี่ปุ่นที่มีการกำหนดขอบเขตบทบาทของคู่สมรสฝ่ายหญิงในทางสังคม

ข้อสังเกตที่ ๕ ในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ได้มีการกำหนดไว้ในส่วนที่ ๒ การกระทำที่เป็น การขัดกันแห่งผลประโยชน์ (มาตรา ๒๖๕ - มาตรา ๒๖๙) เพื่อป้องกันปัญหาการขัดกันแห่ง ผลประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือมาตรา ๑๗๗ วรรคสองได้ กำหนดโดยสรุปว่า รัฐมนตรีที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่อาจลงคะแนนเสียงในเรื่องที่มีส่วนได้เสีย ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร อย่างไรก็ตามไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการห้ามมิให้สมาชิกสภา ผู้แทนราษฎร (ซึ่งไม่เป็นรัฐมนตรี) ลงคะแนนเสียงในเรื่องที่เกี่ยวกับเครือญาติของตนเองที่เป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตัวอย่างเช่น นาย A เป็นคู่สมรสนาง B โดยทั้งนาย A และนาง B เป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสังกัดพรรคเดียวกัน ดังนั้นถ้ามีกรณีที่นาย A ถูกฟ้องในคดีอาญาและศาล ขอพิจารณาคดีในระหว่างสมัยประชุมซึ่งจะต้องได้รับอนุญาตจากสภาผู้แทนราษฎร ตามความในมาตรา ๑๓๑ แห่งรัฐธรรมนูญฯ หรือกรณีที่นาย A จะถูกพรรคการเมืองต้นสังกัดพิจารณามีมติให้พ้นจากความ เป็นสมาชิกพรรคตามความในมาตรา ๑๐๖ (๗) แห่งรัฐธรรมนูญฯ โดยที่ใน ๒ กรณีดังกล่าวนี้ไม่มี บทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญหรือข้อบังคับว่าด้วยประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและ กรรมการ พ.ศ. ๒๕๕๓ ที่ชัดเจน ในการห้ามมิให้นาง B ร่วมพิจารณาและลงคะแนนเสียงในเรื่องที่ เกี่ยวข้องกับนาย A ซึ่งเป็นลักษณะของเรื่องที่นาง B มีส่วนได้เสียด้วยในฐานะคู่สมรส จึงควรได้มี การศึกษาในรายละเอียดต่อไปว่า ความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยอาจ ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่หรือไม่

เชิงอรธบทที่ ๘

^๑ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, นักการเมืองไทย : จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชัน
สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ไข, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : สายธาร, ๒๕๕๓),
หน้า ๑๑๒.

^๒Kazuaki Nagata (27 April 2009), **Hereditary politicians a fact of life Some in LDP call for curbs on blue bloods**, Retrieved November 18, 2010, From <http://www.search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20090427a2.html>.

^๓ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข, การปฏิรูปการเมืองและการเปลี่ยนแปลงของระบบพรรคการเมืองใน
ญี่ปุ่น, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๖๒.

^๔Wikipedia, **Theories of political behavior**, Retrieved November 5, 2010, from
http://www.en.wikipedia.org/wiki/Theories_of_political_behavior.

^๕เจอร์ลด์ แอล. เคอร์ติส, การเมืองแบบญี่ปุ่น, แปลโดยประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์และ
ไชยวัฒน์ คำชู, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๑๕.

^๖ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข, อ้างแล้ว, หน้า ๖๒.

^๗Nagata, **Hereditary politicians a fact of life Some in LDP call for curbs on blue bloods**.

^๘Tobias Harris (8 July 2008), **Banning hereditary politicians**, Retrieved December 1, 2010, From <http://www.observingjapan.com/2008/07/banning-hereditary-politicians.html>.

^๙Kato Sota (29 May 2009), **Hereditary Lawmakers in an Era of Politically Led Policymaking**, Retrieved November 18, 2010, From <http://www.tokyofoundation.org/en/articles/2009/hereditarylawmakers-in-an-era-of-politically-led-policymaking>.

^{๑๐}Roland Buerk (24 August 2009), **Will Japan re-elect its hereditary politicians ?**, Retrieved November 18, 2010, From <http://www.news.bbc.co.uk/2/hi/8218903.stm>.

^{๑๑}เอเอสทีวีผู้จัดการรายวัน (๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๒), “โรงเรียนผู้นำ” คำตอบวิกฤตการเมือง
ญี่ปุ่น?, วันที่ค้นข้อมูล ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๓, เข้าถึงได้จาก http://www.2.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?News_ID=9520000053017.

เชิงอรรถบทที่ ๘ (ต่อ)

^{๑๒}Harris, **Banning hereditary politicians.**

^{๑๓}Nagata, **Hereditary politicians a fact of life Some in LDP call for curbs on blue bloods.**

^{๑๔}สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น (๕ มิถุนายน ๒๕๕๒), ความเคลื่อนไหวของพรรค DPJ และพรรค LDP สำหรับการเลือกตั้ง ส.ส. สมัยหน้า, วันที่ค้นข้อมูล ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๓, เข้าถึงได้จาก http://www.thaiceotokyo.jp/th/index.php?option=com_content&view=article&id=333:-dpj--ldp--&catid=54:2008-12-04-06-12-14.

^{๑๕}Harris, **Banning hereditary politicians.**

บทที่ ๕
บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ บทสรุป

ในช่วงระหว่างปี ๒๕๓๒ เป็นต้นมา มิกระแสทางการเมืองที่เรียกร้องให้มีการพัฒนาการเมืองหรือการปฏิรูปการเมืองของไทยและญี่ปุ่น ด้วยสาเหตุปัญหาการทุจริต หรือปัญหาทางการเมือง (Money Politics) และความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง จึงมีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมในการแก้ไขปัญหาสำหรับการจัดทำรัฐธรรมนูญของไทยปี ๒๕๔๐ และปี ๒๕๕๐ เพื่อปรับโครงสร้างสถาบันการเมืองของไทยทั้งระบบ ตั้งแต่การเข้าสู่อำนาจ การตรวจสอบการใช้อำนาจ การแบ่งแยกอำนาจ รวมทั้งการถ่วงดุลอำนาจ สำหรับในส่วนของผู้ปุ่นจะเน้นไปที่การปรับระบบการเลือกตั้งและการรับบริจาคเงินหรือการจ่ายเงินอุดหนุนต่อพรรคการเมือง โดยการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งและพรรคการเมืองของผู้ปุ่นซึ่งมีการดำเนินการตั้งแต่ปี ๒๕๓๗ เป็นต้นมา

อย่างไรก็ตาม ถ้าวิเคราะห์ผลการพัฒนาการเมืองจากเสถียรภาพทางการเมืองและรัฐบาลก็ปรากฏว่า มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลอยู่บ่อยครั้ง ในช่วงระยะเวลา ๒๒ ปีระหว่าง พ.ศ. ๒๕๓๒ – ๒๕๕๓ นายกรัฐมนตรีของไทยมี ๑๑ คน โดยเฉลี่ยเวลาการดำรงตำแหน่งประมาณ ๒ ปีต่อคน ในขณะที่นายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่นมี ๑๖ คน โดยเฉลี่ยเวลาการดำรงตำแหน่งประมาณ ๑ ปี ๕ เดือนต่อคน แต่เมื่อพิจารณาโดยเปรียบเทียบแล้วการพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นด้วยการลาออกที่เกิดขึ้นเป็นส่วนใหญ่อาจเกิดจากสาเหตุข่าวการทุจริตหรือความนิยมลดน้อยลง สำหรับการพ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไทยเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุเนื่องจากตัวแปรทางการเมืองไทยที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองและรัฐบาลจะมีจำนวนตัวแปรที่หลากหลายกว่า เช่น การเคลื่อนไหวชุมนุมประท้วง การวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ การรัฐประหาร เป็นต้น

(อนึ่ง ระบบการเมืองไทยยังไม่อาจก้าวข้ามการรัฐประหารได้ แม้ว่าพลวัตการพัฒนาการเมืองเป็นไปอย่างต่อเนื่อง แต่ต้องไปเว้นวรรคในช่วงเวลาสั้น ๆ เพราะความขัดแย้งทางการเมืองที่นำไปสู่การรัฐประหารในปี ๒๕๓๔ และปี ๒๕๔๙)

ถ้าพิจารณาในส่วนของระบบการเมืองของไทยน่าจะเป็นระบบหลายพรรคต่อไปเนื่องจากมีระบบการเลือกตั้งและระบบการเมืองที่เอื้ออำนวยให้มีพรรคขนาดกลาง/ขนาดเล็ก แต่ในส่วนของระบบการเมืองของญี่ปุ่นที่สนับสนุนให้พรรค LDP เป็นพรรคเด่นพรรคเดียวที่เป็นรัฐบาลระหว่างปี ๒๔๙๘ - ๒๕๓๖ และยังกลับมาเป็นพรรคแกนนำรัฐบาลที่ผู้นำพรรคเป็นนายกรัฐมนตรีระหว่างปี ๒๕๓๙ - ๒๕๕๒ อีกด้วย อย่างไรก็ตามชัยชนะทางการเมืองของพรรค DPJ จนก้าวมาเป็นรัฐบาลในปี ๒๕๕๒ จนถึงปัจจุบันจะเป็นพัฒนาการให้ระบบการเมืองของญี่ปุ่นกลายเป็นระบบ ๒ พรรคที่เป็นการแข่งขัน

ทางการเมืองเฉพาะ ๒ พรรคระหว่างพรรค DPJ กับพรรค LDP ในการจัดตั้งรัฐบาลซึ่งคล้ายกับการแข่งขันทางการเมืองระหว่างพรรคเดโมแครตกับพรรครีพับลิกันของอเมริกาหรือไม่ เพราะการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของญี่ปุ่นเป็นระบบผสมที่มีการแบ่งเขตในระบบเขตละ ๑ คนที่เอื้ออำนวยกับการเป็นระบบการเมืองแบบ ๒ พรรค แต่ในส่วนการเลือกตั้งระบบสัดส่วนเอื้ออำนวยกับการเป็นระบบการเมืองแบบหลายพรรค จึงยังเป็นประเด็นที่ควรพิจารณาต่อไป

เมื่อพิจารณาถึงการพัฒนาการเมืองจากตัวชี้วัดที่เป็นการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแล้ว ปรากฏว่า อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่นจากผลการเลือกตั้งทั่วไประหว่างปี ๒๔๘๖ - ๒๕๓๑ ลดลงจากค่าเฉลี่ยร้อยละ ๗๑ มาเป็นร้อยละ ๖๕ ของอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่น จากการเลือกตั้งทั่วไประหว่างปี ๒๔๗๒ - ๒๕๕๓ ในขณะที่อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยจากการเลือกตั้งทั่วไประหว่างปี ๒๔๘๖ - ๒๕๓๑ เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญจากค่าเฉลี่ยร้อยละ ๕๑ มาเป็นร้อยละ ๖๖ ของอัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทย จากการเลือกตั้งทั่วไประหว่างปี ๒๔๗๒ - ๒๕๕๓ โดยสรุปแล้ว อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของไทยเพิ่มขึ้นในขณะที่อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งของญี่ปุ่นลดลงแต่ยังถือว่าอยู่ในระดับสูง

ในส่วนของการพัฒนาการเมืองจากตัวชี้วัดที่เป็นอัตราส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีต่อจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด เมื่อคิดเป็นร้อยละระหว่างไทยกับญี่ปุ่น และเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของสภาผู้แทนราษฎรต่างประเทศ ปรากฏว่า ไทยมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๕.๖ ในปี ๒๕๔๐ มาเป็นร้อยละ ๑๑.๓ ในปี ๒๕๕๓ ในขณะที่ญี่ปุ่นมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๔.๖ ในปี ๒๕๔๐ มาเป็นร้อยละ ๑๑.๓ ในปี ๒๕๕๓ ซึ่งตัวเลขดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ทั้งสองประเทศมีการพัฒนาการเมืองในส่วนของการเพิ่มอัตราส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรี แต่ไทยมีอัตราเพิ่มมากกว่าญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามอัตราส่วนดังกล่าวมีค่าและอันดับค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของสภาผู้แทนราษฎรต่างประเทศ โดยค่าเฉลี่ยอัตราส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสตรีต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดของต่างประเทศในปี ๒๕๔๐ และปี ๒๕๕๓ เท่ากับร้อยละ ๑๑.๗ และ ๑๕.๓ ตามลำดับ ทั้งนี้ถ้าพิจารณาการจัดลำดับตามอัตราส่วนแล้ว ปรากฏว่าระหว่างปี ๒๕๔๐ - ๒๕๕๓ ไทยอยู่ระหว่างลำดับที่ ๗๓ - ๘๖ โดยเฉลี่ย ซึ่งอยู่ในลำดับกลาง ๆ ของประเทศที่ถูกสำรวจ ส่วนญี่ปุ่นอยู่ระหว่างลำดับที่ ๗๘ - ๑๐๕ โดยเฉลี่ยซึ่งอยู่ในลำดับกลาง ๆ ที่ค่อนข้างต่ำ

เมื่อพิจารณาถึงการพัฒนาการเมืองจากค่าดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชันที่สะท้อนถึงโครงสร้างของสถาบันการเมืองและประสิทธิภาพของกฎหมายในการแก้ปัญหาทุจริตแล้ว ปรากฏว่าญี่ปุ่นมีอันดับและคะแนนที่ค่อนข้างดีระหว่างปี ๒๕๓๘ - ๒๕๕๓ โดยมีอันดับที่ค่อนข้างสูงมาก แม้ว่าจำนวนประเทศที่ถูกสำรวจเพิ่มจากจำนวน ๔๑ ประเทศในปี ๒๕๓๘ มาเป็น ๑๗๘ ประเทศในปี ๒๕๕๓

แต่อันดับของญี่ปุ่นไม่เคยต่ำกว่าอันดับที่ ๒๕ และคะแนนเฉลี่ยของช่วงเวลา ๑๖ ปีที่สำรวจเท่ากับ ๖.๕๕ คะแนนหรือประมาณ ๗ คะแนนซึ่งถือว่ามีความค่อนข้างสูง (คะแนนเต็ม ๑๐) ในขณะที่ไทยมีทิศทางในทางตรงกันข้าม โดยในปี ๒๕๓๘ ไทยอยู่ในลำดับที่ ๓๔ จากประเทศที่มีการสำรวจจำนวน ๔๑ ประเทศ และลำดับของไทยลดลงมาเรื่อย ๆ จากการเพิ่มจำนวนประเทศที่รับการสำรวจ จนกระทั่งในปี ๒๕๕๓ ลำดับของไทยลดลงมาเป็นลำดับที่ ๗๘ จากประเทศที่มีการสำรวจจำนวน ๑๗๘ ประเทศ สำหรับในปี ๒๕๓๘ จากระดับคะแนน ๒.๗๕ คะแนน เพิ่มมาเป็นระดับคะแนนที่ ๓.๕ คะแนนในปี ๒๕๕๓ ซึ่งเป็นการเพิ่มเพียงเล็กน้อย และค่าคะแนนเฉลี่ยของช่วงเวลา ๑๖ ปีที่สำรวจนี้เท่ากับ ๓.๓๑ เท่านั้น โดยตัวเลขดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึง ความไม่สำเร็จของการพัฒนาการเมืองในการแก้ปัญหาคอร์รัปชัน โดยสรุปแล้ว แม้ว่าไทยจะมีความพยายามกำหนดแนวทางการพัฒนาการเมืองที่มีลักษณะเป็นสิ่งที่ส่งเข้าไป (Input) ในระบบการเมืองด้วยการปรับปรุงโครงสร้างสถาบันการเมืองให้มีรูปแบบความเป็นประชาธิปไตยในการกำหนดให้นายกรัฐมนตรี หรือสมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งของประชาชน รวมทั้งมีองค์กรหลายหน่วยงานหรือกฎหมายสำหรับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตหลายฉบับก็ตามที แต่เมื่อพิจารณาถึงผลผลิต (Output) หรือผลลัพธ์ (Outcome) ที่ได้รับในท้ายที่สุดแล้ว ไม่สามารถแก้ไขปัญหาทุจริตได้ย่อมสะท้อนถึงความไม่สัมฤทธิ์ผลของการพัฒนาการเมืองในส่วนนี้ สำหรับกรณีญี่ปุ่นแม้ว่าจะประสบปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองหรือการขาดเสถียรภาพของรัฐบาลในหลายครั้ง แต่ก็สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาการเมืองให้ให้ต่อเนื่องไปได้ ด้วยเหตุว่าอาจมีโครงสร้างของระบบการเมืองที่มีความต่อเนื่องมากกว่า

ทั้งนี้มีปรากฏการณ์ทางการเมืองที่คล้ายคลึงกันของทั้ง ๒ ประเทศ คือ การขยายตัวของการเมืองลักษณะเครือข่ายที่มีการสนับสนุนให้เครือข่ายเข้ามาสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา โดยมีการดำเนินการทางการเมืองอย่างต่อเนื่องจนถึงรุ่นที่ ๓ ของบางตระกูลการเมืองของไทยและเป็นรุ่นที่ ๔ ของบางตระกูลการเมืองของญี่ปุ่น โดยในกรณีของไทยมีข้อห้ามในส่วนของสมาชิกวุฒิสภาที่ไม่ให้บุพการี บุตรหรือคู่สมรสเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเนื่องจากเกรงว่าจะมีการขัดกันแห่งผลประโยชน์ในการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ และทั้งนี้อาจมีความเป็นไปได้หรือไม่ว่า การขยายตัวของการเมืองลักษณะเครือข่ายในเขตเลือกตั้งต่าง ๆ อาจจะนำไปสู่การผูกขาดทางการเมืองในแต่ละเขตเลือกตั้งได้ และอาจมีปัญหาทางกฎหมายที่มีลักษณะการขัดกันแห่งผลประโยชน์ เนื่องจากในบางกรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยจะต้องพิจารณาและลงมติเกี่ยวกับสถานภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยด้วยตนเอง จึงควรมีการพิจารณาศึกษาวิจัยสำหรับประเด็นของการเมืองลักษณะเครือข่ายในรายละเอียดต่อไป

๘.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาการเมืองไทยจากการศึกษา

๘.๒.๑ การได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการสรรหา

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรงแทนที่การแต่งตั้ง ในขณะที่ไทยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาในหลายรูปแบบตั้งแต่การเลือกสมาชิกวุฒิสภาจากการเลือกตั้งทางอ้อมตามรัฐธรรมนูญปี ๒๔๘๘ หรือการกำหนดให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการในการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหลายฉบับ หรือการกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ หรือการกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งและการสรรหาตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ฉะนั้น จึงแสดงให้เห็นว่าการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาเป็นประเด็นปัญหาทางการเมืองที่มีความเห็นที่แตกต่างกันของฝ่ายต่าง ๆ ในระบบการเมืองไทยมาโดยตลอด

สำหรับการกำหนดให้สมาชิกวุฒิสภาส่วนหนึ่งมาจากการสรรหา เพื่อให้ได้สมาชิกวุฒิสภาที่มีความหลากหลายทางวิชาชีพและเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านซึ่งหากใช้ระบบเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว กลุ่มบุคคลเหล่านี้อาจไม่มีโอกาสเข้ามาเป็นสมาชิกวุฒิสภา อย่างไรก็ตามบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ หรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๕๐ ไม่ได้ระบุถึงคุณสมบัติที่ชัดเจนของสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการสรรหา เพียงแต่ไปบัญญัติในเรื่องขององค์กรที่มีสิทธิเสนอชื่อบุคคลเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา ดังนั้น จึงควรได้มีการพิจารณาการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมในเรื่องนี้

ในลำดับแรกจึงต้องพิจารณาถึงบทบาท อำนาจ หน้าที่ของวุฒิสภาที่สำคัญ ดังนี้

(ก) พิจารณากฎหมายโดยการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่เสนอมาจากสภาผู้แทนราษฎร หรือการอนุมัติพระราชกำหนด

(ข) พิจารณาให้ความเห็นชอบให้บุคคลดำรงตำแหน่งหรือให้บุคคลพ้นจากตำแหน่ง

(ค) ดำเนินการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน เช่น การตั้งกระทู้หรือการดำเนินการของคณะกรรมการการ

(ง) การปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายกำหนด

เมื่อบทบาทอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภามีลักษณะเช่นนี้ จึงควรกำหนดรูปแบบการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาให้สอดคล้องกับบทบาทอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้ยังคงยึดถือจำนวนสมาชิกวุฒิสภาจำนวน ๑๕๐ คน และรูปแบบของคณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาตามที่กำหนดในมาตรา ๑๑๑ และมาตรา ๑๑๓ แห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ โดยมีการแบ่งประเภทและสาขาของสมาชิกวุฒิสภาให้ชัดเจน พร้อมทั้งอธิบายเหตุผลสนับสนุน ดังนี้

(๑) สมาชิกวุฒิสภาประเภทที่ ๑ เขตจังหวัด ให้มาจากการเลือกตั้งในแต่ละจังหวัด จังหวัดละ ๑ คน ถ้ามีจำนวนจังหวัด ๗๖ จังหวัดจึงมีสมาชิกวุฒิสภาในประเภทนี้ ๗๖ คน ซึ่งการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาในส่วนนี้จะมีประโยชน์ในเรื่องความชอบธรรมทางการเมือง และการเชื่อมโยงกับประชาชนในการรับทราบปัญหาของประชาชนจากพื้นที่ต่าง ๆ ตามเขตจังหวัด

(๒) สมาชิกวุฒิสภาประเภทที่ ๒ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมาย ให้มาจากการสรรหาจากบัญชีรายชื่อของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ที่ประชุมร่วมกันของอัยการสูงสุด รองอัยการสูงสุด ผู้ตรวจการอัยการ อธิบดีอัยการ และอธิบดีอัยการภาค ที่ประชุมใหญ่คณะกรรมการกฤษฎีกา ที่ประชุมร่วมกันของคณะนิติศาสตร์และประธานสาขาวิชานิติศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ โดยแบ่งเป็นสาขาได้ดังนี้

(๒.๑) สาขาที่ ๑ กฎหมายทั่วไป มีจำนวนสมาชิกวุฒิสภาไม่เกิน ๔ คน โดยให้มาจากการสรรหาตามบัญชีรายชื่อของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาซึ่งจะต้องสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่ารองประธานศาลฎีกา ทั้งนี้เชื่อได้ว่า ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งดังกล่าวมีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายเป็นอย่างดีในฐานะผู้ปฏิบัติงานด้านกฎหมาย และมีประสบการณ์ในการวินิจฉัยข้อกฎหมายด้วย

(๒.๒) สาขาที่ ๒ กฎหมายปกครอง มีจำนวนสมาชิกวุฒิสภาไม่เกิน ๔ คน โดยให้มาจากการสรรหาตามบัญชีรายชื่อของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดซึ่งจะต้องสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าตุลาการในศาลปกครองสูงสุดและจะต้องสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาด้านนิติศาสตร์ด้วย ทั้งนี้เชื่อได้ว่า ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งดังกล่าวมีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายเป็นอย่างดีในฐานะผู้ปฏิบัติงานด้านกฎหมายและมีประสบการณ์ในการวินิจฉัยข้อกฎหมาย โดยเฉพาะกฎหมายปกครองและกฎหมายมหาชน

(๒.๓) สาขาที่ ๓ การดำเนินคดีแทนรัฐ มีจำนวนสมาชิกวุฒิสภาไม่เกิน ๔ คน โดยให้มาจากการสรรหาตามบัญชีรายชื่อของที่ประชุมร่วมกันของอัยการสูงสุด รองอัยการสูงสุด ผู้ตรวจการอัยการ อธิบดีอัยการ และอธิบดีอัยการภาค ซึ่งจะต้องสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่ารองอัยการสูงสุด ทั้งนี้เชื่อได้ว่า ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งดังกล่าวมีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายเป็นอย่างดีในฐานะผู้ปฏิบัติงานด้านกฎหมายและมีประสบการณ์ในการวินิจฉัยข้อกฎหมาย นอกจากนี้มีประสบการณ์ในการเป็นผู้ดำเนินคดีแทนรัฐ การป้องกันและปราบปรามการทุจริต การจัดทำสัญญาของรัฐ หรือการเป็นกรรมการรัฐวิสาหกิจ

(๒.๔) สาขาที่ ๔ การร่างกฎหมาย มีจำนวนสมาชิกวุฒิสภาไม่เกิน ๔ คน โดยให้สรรหาตามบัญชีรายชื่อของที่ประชุมใหญ่กรรมการกฤษฎีกา ซึ่งจะต้องสรรหาจากกรรมการกฤษฎีกา ตามความในกฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการกฤษฎีกา และจะต้องเป็นผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าส่วนราชการระดับกรมที่เป็นนิติบุคคล รวมทั้งให้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านนิติศาสตร์ด้วย ทั้งนี้เชื่อว่า ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งดังกล่าวมีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายเป็นอย่างดี ในฐานะผู้ปฏิบัติงานด้านกฎหมาย และมีประสบการณ์ในการวินิจฉัยข้อกฎหมาย นอกจากนี้ยังมีประสบการณ์ในการจัดทำร่างกฎหมายและการให้ความเห็นทางกฎหมาย รวมทั้งการบริหารราชการแผ่นดินด้วย

(๒.๕) สาขาที่ ๕ วิชานิติศาสตร์ มีจำนวนสมาชิกวุฒิสภาไม่เกิน ๔ คน โดยให้มาจากการสรรหาตามบัญชีรายชื่อของที่ประชุมร่วมกันของคณบดีคณะนิติศาสตร์และประธานสาขาวิชานิติศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ซึ่งจะต้องสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ (ไม่รวมถึงศาสตราจารย์พิเศษหรือศาสตราจารย์กิตติคุณ) ทั้งนี้เชื่อว่า ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งดังกล่าวมีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายเป็นอย่างดีในส่วนของการศึกษา การวิจัยและพัฒนากฎหมาย

โดยสรุปแล้วสมาชิกวุฒิสภาประเภทนี้ทั้ง ๕ สาขาจะมีไม่เกิน ๒๐ คน ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณากฎหมายเพราะมีผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายที่เป็นทั้งผู้พิพากษา ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด พนักงานอัยการ กรรมการกฤษฎีกา และศาสตราจารย์ด้านวิชานิติศาสตร์ ส่วนผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายที่อยู่ในภาคเอกชน อาจจะไปดำเนินการสรรหาในส่วนของสมาชิกวุฒิสภาประเภทผู้ทรงคุณวุฒิทั่วไปก็ได้ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

(๓) สมาชิกวุฒิสภาประเภทที่ ๓ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ มีจำนวนสมาชิกวุฒิสภาไม่เกิน ๔ คน ให้สรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าหน่วยงานหรือรองหัวหน้าหน่วยงานของรัฐที่มีภารกิจเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตหรือการตรวจเงินแผ่นดิน ตามรายชื่อหน่วยงานที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินทั้งในประเด็นการทุจริตประพฤติมิชอบและการตรวจเงินแผ่นดินหรือการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในด้านต่าง ๆ

(๔) สมาชิกรัฐสภาประเภทที่ ๔ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านความสัมพันธ์กับการบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งนี้ให้มีการกำหนดสาขาที่ชัดเจนโดยอาศัยรายชื่อกระทรวงที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม เป็นรายชื่อสาขาสำหรับการสรรหา แต่ไม่รวมถึงสำนักนายกรัฐมนตรี และกำหนดให้สรรหาสมาชิกรัฐสภาในสัดส่วนสาขาละไม่เกิน ๒ คน ดังนี้

- (๔.๑) สาขากลาโหม จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๒) สาขาการคลัง จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๓) สาขาการต่างประเทศ จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๔) สาขาการท่องเที่ยวและกีฬา จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๕) สาขาการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๖) สาขาเกษตรและสหกรณ์ จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๗) สาขาคมนาคม จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๘) สาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๙) สาขาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๑๐) สาขาพลังงาน จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๑๑) สาขาพาณิชย์ จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๑๒) สาขามหาดไทย จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๑๓) สาขายุติธรรม จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๑๔) สาขาแรงงาน จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๑๕) สาขาวัฒนธรรม จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๑๖) สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๑๗) สาขาศึกษาธิการ จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๑๘) สาขาสาธารณสุข จำนวนไม่เกิน ๒ คน
- (๔.๑๙) สาขาอุตสาหกรรม จำนวนไม่เกิน ๒ คน

การมีสมาชิกรัฐสภาประเภทนี้ เพื่อให้องค์ประกอบของสมาชิกรัฐสภา มีความครอบคลุม และสมบูรณ์ในการมีผู้ทรงคุณวุฒิของสาขาที่สำคัญร่วมเป็นสมาชิกรัฐสภา ทั้งนี้ มีความเป็นไปได้ว่าการเสนอกฎหมายหรือการเสนอเรื่องให้วุฒิสภาพิจารณานั้นจะครอบคลุมสาขาดังกล่าวข้างต้นเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้นจะเป็นประโยชน์ในการแต่งตั้งสมาชิกรัฐสภาประเภทนี้เพื่อปฏิบัติหน้าที่ในคณะกรรมการสามัญคณะต่าง ๆ แม้ว่ารายชื่อสาขาดังกล่าวจะอ้างอิงจากรายชื่อกระทรวงตามกฎหมายว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ก็ตามที แต่ไม่ได้หมายความว่า จะต้องสรรหาจากผู้ที่มีตำแหน่งเป็นหรือเคยเป็นเจ้าหน้าที่รัฐของกระทรวงนั้น เช่น ประธานสหภาพแรงงานเอกชน อาจเป็น

ผู้ทรงคุณวุฒิสาขาแรงงาน หรือประธานกลุ่มเกษตรกรอาจเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสาขาเกษตรและสหกรณ์ ก็ได้ ทั้งนี้ให้มีการเสนอชื่อจากองค์กรตามที่กฎหมายกำหนด อนึ่ง การสรรหาสมาชิกวุฒิสภาประเภทนี้ มีนัยว่า เปรียบเสมือนเป็นการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาจากกลุ่มวิชาชีพ

โดยสรุปแล้วสมาชิกวุฒิสภาประเภทนี้จะมีไม่เกิน ๓๘ คน

(๕) สมาชิกวุฒิสภาประเภทที่ ๕ ผู้ทรงคุณวุฒิทั่วไป การกำหนดให้มีสมาชิกวุฒิสภาประเภทนี้ที่มาจาก การสรรหาเช่นกัน เพื่อเป็นกลไกในการปรับจำนวนสมาชิกวุฒิสภาให้อยู่ในจำนวน ๑๕๐ คน เนื่องจากผู้ทรงคุณวุฒิบางสาขาอาจจะไม่สามารถสรรหาได้ในจำนวนตามที่มีเจตนารมณ์ไว้ เช่น สมาชิกวุฒิสภาประเภทผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมาย สาขาที่ ๑ กฎหมายทั่วไป จำนวนไม่เกิน ๔ คน ที่กำหนดคุณสมบัติให้ผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่ารองประธานศาลฎีกา ก็อาจจะมีผู้ขอเข้ารับการสรรหาเพียง ๑ คน เพราะปัญหาด้านคุณสมบัติที่ค่อนข้างสูง หรือสมาชิกวุฒิสภาประเภทผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมาย สาขาที่ ๒ กฎหมายปกครอง จำนวนไม่เกิน ๔ คน ที่กำหนดคุณสมบัติให้ผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ก็อาจจะไม่มีผู้ขอเข้ารับการสรรหาเลยก็ได้ เพราะในขณะนี้จำนวนตุลาการในศาลปกครองสูงสุดมีจำนวนน้อย เนื่องจากเพิ่งมีการจัดตั้งศาลปกครองภายหลังปี ๒๕๔๐ ประกอบกับเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงจำนวนกระทรวงหรือจังหวัด ที่อาจไปมีผลกระทบต่อจำนวนสมาชิกวุฒิสภา รวมทั้งเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นตัวแทนผู้พิการ ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มพื้นที่พิเศษหรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ในสังคม ฯลฯ ได้มีโอกาสเป็นสมาชิกวุฒิสภาในประเภทนี้ได้ โดยจะต้องระบุถ้อยคำให้ชัดเจนว่า คณะกรรมการสรรหาฯ มีอำนาจในการกำหนดสัดส่วนสมาชิกวุฒิสภาประเภทผู้ทรงคุณวุฒิทั่วไป ได้ ตามความเหมาะสมในกรณีที่ไม่สามารถสรรหาสมาชิกวุฒิสภาประเภทต่าง ๆ ได้ และมีเหตุผลวิสัยอื่น ๆ

โดยสรุปแล้ว การสรรหาสมาชิกวุฒิสภา อาจจัดทำในรูปแบบสูตรสมการที่อ้างอิงจากข้อมูลจำนวนจังหวัดและกระทรวงในปัจจุบัน ดังนี้

สมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด จำนวน ๑๕๐ คน = A

สมาชิกวุฒิสภาที่มาจาก การเลือกตั้งจากเขตจังหวัดจำนวน ๗๗ คน = B

สมาชิกวุฒิสภาประเภทผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมาย ไม่เกิน ๒๐ คน = C

สมาชิกวุฒิสภาประเภทผู้ทรงคุณวุฒิด้านการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ไม่เกิน ๔ คน = D

สมาชิกวุฒิสภาประเภทผู้ทรงคุณวุฒิด้านความสัมพันธ์กับการบริหารราชการแผ่นดิน ไม่เกิน ๓๘ คน = E

สมาชิกวุฒิสภาประเภทผู้ทรงคุณวุฒิทั่วไป = F

สูตรสมการจึงเป็นดังนี้ $F = A(๑๕๐) - B(๗๗) - [C(๒๐) + D(๔) + E(๓๘)]$

$F =$ สมาชิกวุฒิสภาประเภทผู้ทรงคุณวุฒิทั่วไป = ๑๑ คน

ดังนั้นจึงได้จัดทำร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในประเด็นดังกล่าว ดังนี้

“มาตรา ๑๑๑ ให้วุฒิสภามีจำนวนหนึ่งร้อยห้าสิบคนประกอบด้วยสมาชิกจำนวน ๕ ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ ๑ ผู้รับการเลือกตั้งจากจังหวัด จังหวัดละหนึ่งคน ในกรณีที่มีการเพิ่มหรือลดจังหวัดในระหว่างวาระของสมาชิกวุฒิสภาประเภทนี้ ให้วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกเท่าที่มีอยู่

ประเภทที่ ๒ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายที่แบ่งเป็น ๕ สาขา ดังนี้

สาขาที่ ๑ กฎหมายทั่วไป ให้มีสมาชิกวุฒิสภาในสาขานี้ไม่เกินสี่คน ซึ่งจะต้องสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่ารองประธานศาลฎีกา ตามบัญชีรายชื่อของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

สาขาที่ ๒ กฎหมายปกครอง ให้มีสมาชิกวุฒิสภาในสาขานี้ไม่เกินสี่คน ซึ่งจะต้องสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าตุลาการในศาลปกครองสูงสุดและสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาด้านนิติศาสตร์ ตามบัญชีรายชื่อของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

สาขาที่ ๓ การดำเนินคดีแทนรัฐ ให้มีสมาชิกวุฒิสภาในสาขานี้ไม่เกินสี่คนซึ่งจะต้องสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่ารองอัยการสูงสุดตามบัญชีรายชื่อของที่ประชุมร่วมกันของอัยการสูงสุด รองอัยการสูงสุด ผู้ตรวจการอัยการ อธิบดีอัยการ และอธิบดีอัยการภาค

สาขาที่ ๔ การร่างกฎหมาย ให้มีสมาชิกวุฒิสภาในสาขานี้ไม่เกินสี่คนซึ่งจะต้องสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งกรรมการกฤษฎีกาตามความในกฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการกฤษฎีกา และต้องเป็นผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าส่วนราชการระดับกรมที่เป็นนิติบุคคลซึ่งสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาด้านนิติศาสตร์ด้วยตามบัญชีรายชื่อของที่ประชุมใหญ่คณะกรรมการกฤษฎีกา

สาขาที่ ๕ วิชานิติศาสตร์ ให้มีสมาชิกวุฒิสภาในสาขานี้ไม่เกินสี่คนซึ่งจะต้องสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ตามบัญชีรายชื่อของที่ประชุมร่วมกันของคณบดีคณะนิติศาสตร์และประธานสาขาวิชานิติศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

ประเภทที่ ๓ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ให้มีสมาชิกวุฒิสภาในประเภทนี้ไม่เกินสี่คนซึ่งจะต้องสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งหัวหน้าหน่วยงานหรือรองหัวหน้าหน่วยงานของรัฐที่มีภารกิจเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต หรือการตรวจเงินแผ่นดิน โดยรายชื่อของหน่วยงานของรัฐดังกล่าวนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

ประเภทที่ ๔ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านความสัมพันธ์กับการบริหารราชการแผ่นดิน ให้กำหนดจำนวนสาขาไม่เกินจำนวนกระทรวงที่บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ซึ่งไม่รวมถึงสำนักนายกรัฐมนตรี และใช้ชื่อกระทรวงเป็นชื่อสาขา ทั้งนี้ให้สรรหาผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละสาขา สาขาละไม่เกินสองคน จากการเสนอขององค์กรตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่มีการเพิ่มหรือลดกระทรวงในระหว่างวาระของสมาชิกวุฒิสภาประเภทนี้ ให้วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกเท่าที่มีอยู่

ประเภทที่ ๕ ผู้ทรงคุณวุฒิทั่วไป ให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาในการกำหนดจำนวน และให้สรรหาจากการเสนอขององค์กร ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในกรณีมีเหตุสุดวิสัยหรือไม่สามารถสรรหาบุคคลที่เหมาะสมมาเป็นสมาชิกวุฒิสภาประเภทที่ ๒ ประเภทที่ ๓ และประเภทที่ ๔ ได้ ให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการสรรหาสมาชิกวุฒิสภาในการกำหนดจำนวนสมาชิกวุฒิสภาประเภทที่ ๕ ตามความเหมาะสมแต่จะต้องไม่กระทบต่อจำนวนสมาชิกวุฒิสภาตามวรรคหนึ่งและการมีสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งจังหวัดละหนึ่งคน

ในกรณีที่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาว่างลงไม่ว่าด้วยเหตุใด และยังมีได้มีการเลือกตั้งหรือสรรหาแทนตำแหน่งที่ว่าง แล้วแต่กรณีให้วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกวุฒิสภาเท่าที่มีอยู่

ในกรณีที่มีเหตุการณ์ใด ๆ ทำให้มีสมาชิกวุฒิสภาไม่ครบจำนวนตามวรรคหนึ่ง แต่มีจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละเก้าสิบห้าของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด ให้ถือว่าวุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกจำนวนดังกล่าว แต่ต้องมีการเลือกตั้งหรือการสรรหาให้ได้สมาชิกวุฒิสภาครบจำนวนตามวรรคหนึ่งภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่เหตุการณ์ดังกล่าว และให้สมาชิกวุฒิสภาที่เข้ามานั้นอยู่ในตำแหน่งเพียงเท่าอายุของวุฒิสภาที่เหลืออยู่”

๘.๒.๒ การเพิ่มบทบาทในกระบวนการนิติบัญญัติ/พิจารณาญัตติของคณะกรรมการสิทธิการสามัญ

บทบาทของคณะกรรมการสิทธิการสามัญ สภาผู้แทนราษฎรญี่ปุ่นมีค่อนข้างสูงในการพิจารณาร่างกฎหมายและคณะกรรมการสิทธิการสามารถเสนอร่างกฎหมายได้ แต่บทบาทของคณะกรรมการสิทธิการสามัญสภาผู้แทนราษฎรไทยในปัจจุบันมีทิศทางในทางตรงกันข้าม โดยการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิการสามัญ จะให้ความสำคัญต่อการพิจารณาสอบสวนหรือศึกษาสำหรับการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินมากกว่าการพิจารณากฎหมาย

แม้ว่าบทบัญญัติตามความในข้อ ๑๑๗ แห่งข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๕๑ จะบัญญัติให้คณะกรรมการสามัญเป็นผู้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติในวาระที่ ๒ ก็ได้ แต่ทว่าในทางปฏิบัติสภาผู้แทนราษฎรจะมีมติตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแทนที่จะมอบหมายให้คณะกรรมการสามัญเป็นผู้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติ โดยคาดว่าจะมีสาเหตุดังนี้

ประการที่ ๑ คณะกรรมการสามัญมีจำนวนเพียง ๑๕ คนซึ่งอาจมีจำนวนน้อยเกินไปที่จะไปพิจารณากฎหมายที่สำคัญ

ประการที่ ๒ คณะกรรมการสามัญอาจมีความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องกฎหมายในระดับหนึ่ง แต่อาจไม่เพียงพอที่จะพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่สำคัญได้ จึงต้องตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายหรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ ที่เป็นบุคคลภายนอกมาร่วมเป็นกรรมการด้วย

ประการที่ ๓ ถ้ามีการแต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญ จะเป็นผลให้คณะรัฐมนตรีมีสิทธิเสนอชื่อบุคคลมาเป็นกรรมการในสัดส่วน ๑ ใน ๔ ของจำนวนกรรมการทั้งหมด ตามที่บัญญัติไว้ในข้อ ๘๓ แห่งข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งในทางปฏิบัติ คณะรัฐมนตรีจะมอบหมายให้รัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการในสัดส่วนคณะรัฐมนตรี

ประการที่ ๔ ถ้าให้คณะกรรมการสามัญคณะใดคณะหนึ่งพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ จะเป็นผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่อยู่ในคณะกรรมการสามัญคณะนั้น แต่ประสงค์จะร่วมพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นด้วย ไม่อาจเข้าร่วมพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นดังกล่าวได้

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสามัญในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินแล้ว ปรากฏได้ว่าเป็นประเด็นเดียวกันโดยเปรียบเทียบ “เหรียญที่มีสองด้าน” เพราะเจตนารมณ์ของการตรากฎหมายขึ้นมาให้มีผลบังคับใช้เพื่อเป็นกลไกในการบริหารราชการแผ่นดิน ถ้าร่างกฎหมายฉบับใดมีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายแล้ว ย่อมมีผลให้คณะกรรมการสามัญที่เกี่ยวข้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการติดตามผลการบังคับใช้ของกฎหมายฉบับนั้นต่อไป จึงควรให้คณะกรรมการสามัญมีบทบาทตั้งแต่ขั้นตอนการพิจารณาร่างกฎหมาย

ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มบทบาทคณะกรรมการสามัญในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ โดยการกำหนดให้คณะกรรมการสามัญเป็นกลุ่มย่อย (Sub set) ของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติหรือคณะกรรมการพิจารณาเรื่องอื่น ๆ โดยมีลำดับขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติหรือญัตติที่เสนอตั้ง คณะกรรมการวิสามัญ ที่เสนอนั้น เกี่ยวข้องกับภารกิจของคณะกรรมการสามัญคณะใด โดยใน กรณีที่เป็นร่างพระราชบัญญัติ ก็อาจพิจารณาว่า กระทรวงใดเป็นเจ้าของร่างพระราชบัญญัติหรือ ในร่างพระราชบัญญัติที่มีการระบุว่า ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงใดรักษาการตามพระราชบัญญัติ ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติเกี่ยวกับการศึกษาที่ระบุว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติ ก็ควรจะเป็นภารกิจของคณะกรรมการการศึกษาในการพิจารณา

ขั้นตอนที่ ๒ ในกรณีที่มีการตั้งคณะกรรมการวิสามัญที่มีจำนวนตั้งแต่ ๔๐ คนขึ้นไป ให้ คณะกรรมการวิสามัญคณะนั้นประกอบด้วย ส่วนที่ ๑ คือ บุคคลที่คณะรัฐมนตรีเสนอชื่อจำนวน ไม่เกิน ๑ ใน ๔ ของคณะกรรมการวิสามัญ สำหรับส่วนที่ ๒ จะเป็นคณะกรรมการสามัญ คณะที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยว่าเกี่ยวข้อง และส่วนที่ ๓ จึงจะเป็นบุคคลอื่น ดังนั้น สมการของการตั้งคณะกรรมการวิสามัญที่มีจำนวน ๔๐ คน จะมีดังนี้

$$\text{คณะกรรมการวิสามัญ } ๔๐ \text{ คน} = \frac{\text{กรรมการในสัดส่วนคณะรัฐมนตรี จำนวน } ๑๐ \text{ คน} + \text{คณะกรรมการสามัญ จำนวน } ๑๕ \text{ คน} + \text{บุคคลอื่นที่สภาผู้แทนราษฎรมีมติตั้ง จำนวน } ๑๕ \text{ คน}}$$

ขั้นตอนที่ ๓ ในกรณีที่มีการตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณฯ ถ้าสมมติว่า มีการแต่งตั้งคณะกรรมการวิสามัญ จำนวน ๖๐ คน และเห็นควรให้คณะกรรมการ ติดตามการบริหารงบประมาณ ร่วมพิจารณาในร่างพระราชบัญญัติงบประมาณฯ ดังนั้น สมการของ การตั้งคณะกรรมการวิสามัญพระราชบัญญัติงบประมาณฯ มีดังนี้

$$\text{คณะกรรมการวิสามัญ } ๖๐ \text{ คน} = \frac{\text{กรรมการในสัดส่วนคณะรัฐมนตรี จำนวน } ๑๕ \text{ คน} + \text{คณะกรรมการติดตามการบริหารงบประมาณ จำนวน } ๑๕ \text{ คน} + \text{บุคคลอื่นที่สภาผู้แทนราษฎรมีมติตั้ง จำนวน } ๓๐ \text{ คน}}$$

อนึ่ง คณะกรรมการวิสามัญที่มีจำนวนน้อยกว่า ๔๐ คน ไม่ต้องดำเนินการในรูปแบบนี้ รวมทั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการ หรือผู้ทุพพลภาพ และคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อเสนอ ก็ไม่ต้องดำเนินการในรูปแบบนี้เช่นกันเนื่องจากข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรฯ มีบทบัญญัติสำหรับคณะกรรมการวิสามัญ ๒ ประเภทนี้โดยเฉพาะ อยู่แล้ว

ดังนั้น จึงอาจจัดทำในรูปแบบของร่างแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยเพิ่มเป็นข้อ ๑๑๗/๑ ดังนี้

“ข้อ ๑๑๗/๑ ให้ประธานสภาวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติที่เสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาหรือผู้ตติขอให้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญอยู่ในขอบเขตภารกิจของคณะกรรมการวิสามัญคณะใด

ถ้าสภามีมติตั้งคณะกรรมการวิสามัญที่มีจำนวนกรรมการตั้งแต่ ๔๐ คนขึ้นไป ให้คณะกรรมการวิสามัญประกอบด้วยบุคคลที่คณะรัฐมนตรีเสนอชื่อมีจำนวนไม่เกินหนึ่งในสี่ของจำนวนกรรมการทั้งหมดรวมกับจำนวนกรรมการเท่าที่มีอยู่ในคณะกรรมการวิสามัญตามวรรคหนึ่ง และไปหักกับจำนวนกรรมการทั้งหมดในคณะกรรมการวิสามัญ จึงจะเป็นจำนวนบุคคลที่สมาชิกเสนอให้ที่ประชุมเลือกในลำดับถัดไป โดยให้มีจำนวนตามหรือใกล้เคียงกับอัตราส่วนของจำนวนสมาชิกของแต่ละพรรคการเมืองหรือกลุ่มพรรคการเมืองที่มีอยู่ในสภา

ทั้งนี้ ไม่รวมถึงการตั้งคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการ หรือผู้ทุพพลภาพ และคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าชื่อเสนอ”

โดยสรุปแล้ว การแก้ไขข้อบังคับการประชุมฯ ดังกล่าวข้างต้น จะเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มบทบาทในการปฏิบัติหน้าที่ด้านนิติบัญญัติมากขึ้น และยังก่อให้เกิดประโยชน์สำหรับการสร้างความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในภารกิจนั้น ๆ สำหรับการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของคณะกรรมการวิสามัญเพราะการได้รับข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่มากขึ้นจากการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ และยังสอดคล้องกับแนวทางการพิจารณากฎหมายของหลายประเทศที่กำหนดให้คณะกรรมการวิสามัญเป็นกลไกของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาในเรื่องนี้ นอกจากนี้ยังเป็นทางเลือกประการหนึ่งของสภาผู้แทนราษฎร หากมีความประสงค์จะให้คณะกรรมการวิสามัญเป็นกลุ่มย่อย (Sub set) ของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ ด้วยการกำหนดตั้งคณะกรรมการวิสามัญที่มีกรรมการจำนวนตั้งแต่ ๔๐ คนขึ้นไปก็ได้

อนึ่ง ข้อเสนอแนะนี้อาจนำไปปรับใช้กับการตั้งคณะกรรมการวิสามัญของวุฒิสภาตามความเหมาะสม

๘.๒.๓ การป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ให้มีการพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับว่าด้วยประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและกรรมการ พ.ศ. ๒๕๕๓ ในการกำหนดมิให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีส่วนร่วมในพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นเครือญาติกันเฉพาะเรื่องที่เป็น “โทษ” เช่น บทบัญญัติในมาตรา ๑๓๑ แห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ที่กำหนดโดยสรุปว่า การจับ การคุมขัง การออกหมายเรียกตัว หรือการอนุญาตเพื่อพิจารณาคดีในศาล จะต้องได้รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก เป็นต้น เพราะการเข้าร่วมพิจารณาอาจเป็นการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ อย่างไรก็ตามการพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นเครือญาติกัน ในเรื่องที่เป็น “คุณ” หรือเป็นประโยชน์ ไม่อาจจะบัญญัติห้ามไว้ได้เพราะในบางกรณีเป็นเหตุผลทางการเมือง เช่น การเลือกประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือการเลือกนายกรัฐมนตรีจากที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น

อนึ่ง ในกรณีการพิจารณาญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล อาจไม่จำเป็นต้องมีข้อกำหนดดังกล่าวนี้ เนื่องจากบทบัญญัติตามมาตรา ๑๕๘ - ๑๕๙ แห่งรัฐธรรมนูญปี ๒๕๕๐ ได้พิจารณาเฉพาะการลงคะแนนเสียงเพื่อมีมติไม่ไว้วางใจเท่านั้น โดยไม่มีการพิจารณาการลงคะแนนเสียงเพื่อมีมติไว้วางใจ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- โกวิทช์ พวงงาม. การปกครองท้องถิ่นไทย : หลักการและมติใหม่ในอนาคต. พิมพ์ครั้งที่ ๗.
กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๕๒.
- ขวัญฤทัย จ่างจำรัส. มงบบทบาทผู้หญิงไทยบนเส้นทางการเมืองผ่านสายตาผู้นำองค์กรพัฒนาสตรี.
วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
ปีการศึกษา ๒๕๔๑.
- เจอร์ลัด แอล. เคอร์ติส. การเมืองแบบญี่ปุ่น. แปลโดยประเสริฐ จิตติวัฒนพงศ์และไชยวัฒน์ คำชู.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.
- ชัยวัฒน์ ม่านศรีสุข. การปฏิรูปการเมืองและการเปลี่ยนแปลงของระบบพรรคการเมืองในญี่ปุ่น.
วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.
- ไชยวัฒน์ คำชู. ระบบเศรษฐกิจการเมืองยุคหลังฟองสบู่แตก : ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่อง.
รายงานวิจัยเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๕.
- ทวี สุรฤทธิกุล. เอกสารการสอนชุดวิชา ปัญหาพัฒนาการทางการเมืองไทย หน่วยที่ ๑๑ นักการเมือง
กับพัฒนาการทางการเมืองไทย. สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
พิมพ์ครั้งที่ ๘. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒.
- โทษยุดิ อิวาซา. พรรคเสรีประชาธิปไตยของญี่ปุ่นรักษาอำนาจไว้ได้อย่างไร. สถาบันเอเชีย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๒๖.
- ธารทอง ทองสวัสดิ์. เอกสารการสอนชุดวิชา การเมืองการปกครองของประเทศในเอเชีย หน่วยที่ ๑๐
การเมืองการปกครองของญี่ปุ่น. สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
พิมพ์ครั้งที่ ๔. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑.
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. นักการเมืองไทย : จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชัน สภาพปัญหา
สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ไข. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สายธาร, ๒๕๕๓.

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. ยกเครื่องรัฐบาล : ก้าวต่อไปของการปฏิรูปการเมืองในญี่ปุ่น, ใน ๒๓ ปี

รัฐศาสตร์ มสธ. รวมบทความวิชาการรัฐศาสตร์. หน้า ๒๑๕ - ๒๒๒.

กรุงเทพฯ : พิมพ์อักษร, ๒๕๔๘.

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์และสมคิด เลิศไพฑูรย์. เอกสารการสอนชุดวิชา ปัญหาพัฒนาการทางการเมืองไทย

หน่วยที่ ๑๕ การศึกษาเปรียบเทียบพัฒนาการทางการเมืองไทยกับต่างประเทศ. สาขาวิชา

รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. พิมพ์ครั้งที่ ๘. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย

สุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒.

พุทธชาติ ทองแถม (๖ กันยายน ๒๕๕๓). การยุบสภาผู้แทนราษฎรวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๓๑.

วันที่ค้นข้อมูล ๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓. เข้าถึงได้จาก [http://www.thaipoliticsgovernment](http://www.thaipoliticsgovernment.org/wiki/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%)

.org/wiki/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%.

ประเสริฐ จิตติวัฒน์พงศ์. การเมืองและนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

_____ ญี่ปุ่นปฏิรูปการเมือง. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๓๘.

_____ ญี่ปุ่น : การเมืองและนโยบายต่างประเทศ. กรุงเทพฯ : ธาราฉัตรการพิมพ์,

๒๕๔๒.

มูลนิธิธิดากรกลางเพื่อประชาธิปไตย (๒ มีนาคม ๒๕๕๒). แนะนำมูลนิธิธิดากรกลางเพื่อ

ประชาธิปไตย. วันที่ค้นข้อมูล ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๓. เข้าถึงได้จาก

<http://www.pnetforum.org>

วิทยา นภาศิริกุลกิจและสุรพล ราชภัณฑารักษ์. พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์. คณะรัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

๒๕๓๕.

ศิริพร วัชชวัลคุ. กรณีศึกษาแรงกดดันของการเปิดเสรีทางการค้าต่อภาคเกษตรของญี่ปุ่นและการปรับตัว

เชิงนโยบาย. รายงานวิจัยเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๗.

_____. การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นและผลกระทบต่อ

ประเทศไทย. รายงานวิจัยเสนอสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖.

ศิริพร วัชชวัลคุ. ญี่ปุ่น : ประเทศที่กำลังเปลี่ยนแปลง. โครงการสันติไมตรีไทย – ญี่ปุ่น.

กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๕.

สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น (๕ มิถุนายน ๒๕๕๒). ความเคลื่อนไหวของพรรค DPJ และพรรค LDP สำหรับการเลือกตั้ง ส.ส. สมัยหน้า. วันที่ค้นข้อมูล ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๓. เข้าถึงได้จาก http://www.thaiceotokyo.jp/th/index.php?option=com_content&view=article&id=333:-dpj--ldp--&catid=54:2008-12-04-06-12-14.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ ๑๘ ถึงครั้งที่ ๒๑ สมัยสามัญ วันที่ ๑๕ - ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๓๒. (อัครดำเนิน).

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. ข้อมูลเกี่ยวกับคณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีคณะที่ ๕๐. วันที่ค้นข้อมูล ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๓. เข้าถึงได้จาก http://www.cabinet.thaigov.go.th/cab_50.htm.

..... ข้อมูลเกี่ยวกับคณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีคณะที่ ๕๑. วันที่ค้นข้อมูล ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๓. เข้าถึงได้จาก http://www.cabinet.thaigov.go.th/cab_51.htm.

สุจิต บุญบงการ. เอกสารการสอนชุดวิชา ปัญหาพัฒนาการทางการเมืองไทย หน่วยที่ ๑ แนวความคิดเกี่ยวกับพัฒนาการทางการเมือง, สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. พิมพ์ครั้งที่ ๘. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒.

เอเอสทีวีผู้จัดการรายวัน (๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๒). “โรงเรียนผู้นำ” คำตอบวิกฤตการเมืองญี่ปุ่น?. วันที่ค้นข้อมูล ๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๓. เข้าถึงได้จาก http://www.2.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?News_ID=9520000053017.

หนังสือราชการ

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ ๑/๒๕๕๑ ลงวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๕๑. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๕ ตอนที่ ๒ ก. (วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๑).

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ ๒/๒๕๕๑ ลงวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๑๕ ตอนที่ ๗ ก. (วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๑)

แถลงการณ์คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ฉบับที่ ๑ เรื่อง คำชี้แจงเหตุผลการเข้ายึดและควบคุมอำนาจในการปกครองประเทศ ลงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๔. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๐๘ ตอนที่ ๓๒ (ฉบับพิเศษ). (วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔)

ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง เปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลเมืองแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เป็นเทศบาลนครแม่สอด ลงวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๓. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๒๗ ตอนพิเศษ ๕๐ ง. (วันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๕๓)

ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง เปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลตำบลแหลมฉบัง อำเภอกีรีราชา และอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี เป็นเทศบาลนครแหลมฉบัง ลงวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๒๗ ตอนพิเศษ ๗๕ ง. (วันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๓)

ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง เปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลเมืองอ้อมน้อย อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร เป็นเทศบาลนครอ้อมน้อย ลงวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๒๗ ตอนพิเศษ ๑๔๕ ง. (วันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๓)

ประกาศเรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕ - ๒๕๓๙) ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๔. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม ๑๐๘ ตอนที่ ๑๘๗ (ฉบับพิเศษ). (วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๓๔)

ภาษาอังกฤษ

Board of Audit of Japan. **The Board of Audit Act**. Retrieved December 14, 2010, from <http://www.jbaudit.go.jp/english/index.html>.

Buerk, Roland (24 August 2009). **Will Japan re-elect its hereditary politicians ?**. Retrieved November 18, 2010, From <http://www.news.bbc.co.uk/2/hi/8218903.stm>.

Cabinet Secretariat, Japan. **The Cabinet Law**. Retrieved December 8, 2010, from http://www.kantei.go.jp/foreign/constitution_and_government/frame_02.html.

Carlson, Matthew. **Money Politics in Japan: new rules, old practices**.
London : Lynne Rienner Publishers Inc., 2007.

Council of Local Authorities for International Relations. **Local Autonomy in Japan Current Situation & Future Shape 2009**. Retrieved December 9, 2010, From http://www.clair.or.jp/j/forum/other_data/pdf/20100216_soumu_e.pdf.

Free Choice Foundation. **Election System in Japan**. Retrieved December 12, 2010, from <http://www.freechoice.jp/electionsystem.pdf>.

Harris, Tobias (8 July 2008). **Banning hereditary politicians**. Retrieved December 1, 2010, From <http://www.observingjapan.com/2008/07/banning-hereditary-politicians.html>.

Hasegawa, Tamotsu. **Investigation of corruption in Japan**. Retrieved December 13, 2010, From http://www.unafei.or.jp/english/pdf/PDF_rms/no56/56-36.pdf.

Hongo, Jun (18 May 2010). **Referendum law in effect but no amendments eyed**. Retrieved November 18, 2010, From <http://www.search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20100518a2.html>.

House of Councillors, Japan. **The Constitution of Japan**. Retrieved December 8, 2010, from <http://www.sangiin.go.jp/eng/law/tcoj/index.htm>.

_____. **The Diet Law**. Retrieved October 21, 2010, from <http://www.sangiin.go.jp/eng/law/diet/index.htm>.

House of Councillors, Japan. **The Rules of the House of Councillors**. Retrieved November 21, 2010, from <http://www.sangiin.go.jp/eng/law/rothoc/index.htm>.

House of Representatives, Japan. **Control of the Executive**. Retrieved October 21, 2010, from http://www.shugiin.go.jp/itdb_english.nsf/html/statics/guide/control.htm.

_____. **Committees** . Retrieved October 21, 2010, from http://www.shugiin.go.jp/itdb_english.nsf/html/statics/guide/committe.htm

_____. **Election of Diet Members**. Retrieved October 21, 2010, from http://www.shugiin.go.jp/itdb_english.nsf/html/statics/guide/election.htm.

_____. **Sessions of the Diet**. Retrieved October 21, 2010, from http://www.shugiin.go.jp/itdb_english.nsf/html/statics/guide/sessions.htm.

Inter - Parliamentary Union. **Women in National Parliaments**. Retrieved November 24, 2010, from <http://www.ipu.org/wmn-e/world-arc.htm>.

Ito, Masami. **Diet clears path to referendum on constitution**. Retrieved November 18, 2010, from <http://www.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn2007051a1.html>.

Japan Fair Trade Commission. **Role of the JFTC**. Retrieved December 9, 2010, From http://www.jftc.go.jp/e-page/aboutjftc/role_index.html.

Koichi, Kishimoto. **Politics in modern Japan : Development and Organization**. Tokyo : Japan Inc., 1982.

Local Autonomy College. **ELECTION SYSTEM IN JAPAN 1996**. 1996.

Martin, Alex and Ito, Masami (15 September 2010). **Kan cruises to victory in DPJ Election**. Retrieved December 9, 2010, from <http://www.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20100915a1.html>.

Ministry of Justice, Japan. **Act on Access to Information Held by Administrative Organs** , Retrieved October 20, 2010, from http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail_header/?printID=&id=99&re=02.

Ministry of Justice, Japan. **National Public Service Ethics Act**. Retrieved October 20, 2010, from http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail_main?re=02&vm=02&id=104.

Nagata, Kazuaki (27 April 2009). **Hereditary politicians a fact of life Some in LDP call for curbs on blue bloods**. Retrieved November 18, 2010, From <http://www.search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20090427a2.html>.

Organisation for Economic Co – operation and Development. **Anti – Corruption Policies in Asia and the Pacific Self – Assessment Report Japan**. Retrieved December 29, 2010, from <http://www.oecd.org/dataoecd/34/26/35053760.pdf>.

Sota, Kato (29 May 2009). **Hereditary Lawmakers in an Era of Politically Led Policymaking**. Retrieved November 18, 2010, From <http://www.tokyofoundation.org/en/articles/2009/hereditarylawmakers-in-an-era-of-politically-led-policymaking>.

Surapongse Sotanasathien. **Electoral Process and Its Campaign : A comparison between Thailand and Japan**. Bangkok : Prasitphan and Printing, 2000.

Telegraph Media Group. **Japan's prime minister Yasuo Fukuda resigns**. Retrieved December 13, 2010, from <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/japan/2662001/Japans-prime-minister-Yasuo-Fukuda-resigns.html>.

Transparency International .**CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2010** . Retrieved December 13, 2010, from http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results.

University of Hawaii. **ADMINISTRATIVE PROCEDURE LAW (JAPAN)**. Retrieved December 14, 2010, from http://www.hawaii.edu/aplpj/articles/APLPJ_03.1_levin.pdf.

Wikipedia. **Constitution of Japan**. Retrieved December 8, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Constitution_of_Japan.

_____. **Courtney Whitney**. Retrieved December 8, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Courtney_Whitney.

- Wikipedia. **Democratic Party of japan**. Retrieved December 8, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Democratic_Party_of_japan.
- _____. **Duverger's law**. Retrieved December 8, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Duverger's_law.
- _____. **Keizo Obuchi**. Retrieved December 13, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/keiz%C5%8D_Obuchi.
- _____. **Liberal Democratic Party japan**. Retrieved December 8, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Liberal_Democratic_Party_japan.
- _____. **Lockheed bribery scandals**. Retrieved December 13, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Lockheed_bribery_scandals.
- _____. **Milo Rowell**. Retrieved December 8, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Milo_Rowell.
- _____. **Naoto Kan**. Retrieved December 14, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Naoto_Kan.
- _____. **Noboru Takeshita**. Retrieved December 13, 2010 from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Noboru_Takeshita.
- _____. **Ryutaro Hashimoto**. Retrieved December 13, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Ryutaro_Hashimoto.
- _____. **Shinzo ABE**. Retrieved December 13, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Shinz%C5%8D_ABE.
- _____. **Sosuke Uno**. Retrieved December 13, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/S%C5%8Dsuke_Uno.
- _____. **Supreme Court of Japan**. Retrieved November 25, 2010, from http://www.en.wikipedia.org/wiki/Supreme_Court_of_Japan.

Wikipedia. **Theories of political behavior**. Retrieved November 5, 2010, from
http://www.en.wikipedia.org/wiki/Theories_of_political_behavior.

_____. **Women's suffrage in Japan**. Retrieved November 24, 2010, from
http://www.en.wikipedia.org/wiki/Women's_suffrage_in_Japan.

_____. **Yasuo Fukuda**. Retrieved December 13, 2010, from
http://www.en.wikipedia.org/wiki/Yasuo_Fukuda.

_____. **Yukio Hatoyama**. Retrieved December 13, 2010, from
http://www.en.wikipedia.org/wiki/Yukio_Hatoyama.